

SOTATIETEEN LAITOKSEN JULKAISUJA XIII

R ARIMO

SUOMEN PUOLUSTUS-

SUUNNITELMAT

1918 - 1939

I O S A

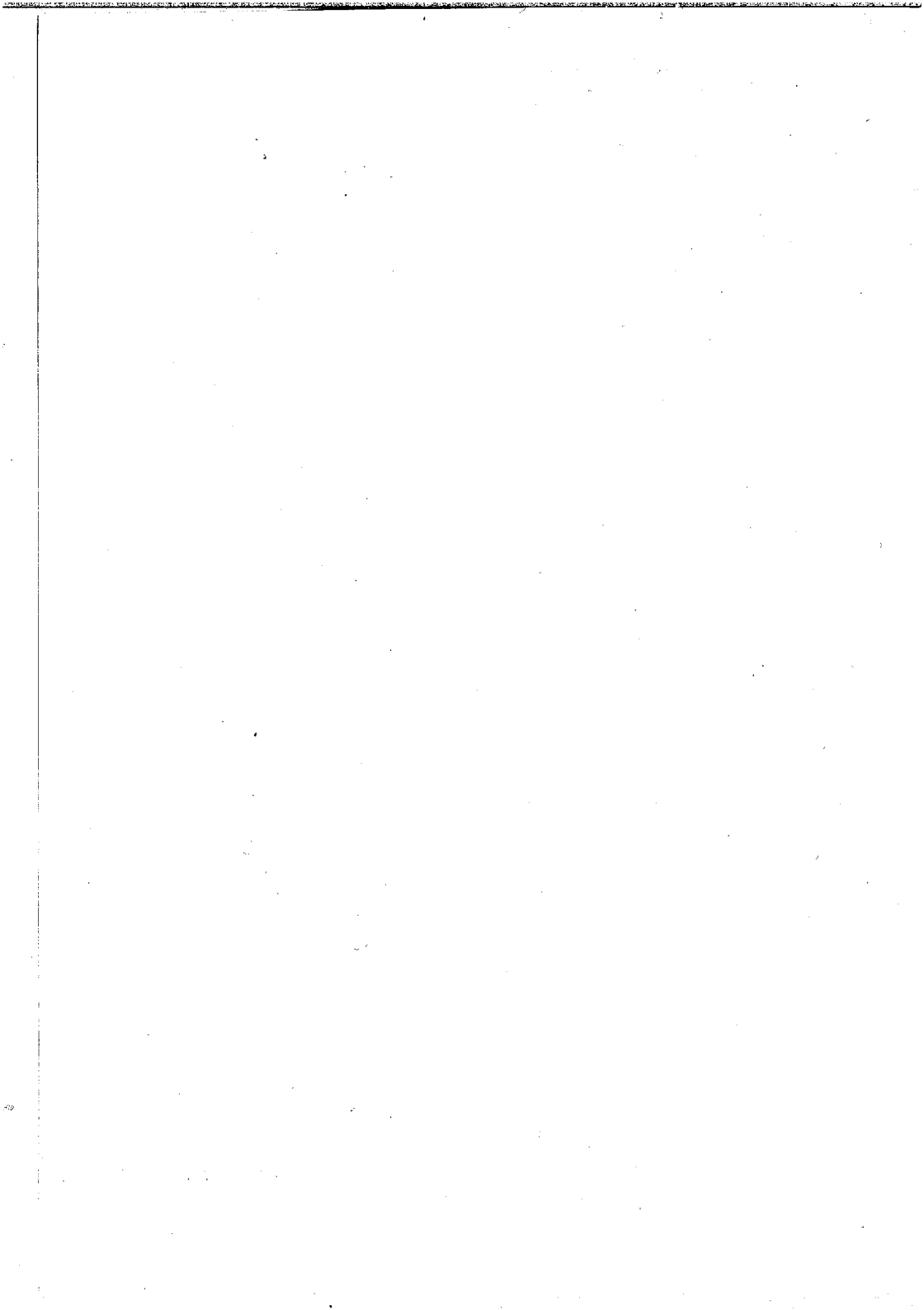
ENSIMMÄISET VUODET

1918 - 1919

SOTATIETEEN LAITOS

SOTAHISTORIAN TOIMISTO

HELSINKI 1986

SOTATIETEEN LAITOKSEN JULKAISUJA XXIII

R ARIMO

SUOMEN PUOLUSTUS-

SUUNNITELMAT

1918 - 1939

I O S A

ENSIMMÄISET VUODET

1918 - 1919

SOTATIETEEN LAITOS

SOTAHISTORIAN TOIMISTO

HELSINKI 1986

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE 3

1. VAPAUSSOTA

- 1.1 Ylipäällikön valmistelut puolustuksen järjestelyksi sodan jälkeen 6
- 1.2 Rappen suunnitelma Kannaksen linnoittamiseksi 9
- 1.3 Itärajan puolustus 12
- 1.4 Saksalaisten tulo Suomeen 19

2. SAKSALAISKAUSI

- 2.1 Sisä- ja ulkopoliittinen tilanne 24
- 2.2 Puolustuslaitoksen organisaatio 36
 - 2.21 Ylin johto 36
 - 2.22 Joukot 43
 - 2.23 Koulutus 50
- 2.3 Saksalaisten suunnitelmat Itä-Karjalan ja Pietarin suhteen 56
- 2.4 Suomen puolustussuunnitelman kehittyminen 69
 - 2.41 Kaakkoisrajan puolustus 70
 - 2.42 Laatokan Karjala 78
 - 2.43 Itärajan vartiointi 84
 - 2.44 Ruotsin ja Norjan rajan vartiointi 98
 - 2.45 Rannikon puolustus 95
 - 2.46 Ylijohdon reservit 100

3. MANNERHEIMIN VALTIONHOITAJAKAUSI

- 3.1 Poliittinen tilanne 102
 - 3.11 Aunuksen retki 108
 - 3.12 Viro 123
 - 3.13 Inkeri 125
 - 3.14 Ahvenanmaan kysymyksen kehitys 133
 - 3.15 Englannin sotatoimet Suomenlahdella 136
 - 3.16 Sisäinen tilanne 137
 - 3.17 Vihollistilanne 140
- 3.2 Sotalaitoksen kehitys 143
 - 3.21 Lainsäädäntö 143
 - 3.22 Ylin johto 145
 - 3.23 Vakinainen väki 150
 - 3.24 Liikekannallepanon valmistelut 154
 - 3.25 Koulutus 163

3.3 Puolustussuunnitelmat	167
3.31 Karjalan kannaksen puolustus	168
3.311 Puolustus-hyökkäyssuunnitelma	179
3.312 Hyökkäyssuunnitelma Pietaria vastaan	181
3.32 Itärajan puolustus	186
3.33 Rannikoitten puolustus	189
3.331 Laatokka	189
3.332 Meren rannikot	190

LÄHDELUETTELOT	192
----------------	-----

Lukijalle

Suomen puolustussuunnitelmista ei ole julkaistu yhtenäistä selvitystä. Talvisodan historiassa on niistä lyhyt yhteenveto ja Suomen linnoittamisen historiassa ne myös esitetään siinä laajuudessa kuin ne vaikuttavat puolustusasemien linnoittamiseen. Yritän nyt selvittää nämä suunnitelmat sidottuina omaan aikaansa. Puolustussuunnitelma ei ole pelkästään sotilaallinen toimi, vaan hyvin monenlaisten tekijäin tulos. Valtakunnan ulkopoliittinen tilanne oli esimerkiksi heti vapaussodan jälkeisinä aikoina hyvin labiili, olihan tuolloin mahdollisuuksien rajoissa jopa osanotto interventioon bolshevikkien vallan kukistamiseksi Venäjällä. Se oli täysin toisenlainen kuin 1930-luvun lopulla, jolloin itäinen naapuri oli jälleen noussut suurvallaksi. Valtakunnan puolustuksen edellytykset olivat siis näinä kahtena ajankohtana täysin erilaiset.

Myös sisäpoliittinen tilanne vaikutti puolustuksen suunnitteluun. Vapaussodan luonne veljessotana oli jakanut kansan kahtia, mutta itsenäisyyttä uhkaava vaara oli ennen talvisotaa yhdistänyt eri kansalaispiirit sitä torjumaan. Vapaussodan jälkeisestä nälänhädästä oli saman ajan kuluessa noustu melkoiseen varallisuuteen, joka olisi antanut mahdollisuudet vahvankin puolustuslaitoksen rakentamiseen. Puolustussuunnitelmien tutkimisessa on oma mielenkiintonsa niidenkin syiden selvittämisessä, miksi talvisotaan kuitenkin jouduttiin hyvin puutteellisesti varustautuneina.

Vielä yhtenä esimerkkinä puolustussuunnitelmiin vaikuttaneista tekijöistä mainittakoon puolustuslaitoksen organisaatio. Se oli ennen aluejärjestelmään siirtymistä täysin erilainen kuin sen jälkeen. Onhan luonnollista, että kun aluejärjestö hoiti kenttäarmeijan liikekannallepanon ja rauhanaikainen armeija voitiin kokonaisuudessaan käyttää suojajoukoiksi, mahdollisuudet puolustuskyvyn nopeaan nostamiseen olennaisesti paranivat.

Maan sotilaspoliittisen aseman huomioonottaen on luonnollista, että suunnitelmat ovat perusluonteeltaan defensiiviset, mutta koska tällainenkin tehtävä voidaan ratkaista offensiivisesti, on koko

ajan nähtävissä offensiivinenkin variantti, milloin selvemmin milloin vaimeammin. Voidaanhan vapaussotakin nähdä alunperin puolustussotana, vaikka se olosuhteitten pakosta jouduttiinkin käymään hyökkäyksellisesti. Ylipäällikön tarkoituksena oli maan miehittäneiden venäläisjoukkojen ajaminen pois maasta, kun ne eivät olleet poistuneet sopimusten edellyttämällä tavalla. Ei ollut Mannerheimin syy, että osa kansasta nousi kapinaan samalla hetkellä kun hän aloitti puhdistusoperaationsa. Koko vapaussodan ajan oli Valkoisen armeijan kuitenkin varauduttava hyökkäyksiin itärajan takaa, vaikka niitä ei mainittavassa määrin tapahtunutkaan.

Kunkin puolustussuunnitelman yhteydessä on siihen vaikuttaneet seikat selvitettävä. Edellä on esitetty vain esimerkkejä eri tekijöistä. Kulloinkin saattoi näiden painopiste suuresti vaihdella ja niiden painoarvo muuttua ajan mukana. Niinpä vapaussodan jälkeen ei ollut reservejä itse asiassa lainkaan, kun taas talvisotaan mennessä valtaosa potentiaalisesta reservistä oli saanut jonkinlaisen sotilaskoulutuksen.

Tutkimustyön helpottamiseksi olen jakanut sen kolmeen kauteen:

- ensimmäiset vuodet, 1918 - 1919,
- Enckellin kausi, 1919 - 1924 ja
- jääkärien aika, 1924 - 1939.

Ajan jakaminen kausiin on aina jossain määrin mielivaltaista. Ensimmäiset vuodet olivat puolustussuunnitelmien kannalta varsin hapuilevat, etsihän äsken itsenäistynyt maa kaikilla muillakin aloilla vasta muotojaan. Kenraali Enckellin toimiessa Yleisesikunnan päällikkönä näkyy selvä pyrkimys järjestelmällisten ja reaalisten puolustussuunnitelmien luomiseen. Jääkärien tullessa puolustusvoimien johtoon he rakensivat tälle pohjalle ja loivat sen sodankäyntivälineen ja sen doktriinin, jotka joutuivat tulikokeeseen talvisodassa ja osoittivat siinä kelvollisuutensa.

Kun koko puolustuslaitos oli luotava tyhjästä, on luonnollista, että sotilasterminologia oli hapuilevaa. Koska se kuvastaa omaa aikaansa, olen käyttänyt varsin runsaasti lainauksia. Nimissä ja lyhenteissä esiintyi sekavuutta ja horjuvuutta. Olen esittänyt nimitystä yleensä autenttisessa asussa, mutta oikeinkirjoitusta on ollut pakko jossain määrin yhtenäistää.

Aiheen kannalta merkitsevää lähdeaineistoa on painettuna melko vä-

hän; tutkimus perustuu pääasiallisesti Sota-Arkiston asiakirjoihin. Nimenomaan vanhimmasta päästä aineisto on melko puutteellista, joten tutkimukseen on saattanut jäädä aukkojakin. Arkistoaineksen etsimisessä olen laitoksen henkilökunnalta saanut aulista apua, mistä olen hyvin kiitollinen.

Sotatieteen Laitosta kiitän tutkimukseni julkaisemisesta.

Helsinki, 8.4.86

R Arimo

1. V A P A U S S O T A

1.1 YLIPÄÄLLIKÖN VALMISTELUT PUOLUSTUKSEN JÄRJESTELYKSI SODAN JÄLKEEN

Suomella ei itsenäistyessään 6.12.17 ollut minkäänlaisia puolustusvoimia eikä myöskään puolustussuunnitelmia. Kun maa pian itsenäisyysjulistuksen jälkeen joutui sotaan, oli luotava sotavoima, jonka ensimmäiseksi toimeksi tuli puhjenneen kapinan kukistaminen ja vasta toissijaiseksi tehtäväksi maan puolustaminen ulkoista vihollista vastaan. Joskaan Venäjä ei aktiivisin voimin ollut hyökännyt maahan, sen täällä olevat joukot olivat auttaneet kapinallisia ja samoin oli Pietarissa oleva bolshevikkihallitus tukenut Suomen kapinahallitusta. Oli siis odotettavissa, että se koska tahansa olisi saattanut hyökätä maahan semminkin kun punaisia kapinallisia oli paennut Venäjälle suurin joukoin ja nämä olisivat olleet käytettävissä hyökkäykseen.

Vapaussodan operaatiot oli tuskin saatu päätökseen, kun Ylipäällikö, kenraali C.G. Mannerheim, jo antoi ensimmäiset sodan jälkeistä puolustuksen suunnittelua ennakoivat käskynsä. Toukokuun 5. päivältä 1918 ovat mm. seuraavat toimenpiteet:-

- eversti G. Törngrenin ja everstiluutnantti W.A. Douglassin oli laadittava suunnitelma puolustuslaitoksen rauhanaikaiseksi organisaatioksi,
- everstiluutnantti A. Rappe ja majuri L. von Heijne⁺⁾ komennettiin Itäarmeijan komentajan käyttöön ja pari päivää myöhemmin heidän tehtäväkseen määrättiin Karjalan kannaksen linnoittamissuunnitelman laatiminen ja
- eversti A. Sihvolle annettiin käsky itärajan puolustuksesta Laatokasta pohjoiseen.

Näiden toimenpiteiden taustaksi on selvitettävä vapaussodan tapahtumia. Käskyjen antamisen aikoihin oli sota tosiasiallisesti jo päättynyt hallituksen joukkojen voittoon. Kapina oli kukistettu ja maassa olevat venäläiset riisuttu aseista ja vangittu. Viipurin valtausoperaatio oli suoritettu loppuun 29.4., Lahden seuduilla punaisen länsiarmeijan tuho sinetöity 2.5. ja Kymenlaakson puhdistus päättynyt 4.5. Itärajalla oli Ausfeldin Ryhmä vallannut Teri-

⁺⁾ Edellä mainitut olivat ruotsalaisia yleisesikuntaupseereja, jotka olivat tulleet vapaaehtoisina Vapaussodan Päämajaan.

joen 24.4. ja saartanut Inon samana päivänä; lopullisesti venäläiset tyhjänsivät linnoituksen vasta 14.5.

Eversti Ausfeldin Ryhmän tehtäväksi oli annettu Viipurin operaation vasemman sivustan suojaaminen. Olihan pelättävissä, että venäläiset joukot olisivat voineet tulla rajan yli kuten oli tapahtunut Raudun taistelussa huhtikuun alkupäivinä.¹ Vihollisella tiedettiin olevan vahvoja voimia rajan takana, mutta suomalaisten yllätykseksi ne eivät sanottavasti enää osallistuneet sotaan, Kivennavan ja Kuokkalan taisteluja lukuunottamatta.² - Itäarmeijan tehtäväksi jäi tämän jälkeen rajan varmistaminen venäläisten mahdollisten hyökkäysten varalta.

Kun Mannerheim 28.2. aloitti sotatoimet riisumalla aseista venäläiset varuskunnat Pohjanmaalla, hänellä oli 1500 kivääriä ja joukko paikallisia suojeluskuntia.³ Alunperin tehtävänä oli vapauttaa maa venäläisistä sotavoimista. Hänen käsityksensä mukaan samanaikaisesti alkaneen kapinan kukistaminen oli toissijainen tehtävä. Mannerheim uskoi, että asia ratkeaisi helposti, kunhan venäläiset saataisiin ajetuksi maasta pois.⁴ Vapaaehtoisilla suojeluskuntajoukoilla muodostettiin rintamalinja valkoisen ja punaisen Suomen välille. Tämän takana organisoitiin valkoinen armeija. Suojeluskuntien lisäksi yritettiin joukkoja saada värväämällä, mutta vähäisin tuloksin.⁵ Tampereen valtaukseseen, joka saatiin päätökseen 6.3.18, osallistui valkoisia joukkoja 22000 miestä, mukana jo muutamia jääkäripataljooniakin. Viipurin operaatio tapahtui pääasiallisesti asevelvollisin jääkärijoukoin, jotka oli kutsuttu palvelukseen vuoden 1878 asevelvollisuuslain nojalla. Itäarmeijassa oli tuolloin noin 21500 miestä. Vapaus sodan päättyessä 16.5.18 oli kokonaisvahvuus noin 35000 miestä.⁶

Päämajassa oli huhtikuussa laadittu armeijan organisaatiosuunnitelma, jonka Ylipäällikkö oli vahvistanut 19.4.18. Sen mukaan oli jo otettu palvelukseen 65700 miestä ja tarkoitus ottaa vielä 38400 vapautetuilta ja pian vapautettavilta alueilta eteläisestä Suomesta.⁷ Tähän mennessä oli muodostettu 18 rykmenttiä ja tarkoituksena oli perustaa lisää vielä 9. Tosin suunnitelmaa ei täysin toteutettu. Näistä 27 rykmentistä piti koottaman yhdeksän divisioonaa. Esikunnat näitä varten olivat jo osittain olemassa vapaus sodan yhtymien esikuntina, vain kaksi oli perustettava tyhjästä. Koko armeija oli

keskitettävä itään.⁸

Kun Törngren ja Douglas 5.5.18 saivat edellä mainitun käskyn armeijan organisaation suunnittelemiseksi, se perustui tälle pohjalle.⁹ Törngrenin piti tarpeen mukaan pyytää lisää työvoimaa ja hän halusikin saada käyttöönsä joukon jääkärien kärkipään miehiä, nimittäin majurit Heinrichsin ja Malmbergin, kapteeni Hanellin ja ratsu-mestari Weckströmin sekä lisäksi majuri Rosenin, joka ei ollut jääkäri. Henkilövalinta osoittaa, kuinka tärkeänä työtä pidettiin. Toisin näitä upseereita ei saatu irroitetuiksi, joten suunnitelma jäi mainittujen ruotsalaisten tehtäväksi eikä sitä aiotussa laajuudessa ehditty saada valmiiksi.

Suunnitelman mukaan armeijaan kuuluisi siis 9 divisioonaa, kussakin 3 rykmenttiä sekä erikoisjoukkoja kuten tykistöä, insinööri- eli pioneerijoukkoja, lennätinjoukkoja ja huoltojoukkoja. Kaikki esikunnat olisivat olemassa rauhan aikanaikin, joskin supistetussa kokoonpanossa. Rykmentissä piti olla rauhan aikana vain yksi pataljoona koulutusyksikkönä, vahvuus noin 500 miestä. Maa oli jaettu suojeluskuntapiireihin jo syksyllä 1917, siis ennen vapaussodan alkamista. Kun kunkin piirin oli perustettava yksi rykmentti, olisi piirijakoa tarkistettava. Liikekannallepanossa rykmentin piti laajentua käsittämään kolme sotavahvuista pataljoonaa. Mannerheim mainitsee muistelmissaan, että tämä järjestelmä oli suurin piirtein sama kuin vuoden 1934 aluejärjestelmä. Liikekannallepanon osalta oli kuitenkin erona se, että viimeainitussa sen suoritti erityinen aluejärjestö, vapaussodan aikaisen suunnitelman mukaan se tapahtui kaaderiteitse.¹⁰

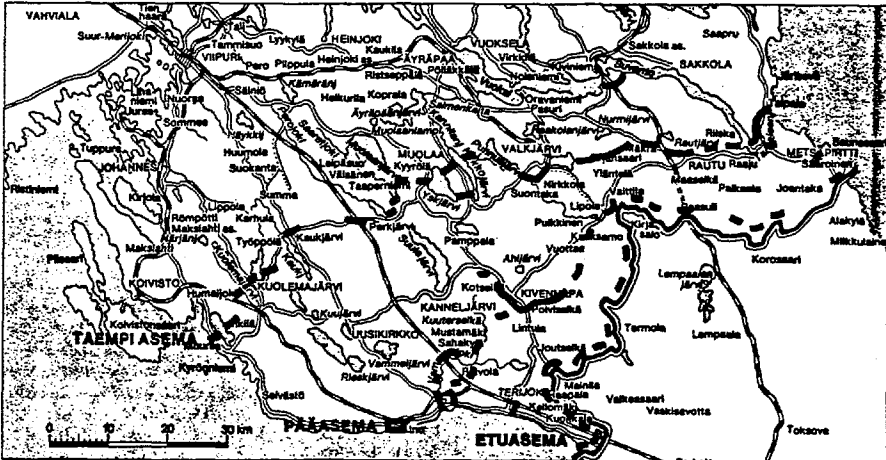
Huhtikuisen suunnitelman mukaan olisi palvelukseen kutsuttu mie-
määrä noussut 102100:aan. Törngrenin suunnitelma rauhan ajan puo-
lustusvoimiksi perustui yhden vuoden palvelusaikaan ja vuosiluokan
suuruudeksi arvioitiin 25000 miestä. Pääosa sijoitettaisiin maavoimiin, mutta vähäinen määrä myös laivastoon ja ilmavoimiin.¹¹

Vasta itsenäistyneen maan elintarviketilanne oli hyvin vaikea, joh-
tuen toisaalta ulkomaankaupan lähes täydellisestä katkeamisesta ja
toisaalta edellisen syksyn kylvöjen jäämisestä punaisen terrorin
vuoksi suurelta osalta suorittamatta. On muistettava, että maa ei
ollut elintarvikkeiden, nimenomaan leipäviljan suhteen lähelläkään
omavaraisuutta. Päämaja antoikin jo 26.4.18 käskyn selvittää ase-

velvollisten ammatit, jotta saataisiin selville rintamalla olevien maanviljelijöiden määrät. Tarkoituksena oli myöhemmin kotiuttaa näistä osa kevättöihin.¹² Pian tämän jälkeen, 7.5.18, Päämaja antoi käskyn laajasuuntaisista lomautuksista. Kaikissa jalkaväkirykmenteissä ja täydennyspataljoonissa, paitsi palkkajoukoissa (värvetyissä krenatöörirykmenteissä) sekä rykmenttijaon ulkopuolella olevissa suojeluskunnissa, paitsi itärajalta sijoitetuissa, oli asevelvollista miehistöä laskettava lomalle toukokuun 12 päivästä aina kesäkuun 25 päivään saakka. Loman saannin suhteen etuoikeutettuja olivat mm. naimisissa olevat maanviljelijät. Kun komppaniaan oli jätettävä vain 75 sotamiestä, merkitsi se, että lähes puolet päästettiin kotiin.

1.2 RAPPEN SUUNNITELMA KANNAKSEN LINNOITAMISEKSI

Mannerheimin Rappelle antama tehtävä¹³ sisälsi seuraavaa. Itäarmeijan komentajan lähempien ohjeiden mukaan hänen oli laadittava alustava ehdotus linnoittamis- ja tykistötoimintaa koskevasta puolus-

Everstilutnantti Rappen suunnitelma

tusjärjestelyistä, jotka voitiin käytettävissä olevin resurssein saada aikaan kahden lähimmän kuukauden aikana. Suunnitelma oli lähetettävä Päämajaan 25.5.18 mennessä varustettuna Itäarmeijan komentajan lausunnolla.

Rappen suunnitelma on päivätty hieman myöhästyneenä, 1.6.18.¹⁴ Se on ensimmäinen maan puolustus suunnitelmista. Osassa "Yleisiä näkökohtia" Rappe selostaa työnsä perusteita. Ei tarvinne lähteä siitä, että varauduttaisiin pelkästään defensiiviin. Jos olosuhteet olisivat edulliset, olisi sodan päämäärä saavutettavissa offensiivilla, kohteena Pietarin valtaus. Kannaksen puolustus oli siis järjestettävä siten, että luotaisiin tätä varten mahdollisimman hyvät edellytykset.

Vihollinen tulisi ilmeisesti esiintymään offensiivisesti ja se saattaisi suunnata päävoimansa jomman kumman rautatien suuntaan. Kun tämä ei ainakaan heti olisi nähtävissä, olisi suomalaiset voimat keskitettävä siten, että ne voivat iskeä kumpaan suuntaan tahansa etenevän vihollisen sivustaan. Tämä voi tapahtua joko Kivennavalta tai Raudusta. Puolustusasemat on siis valittava siten, että nämä seudut voidaan pitää. Joukkojen keskityskuljetuksia varten tarvittaisiin ensisijaisesti Hiitolan - Raasulin rautatie ja toiseksi Viipurin - Valkeasaaren rautatie. Näillä perusteilla Rappe sijoitti pääasemansa varsin lähelle valtakunnan rajaa (kuva 1) linjalle Vammelsuu - Raivola - Kivennapa - Kekrola - Lipola - Raasuli - Sirkiänsaari - Hatakkala.

Rappe painottaa koko ajan suunnitelmansa offensiivisuutta. Siinä mielessä on sijoitettu myös hänen taempi asemansa linjalla Suomenlahti - Kipinolanjärvi - Kuolemajärvi - Kaukjärvi - Perkjärvi - Muolaanjärvi - Yskjärvi - Kirkkojärvi - Punnusjärvi - Valkjärvi - Rautu - Raaju. Erityisesti on tärkeitä valita taempikin asema Vuoksen eteläpuolelta, offensiivisia ajatellen.

Pääaseman eteen rajan pintaan Rappe suunnitteli eräänlaisen epäyhtenäisen etuaseman. Eivät myöskään pääasema ja taempi asema olleet yhtenäisiä, vain asemanpätkiä teiden suunnissa. Jos kuitenkin Kannaksella tulisi kysymykseen puhdas defensiivi sivustan suojaamiseksi Laatokan pohjoispuolitse suoritettavan offensiivin aikana, olisi asemat rakennettava yhtenäisiksi ja Punnusjärven - Valkjärven kohdalta liitettävä Vuokseen. Tämän pohjoisranta olisi myös linnoitettava.

Rappen suunnitelmaan sisältyi myös laskelma tarvittavasta miehitysjoukosta. Päävoimien k e s k i t y k s e n turvaamiseen eli suojajoukoiksi:

- 52 komppaniaa,
- 208 konekivääriä,
- 62 kenttätykkiä ja
- 10 raskasta tykkiä.

Karjalan kannaksen puolustukseen:

- 126 komppaniaa,
- 504 konekivääriä,
- 102 kenttätykkiä ja
- 20 raskasta tykkiä.

Lukuihin eivät sisälly Pietaria vastaan suunnattavaan offensiiviin tulevat joukot.

Ilmeisestikin tuonaikaisen organisaation epämääräisyyden ja vakiintumattomuuden vuoksi Rappe on laskenut tarvittavan miehityksen vain komppanioina. Kun otetaan huomioon, että sodan aikana vahvistetuissa määrävahvuuksissa rykmentissä oli 3 pataljoonaa, kussakin 3 kivääri- ja yksi konekiväärikomppania, oli siis rykmentissä 12 komppaniaa. Suojajoukkoihin olisi siis tarvittu 13 pataljoonaa eli 4 rykmenttiä ja pataljoona.

Puolustukseen olisi saman laskuperusteen mukaan tarvittu noin 32 pataljoonaa eli kolmirykmenttisen divisioonan mukaan 3 - 5 divisioonaa. Kun Rappe ei erittele erikseen konekivääri- ja kiväärikompanioita, on vaikea päästä selville hänen tarkoituksestaan.

4-tykkisiä pattereita olisi tarvittu edellisen vaihtoehdon mukaan 18 ja jälkimmäisen mukaan 30. Vaikkakin tuolloin tykistöä käytettiin pääasiallisesti pattereittain, asiaa havainnollistaneen jos sanotaan edellisessä tapauksessa olleen kyse puolestatoista patteristosta ja jälkimmäisessä tapauksessa noin 10 patteristosta. Divisioonan kokoonpanoa esittävässä kaaviossa¹⁵ on divisioonassa 4 patteria käsittävä "tykistöosasto". Näitä olisi siis tarvittu 7 - 8.

Rappen suunnitelmaan sisältyi selvitys tarvittavista tie- ja rautatie- sekä viestiyhteyksistä ja lopuksi vielä yleissuunnitelma töiden suorittamisesta. Tähän oli tarkoitus käyttää vankityövoimaa, jota tarvittaisiin 2 kuukauden ajaksi 10700 miestä. Näiden vartiointiin kuluisi sotaväkeä 4800 miestä, joista 1000 voisi samalla osallistua työhön.

Kuten tuonempana tarkemmin esitetään myös saksalaiset ryhtyivät suunnittelemaan Karjalan kannaksen linnoittamista. Tämä ilmeisesti aiheutti Itäarmeijassa epätietoisuutta Rappen tehtävästä, koska Päämaja piti aiheellisena sähköttää 21.5.18, että riippumatta näitten tiedustelusta oli Rappen suunnittelutyö pantava viipymättä käyntiin.¹⁶ - Ilmeisesti hän oli käskettyä työtä jo pitkän aikaa tehnytkin, muuten ei raportin perusteellisuus ja laajuus ole selitettävissä.

1.3 ITÄRAJAN PUOLUSTUS

Vapaussodan aikana ei vihollinen yrittänyt varsinaista offensiivia koko itärajalalla Laatokan pohjoispuolella. Itse asiassa rajan puolustus tapahtui sen yli edenneitten vapaaehtoisretkikuntien operaatioilla. Näiden retkikuntien syntyä ja taustaa kuvataan Suomen Vapaus-sota - teoksessa seuraavasti.¹⁷ "Suomen irrottamiseksi Venäjän ikeestä syntynyt jääkäriiliike oli ... alunperin asettanut toiseksi päämääräkseen rajantakaisten suomalaisten, vienankarjalaisten ja aunukselaisten, vapauttamisen Venäjältä ja heidän alueensa Suomeen yhdistämisen. Tämän ohjelman mukaisesti suunnittelivat aktivistit ja jääkäriiliikkeen kannattajat Suomessa kaikessa hiljaisuudessa ennen vapaussodan alkamista Aunuksen ja Vienan vapauttamista ..."

Myös diplomaattista tietä yritettiin ajaa Karjalan asiaa. Suomen hallitus esitti 2.1.18 Saksan valtakunnankanslerille, että Brest-Litovskin rauhanneuvotteluissa otettaisiin esille, paitsi Suomen itsenäisyyden kansainvälinen tunnustaminen, myös Karjalan ja Petsamon alueiden liittäminen Suomeen. Länsivallat, ensisijaisesti Englanti, vastustivat Suomen vaatimuksia Karjalaan nähden, koska pitivät niitä vain saksalaisten yrityksinä päästä Muurmanin rannikolle ja Kuollaan estämään heidän toimintaansa. Vastauksena useihin länsivalttojen nootteihin Suomen hallitus vastasi 16.5.18 mm. seuraavasti. "Suomen hallitus pitää välttämättömänä selvittää, ettei ole mitään oikeutta estää Karjalan väestön pyrkimyksiä yhtyä veljiinsä tulevasa vapaassa ja riippumattomassa Suomessa. - Suomen hallitus luulee, ettei se ajan pitkään voi olla täyttämättä velvollisuuttaan vapauttaa Karjala. Väliintulo saattaa käydä välttämättömäksi jo puhtaasti puolustussyistä".^{17a}

Osaltaan vaikuttivat retkikuntien lähettämiseen itärajan takaa tulleet vetoamukset ja avunpyynnöt. Sortavalassa esimerkiksi pidettiin "Karjalan sotilaspiiripäällikön yleisesikunnassa" neuvottelu 2.3.18,

josta lähetettiin Ylipäällikölle sekä esikunnan jäsenten että ulkopuolisten henkilöitten allekirjoittama kirjelmä. Neuvotteluissa oli ollut mukana "rajantakaisia Karjalan tuntijoita ja edustajia Jyväskylästä, Joensuusta ja Sortavalasta". Sen päätöslauselman mukaan oli pyydettyä Suomen hallitusta vaikuttamaan Saksan hallitukseen, jotta "Karjalan kysymys tulisi esille ja ratkaisuun Saksan ja Venäjän välisissä rauhanneuvotteluissa".

Joensuuhun oli saapunut eräitä Vienen ja Aunuksen karjalaisia ja he allekirjoittivat 17.3.18 kirjelmän, jossa he pyysivät Ylipäällikköä antamaan joukkojensa marssia rajan yli ajamaan pois "punaiset roskejoukot".¹⁸

Itä-Karjalan vapauttamiseksi perustettiin kaikkiaan kolme retkikuntaa:

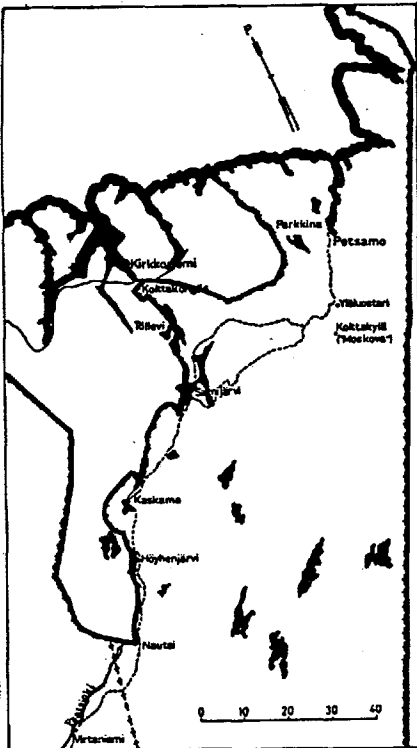
- kapteeni K M Walleniuksen johtamat Kuusamon komennuskunta ja Kuolajärven ~~pat~~aljoona, yhteensä 1000 - 1300 miestä¹⁹ sekä
- everstiluutnantti C W Malmin retkikunta, jota hänen sairastuttuaan johti heinäkuusta alkaen kapteeni T Kuisma. Tätä ehdotti päälliköksi 3.Divisioonan esikuntapäällikkö, everstiluutnantti W Hägglund, koska Kuisman oman lausunnon mukaan hänen tointaan sotaministeriössä voi hoitaa kuka tahansa ja hän on ainoa, joka tuntee olosuhteita Uhtualla.²⁰

Sortavalassa varustettiin retkikuntaa Aunukseseen, mutta tämä ei päässyt lainkaan lähtemään. Sihvo kysyi Ylipäälliköltä 11.6.18, saisiko hän "tavalla tai toisella auttaa pontevammin rajantakaisia". Aunuksesta saatujen tietojen mukaan oli siellä alkanut punaisten riisuminen aseista ja "väki pyytää apua". Yleisesikunnan 28.6. päivätyn kirjelunnon mukaan Wilkman pyysi sota-asiain toimituskunnan ratkaisua retkikunnan perustamiseen. Ilmeisesti kielteinen päätös tuli jo niin, ettei kirjettä lähetettykään. Retkikunnan päälliköksi oli suunniteltu everstiluutnantti Hägglundia ja valtiiovallan apua olisi tarvittu retkikunnan varustamiseksi ja sen huollon järjestämiseksi.²¹

Vaikkakaan Vienen edenneet retkikunnat pieninä, puutteellisesti varustettuina ja vaikeitten yhteyksien vuoksi eivät pystyneetkään toteuttamaan tarkoitustaan, ne kuitenkin estivät toiminnallaan vihollisen tunkeutumisen itärajan yli Suomen puolelle. Pisimmälle pääsi Malmin retkikunta, aina Muurmannin radalle ja Vienenmerelle saakka. Vapaussodan aikana arvioitiin Itä-Karjalassa olleen sinne pänneitä suomalaisia punaisia 3500-4000 miestä ja heidän tarkoi-

tuksenaan oli nostattaa Pohjois-Suomi uudelleen kapinaan, olipa heidän etujoukkonsa ja tullutkin rajan yli Kurtissa.²²

Kaikki edellä mainitut kolme retkikuntaa olivat puolustuslaitoksen johdossa. Näiden lisäksi syntyi yksityisestä aloitteesta ns. Petsamon retkikunta, joka oli alistettu Oulun läänin maaherralle. Senaetin tuki retkikunnalle perustui käsitykseen, että Suomella oli kiistaton oikeus Petsamoon, koska Alleksanteri II oli vuonna 1864 julkaisemallaan manifestilla luvannut suuriruhtinaskunnalle alueen Jäämeren rannalta korvaukseksi Siestarjoen asetehtaalle luovutetusta alueesta.^{22a} Retkikunnan pääosana oli värvätty joukko "Lapin jääkärit", johtajana tohtori Thorsten Renvall. Lisäksi siihen liittyivät tohtori Onni Laitisen johtamat kymmenkunta "Lapin rakuunaa". Molemmat tohtorit johtivat yhdenvertaisina retkikuntaa ja myöhemmin sen johtoon tuli myös eläinlääkäri K Karhunen. Kenelläkään heistä ei ollut sotilaskoulutusta ja joukon varustuskin oli puutteellinen. Retkikunta ylitti rajan 27.4.18 ja joutui ensimmäiseen kahakkaan

Petsamo

Vuoremitunturilla 10.5.18, mutta pääsi jatkamaan matkaa. Se ei kuitenkaan onnistunut etenemään Petsamon vuonolle saakka. Vastassa olleet englantilaiset ja suomalaiset punaiset, joita tuki tykistö-tulellaan englantilainen risteilijä Cochrane, pakottivat retkikunnan perääntymään Parkkinasta 12.5.18. Se vetäytyi saman tien aina Salmijärvelle asti ja parin päivän kuluttua se oli jo Virtaniemes-sä omalla puolella rajaa. Sen tehtäväksi jäi nyt rajan vartiointi aina 5.7.18 saakka, jolloin Lapin jääkärit hajoitettiin.²³

Edellä mainitussa 5.5.18 eversti Sihvolle annetussa käskyssä itä-
rajan puolustuksesta²⁴ hänelle alistettiin kaikki Laatokan ja lin-
jan Murmes - Repola välillä olevat joukot toistaiseksi ja kunnes
alueen ylin paikallinen johto saataisiin järjestetyksi. Sihvon
tehtäväksi määritettiin varsin ylimalkaisesti vain rajan turvaami-
nen. Sitä ei kuitenkaan saanut missään kohtaa ylittää. Itäarmeijan
ja Sihvon joukkojen välirajaksi tuli Hiitolanjoki. Laatokan puolus-
tuksen johtajaksi määrättiin meriväen luutnantti Roos suoraan yli-
päällikön alaisena.

Edellä mainittuun Päämajan käskyyn liittyi vielä "ohjesääntö
eversti Sihvolle". Siinä tiedotettiin ensinnäkin, että hänelle
alistettiin 1. ja 2. Karjalan Rykmentti sekä Karjalan suojeluskun-
tia Sortavalan piiripäällikön alaisina. "Viimemainittujen vahvuus-
desta ja jakautumisesta ilmoittaa Teille lähemmin mainittu piiri-
päällikkö". Tässä tehtävässä toimi eversti Furumark (Wärnhjelm).
Itäarmeijalle 8.4.18 annetusta Päämajan ohjeesta ilmenee, että tä-
män oli "toiminnallaan ehkäistävä vihollista tunkeutumasta Laato-
kan pohjoispuolelle Sortavalan suunnalta".²⁵

Ilmeisestikään Päämajalla ei ollut aivan tarkkaa kuvaa tilantees-
ta, mikä ilmenee Sihvolle annetuista tehtävistä. "Paitsi Teidän
yleistä tehtävääne tulee Teidän, kunnes puolustus on toisin jär-
jestetty, ryhtyä erityisesti seuraaviin väliaikaisiin toimenpitei-
siin". Joukot oli järjestettävä pataljooniksi vahvistettujen mää-
rävahvuuksien mukaan. "Väliaikaisia vahvistustöitä", joilla tar-
koitettiin kenttälinoittamista, oli "suoritettava rajan puolus-
tuksen tukemiseksi hyökkäystä vastaan niillä paikoin, jotka toden-
näköisesti ovat enemmän alttiina niille". Erityisesti käskettiin
kiinnittää huomiota "hyvien yhteyksien järjestämiseen rajalla ole-
viin eri puolustusryhmiin, varsinkin Salmassa, Suojärvellä ja Pie-
lisjärvellä sijaitsevien joukkojen kanssa". "Etappitarpeiden täyt-

tämistä varten" tuli Sihvon olla yhteydessä Päämajan etappipäällikköön (everstiluutnantti Walden).

Etappipäällikkö oli jo 22.4.18 saanut käskyn ryhtyä tiedustelemaan koko itärajan liikenne- ja viestiyhteyksiä.²⁶

Tiestö Sortavalan - Joensuun - Nurmeksen rautatieltä itään oli selvitettävä yksityiskohtaisesti: kunto, mahdolliset parannustyöt ja uudisrakennustyöt, ottaen huomioon, että kysymykseen saattoi tulla nopea joukkojen keskittäminen rajalle. Myös melko laajat autokuljetukset joukkojen huoltoa varten oli otettava huomioon.

Kenttärata Sortavalan - Joensuun radalta Suojärvelle keskitettyjen joukkojen huoltamista varten oli tiedusteltava. Esimerkiksi ns decauville-tyyppinen, elementeistä koostuva kapearaiteinen kenttärata saattaisi tulla kysymykseen, minkä vuoksi oli selvitettävä maassa oleva kalusto ja tarvittaessa hankintamahdollisuudet ulkomailta. Radan liikennekapasiteetin tuli tyydyttää noin 30000 miestä ja 7000 hevosta käsittävän voimaryhmän päivittäisen huollon tarpeet, myös useita päiviä kestävä taistelun ammustäydennys. Oli vaaraduttava haavoittuneiden ja sairaiden evakuointikuljetuksiin.

"Sähköisistä yhteyksistä" (elektriska förbindelser) oli laadittava yksityiskohtainen suunnitelma, jonka piti sisältää sekä olemassaolevat että rakennettavat yhteydet.

Koko suunnitelma materiaali- ja työvoimalaskelmineen oli esitettävä Ylipäällikölle 21.5.18 mennessä. 12.5.18 tehtävää vielä selvennettiin.²⁷ Itärajan puolustukseen voitiin laskea keskitettävän joukkoja seuraavasti:

- Sortavalan - Salmin alueelle	1 divisioona (enintään 2)
- Värtsilän - Suojärven alueelle	1 - " -
- Elisenvaaran seuduille	1 - " -

Näitä divisioonia voitiin ajatella käytettävän siten, että Salmin kautta hyökkäisi 2 divisioonaa ja Suojärven kautta yksi; lisäksi saattaisi tulla kysymykseen, että jompaakumpaa suuntaa vahvennetaisiin vielä yhdellä divisioonalla. Yhtymistä muodostettaisiin armeija. Operaation tarkoituksena olisi siis hyökkäys Laatokan itäpuolitse Anukseen. - Tässä yhteydessä huomio kiintyy siihen, että itärajan puolustuksesta puhuttaessa siihen sisältyy varsin suuri-suuntainen offensiivi. Jägerskiöldin mukaan se oli tarkoitus aloittaa loppukesästä.²⁸ Etappipäällikölle annettuun käskyyn sisältyy maininta, että Karjalan kannakselle tässä tapauksessa tulisi 1 tai

enintään 2 divisioonaa ilman offensiivista tehtävää. - Suunnitelma "etappilaitoksen järjestelystä" oli nyt esitettävä Ylipäällikölle 1.6.18 mennessä.

Saatuaan vaatimansa selvitykset Ylipäällikkö pyysi toukokuun lopulla senaattia ryhtymään toimenpiteisiin itärajan liikenne- ja viestiyhteyksien kohentamiseksi. Erityisen mielenkiintoinen hänen kirjelmänsä²⁹ on sen vuoksi, että sen perusteluissa esiintyy hänen tilanteenarviointinsa vihollisuuskasta itärajalla. "Muurmanin radalta käsin Suomen rajaa kohti haarautuvaan tieverkkoon nähden voitaneet mitä suurimmalla todennäköisyydellä väittää, että venäläisten hyökkäys tulee keskittymään ensikädessä rajaseutuja Salmia ja Suojärveä vastaan, toisin sanoen: näihin paikkoihin ja tänne johtaville teille tulee puolustusvoimain pääosa ryhmitettäväksi. Pohjoisempanakin oleville rajaseuduille käynee kuitenkin puolustusvoimain sijoittaminen tarpeelliseksi. Rajalle keskitettyjen joukkojen ... lukumäärä ... tulee eteläisemmillä rajaseuduilla olemaan verraten suuri ..." Kirjelmässä ei mainita lainkaan offensiivisia näkökohtia, jotka etappipäällikölle annetuissa tehtävissä olivat selvästi näkyvissä.

Päämaja antoi 27.5.18 uusia ja täsmentäviä ohjeita itärajan puolustuksesta. Eversti Sihvolle sanottiin mm: "Tärkeätä on, että ainoastaan puolustaudutte rajalla". "Jokainen rajan yli kulkeva tie tai muu tärkeämpi ylipääsypaikka on vartioitava tarpeellisella voimalla. Vartioivien joukkojen asemat ovat vahvistettavat niin suurena määrinä kuin mahdollista". "Rajan vartioimista varten tarpeellinen henkilömäärä on hankittava miehistön kutsunnalla kunnes mahdollisesti vastedes säännöllinen joukko tätä tarkoitusta varten tulee käytettäväksi".³⁰

Sihvon vastuualueen vasemmasta rajasta (Nurmes - Repola) pohjoiseen aina Suomussalmen ja Kuusamon pitäjien välirajaan ulottuva alue tuli Kajaanin piiripäällikön johtoon. Kapteeni Wallenius määrättiin väliaikaiseksi rajavartiopäälliköksi viereiselle rajaosuudelle, joka ulottui Kuolajärven (nykyisen Sallan) ja Savukosken pitäjien välirajaan. Siitä pohjoiseen ja myös Norjan ja Ruotsin vastaisten rajojen puolustaminen uskottiin Pohjolan piirin piiripäällikölle. Hänen ohjeensa olivat samanlaiset kuin Sihvolle annetut. Erityisesti painotettiin puolustuksellista toimintaa rajalla (defensivt uppträdande).³¹ Kaikki kolme edellä mainittua henkilöä alistettiin rajavartioidoissa suoraan Päämajan Yleisesikunnalle.

Walleniukselle annetussa erikoisohjeessa³² hänen käskettiin rajoittaa toimintansa defensiviin (av vikt är att ni inskränker Eder till ett defensivt uppträdande vid gränsen). Käskyyn vaikutti ilmeisesti, ettei haluttu joutua konfliktiin Itä-Karjalassa olevien englantilaisten joukkojen kanssa, mihin palataan tuonnempana. Muuten hänen käskynsä oli saman tapainen kuin Sihvolle annettu, paitsi että Walleniuksen oli hankittava henkilökunta vapaaehtoisuuden tietä, kunnes alueelle saataisiin vakinaisia joukkoja.

Muutamaa päivää myöhemmin eli 31.5.18 laadittiin Päämajassa Yleisesikunnan päällikön, kenraali Ignatiuksen allekirjoittama muistio, joka on pääasiallisesti yhteenveto edellä selostetuista ohjeista ja käskyistä. Ensin todetaan, että Karjalan kannaksen puolustuksesta vastaa Itäarmeija ja että on käsketty tiettyjä tiedusteluja (Rappe)³³. Laatokan puolustusjärjestelyistä mainitaan, että niitä johtaa kapteeniluutnantti Roos, ja vähäinen kuuden pako-otetun aluksen laivasto on osittain valmiina, osittain varustettavana. Miinoitusten valmisteluun oli ryhdytty, samoin linnoituslinjan tiedusteluun ja valmisteluun Valamon tasalle. Useilla Päämajan erilliskäskyillä oli taroitukseen soveliaita tykkejä (47, 57, 75, 120 ja 150 mm) käsketty toimittaa Laatokalle.³⁴

Offensiiviin suunnitelmiin viittaa myös etappipäällikölle annettu käsky suunnitella hevoskolonnan käyttö operatioon Kurtilta Kantalahteen. Joukon vahvuudeksi ilmoitettiin rykmentin esikunta, kaksi pataljoonaa, neljä konekiväärikomppaniaa sekä puoli patteria vuoristotykistöä. Lisäksi oli selvitettävä autokelpoisen tien aikaansaamisen mahdollisuus Kuolajärveltä (Sallasta) Kurtille sekä vesitie Kajaani - Ontojärvi - Paanajärvi. Offensiiviin viittämöy Pohjolan piirin päällikön, kapteeni Snellmanin saama tehtävä suorittaa tiedustelua itärajan takana.³⁵

Kartografisista töistä mainitaan Päämajan muistiossa, että tekeillä oli kartta 1:300000 rajaseudusta ja siitä itään sekä sotilasmaantieteellinen kuvaus näistä alueista. Töiden piti olla valmiina 15.6.18, mutta ainakaan viimeainittu ei tullut aikanaan. Kapteeni Snellman ilmoitti 12.7.18, ettei hänellä ole ollut tilaisuutta aineiston keräämiseen, koska aika on mennyt tiedustelun järjestämiseen.³⁶

1.4 SAKSALAISTEN TULO SUOMEEN

Itsenäisyysmiesten mielissä maailmansodan alettua herännyt toivo Saksan sotavoimien avusta Suomen vapauttamiseksi Venäjän vallasta sai uutta virikettä vallankumouksen puhjettua maaliskuussa 1917. Suomen senaatin edustajat Edv. Hjelt ja Rafael Erich olivat työskennelleet Saksassa syksystä 1917 saadakseen Saksan antamaan Suomelle apua maan irrottamiseksi Venäjältä.³⁷ Itse asiassa maitten edut tässä suhteessa kävivät yksin. Niinpä Saksan ylin sodanjohto kehotti Suomen edustajia jättämään Saksalle virallisen avunpyynnön, minä nämä tekivätkin 15.2.18. Jo tätä ennen oli joukko tunnettuja Suomen kansalaisia esittänyt "hätähuudon" avun saamiseksi.³⁸

Syynä Saksan kiinnostukseen oli sotilaallisen tilanteen kannalta mahdollisuus painostaa Venäjää Pietarin suunnalta ja seurata länsivaltojen pyrkimyksiä Pohjois-Venäjällä. Rautkallion mukaan ainakin yhtä painavia olivat taloudelliset syyt. Suomesta piti saada sodankäynnille tarpeellisia raaka-aineita, joista Saksalla alkoi olla jo suuri puute. Erityisesti oltiin kiinnostuneita metsäteollisuudesta, mutta myös kaivostuotteita ja jopa elintarvikkeita toivottiin saatavan.

Sopimus saksalaisen avustusretkikunnan lähettämisestä Suomeen allekirjoitettiin Berliinissä 7.3.18 ja näin "oli Suomen puolueettomuus jo uhrattu", kirjoittaa Mannerheim muistelmissaan.³⁹ Samalla tehtiin kolme muuta sopimusta, jotka toteutuessaan olisivat saattaneet maan riippuvaiseksi Saksasta ja asettaneet sen raaka-ainelta tuottavan alusmaan asemaan.

Mannerheim kertoo muistelmissaan⁴⁰ saaneensa 3.3.18 tiedon avustusretkikunnan tulosta. "Kuinka sellainen saattoi olla mahdollista sen jälkeen kun senaattori Svinhufvud oli minulle luvannut olla interventiota pyytämättä". Mannerheim oli asettanut ehdoksi ennen ylipäällikön tehtävään ryhtymistä, ettei apua ulkoa pyydetä ja nyt hän tunsu senaatin pettäneen hänet. Hän yrittikin ensin saada senaatin torjumaan jo luvatus avun, mutta kun se ei onnistunut, hän kuitenkin sai läpi vaatimuksen, että saksalaiset joukot tulivat hänen ylipäällikkyytensä alaisiksi. Saksalaiset antoivat myös julistuksen, jossa mm sanottiin, etteivät he tule sekaantumaan maan "sisäisiin puolueriitoihin".⁴¹

Itämeren Divisioona (Ostsee-Division) oli erityisesti Suomen retkeä varten koottu tilapäisyhtymä. "Ne olivat itärintaman joukkoja, jotka olivat vapautuneet sodassa Venäjää vastaan ja joita ei vielä oltu koulutettu taisteluja varten lännessä", kirjoittaa divisioonan komentaja, kenraalimajuri, kreivi Rüdiger von der Goltz muistelmissaan. Joukot kerättiin Danzigiin laivattaviksi Suomeen. Divisioona nousi maihin Hangossa 3.-5.4.18. Siihen kuului

- jalkaväkiprikaati, 3 jääkäripataljoonaa,
- ratsuväkiprikaati, 3 jalkautettua rykmenttiä,
- 5 polkupyöräkomppaniaa,
- 2 vuoristokonekivääriosastoa,
- vuoristotykistöpatteristo, 3 patteria,
- 2 raskasta patteria ja laivastotykistöosasto,
- eskadroona, pioneerikomppania sekä viesti- ja huoltojoukkoja.

"Johtoon astui samaten vapaaksi joutunut 12.nostoväkidivisioonan esikunta, joka minusta sai uuden komentajan", kirjoittaa von der Goltz.

"Brandensteinin Prikaatia" (3.Kaartin Ratsuväkiprikaati) komensi eversti, vapaaherra Otto von Brandenstein ja siihen kuului

- 3 jalkaväkipataljoonaa,
- polkupyöräpataljoona,
- eskadroona ja
- 2 patteria.

Nämäkin olivat itärintamalta vapautuneita joukkoja. Prikaati toimi aluksi itsenäisesti Tallinasta käsin. Se nousi maihin Loviisassa 7.4.18 ja alistettiin pian Itämeren Divisioonalle. Prikaatin joukot palautettiin Viroon sotatoimien päätyttyä, 30.5.18, mutta sen komentaja esikuntineen jäi Suomeen erikoistehtäviin.⁴²

Saksalaisten joukkojen henkilövahvuudet olivat 1.5.18 seuraavan taulukon mukaiset.

	Kokonaisvahvuus	Taisteluvahvuus
Itämeren Divisioona	9980	7527
Brandensteinin Prikaati	2968	1956
Yhteensä	12948	9483

Mannerheimin kielteinen kanta saksalaisten joukkojen tuloon johtui siitä, että hänen mielestään maan olisi omin voimin pitänyt käydä vapaussotansa ja kukistaa kapina.⁴³ Saksalaisten odotettu tulo oli pakottanut häntä kiirehtimään Tampereen operaatiota. "Ennen

apujoukon maihinnousua meidän oli kuitenkin saatava ratkaiseva voitto omin voimin, toisin sanoen toteutettava sotilaallisin keinoin tehtävä, joka oli poliittinen välttämättömyys". Hän toteaaakin, että ennen saksalaisten tuloa "sota oli kehittynyt ratkaisevaan loppuvaiheeseensa. Vihollisen pohjoisarmeija oli murskattu, Tampere oli käsissämme ja voimasuhteet Karjalan kannaksella olivat tasotuneet". Hän ei kuitenkaan kiellä, etteikö saksalaisten tulo olisi lyhentänyt sotaa ja nopeuttanut Etelä-Suomen puhdistusta, "missä terrori kasvoi päivä päivältä".⁴⁴

Saksalaisten tulo Suomeen aiheutti lopulta Mannerheimin eron. Kirjallisuudessa on paljon pohdittu sen syitä. Mainitaan erilaiset käsitteet puolustusvoimien organisoimisesta ja korkeimmasta johdosta, harjoitettavasta sotilaspolitiikasta erittäinkin Itä-Karjalan suhteen, ulkomaisten asiantuntijain käytöstä jne. Mannerheim itse kirjoittaa: "Kukaan ei kai saattanut kuvitella, että minä, poljettuani maasta armeijan ja johdettuani miltei kouluttamattomat, puutteellisesti aseistetut ja varustetut joukot voittoon ... nyt alistuisin nimikirjoituksellani vahvistamaan ne käskyt, jotka saksalainen sotilaskomissio katsoisi tarpeellisiksi".⁴⁵ Kirjelmässään hallituksen päämiehelle, senaattori Svinhufvudille 27.5.18 hän sanoo eroropyynnön johtuvan vain siitä, "ettei hallitus halua luoda korkeimmalle sotilasjohdolle niitä mahdollisuuksia, joiden avulla katsoisin voivani kantaa vastuun edessä olevien suurten kysymysten ratkaisussa".⁴⁶

Neuvottelematta Mannerheimin kanssa Svinhufvud pyysi 22.5.18 saksalaisia jäämään maahan. 29.5.18 Itämeren Divisioonaa sai O.H.L. :ltä (Oberste Heeresleitung) tiedotuksen, että se jää toistaiseksi Suomeen.⁴⁷ Tosin Mannerheim oli jo 20.5.18 pyytänyt eroa, mutta sitä ei ollut vielä myönnetty. - Saksalaiset olivat kuitenkin jo aikaisemmin monin tavoin osoittaneet tulleen maahan jäädäkseen. Koska nämä toimenpiteet ovat tavallaan taustana heidän myöhemmälle toiminnalleen, esitettäköön tässä muutamia.

Itämeren Divisioonaa ilmoitti 16.5.18 O.H.L.:lle

- divisioonan majoittumisesta Viipurin - Kouvolan alueelle;
- jalkaväen taistelukoulun perustamisesta Viipuriin tai Haminaan, suomalaisen tykistöjoukon tukemisesta, kouluttajien antamisesta

- suomalaisiin rykmentteihin sekä yleisesikuntaupseereiden luovuttamisesta Suomen Yleisesikuntaan (kenraali Mannerheimin sanotaan hyväksyvän koulutusjärjestelyt);
- saksalaisten joukkojen tilapäiskäynnistä Pohjois-Suomessa (Mannerheim oli aluksi emmittyyään suostunut suunnitelmaan); lisäksi lähettäisiin ye-kapteeni von Falkenhorstin johdolla tiedusteluosasto Kuusamoon erityisesti selvittämään tie- ja kuljetusolosuhteita;
 - tuesta puolustusasemien rakentamisessa Suomenlahden ja Laatokan välille (Mannerheimin sanotaan tätä erityisesti toivovan).

Edellä esitettyihin asiaryhmiin palataan myöhemmin, todettakoon tässä vain, että Itämeren Divisioona ilmoitti asettavansa erityisen "tiedusteluesikunnan" viimeksimainittuun tehtävään eversti von Brandensteinin johdolla. Mannerheim oli jo viikkoa aikaisemmin antanut everstiluutnantti Rappelille vastaavan tehtävän ja myöhemmin hän vielä korosti tehtävän suorittamista saksalaisten toimista huolimatta, joten maininta "Mannerheimin erityisesti toivovan" tuntuu omituiselta.⁴⁸

Vaikkakin Itämeren Divisioona oli saapunut maahan puhtaasti sotilaallista toimintaa varten, käy sen sotapäiväkirjasta ilmi, että saksalaiset hyvinkin tarkkaan seurasivat myös poliittisia oloja Suomessa, erityisesti toukokuun lopulla, jolloin kysymys sotilaspolitiikan tulevasta suunnasta oli hyvin ajankohtainen. Esimerkkinä mainittakoon, että noihin aikoihin divisioona ilmoitti O.H.L.:n poliittiselle osastolle mm, että senaattori Frey oli kertonut senaatin kolmituntisesta neuvottelusta Mannerheimin kanssa 23.5.18. Tämä piti asemansa niin vahvana, että hän asetti tiukkoja vaatimuksia ja ehtoja palvelukseen jäämiselleen: ehdoton ylipääällikkyyys riippumattomana senaattista ja puolustusministeristä; hänen täytyy saada ratkaista, mille paikoille saksalaisia upseereita sijoitetaan jne. v.d. Goltz sähkötti 27.5.18 O.H.L.:lle senaattori Svinhufvudin kysyneen häneltä neuvoa Mannerheimin esittämien vaatimusten suhteen, jolloin hän ei ollut voinut hyväksyä saksalaisten upseerien alistamista ruotsalaisille upseereille, ehdotettujen saksalaisten upseerien lukumäärän pienentämistä Suomen Yleisesikunnassa, eikä myöskään sitä että saksalaiset upseerit olisivat vapaasti sijoitettavissa mihin tehtävään tahansa Suomen armeijassa.⁴⁹

Jägerskiöld mainitsee Svinhufvudin kysyneen Saksan sotilasasiamiehen, majuri Crantzin mielipidettä Mannerheimin erottamisesta. Tämä oli vastustanut sitä.⁵⁰

Ristiriita senaatin ja Mannerheimin välillä johti tämän eroon 30.5.18 ja senaatti nimitti uudeksi ylipäälliköksi kenraali K. Wilkmanin. Puolustuslaitoksen johdossa alkoi saksalaiskausi, joka kesti vuoden loppupuolelle saakka.⁵¹

2. SAKSALAISKAUSI

2.1 SISÄ- JA ULKOPOLIITTINEN TILANNE

Vapaussodan päätyminen ei tuonut tullessaan rauhantilaa ulkoisesti eikä sisäisestikään. Sotilasjohdon käsityksen mukaan ei voitu luottaa naapurien, etenkin Venäjän silloiseen heikkouteen tai ystävyysteen. Suomen takaisin valloittaminen oli oleva "conditio sine qua non" Venäjän suurvalta-asemalle Euroopassa.¹ Rajan takana olevat vahvat venäläiset voimat koettiin uhkaksi maan äsken saavutetulle itsenäisyydelle. Siellä oli myös melkoinen joukko sodan aikana rajan taakse paenneita punaisia, jotka olivat sekä ulkoinen että sisäinen vaara. Tiedettiin heistä muodostetun suomalaisia joukko-osastoja ja pian nähtiin heidän soluttautuvan takaisin kotimaahan järjestämään utta kapinaa.

Tiedot itärajan takana olevista voimista ja niiden aiheuttamasta uhkasta vaihtelivat ajan kanssa. Marraskuun loppupuolella laaditussa muistiossa "Suomen puolustus" arvioidaan Karjalan kannaksella olevan neuvostojoukkoja noin 16000 miestä, noin 70 tykkiä ja 80 konekivääriä. Parhailtaan oltiin muodostamassa 7. Neuvostoarmeijaa, mahdollisesti hyökkäämään Suomeen. Joukkoja oli viime aikoina tuntuvasti lisätty, mutta myös puolustusluontoisia toimenpiteitä oli havaittu Suomesta tulevan hyökkäyksen varalta. von der Goltzin tilanteenarviossa 8.8.18 laskettiin neuvostojoukkoja olleen noin 10000 miestä.²

Thesleffin - von Redernin muistiossa 19.11.18 pidetään Karjalan kannasta vaarallisimpana suuntana, jonne vihollinen voi nopeimmin kerätä vahvoja voimia, onhan Pietari vain 25 kilometrin päässä rajalta. "Tämä on uhka, joka Suomen on kaikissa tapauksissa, keitä sotilaallisia liittolaisia sillä tulevaisuudessa lieneekin, omin voimin torjuttava".³

Erityisen ajankohtaisena pidettiin hyökkäysuhkaa syksyllä 1918. Siitä on useita merkintöjä Itämeren Divisioonan sotapäiväkirjassa.⁴ Yleisesikunnan tilanteenarvioinnissa 24.11.18 sanotaan erityisesti 7. - 13.11.18 todetun melkoisia joukkojen keskityksiä rajan takana. Todennäköisimmin ne olivat kuitenkin kootut sen vuoksi, että pelättiin levottomuuksia Pietarissa 8.11.18, bolshevikkien vuosipäivänä. Toimenpidettä oli perusteltu muka hyökkäyksen uhkalla Suomesta käsin. Toisaalta oli saksalaisilla vakoilutietoja Pietarista, joiden mukaan venäläisten hyökkäystä Suomeen tuohon aikaan pidettiin hyvin

mahdollisena. Myös Mannerheim ja Jägerskiöld mainitsevat tuolloin odotettavissa olleesta hyökkäyksestä.⁵

Itäraja Laatokasta aina Norjan rajaan saakka oli Kannakseen verrattuna selvästi vähäisemmän uhkan aluetta. Sulan veden aikana oli maihinnoisuus Laatokan länsi- ja pohjoisrannikolle mahdollinen lähinnä Kannaksella tapahtuvan hyökkäyksen tukemiseksi. Itärajan takana oli paitsi venäläisiä, myös länsiliittoutuneiden joukkoja sekä suomalaisia punaisia ja itäkarjalaisia, englantilaisten johtamia osastoja. Itämeren Divisioonan tilanteenarviossa 1.7.18 mainitaan, että Aunuksesta oli "bolshevikeillä tuskin mainittavia voimia".⁶ Muistio "Suomen puolustus" tietää siellä olleen myöhään syksyllä noin 9000 miestä. Englannilla oli jo vuonna 1917 Kuolan vuonossa laivasto-osasto suojelemassa Jäämeren kautta tapahtuvaa huoltoliikennettä. Sitä vahvennettiin englantilaisella, ranskalaisella ja amerikkalaisella sotalaivalla ja 9.3.18 laskettiin maihin Murmanskissa noin 400 merisotilaan vahvuinen joukko, josta lähetettiin pienet osastot Kantalahteen ja Vienan Kemiin suojaamaan Muurmannin rataa - jo ennen kuin suomalaiset vapaajoukot edes olivat aloittaneet etenemisen Itä-Karjalaan maaliskuun puolivälissä. Liittoutuneet pelkäsivät saksalaisten ja suomalaisten joukkojen tunkeutumista alueelle, jolloin ne olisivat voineet katkaista radan. Toinen pelön aihe oli, että saksalaiset pyrkisivät ottamaan haltuunsa Murmanskin saadakseen sukellusveneilleen tukikohdan.⁷

Tämän defensiivisen ajattelun lisäksi länsiliittoutuneilla oli mielessä myös offensiivi. Interventio Venäjälle bolshevikkien kukistamiseksi oli noihin aikoihin hyvinkin ajankohtainen. Murmanskin ja Arkangelin kautta siihen oli lyhin tie. Englanti piti Itä-Karjalaa uhkaavaa vaaraa ilmeisesti niin tärkeänä, että antoi Tukholman lähettiläänsä ilmoittaa Suomen asiainhoitajalle julistavansa sodan Suomelle, jos tämä valtaa alueen.⁸

Englanti vahvensi vielä joukkojaan laskemalla maihin lisävoimia Murmanskissa 23.6.18 ja Arkangelissa 1.8.18.⁹ Liittoutuneilla oli kesällä 1918 1680 miehen suuruinen osasto kenraali Maynardin johdolla. Hänen komentoonsa tuli lisäksi noin 800 miehen vahvuinen suomalaisista punaisista koottu "Muurmannin legioona". Taistelukelpoista väkeä siinä kuitenkin oli vain noin 500 miestä. Pietarissa ilmestyvän "Vapaus"-lehden mukaan joukkoa ei saanut käyttää muualla kuin Itä-Karjalassa ja Suomessa ja taisteluun vain saksalaisia ja suomalaisia valkoisia vastaan.¹⁰ Englantilaiset perustivat myös "Karjalan legioo-

nan", johon liittyi noin 1200 itäkarjalaista, näistä noin puolet taistelukuntoisia.¹¹

Saksalaiset arvioivat liittoutuneiden voimat huomattavasti suuremmiksi. Tilanteenarvioinnissa 8.8.18 sanotaan Muurmannilla olevan noin 20000 miestä ja kun lasketaan mukaan mm venäläiset apujoukot, voi kokonaisvahvuus nousta jopa 60000 mieheen.¹² Erityisesti kesä-heinäkuun vaihteen aikoihin tilannetta pidettiin niin vaarallisena, että uhkan torjumiseksi ryhdyttiin tuonnempana selostettaviin toimiin ((sivu 62)).¹³

Yleisesikunnassa syksyllä 1918 laadittujen muistioiden mukaan oli rintama Inarin Lapista Repolaan menettänyt merkityksensä. Ententen joukkojen hyökkäystä Suomeen ei odotettu ja tieolosuhteet sekä vaikea maasto eivät mahdollistaisi yllätystä. Aunuksen suunnalla olevien neuvostojoukkojen, noin 9000 miestä, sanottiin olevan "huonosti varustettuja ja organisoeratuttuja. Laajempisuuntaista hyökkäystä etappivaikkeuksien takia tuskin odotettavissa".¹⁴

Thesleffin - von Redernin mietinnön mukaan näytti Ahvenanmaan kysymyksen järjestettyä "epätodennukaiselta poliittisen tilan kehittyminen suuntaan, joka voisi johtaa vakaviin ristiriitoihin Ruotsin tai Norjan kanssa". Samanaikaisessa Ingelbergin muistiossa tosin sanotaan, että "meillä on nyt kaksi rintamaa, läntinen Ruotsia vastaan ja itäinen sekä eteläinen Venäjää vastaan ... Sotajoukon täytyy kyetä lyömään takaisin hyökkäyksen idässä ja kaakossa maarajojen yli ja voittaa rannikoillemme nousseen vihollisarmeijan sekä samaan aikaan puolustaa joko pohjoista tai läntistä rajaamme". Vakavin uhka oli kuitenkin idästä.¹⁵

Vapaussota ja kapinan aiheuttama veljessota oli jakanut kansan kahtia. Lähes puolet oli noussut laillista hallitusvaltaa vastaan ja tätä ei valkoinen puoli voinut ilman muuta antaa anteeksi. "Punainen terrori" raakoine murhineen ja väkivallantekoineen aiheutti vasta-reaktiona "valkoisen terrorin" kuolemantuomioineen ja teloituksiineen. Niinkuin yleensä veljessodista oli nytkin seurauksena vuosikymmenien kauna ja epäluuloisuus. Sodan jälkeiset vankileirit olivat vielä omiaan lisäämään vastakohtaisuutta. Varmastikin aiheellisesti sota-asiaain toimituskunnan päällikkö, kenraalimajuri Thesleff kirjoitti 28.6.18 ylipäällikölle, kenraalimajuri Wilkmanille, että "vartioiva sotaväki monasti kohtelee sotavankeja työkeällä, jopa raalla tavalla". Tämän vuoksi hän "kohteliaimmin ehdottaa, että tah-

toisitte asianomaisille päällyshenkilöille huomauttaa" ja "kehoittaa päällystää ylimalkaan tarkoin pitämään silmällä, etteivät heidän alaisensa sotilashenkilöt tee itseään syypäiksi sellaisiin tekoihin, jotka tahriivat nuoren armeijamme mainetta".¹⁶

Vastakohtaisuudesta oli osoituksena asevelvollisten joukkojen miehistön "luotettavuuskysymys", jota pidettiin tarkasti silmällä. Kaikissa varuskunnissa oltiin varuillaan sisäisten levottomuuksien varalta. Sotilaallisen valmiuden ylläpitämisen lisäksi oli joukoissa käsketty harjoittaa myös valistusta.¹⁷ Jatkuvasti tapahtui karkaamisia. 13.10.18 pelättiin joukkokarkaamista seurauksena tuntemattomasta lähteestä tulevasta kiihotuksesta. Tästä varoitettiin kaikkia yhtymiä Ylipäällikön sähkeellä.¹⁸

Maan taloudellinen tilanne oli vaikea. Nähtiin suorastaan nälkää. Pahin lienee tilanne ollut vankileireillä, mutta myös sotaväki kärsi elintarvikkeiden puutteesta. Hyvä esimerkki on von Redernin* kirjelmä sotaministerille 27.11.18. Hän toteaa, että vaikkakin hänelle oli senaatissa vakuutettu 10.11.18, että armeijan muonitus on kahden viikon kuluessa turvattu liikekannallepanon varalta, ei vaikea muonitustilanne ole yhtään parantunut. Muonitus on kuitenkin kaikkien maanpuolustustoimenpiteiden ehdoton edellytys. Hän pitää näin ollen velvollisuutenaan vielä kerran painottaa, että muonitusreservien puuttuminen tekee armeijan käyttökelvottomaksi ja siten maan puolustuskyvyttömäksi vihollisen mahdollisesti hyökätessä. Monissa kirjeissä ja sähkeissä eri asteiset johtajat tuolloin puuttuivat asiaan. 2.Divisioona sähkötöi 7.7.18 Yleisesikunnalle, että joukkojen huono mieliala ja tyytymättömyys perustuu kehnoon ruokaan ja vaate-tukseen. Seuraavana päivänä divisioona anoi sähkeitse määräystä intendentille muonan ottamiseksi tietyistä laivoista ja jakamisesta joukoille, koska "miehistöllä ei ole mitään syötävää".¹⁹

Sen lisäksi että veljessota oli jakanut kansan kahtia, punaisiin ja valkoisiin, tuli erimielisyyttä aiheuttavaksi kysymykseksi maan hallitusmuoto. Itsenäistyessään Suomi julistautui tasavallaksi. Kuitenkin "tynkäeduskunta", josta olivat poissa kapinan tehneen vasemmiston edustajat, muutti valtiomuodon ja maasta tuli kuningaskunta. Kuningaaksi valittiin saksalainen prinssi. Hallitusmuotokiista jakoi kahtia myös kansan valkoisen osan.

Maan sisäinen tilanne ei voinut olla vaikuttamatta valtakunnan ulkopolitiikkaankin. Kuvaavaa johdon kokemattomuudelle on sekin, että

*Eversti von Redern oli "Yleisesikunnan päällikön toimen hoitaja"

lokakuun puolivälin jälkeen lähetettiin lähetystö ilmoittamaan prinssi Friedrich Karlille kuninkaanvaalin tulos. Tällöin Mannerheim oli jo saanut tehtäväkseen ottaa epävirallisesti yhteyksiä länsivaltoihin. Saksa oli pyytänyt aselepoa 4.10.18, siis jo ennen kuninkaanvaalia. Aselepo tuli voimaan 11.11.18.²⁰

Vapaussodan aikana ja sen jälkeen oli Saksalla dominoiva asema Suomen ulkopoliitiikassa, olihan se ainoa maa, josta apua oli saatu. Sitä oli ensin pyydetty Ruotsilta, mutta tämä oli kieltäytynyt. Se oli yrittänyt käyttää hyväkseen - vieläpä epäkorrektein keinoin - maan vaikeata asemaa siepatakseen Ahvenanmaan. Vieläkään se ei näyttänyt luopuneen aikeistaan. - Kokonaan valtakunnan virallisesta politiikasta eroavaa oli ruotsalaisten vapaaehtoisten osallistuminen Vapaussotaamme. Ruotsalaisen Prikaatin kotiuttaminen sodan päätyttyä oli selviö, mutta Mannerheim olisi halunnut pitää esikunnassaan siihen kuuluneet ruotsalaiset yleisesikuntaupseerit. Kun näiden kuitenkin oli poistuttava maasta hänen eronsa jälkeen, loukkasi se syvästi hänen ritarillista mieltään, semminkin kun ei ollut lainkaan varmaa, pääsisivätkö nämä enää takaisin entisille paikoilleen Ruotsissa.²¹

Itä-Karjalan kysymys oli esillä koko Vapaussodan ajan. Sinne lähetettyjen retkikuntien aikaansaannokset jäivät kuitenkin vähäisiksi. Mannerheim oli käydessään Karjalan rintamalla 23.2.18 luvannut vapauttaa koko Karjalan - "miekantuppipäiväkäskey", joka muistettiin vielä Jatkosodan alkaessa. Kansallisuus- ja heimousaatteen lisäksi valtakunnan sekä poliittisen että sotilasjohdon kannanottoihin vaikutti puhtaasti defensiivinen tekijä. Itärajan turvaaminen jatkuvaksi tunnettua uhkaa vastaan olisi helpompaa, jos se voitaisiin siirtää "luonnollisempaan" paikkaan, suurten järvien kannaksille. Miellenkiintoa Itä-Karjalaan saattoivat lisätä myös sen luonnonrikkauudet.²²

Saksalaiset pitivät liittoutuneiden läsnäoloa Itä-Karjalassa uhkavana. Tohtori Mauno Jääskeläinen kuvaa tilannetta "eräänlaiseksi nelidraamaksi".²³ Liittoutuneet - Suomi - Saksa - Venäjä, jossa päävastustajina olivat liittoutuneet ja Saksa. Ensiksi mainittujen tarkoituksena oli aikaa myöten saada syntymään uusi itärintama ja käydä siten Saksan kimppuun. Saksa koetti torjua uhkaa käyttäen hyväkseen Suomea ja Venäjää. Suomi halusi liittää alueen itseensä, kuten on mainittu, heimoussyistä ja varmentaakseen puolustustaan. Boshevikkiihkaan vedoten Suomen hallitus oli torjunut Englannin nootin.^{kin.(sivu 29).}

Liittoutuneet pitivät Suomea vain Saksan protektoraattina ja näin ollen sen idän politiikkaa Saksan johtamana "sivustan suojaamisena". Venäjältä ei sen sotilaallisen heikkouden vuoksi ollut liittoutuneille vaaraa ja Saksa saattoi toimia niitä vastaan vain Suomen kautta. Näin ollen heidän käsityksensä mukaan Suomi oli avainasemassa. Kun edellä mainittu pelottelu sodan uhkalla ei näyttänyt taltuttavan Suomea, Englanti käytti muitakin kiristyskeinoja. Pidättymistä sotatoimista Itä-Karjalassa pidettiin Suomen itsenäisyyden tunnustamisen ehtona ja elintarvikkeita voitiin antaa vain siinä tapauksessa, ettei maassa ollut vieraita joukkoja.²⁴

Myös Petsamon retkikunnan tapaus kiristi Suomen ja Englannin suhteita (sivu 15). Englantilaisten estettyä retkikunnan pääsyn Petsamoon, Suomen hallitus antoi 27.6.18 Englannille nootin perustellen oikeuttaan alueeseen ja vaati englantilaisten poistumista. Nootin sanamuodon vuoksi liittoutuneet pitivät sitä uhkavaatimuksena - olikohan tässäkin kysymys diplomaattisesta kokemattomuudesta? Suomen hallitus sai jo tietoja liittoutuneiden mahdollisesta sodanjulistuksesta. Sotaan liittoutuneita vastaan Suomella ei tietenkään ollut halua yhtä vähän kuin voimavarojakaan. Uhka saatiin torjutuksi selittämällä, että Suomi luopui toistaiseksi yrityksestä hyökätä Muurmännin rannikolle ja rautatielle ja estäisi saksalaisiakkin käyttämästä Suomea tällaisen operaation tukikohtana.²⁵ Saksalaiset tosin puolestaan eivät hyväksyneet heidän puolestaan annettua selitystä.

Tavallaan Suomi kuitenkin joutui vihollisuuksiin länsiliittoutuneiden kanssa siten, että Maynardin alainen Muurmännin legioona karkotti Itä-Karjalasta sekä Walleniuksen että Malmin - Kuisman retkikunnat lokakuun alkupuolella.²⁶

Saksalaisilla oli voimakas vaikutus Suomen Itä-Karjalan politiikkaan siitäkin huolimatta, etteivät he paljastaneet läheskään kaikkia ajatuksiaan ja aikomuksiaan. Saksan poliittisen johdon ja sotilasjohdon käsitykset poikkesivat monesti varsin suuresti toisistaan, mikä luonnollisesti vaikeutti Suomen asennoitumista. Täällä luultiin saatavan Saksan tuki Itä-Karjalan liittämiseksi maahanme, mutta itse asiassa se käytti Suomea täysin itsekkäästi omien päämääriensä ajamiseen. Saksan pääintressinä oli liittoutuneiden karkottaminen Itä-Karjalasta ja uuden itärintaman syntymisen estäminen. Tästä olivat yhtä mieltä sekä poliittinen että sotilasjohto, keinoista sensijaan oli erimielisyyksiä. Edellinen toivoi venäläisten itsensä karkottavan liittoutuneet, mutta jälkimmäinen suhtautui tähän epäillen.

Aluksi sotilasjohto halusi Suomen ja Venäjän sopivan riitansa ja yhdessä ryhtyvän taistelemaan liittoutuneita vastaan, mutta kun tämä osoittautui mahdottomaksi, liittoutuneet oli karkotettava suomalaisin ja saksalaisin joukoin. Tällöin olisi tullut kysymykseen aluevaihto Suomen ja Venäjän välillä. Suomi saisi Itä-Karjalan, mutta luovuttaisi kompensationsa alueita Kannakselta. Eversti von Brandenstein suunnitteli uutta rajaa siten, että Inon ja Puumalan linnoitukset olisivat jääneet Venäjälle. Ludendorff olisi siirtänyt rajan peräti Seivästön - Lipolan tasolle. Eräässä vaiheessa Svinhufvud olisi ollut suostuvainen Terijoen - Inon alueen luovuttamiseen Itä-Karjalasta saatavaa kompensatiota vastaan.²⁷

Mahdollinen sotilasliitto Saksan ja Suomen välillä oli ollut Svinhufvudin ja muidenkin monarkistien mielessä jo keväällä, mutta virallisesti se tuli esille hallituksessa 17.7.18. Sen kautta olisi Suomen sotilaspoliittinen asema vahvistunut ja - kuten toivottiin - Itä-Karjalan saaminen varmistunut. Svinhufvud esitti Suomen toivomuksen vielä samana päivänä von der Goltzille. Sopimukseen olisi pitänyt sisällyttää Saksan lupaus tukea Suomea Itä-Karjalan kysymyksessä. Eversti von Redern, "Yleisesikunnan päällikön toimen hoitaja" eli todellisuudessa Suomen Yleisesikunnan saksalainen päällikkö, laatikin 24.7.18 ehdotuksen sotilassopimukseksi. Sen mukaan Saksa takasi Suomen itsenäisyyden ja Suomi puolestaan sitoutui saattamaan voimaan monarkian sekä valitsemaan saksalaisen kuninkaan. Sotilaspoliittisesti merkittävä on sopimusehdotuksen 5. artikla: Saksan joutuessa sotaan jonkin vallan kanssa, joka samalla uhkaa Suomen rajoja, Suomi panee armeijansa liikekannalle ja osallistuu sotaan yhteisymmärryksessä Saksan armeijan kanssa. Suomen armeijaa käytetään Saksan pohjoisella tai itäisellä sotänäyttämöllä, muualla vain erityisestä sopimuksesta. Se on oman ylimmän johtonsa alainen, mutta yhteisissä sotatoimissa sen on noudatettava Saksan sodanjohdon ohjeita.²⁸

Itä-Karjalaa ei luonnoksessa mainittu. Tosin Saksa lupasi tukea Suomea rauhanneuvotteluissa, mikäli Suomen vaatimukset olisivat Saksan ja Suomen välisen tulevan liiton "oikein ymmärrettyjen etujen" mukaisia. Ilmeisestikin näiden tulkinta olisi jäänyt Saksalle.²⁹

Myös Saksan ylimmässä sotilasjohdossa valmisteltiin tähän aikaan sotilassopimusta, jonka pääsisältö oli, että Suomi olisi joutunut Saksan sotilaallisen vaikutusvallan alaiseksi. Koska sopimus edellytti myös poliittista sopimusta, se lähetettiin 27.7.18 ulkoministeri

von Hintzelle. Tämä ilmoitti elokuun puolivälissä olevansa halukas solmimaan sopimuksen. Suomen hallituksen ja Saksan sotilasjohdon välillä käytiinkin neuvotteluja, mutta varsinaisiin tuloksiin ne eivät johtaneet. Suomen taholta liittoa ajateltiin lähinnä Itä-Karjalan saamiseksi.³⁰

Venäjän Berliinin-lähettiläs oli jo toukokuun puolivälissä esittänyt Saksan hallitukselle rauhanneuvotteluja Suomen ja Venäjän välillä. Olivathan boshevikit tuolloin suurissa vaikeuksissa kansalaissodassa, saksalaiset etenivät Ukrainassa ja suomalaisten pelättiin hyökkäävän Pietariin. Saksankin etuihin kuului sovinnon aikaansaaminen. Jos Suomi rauhassa saisi aluetta Jäämeren rannalta, Saksa pääsisi sitä tietä liittoutuneiden kimppuun. Se välittikin näinollen tiedon rauhan mahdollisuudesta Suomelle ja kun rauha olisi ollut Suomenkin etujen mukainen, hallitus hyväksyi tarjouksen. Neuvottelut käytiin Berliinissä 3.-24.8.18. Suomi esitti haluavansa luonnolliset rajat idässä: Laatokasta-Aänisjärven kautta Vienanmereen. Myös Kuollan niemimaa ja Solovetskin saaret haluttiin mukaan. Paitsi strategisilla syillä perusteltiin rajoja myös kansallisilla vaatimuksilla. Olivathan karjalaiset ilmaisseet halunsa liittyä Suomeen. Venäjä puolestaan oli julistanut kunnioittavansa kansojen itsemääräämisoikeutta. Tätä argumenttia ei kuitenkaan venäläisten mielestä voinut soveltaa karjalaisiin, koska kysymyksessä ei ollut varsinainen kansa. Myös strategisiin syihin vedoten Venäjä nyt vaati Pietarin suojaksi Karjan kannasta Viipurin - Käkisalmen linjaa myöten sekä Suomenlahden saaria. Vastineeksi luvattiin aluetta Jäämeren rannalta sekä mahdollisesti myös osaa Itä-Karjalasta. Neuvottelut lukkiutuivat molempien puolten tinkimättömiin vaatimuksiin.

Saksa yritti panna neuvottelut liikkeelle, mutta tulos oli vähäinen, kun sillä ei ollut pitäviä painostuskeinoja kumpaankaan osapuoleen. Suomen valtuuskunta ilmoitti nyt voivansa harkita Inon luovuttamista Itä-Karjalaa ja Kuolaa vastaan. Venäjä lupasi aluemyönnytyksiä, jos Suomi liittyisi Venäjän valtioyhteisöön. Englantikin yritti vaikuttaa neuvotteluihin nootilla 9.8.18. Se lupasi tukea Suomea Itä-Karjalan kysymyksessä, jos Suomi vapautuisi Saksasta. Neuvottelut katkesivat tuloksettomina.³¹

Svinhufvud yritti henkilökohtaisestikin vaikuttaa neuvotteluihin. Hän keskusteli 18.8. ulkoministeri v. Hintzen kanssa esittäen tälle kolme toivomusta: Tuki Itä-Karjalan saamiseksi, keisarin poika Suomen kuninkaaksi ja sotilasliitto Saksan kanssa. Vain viimeainittuun

ajatukseen v. Hintze suhtautui positiivisesti.³²

Kun rauhanneuvottelut osoittivat, ettei Venäjä tulisi vapaaehtoisesti luopumaan Itä-Karjalasta, ajatus sotilasliitosta elvytettiin uudelleen eloon. Siitä keskusteltiin Berliinissä 23.8.18 ja suomalaiset yrittivät saada tältä pohjalta Saksan tuen vaatimuksiin lieneen Itä-Karjalan suhteen. Saksalaiset pysyivät kuitenkin pidättyvinä.³³

Pian rauhanneuvottelujen päätyttyä, 27.8.18, Saksa ja Venäjä allekirjoittivat Brest-Litovskin rauhan (3.3.18) täydennyssopimuksen. Tähän liittyi salainen lisäpöytäkirja, jota ei suomalaisille paljastettu. Saksa sai oikeuden ryhtyä sotatoimiin liittoutuneita vastaan, mutta lupasi karkotettuaan vihollisensa vetää pois sekä saksalaiset että suomalaiset joukot. Suomi ei siis olisi saanut mitään hyötyä osallistumisestaan sotaretkeen, johon se olisi lähtenyt vapauttaakseen Itä-Karjalan ja saadakseen strategisesti edulliset rajat. Lisäksi Saksa lupasi olla hyökkäämättä Pietaria vastaan ja takasi vielä senkin, etteivät suomalaisetkaan tätä tee. Kun sopimukset julkaisiin 7.9.18, Suomi tunsu tulleen harhautetuksi. Hallitus esittikin Saksalle nootin, jossa paheksuttiin sitä, että se oli tehnyt sitoumuksia Suomenkin puolesta. Samalla kysyttiin sen nykyistä suhtautumista Itä-Karjalan kysymykseen ja olisiko sillä mitään sitä vastaan, että Suomi miehittäisi ne pitäjät, jotka olivat päättäneet liittyä Suomeen. Kysymykseen ei saatu yksiselitteistä vastausta.³⁴

Saksan kielteinen suhtautuminen Suomen pyrkimyksiin on ymmärrettävää, koska sille oli tärkeätä, että bolshevikit pysyivät vallassa Venäjällä. Voimakas monarkistinen hallitus olisi tuskin hyväksynyt Brest-Litovskin rauhaa. Bolshevikkien kukistamiseen tähtäävät interventiot eivät olleet Saksan kannalta eduksi, olipa toteuttajana sitten entente tai Suomi.

Suomalaisten vapaajoukkojen toiminta Vienan Karjalassa (Walleniuksen ja Malmin - Kuisman retkikunnat) antoi karjalaisille toiveita Suomeen liittymisestä ja turvasta sekä bolshevikkeja että suomalaisia punaisia vastaan. Kesällä 1918 tulikin useita avunpyyntöjä ja esityksiä Suomeen liittymiseksi. Erityisesti Repolassa tämä pyrkimys oli voimakas ja se johtikin siihen, että Suomi miehitti pitäjän (sivu 82). Kun kenraali Maynard elokuun puolivälin jälkeen ryhtyi ajamaan suomalaisia pois Vienan Karjalasta käyttäen siihen Muurmannin ja Karjalan legioonaa (sivu 25), se herätti Suomen hallituksessa levottomuutta ja pelkoa hyökkäysten jatkumisesta Suomeen, jolloin kapinalliset

yrittäisivät uutta vallankumousta. Samanaikaisesti odotettiin puna-armeijan hyökkäystä Karjalan kannaksella.³⁵

Punaista terroria paenneet itäkarjalaiset pyysivät lokakuun lopulla englantilaisia estämään Itä-Karjalan väestön terrorisoimisen ja sallimaan sen perustaa suojeluskuntia turvakseen. Suomen hallitus piti velvollisuutenaan tukea karjalaisia ja turvata maan edut. Niinpä se samoihin aikoihin pyysi Englantia suostumaan Repolan sekä lisäksi Uhtuan ja Vuokkiniemen kuntien miehittämiseen, mistä suomalaisten vapaajoukkojen oli juuri pitänyt vetäytyä. Englanti vastasi kieltävästi, semminkin koska sen tietämän mukaan ei mitään terroria ollut esiintynyt ja koska se epäili Suomen miehittämiä alueita käytettävän saksalaisten hyväksi. Englanti varoitti vakavasti Suomea ryhtymään minkäänlaisiin sotatoimiin rajojensa ulkopuolella.³⁶

Suomen hallitukselle kävi näin selväksi, ettei se voinut saada tukea toiveilleen Itä-Karjalan suhteen länsiliittoutuneilta sen paremmin kuin saksalaisiltakaan. Kun sota länsirintamalla pian päättyi liittoutuneiden voittoon, jäi ainoaksi mahdollisuudeksi yrittää saada ratkaisu rauhan solmimisen yhteydessä. Tässä mielessä annettiin Suomen epävirallisen edustajan Lontoossa, tohtori R Holstin, tehtäväksi maan näkökantojen esittäminen Englannille. Suomen ehdottama raja oli nyt hieman lännempänä kuin aikaisemmin kaavailtu. Se kulki linjaa Syväri - Äänisjärvi - Suma (Vienanmeren rannalla). Muurmannin rata ja kapea vyöhyke sen molemmiin puolin voitaisiin jättää kansainväliseen valvontaa. Jos ehdotettua linjaa ei voitaisi hyväksyä, Suomen hallitus suostuisi Muurmannin radasta 20 km länteen olevaan rajaan.³⁷

Mannerheimilla oli Vapaussodan ylipäällikkönä ollut suunnitelmia sekä Itä-Karjalan että Pietarin suhteen. Siitähän on todisteena "miekantuppipäiväkäskey" 23.2.18 ja hänen maaliskuun puolivälissä Malmin ja Walleniuksen joukoille antamansa käsky edetä rajan yli. Hänen suunnitelmansa olivat ilmeisesti varsin samansuuntaiset kuin hallituksen. Brest-Litovskin rauhanneuvottelujen katkettua 10.2.18 ja saksalaisten aloitettua uudelleen hyökkäyksensä itärintamalla hän suunnitteli myös Suomen osallistumista operaatioon Pietaria vastaan. Brest-Litovskin rauhaan päättynyt saksalaisten hyökkäys ei hänen mielestään vielä ollut esteenä Suomen operaatioille. Tästähan ovat todisteina Rappen tiedustelutehtävän luonne sekä edellä selostetut valmistelut itärajalla (sivut 9-18).³⁸

Luovuttuaan ylipäällikkyydestä ja siirryttyään Ruotsiin Mannerheim

seurasi kiinteästi tilanteen kehitystä Suomessa ja pyrki osaltaan vaikuttamaan siihen pitämällä yhteyttä länsivaltojen Tukholmassa oleviin edustustoihin. Hän pelkäsi, että saksalaiset ja suomalaiset ryhtyisivät sotatoimiin Itä-Karjalassa ja joutuisivat siten taisteluun länsivaltoja vastaan, mitä hänen mielestään ei saisi missään tapauksessa sattua. Olihan hän itse antanut vapaajoukoille ja rajan puolustuksesta vastaaville johtajille tästä hyvin selvät ohjeet (sivut 16 - 17). Hän kysyi kesäkuun puolivälissä Englannin lähettiläältä, voisivatko liittoutuneet sallia Suomen ottavan haltuunsa Jäämeren rannikkoa ja Itä-Karjalaa, jos saksalaiset lähtisivät Suomesta. Tämä vastasi epäilevänsä, että Suomelle annetusta Jäämeren satamasta voisi tulla saksalaisten sukellusveneiden tukikohta. Itä-Karjala Suomen hallussa merkitsi hänen mukaansa vihollisuutta Venäjän kanssa, jolta sulkeutuisi pääsy Jäämerelle.³⁹

Mannerheim käväisi Suomessa kesäkuun lopussa ja keskusteli mm Ruotsin lähettilään Westmanin kanssa. Hän esitti tällöin ajatuksen, että Suomi valtaisi Pietarin, kukistaisi bolshevikit ja saisi tästä hyvästä Itä-Karjalan. Tällainen ajatus oli samaan aikaan esillä myös hallituksessa. Eri tahoilla suunniteltiin Mannerheimia interventiojoukkojen komentajaksi.⁴⁰

Englannissa Mannerheimin kaavailut eivät saavuttaneet vastakaikua, vaikka myös Muurmännin rannikolla olevien joukkojen komentajat myös puolestaan esittivät yhteistyötä Suomen kanssa.⁴¹ Mannerheimin pyrkimyksenä oli toisaalta saada aikaan läheisemmät suhteet länsivaltoihin ja toisaalta irroittaa Suomi riippuvuudesta Saksaan. Siinä mielessä hän jatkoi yhteyden pitämistä Englannin lähettilääseen ja solmi suhteet myös Ranskan lähettilääseen, jolle hän elokuussa esitti ajatuksensa Suomen sekä ranskalaisten ja englantilaisten joukkojen yhteistyöstä.⁴² Aika ei ollut vielä kypsä Mannerheimin kaavailuille, mutta pian tulivat hänen solmimansa yhteydet hyvään tarpeeseen, kun virallisia suhteita ryhdyttiin solmimaan Saksan luhistuttua. Mannerheim ei enää keväällä ja kesällä 1918 uskonut Saksan voittoon.⁴³

Saksalla oli hallitseva asema myös Suomen taloussuhteissa ulkomaihin. Kun Saksa oli 6.1.18 tunnustanut Suomen itsenäisyyden, pidettiin tarpeellisena tehdä vielä muodollinen rauhansopimuskin, joka solmittiin 7.3.18. Tähän liittyi neljä erillistä taloudellista sopimusta, joiden kautta "Suomi sidottiin mahdollisimman tiiviisti Saksan valtakunnan sotatalouteen, aina yleiseen rauhantekoon asti. Koko Suomen talouselämä oli siitä alkaen täysin Saksan kontrollissa", toteaa

tohtori Hannu Rautkallio.⁴⁴ Suomessa uskottiin tuohon aikaan, ettei saksalaisen sotilasretkikunnan lähettämiseen olisi liittynyt takaajatuksia, enintään luultiin Saksaa kiinnostavan sotilaallisesti Pietarin suunnan turvaamisen sekä liittoutuneiden toiminnan Pohjois-Venäjällä. Taloudellisissa neuvotteluissa oli aluksi esillä kysymys avustusretkikunnan kustannusten korvaamisesta, mutta myöhemmin saksalaiset luopuivat näistä vaatimuksista, koska he katsoivat muuta tietä jo saaneensa kompensaation menoistaan.⁴⁵

Huhtikuussa ryhdyttiin neuvottelemaan maitten välisestä tavaravaihdosta. Suomalaiset painottivat leipäviljan saannin tärkeyttä mahdollisimman nopeasti maassa vallitsevan nälänhädän vuoksi. Maksuksi käytettäisiin puutavaraa. Saksalaiset ilmoittivat, ettei vilja voinut tulla kysymykseen, mahdollisesti muut elintarvikkeet kylläkin.⁴⁶ Saksan osuus Suomen viljantuonnista tuli kuitenkin olemaan suurempi kuin Skandinaavian maiden, muualtahan ei tähän aikaan luonnollisestikaan saatu mitään. Saksasta saatiin kaikkiaan noin 7000 tonnia, arvoltaan 68,5 miljoonaa markkaa. - Itämeren Divisioonan sotapäiväkirjassa on useita merkintöjä siitä, että se on kiinnittänyt ylimmän johdon huomiota maassa vallitsevaan elintarvikepulaan ja pyytänyt tähän apua.⁴⁷

Tanskasta oli koko elintarviketuonti samaan aikaan arvoltaan noin 50 miljoonaa ja Ruotsista vain 22 miljoonaa. Saksa ei kuitenkaan luovuttanut viljaa ilman kompensatiota, suomalaista voita, jota toimitettiin vuosina 1918 - 19 kaikkiaan 1/2 miljoonaa kiloa. Vaihotosuhde oli suomalaisten mielestä tuolloin hyvin epäedullinen.⁴⁸

Saksa halusi Suomesta puutavaran ja muiden puuteollisuustuotteiden lisäksi myös malmeja ja metalleja, vieläpä eräitä kemikaalejakin. Tavaravaihtosopimus tehtiin 28.6.18 ja siinä saksalaiset sitoutuivat toimittamaan vastikkeiksi mm koneita ja laitteita.⁴⁹

Kesällä 1918 yritettiin saada aikaan kauppaa muidenkin kuin Saksan kanssa, mutta Saksa ei sallinut sitä muiden kuin Itämerenmaiden ja Saksan miehittämien reunavaltioiden kanssa. Viimeksi mainittujen kanssa ei siitä kuitenkaan käytännössä tullut mitään.⁵⁰ - Saksan häviö maailmansodassa vapautti Suomen Saksan otteesta ja nimenomaan taloudellisten sopimusten puristuksesta. "Kalliistipa Suomi olisi tosiaanakin joutunut maksamaan suurvallalle sotilasliitosta", toteaa Rautkallio.⁵¹

2.2 PUOLUSTUSLAITOKSEN ORGANISAATIO

2.21 Y L I N J O H T O

Senaatin puheenjohtaja P E Svinhufvud, jonka eduskunta oli 18.5.18 nimittänyt "korkeimman vallan haltijaksi", valtionhoitajaksi, piti toukokuussa 1918 kiinteästi yhteyttä saksalaisiin, ennenkaikkea von der Goltziin puolustuslaitosta ja sen järjestelyä koskevissa kysymyksissä (vrt. sivut 21-23). Mannerheim pidettiin sivussa näistä neuvotteluista, eipä hänelle ilmoitettu edes siitäkään, että senaatti 20.5.18 sopi von der Goltzin kanssa puolustuslaitoksen järjestämisestä saksalaisten ehdoilla.⁵² Eipä ihme että Mannerheim erosi!⁵³

Jo ennen Mannerheimin eroa senaatti oli 27.5.18 nimittänyt eversti, sittemmin kenraalimajuri Wilhelm Thesleffin senaatin jäseneksi hoitamaan sotilasasioita. Heinrichs toteaa, että "Thesleffiä ei varmaan olisi valittu, jos Svinhufvud olisi vielä toivonut voivansa pysyttää Mannerheimin paikallaan". Hienotunteisella tavallaan Heinrichs tässä viittaa yleisesti tunnettuun antagonismiin Mannerheimin ja Thesleffin välillä.⁵⁴

Senaattori Thesleffille perustettiin 14.6.18 työelimeksi sota-asiain toimituskunta. Kun senaatista 27.11.18 tuli valtioneuvosto, sen toimituskunnista tuli ministeriöitä. Käytännössä oli jo alkukesästä lähtien puhuttu sotaministeriöstä ja sotaministeristä saksalaisen mallin mukaan, nämä kun käyttivät saksankielisiä nimityksiä Kriegsministerium ja Kriegsminister.⁵⁵ Sotaministeriön nimi muutettiin puolustusministeriöksi 30.3.22.

Vapaussodan aikana oli Päämaja Ylipäällikön esikuntana hoitanut sekä sotatoimet että hallinnolliset asiat. Sota-asiain toimituskunta sai nyt johtoonsa hallinnolliset kysymykset. - Saksalaisten ehdotus ylimmän johdon järjestelyksi, jota tuonnempana selostetaan tarkemmin, olisi asettanut sotaministerin suomalaisesta hallintokäytännöstä melkoisesti poikkeavaan asemaan. Sen mukaan hänet olisi nimittänyt korkeimman vallan haltija ylipäällikön esittelystä ja hänet olisi otettava vakinaisen upseerikunnan joukosta. Eduskunta ei voisi vaikuttaa sotaministerin asemaan. Hän olisi saman arvoinen ylipäällikön ja Yleisesikunnan päällikön kanssa.⁵⁶ Tätä ehdotusta ei kuitenkaan sellaisenaan toteutettu, vaan sotaministerin asema tuli samanlaiseksi kuin muidenkin ministerien.

Samalla kun senaatti 29.5.18 myönsi Mannerheimille eron, se nimitti

kenraalimajuri K F Wilkmanin Suomen sotajoukkojen ylipäälliköksi. Pian kuitenkin keskitettiin Thesleffin käsiin hallinnollisen lisäksi myös sotilaallinen käskyvalta, kun senaatti 31.7.18 määräsi hänet senaattorin virkansa ohella toimimaan myös ylipäällikkönä. Ilmeisesti asiasta ei kuitenkaan heti ilmoitettu Wilkmanille, sillä 2.8.18 hän myönsi Yleisesikunnan päällikölle, eversti Procopéle kahden kuukauden loman. Tämä selitti nimittäin tarvitsevansa sitä hermojensa lepuuttamiseen, koska hänellä ei ollut ollut siihen tilaisuutta neljään vuoteen. Wilkman luuli vielä olevansa ylipäällikkö ja määräsi esikuntapäällikkönsä, kenraalimajuri K E Bergin keskeyttämään lomansa ja ottamaan oman virkansa ohella hoitaakseen myös Yleisesikunnan päällikön tehtävät. Bergin paluuseen saakka piti eversti Tunzelmanin toimia virkaa tekevänä YE:n päällikkönä. Seuraavana päivänä puuttui Svinhufvud asiaan: "Minä määrään, I Div esikuntapäällikön Majuri Somersalon^{*)} toistaiseksi hoitamaan lomalla olevan Yleisesikuntapäällikön virkaa".

Wilkman ilmeisesti aluksi tyytyi Svinhufvudin päätökseen, koska hän on merkinnyt tämän kirjelmään: "Päiväkäskeyn jonkun ajan kul. 3/VIII-18. K. Wilkman". Ehkäpä Somersalon nostaminen YE:n päälliköksi vanhemmat ja kokeneemmat upseerit sivuuttaen herätti kuitenkin huomiota ja Svinhufvud joutui peruuttamaan päätöksensä. Wilkman antoi K E Bergille käskyn palata heti lomaltaan hoitamaan uutta tehtäväänsä. Asia ratkesi kuitenkin niin, että 6.8.18 eversti von Redern määrättiin virallisestikin Yleisesikunnan päälliköksi, tähän astihan hän oli ollut sitä tosiasiallisesti, vaikka hän alle kirjoitti käskyt vain "YE:n päällikön toimen hoitajana". Hän pysyi tässä virassa 13.12.18 saakka eli saksalaisten poistumiseen asti. Asiakirjoista ei selviä, mitkä olivat tällaisen järjestelyn motiivit. Haluttiinko mahdollisesti keskittää johto ja vahvistaa "saksalaislinjaa"? Olihan kesän mittaan ruvennut ilmenemään yhä enemmän merkkejä, jotka saattoivat ennakoida operaatioiden Pietarin suuntaan alkavan. Pian tulikin jo selviä valmistautumiskäskeyjä. Wilkmanille selvisi pian, että hänen "täytyi tyytyä armeijan komentajan virkaan", kuten Jägerskiöld asian ilmaisee. 6.8.18 hän nimittäin pyysi sotaministeriä "suosiollisesti ... hyväksymään ... päiväkäskeyhdotuksen", jonka mukaan Korkeimman vallan haltijan käskyä ylipäällikkyyttä siirretään sotaministerille ja hänen virkanimikkeekseen tulee "Suomen armeijan päällikkö".⁵⁸

*) A. Somersalo oli opiskelemassa Saksassa ennen maailmansotaa, meni vapaaehtoisena Saksan armeijaan sodan sytyttyä, koulutettiin upseeriksi ja palveli rintamaupseerina haavoittuen kolmesti. V. 1917 hän sai yleisesikuntaupseerin koulutuksen. Kotimaahan hän tuli vapausodan päätyttyä ja astui palvelukseen majurina 3.6.18. Hän oli silloin 27-vuotias.

Sotilaskäskyvaltaan nähden vallitsi aluksi kahtiajako: ylipäällikön päätehtävänä oli valmistautua toimimaan sodanajan ylipäällikkönä. Yleisesikunta, joka oli peräisin Vapaussodan Päämajasta, vastasi suunnitteluista ja valmisteluista sodan varalta sekä sotatoimien johtamisesta sodan aikana. Ylipäälliköllä ei aluksi ollut varsinaista esikuntaakaan, vain esikuntapäällikkö, kansliapäällikkö, kaksi adjutanttia ja hieman toimistohenkilökuntaa.⁵⁹ Ylipäällikön vastuunalaisena neuvonantajana toimi Yleisesikunnan päällikkö. Elokuun alusta Armeijan päällikön esikunnaksi muodostettiin Yleisesikunnan koulutusosasto, jolloin samalla koulutuskysymykset siirtyivät pois Yleisesikunnasta, joka nyt saattoi keskittyä maanpuolustuksen suunnittelu- ja valmistelutyöhön.⁶⁰

Armeijan päällikkö oli "maasotavoimien" päällikkö. Näihin luettiin kuuluviksi myös ilmavoimat; "merisotavoimat" taas olivat suoraan ylipäällikön alaiset ja niiden päälliköllä oli "sama asema kuin armeijan päälliköllä". "Sotatoiminnallisessa suhteessa hän saa ylipäälliköltä ohjeita Yleisesikunnan päällikön kautta". Hänen oli johdettava "kaikkia rannikko puolustusta varten merellä ja maalla tarvittavia sotavoimia" ja vastattava "rannikko puolustuslaitteiden" kunnossapitamisestä.⁶¹

von der Goltz kertoo muistelmissaan, että hän pyysi ja sai "ylimältä sodanjohdolta korkean yleisesikuntaupseerin johtavaksi upseeriksi. Tähän toimeen määrättiin järjestelijänä kokenut ja taattu eversti v. Redern, joka asiantuntemuksellaan, velvollisuudentuntonaan, perusteellisuu dellaan ja työkyvyllään saavutti suomalaisten työtovereittensa ihailun ja oli toisille esikuvana".⁶²

Itämeren Divisioona ilmoitti 12.6.18 sotaministerille, että Saksan sodanjohd o oli suostunut presidentti Svinhufvudin pyyntöön saksalaisten upseerien komentamisesta Suomeen. Yleisesikuntaeversti v. Redern tulisi sotaministerin ja ylipäällikön neuvonantajaksi armeijan uudelleen järjestelyssä ja hänen käytettävänään työtä varten Yleisesikunnassa ja yhtymien esikunnissa olisi 6 yleisesikuntaupseeria ja 1 yliluutnantti. Sotaministeriöön tulisi 3 upseeria Saksan sotaministeriöstä. Kaikkia edellä mainittuja upseereita oli tarkoitus käyttää eversti v. Redernin johdolla aikaisemmin lähetytyn organisaatioehdotuksen mukaisesti. Upseerit saapuisivat lähipäivinä. Sotapäiväkirjan mukaan he tulivat 23.6.18.⁶³

Saksalaisen organisaatiosuunnitelman mukaan Yleisesikunnan päällik-

könä toimisi saksalainen eversti, jolla olisi suomalaisen kenraalimajurin arvo. Suoraan hänen alaisinaan olisivat

- teknillinen prikaati,
- laivastodivisioona ja
- sotakoulujen tarkastaja.

Yleisesikunta jakaantuisi seuraaviin osastoihin:

- Ia, operaatio-osasto, päällikkönä saksalainen ye-majuri tai -kapteeni, jolla olisi suomalaisen everstin arvo sekä 2 suomalaista majuria ja 6 kapteenia. Osastolle kuuluisivat operaatioita, keskityksiä, maanpuolustusta, liikekannallepanoa, tiedustelua, liikkennettä, jne koskevat asiat sekä lisäksi kartoitustoiminta ja sotahistoria.
- Ib, järjestelyosasto, päällikkönä saksalainen ye-kapteeni, jolla olisi suomalaisen everstilutnantin arvo sekä 1 suomalainen majuri ja 4 kapteenia. Osasto hoitaisi joukkojen sota- ja rauhanajan jaoituksen, vahvuudet, asevelvollisuusasiat ja materiaalmäärävahvuudet.
- Ic, koulutusosasto, päällikkönä saksalainen ye-kapteeni, jolla suomalaisen everstilutnantin arvo sekä 2 suomalaista majuria ja 4 kapteenia. Osastolle kuuluisi kaikkien aselajien ja joukkojen koulutus, ohjesäännöt, sotakoulut ja kertausharjoitukset.
- Id, laivasto-osasto, päällikkönä saksalainen korvettikapteeni suomalaisen everstin arvossa sekä 1 suomalainen majuri ja 2 kapteenia. Osasto hoitaisi laivastoa ja rannikkopuolustusta koskevat asiat.

Ylimpään johtoon kuuluisi lisäksi armeijan ylipäällikön esikunta, jonne suunniteltiin sijoitettavaksi saksalainen yleisesikuntaupseeri, kapteeni v. Falkenhorst, joka Jatkosodan aikana kenraalievserintinä komensi Lapissa operoivaa armeijaa.⁶⁴

Suurin piirtein tämän ehdotuksen mukaisesti puolustuslaitoksen ylin johto organisoitiinkin. Suomalaisille upseereille jätettiin muodollinen komentovalta, mutta tosiasiallinen johto oli saksalaisilla, kuten jällempänä esitettävästä virkaohjeesta ilmenee. Nimellisesti oli Yleisesikunnan päällikkönä 4.6. - 5.8.18 eversti K N G Procopé, "Yleisesikunnan päällikön toimen hoitajana" oli eversti Konrad von Redern ja ylimmän johdon uudelleen järjestelyn yhteydessä elokuun alussa hänet nimitettiin Yleisesikunnan päälliköksi. Hän oli aikaisemmin ollut Saksan 4. Armeijan päämajamestarina (General-Quartier-

meister) ja komennettu 30.5.18 alkaen Itämeren Divisioonaan.⁶⁵ Kenraali von der Goltz oli siis esittänyt edellä mainitun pyyntönsä toukokuussa jo ennen Mannerheimin eroa. von Redern komennettiin nimellisesti 7.6.18 Suomen Yleisesikuntaan, tehtävänään toimia "sak-salalaisen Yleisesikunnan päällikkönä Suomen armeijassa".

Lisäksi kuului Yleisesikuntaan kesäkuun alussa vahvistetun virkaohjeen mukaan "Osasto erikoisia tehtäviä", Ie, joka sekin periytyi jo Vapaussodan Päämajasta. Se käsitti ulkomaisen tiedusteluosaston, Vienen Karjalan osaston, valvontaosaston, sanomalehtiosaston ja "Sektion Politik"-osaston yhteyttä varten vastaavaan saksalaiseen elimeen. 9.8.18 toteutetusta organisaation tarkistuksesta alkaen nimeksi tuli Tiedonanto-osasto III, joskin tehtävät säilyivät entisinä.

Vapaussodan aikainen etappilaitos, tähänkin asti Yleisesikunnan alainen, liitettiin nyt siihen Rautatie- ja etappiosasto II:n nimisenä. Sen tehtäväkenttään kuuluivat tie-, vesitie- ja rautatieasiat, kuljetukset sekä "etappilaitos" eli joukkojen huollon järjestely. Osastolle kuuluivat myös "kansantaloudelliset kysymykset".

Samalla tavalla liitettiin nyt topografikunta Yleisesikuntaan, ensin Maanmittaus-Osasto IV:n nimisenä, myöhemmin siitä tuli Sotilas-karttalaitos IV.

Yleisesikunnassa oli aluksi vain YE:n päällikön kanslia. Siitä tuli pian "Ylijohdon toimisto, Komendantin virasto" ja elokuussa Keskusosasto K, johon kuuluivat Pääkanslia ja Komendantin virasto.

Suoraan Yleisesikunnan päällikön alaisia olivat Ilmataisteluvoimien, Tiedonantojoukkojen, Autojoukkojen ja Rautatiejoukkojen päälliköt.

Lokakuussa siirrettiin järjestelyosasto (Ib) sota-asiaain toimituskuntaan, jonka tehtäviin siis tuli varsinaisten hallintoasiain lisäksi kuulumaan sotaväen järjestelyä, määrävahvuuksia, täydennystä ja liikekannallepanoa koskevat asiat. Kuten jo mainittiin, muodostettiin koulutusosastosta (Ic) Armeijan päällikön esikunta.⁶⁶

Saksan sodanjohdon (O.H.L:n) edustajana Suomessa kenraali von der Goltz vahvisti 29.6.18 v. Redernin virkaohjeen, jossa määrättiin mm seuraavaa.

- v. Redern toimii Suomen ylipäällikön neuvonantajana. Hän antaa ohjeet operaatioista, organisaatiosta, koulutuksesta ja muista yleisesikuntapalvelua koskevista kysymyksistä; kaikki ylijohdolle

esiteltävät asiat tulevat siis hänelle ja hän jakaa ne alaisilleen upseereille;

- esittelyt ylipäällikölle suorittaa pääsääntöisesti suomalainen Yleisesikunnan päällikkö, mutta tärkeimmät asiat on eversti v. Redernin kuitenkin esiteltävä itse tai oltava läsnä esittelyssä;
- eversti v. Redernillä on sotaministeriin nähden sama asema kuin ylipäällikköön, hän antaa ohjeet asiain käsittelystä ja hänellä on oikeus olla läsnä osastopäälliköiden esittelyssä ministerille.

Yleisesikuntaan sijoitetut upseerit suorittavat yhteistoimin suomalaisten osastopäälliköiden kanssa v. Redernin määräämät tehtävät ja esittelevät asiat hänelle suomalaisten osastopäälliköiden läsnäollessa. Sotatoimiyhtymien esikuntiin sijoitetut upseerit toimivat samoin kuin Yleisesikuntaan sijoitetut ja vastuullisina johtavat toimintaa yhteistoiminnassa suomalaisten upseerien kanssa.

Eversti v. Redernin ja hänen alaisensa upseerien oli työnsä ohella ja sen kautta koulutettava heidän kanssaan työskenteleviä suomalaisia upseereja.

Virkaohjeeseen on merkitty, että sen ovat hyväksyneet sekä ylipäällikkö K Wilkman että sotaministeri Wilh. Thesleff. Hyväksyminen merkitsi käytännössä sitä, että he olivat menettäneet kaiken ratkaisuvallan saksalaisille.⁶⁷

Saksalaisten johtoasema tuli vielä selveemmäksi, kun von der Goltzille 4.7.18 annettiin arvonimi "saksalainen kenraali Suomessa" (Der Deutsche General in Finnland). Ludendorffin 29.7.18 allekirjoittamalla käskyllä hänelle alistettiin kaikki Suomessa olevat saksalaiset joukot ja viranomaiset; samalla hän säilytti asemansa Itämeren Divisioonan komentajana. Saksalaisen kenraalin esikuntaan tuli kuulumaan

- Suomen armeijan organisaatio-osasto eversti von Redernin johdossa. Laivaston organisaatiota johtamaan oli tarkoitus komentaa hänen alaisekseen komentajakapteeni (Korvettenkapitän) Amiraaliesikunnasta. von Redernin oli kaikissa perustavaa laatua olevissa asioissa saatava von der Goltzin hyväksyminen, koska tämä oli Ludendorffin edustaja Suomessa.
- Sotilaspoliittiset osastot, jotka edustivat vastaavia O.M.L:n toimintoja. Sanomalehtiosaston tehtävänä oli mm. kulttuuripropaganda

ja yhteydenpito Suomen lehdistöön. Valvontaosasto torjui liittoutuneiden vakoilua ja propagandaa. Agenttiosasto hankki tietoja Venäjältä, erityisesti Itä-Karjalasta, sekä Ruotsista ja Norjasta sikäli kuin näillä oli merkitystä Suomen kannalta. Viestivälineosasto huolehti yhteyksien parantamisesta Saksaan, selvitti Suomen lentä-
tin- ja puhelinverkon sekä valvoi maan sisäistä ja ulkomaista lennä-
tinliikennettä. Esimerkkinä saksalaisesta perusteellisuudesta mainittakoon, että tämän osaston piti hankkia suosituisuusasema saksalaiselle viestikalustolle ja -materiaalille.

- Sotaministeriön ja laivaston edustajat olivat henkilökohtaisesti alistetut von der Goltzille ja erikoisasemastaan huolimatta velvoitetut toimimaan yhteisymmärryksessä hänen kanssaan.⁶⁸

Samana aikaisesti v. Redernin kanssa saapui maahan kolme Saksan sotaministeriön upseeria, jotka sijoitettiin sota-asiain toimituskuntaan. Lisäksi sinne määrättiin myös Itämeren Divisioonan lääkäri ja intendentti. Edellä mainitun von der Goltzin vahvistaman virkaohjeen mukaan oli näiden kaikkien hankittava tietoonsa eversti v. Redernin mielipide ennen esittelyä sotaministerille, jotta kaikkien saksalaisten upseerien toiminta olisi yhdenmukaista.

Myöhemmin tuli lisäksi melkoinen määrä saksalaisia upseereja ja virkamiehiä, niin että heitä lopulta oli sijoitettuna ylimpään johon-
toon edellisiä kaikkiaan 33 ja jälkimmäisiä 17.⁶⁹

2.22 J O U K O T

Mannerheim oli suunnitellut Vapaussodan aikana rauhan aikaisen armeijan kokoonpanoksi yhdeksää divisioonaa, kussakin kolme rykmenttiä. Saksalaisten suunnitelmaan kuului kolme divisioonaa, kussakin kolme rykmenttiä (sivut 8 - 9). Mannerheim mainitsee muistelmissaan, että "ehdotus ... tuntui pitävän silmällä vain sen hetken vaatimuksia". Kysymystä miksi saksalaiset eivät hyväksyneet Mannerheimin organisaatiosuunnitelmaa, ovat käsitelleet mm Hannula, Heinrichs ja Jägerskiöld ja esittäneet hieman toisistaan poikkeavia näkökulmia. Yhteistä kaikille on kuitenkin se, että arvellaan saksalaisten ajattelevan vain lähintä aikaa, kun Mannerheim tähtäsi pitkälle tulevaisuuteen.⁷⁰ Tuntuukin luonnolliselta, että saksalaiset pitivät silmällä mahdollisuutta käyttää Suomen armeijaa sotatoimiin Itä-Karjalassa ja Pietaria vastaan, sillä huolimatta Brest-Litovskin rauhasta he varautuivat niihin koko Suomessa olonsa ajan, kuten järempänä osoitetaan. Mannerheimin suunnitelman mukaan olisi rauhan aikana ollut olemassa sodan ajan puolustusvoimien runko supistettuine johtoosikuntineen. Saksalaisten suunnitelmaa eivät kaikki suomalaiset upseerit hyväksyneet. Mm kenraalit Ignatius, von Gerich ja Theslöf pitivät sitä "erittäin vaarallisena, epäluotettavana ja epäkansallisena" ja erosivat palveluksesta. Heidän käsityksensä oli, että maan itsenäisyyttä ei voitu turvata puolustusvoimilla, jotka olivat vain kolmannes siitä, mitä Törngrenin ja Douglasin laskelmat edellyttivät. - von Gerich tosin palasi palvelukseen jo heinäkuun alussa, kun Wilkman tarjosi hänelle 2.Divisioonan komentajan paikkaa, muut myöhemmin.⁷¹

Vapaussodan jälkeen ei suinkaan ollut käytettävissä upseeristoa yhtä vähän kuin miehistöäkään yhdeksää divisioonaa varten. Päämajassa huhtikuussa laaditun suunnitelman mukaan olisi rauhanaikaista armeijaa varten saatavissa yhdestä vuosiluokasta noin 25000 miestä ja pääosa asevelvollisista palvelisi vain yhden vuoden.

Saksalaisten suunnittelemaan divisioonaan kuului 3 jalkaväkirykmenttiä, kussakin 4 pataljoonaa, viestikomppania ja miinanheitinkomppania. Divisioonajoukkoja olivat pioneeripataljoona, ratsuväkirykmentti ja tykistörykmentti, johon kuului 3 patteristoa, yhteensä 42 tykkiä. Vuoristojääkäriprikaatiin kuului 3 jääkäripataljoonaa, pioneeripataljoona ja patteristo, 12 tykkiä. Yhtymien komentajat olivat suomalaisia, kullakin apunaan saksalainen ye-kapteeni, vastaten divisioonassa suomalaista everstiluutnanttia ja prikaatissa majuria.⁷²

Edellä mainittujen ylimpään johtoon sijoitettujen saksalaisten upseerien lisäksi tuli yhtymiin ja joukkoihin yhteensä 45 upseeria, jotka suurimmaksi osaksi irroitettiin Itämeren Divisioonasta. Kouluttajina ja avustavana henkilöstönä käytettiin myös aliupseereita ja miehistöä.⁷³ Kaikki suomalaiset komentajat eivät hyväksyneet saksalaisia kouluttajia; mm Rannikkopuolustuksen päällikkö, kenr.maj. K E Kivekäs mainitsee muistiinpanoissaan, että he olivat epäpäteviä ja tarpeettomia.⁷⁴ Tosin heitä sotapäiväkirjojen mukaan oli rannikotykistössäkin.

Ensimmäinen käsky armeijan uudelleen järjestelystä annettiin 8.6.18.⁷⁵ Sen mukaan muodostettavat kolme divisioonaa järjestettäisiin "rauhanvahvuiseksi, vuoristoprikaati sotavahvuiseksi". Viimemainittuun tuli 3 sotavahvuista pataljoonaa, kukin 3 kiväärikomppaniaa ja konekiväärikomppania. Divisioonien jalkaväkirykmentteihin tuli vain 3 pataljoonaa, kukin 3 kiväärikomppaniaa ja konekiväärikomppania, vaikka saksalainen suunnitelma edellytti 4 pataljoonaa.⁷⁶ Käskyssä määrättiin, mistä Vapaussodan aikaisista joukoista divisioonat saisivat rykmenttinsä ja annettiin yhtymille myös tehtävät:

- 1.Divisioonaa tuli Helsingin alueelle ja "sai toimekseen Helsingin ja Suomenlinnan ja Santahaminan vartiointimisen";
- 2.Divisioonaa sijoitettiin Viipuriin ja Kannakselle, tehtävänään rajan vartiointi;
- 3.Divisioonaa sai tehtäväkseen rajan vartiointin Laatokan pohjoispuolella;
- Vuoristoprikaati koottiin pataljoonittain Riihimäelle, Loviisaan ja Lahteen.

Varsinaisiin joukkoihin käytettiin ikäluokat 21-25, näitä nuoremmista ja vanhemmista muodostettiin "vankien-vartio-osastoja". Ensimmäistä käskyä täydennettiin jo 17.6.18 ja määrättiin pysyväisten joukko-osastojen ja vartio-osastojen nimet. Uudelleen jaottelun piti olla suoritettu loppuun 10.7.18 mennessä.⁷⁷ Todellisuudessa järjestely pääsi alkamaan vasta heinäkuun puolivälin jälkeen ja saatiin valmiiksi kuun loppuun mennessä. Vahvuus oli nyt pudonnut niin että se oli vain noin 15000 miestä vuosiluokista 1894-1896. Lisäksi oli 14 vartiopataljoonassa ja 7 vankileirillä miehiä vuosiluokista 1892-1893. Vapaussodan päättyessä oli kokonaisvahvuus ollut noin 35000 miestä (sivu 7).⁷⁸

Elokuussa alkaneitten kutsuntojen kautta vahvuus lisääntyi niin, että se vuoden lopussa oli

- maavoimissa	854 upseeria ja 25260 miestä
- laivastossa ja rannikko-	
tykistössä	<u>135 - " - 2775 - " -</u>
yhteensä	989 upseeria ja 28035 miestä

Ennakkolaskelmien mukaan olisi riveihin pitänyt saada noin 31000 miestä.

Syyskuun lopulla oli vankien määrä vähentynyt niin, että vartiointi voitiin antaa siviiliviranomaisille. Vartiopataljoonat hajoitettiin 15.10.18 mennessä. Vuosiluokka 1892 kotiutettiin ja 1893 siirrettiin rajavartiostoon. Vartiopataljoonat eivät siis sisälly yllä oleviin vahvuuksiin. 31.10.18 annettiin käsky rauhanaikaisten määrävahvuuksien supistamisesta, mistä yhtymien oli tehtävä esityksensä. "Voi käydä välttämättömäksi vähentää aseissa olevien aliupseerien ja miehistön lukumäärää". Kun kiväärikomppanian vahvuus - ilman upseereja - oli ollut 130 ja konekiväärikomppanian 99, olivat uudet luvut 106 ja 89. Jotta joukkojen rivivahvuudet eivät pieneneisi liikaa, kiellettiin 19.11.18 laskemasta lomalle enempää kuin 15 % muonitusvahvuudesta.⁷⁹

Thesleffin lausunnosta eduskunnan lakivaliokunnalle 8.7.18 ilmenee, että puolustuslaitoksen vahvuuden rauhan aikana laskettiin nousevan noin 30000 mieheen, "joka tekee hiukan vähemmän kuin 1 % väestön koko lukumäärästä, eli jokseenkin yhtä paljon kuin Euroopan maissa yleensä pidetään normaalilukumääränä rauhan aikana".⁸⁰ Ingelbergin muistiossa 19.11.18 esiintyvät samat luvut, kuitenkin tuo laskettu tarve 30000 miestä on ilman "vartio-, rajavartio- ja meriväen formationeja". Koska palvelukseen ei voida ottaa mainittua määrää enempää, on sen yli menevä määrä kotiutettava, kunhan saadaan rauha ja olot vakiintuvat. Tällöin on muutamien "formationien" vahvuutta pienennettävä. Nyt se ei ole vielä mahdollista, kun ei ole lainkaan koulutettuja reservejä. Jos vähentäminen suoritettaisiin, ei joukkoja voitaisi saada liikekannalle, vaan ne olisivat "täydellisesti immobiilit".⁸¹ Kysymys asevelvollisten palvelusajasta, yhtä vähän kuin sotalaitosmuodostakaan ei tullut ratkaistavaksi vielä vuonna 1918. Vapaussodan aikana käyttöön otettu vuoden 1878 asevelvollisuuslaki ei enää sopinut muuttuneisiin olosuhteisiin ja hallitus antoikin 2.11.18 eduskunnalle esityksen uudesta asevelvollisuuslaista, joka hyväksyttiin helmikuussa 1919. Asiaan palataan myöhemmin.⁸²

Olojen vakiintumattomuutta osoittaa sekin, että yhtymien kokoonpanoa muutettiin jatkuvasti ja joukkoja sekä miehistöä siirreltiin useaan otteeseen. Seuraavaan taulukkoon on merkitty tilanne kahtena ajankohtana.

15.7.18

1.10.18

1.Divisioona

Suomen Valkoinen Kaarti	Valkoisen Kaartin Rykmentti
Kaartin Karjalan Rykmentti	Itämeren Jalkaväkirykmentti N:o 1
Helsingin Jalkaväkirykmentti	Porin Rykmentti N:o 2
Uudenmaan Rakuunarykmentti	Uudenmaan Rakuunarykmentti N:o 1
	Hämeen Kenttätykistörykmentti N:o 1

2.Divisioona

2.Jääkäri-rykmentti	Karjalan Kaartin Rykmentti
3.Jääkäri-rykmentti	Savon Jääkäri-rykmentti N:o 3
5.Jääkäri-rykmentti	Kuopion Jalkaväkirykmentti N:o 4
2.Rakuunarykmentti	Suomen Rakuunarykmentti N:o 2
	Kenttätykistörykmentti N:o 2

3.Divisioona

2.Karjalan Jalkaväkirykmentti	Itä-Suomen Jalkaväkirykmentti N:o 5
3.Karjalan Jalkaväkirykmentti	Laatokan Jalkaväkirykmentti N:o 6
Karjalan ratsujääkäri-rykmentti	Karjalan Ratsujääkäri-rykmentti N:o 3
	Kenttätykistörykmentti N:o 3

Vuoristoprikaati

Kaartin Jääkäripataljoona	Kaartin Jääkäripataljoona
Jääkäripataljoona 6	Pohjolan Jääkäripataljoona
Jääkäripataljoona 4	Kajaanin Sissipataljoona
	Vuoristotykistöpatteristo

Kuten taulukko osoittaa, ei 3.Divisioonaan vielä ollut saatu muodostetuksi kolmatta rykmenttiä.⁸³

Meripuolustus oli loppuvuodesta 1918 järjestetty siten, että merirajoista vastasi laivasto (3 risteilijää, 9 torpedovenettä ja joukko vartiolaivoja) sekä kaksi rannikkotykistöpataljoonaa. - Laatokalla oli yksi rannikkotykistöpataljoona ja aseistettuja ottoaluksia.

Ilmavoimiin kuului 5 lento-osastoa, Santahaminassa, Sortavalassa, Koivistolla, Utissa ja Turussa. Lentokoneita oli kaikkiaan 25, mutta miehistöä vain kymmeneen.⁸⁴

Armeijäkäskeyssä N:o 36 liikekannalle asettamisen valmistustöistä, 30.7.18, todettiin, että "Uusien formaatioonien muodostamisesta sodan sattuessa täytyy luopua, niinkauan kun ei ole olemassa kouluuttettua reservimiehistöä rungoksi". Jo ensimmäisessä käskeyssä armeijan saattamisesta rauhan kannalle, 8.6.18, todettiin, että suunnitelmaan kuulunutta rykmentin neljättä pataljoonaa ei voitu perustaa, 4.7.18 pataljoona määrättiin "aluksi täydennyspataljoonaksi ja jätetään muodostamatta". 9.7.18 annettiin yhtymille kuitenkin käsky varata tätä varten "mahdollisimman pienilukuinen määrä upseereja, aliupseereja ja ruumiillisesti vähemmän hyviä miehiä aseisiin kutsuttavien miesten opetusta varten". Jos kuitenkin uudelleen järjestelyn ja kutsunnan kautta saataisiin "huomattava ylijäämä miehistöä", saattaisi neljännen pataljoonan perustaminen jo rauhan aikana tulla kysymykseen. Yhtymien oli 15.8.18 mennessä ilmoitettava, pitivätkö ne tätä mahdollisena ja toivottavana.

Kun syksyllä sotilaspoliittinen tilanne kiristyi, antoi ylipäällikkö 30.10.18 käskyn liikekannallepanovalmistelujen tarkistamisesta. "Poliittisen tilanteen vuoksi on otettava huomioon se mahdollisuus, että armeijaa piakkoin täytyy käyttää. Kaikkien virkapaikkojen ja sotilasvirastojen on viipymättä perusteellisesti tarkistettava liikekannalle asettamista koskevat valmistustyönsä". Reservien puutteen vuoksi ei joukkojen täydentäminen kuitenkaan ollut mahdollista, mutta yhtymien oli kuitenkin varauduttava hankkimaan "hevosia, ajoneuvoja, tarvekaluja ja ampumavaroja ... täysi sodanvahvuinen määrä". Oli oltava "varmoja takeita hevosten ja ajoneuvojen" saamisesta.

"Kaikki liikekannalle asetettaessa aseihin kutsuttavat miehet käytetään täydennysmuodostumien täyttämiseksi. Joukko-osastot eivät ole oikeutetut ottamaan käytäntöön kouluuttamattomia miehiä, ei edes vapaaehtoisiaakaan sellaisia". Yhtymien oli "järjestämällä äkillisiä koe-liikekannalleasettamisia hankittava varmuus joukko-osastojensa valmiustilasta".

Täydennysjoukkojen muodostamisesta annettiin yksityiskohtaiset ohjeet 20.11.18. Uusista, palvelukseen kutsuttavista ikäluokista muodostettaisiin kullekin jalkaväkirykmentille ja vuoristoprikaatille täydennyspataljoona, tykistörykmentille täydennyspatteristo ja erilliselle patteristolle täydennyspatteri. Erikoisjoukoille olisi vastaavasti perustettava täydennysosastonsa. Täydennysjoukkojen piti saada miehistönsä vastaavasti samoilta alueilta kuin perusjoukotkin.⁸⁵

Jos olikin Suomen puolustusvoimien niinhyvin määrällinen kuin laadullinenkin taso kesällä 1918 varsin vaatimaton, niin ei vastuunalaisilla johtajilla näytä sen suhteen olleen mitään harhakäsityksiä. Kenraali Wilkman kirjoitti sota-asiaain toimituskunnalle 3.8.18, että "järjestelyn alaisena olevaa armeijaa ei lähiaikoina voi pitää lähimainkaan taistelukelpoisena". Sama käsitys oli myös von der Goltzilla ja von Redernillä, mikä ilmenee heidän kirjelmistään 17.7. ja 8.8.18.⁸⁶ Saksalaiset ovat antaneet koulutushenkilökuntaa niin paljon kuin Itämeren Divisioonaa on kyennyt irrottamaan. Koulutus on ollut käynnissä sekä joukoissa että kouluissa ja monilla erikoiskursseilla. Vaikkakin edistystä on havaittavissa, on Suomen armeijan taisteluarvo vielä varsin vaatimaton (bescheiden).

Suurimpia vaikeuksia tuottaa pätevien upseerien puute. Erikseen mainitaan, että entiset venäläiset upseerit vähät välittävät alaistensa hyvinvoinnista. Kun saksalaiset kouluttajat menivät rykmentteihin, tuli Itämeren Divisioonaan pian ilmoituksia, että palkkoja ei ollut maksettu miehistölle, joka saattoi tulla palvelukseen melkein paljain jaloin ja risaisissa siviilivaatteissa. Upseereista valitettiin, että nämä käyttäytyivät sopimattomasti palveluksen ulkopuolella, juopottelivat ja ylittivät lomiaan.

Upseerit olivat ylenneet poikkeuksellisen nopeasti, luutnanteilla oli perin puutteellinen koulutus, joka vastasi tuskin saksalaista aliupseerikoulutusta.

Miehistön muonitus oli niin kehnoa (leipää vain 250 g päivässä), ettei se kykene mittaviin suorituksiin. Miehistöainees on kuitenkin erinomaista. Suomalainen on vahvarakenteinen, terveen näköinen, palvelusaltis ja helppo johtaa sekä koulutettavissa varsin lyhyessä ajassa.

Pisimmälle on päästy jalkaväen organisoinnissa. Rykmentit on kaikki perustettu, Vuoristoprikaati on sotavahvuinen ja tällä hetkellä taistelukelpoisin ja paras joukko. Ratsuväki- ja tykistörykmentit ovat muodostettavina. Edelliset ovat hevossairauksien vuoksi liikuntakyvyttömiä ja jälkimmäiset eivät vielä kuukauteen käytettävissä.

Pioneeri-, viesti- ja lentomuodostelmat eivät ole nähtävissä olevan ajan kuluessa valmiita. - Osittain puuttuu alokkaita, osittain kar-kaavat jo palvelukseen astuneet, koska kansa ei ole tottunut asevel-vollisuuteen ja sen tärkeys ymmärretään vain hyvin vähässä määrin.

Loppuarvosteluna todetaan, ettei Suomen armeijasta ole suurehkoihin operaatioihin. Erityisesti koottavia osia sensijaan voidaan menes-tyksellisesti käyttää pienehköihin tehtäviin.

Varsinaisen sotaväen lisäksi oli maanpuolustukseen käytettävissä Vapaussodan perintönä suojeluskuntajärjestö, joka muodosti pääasial-lisen reservin. Järjestön toiminta oli sodan päätyttyä jossain mää-rin herpaantunut, sehän oli nyt tehnyt tehtävänsä maan vapauttami-nessa. Eduskunnalle 19.11.18 jätetyssä muistiossa todetaan kuitenkin että "sisälliset olot maassamme sekä välttämätön armeijan täydentä-minen, niin kauan kuin ei vielä voitu reservimuodostumista kehittää, jotta olisi jossain määrin kehittynyttä ja luotettavaa miehistöä käytettävissä, on pakoittanut Hallituksen 2 päivänä elokuuta annetun asetuksen kautta asettamaan nämät vapaaehtoisesti syntyneet joukot sotilaallisen tarkastuksen ja johdon alaisiksi". Mainitussa asetuk-sessa suojeluskunnat "toimivat tarvittaessa varsinaisen armeijan tu-kena". Suojeluskuntajärjestön ylipäällikkönä oli sota-asiaintoimi-tuskunnan päällikkö eli myöhemmin sotaministeri. Suojeluskuntapiirin päällikkönä toimi sotakomisario eli kutsuntapiirin päällikkö, joka myös määräsi suojeluskunnan päällikkönä toimivan aluepäällikön. Täs-sä vaiheessa ei voida juuri puhua suojeluskuntain itsenäisyydestä, vaikkakin sekä piirien että suojeluskuntien esikunnissa oli järjes-tön valitsemia jäseniä. Selitykseksi riittänee, että olot olivat va-paussodan päättymisen jälkeen varsin epävakaiset. Levottomuuksia ja kapinaa pelättiin.

Rauhan aikana suojeluskunnat olivat sotaministerin alaisia, mutta siirtyivät sodan aikana ylipäällikön johtoon. Ingelbergin muistiossa todetaan niiden olevan "yhtenäisesti harjoitettuja ja varustettuja", mitä ei kaikilta osin voitu sanoa vakinaisen väen joukoista.⁸⁷

Joukkojen tilaan vaikuttavana tekijänä todettakoon vielä, että jo alusta alkaen ne ovat saaneet tottua niukkuuteen. Tämä ilmenee sel-västi everstilutnantti Ingelbergin lausunnosta eduskunnan sotilas-asiaain valiokunnalle 19.11.18. "Jos verrataan meidän militääristä budjettia muitten Euroopan maitten budjetteihin ja otetaan samalla huomioon nykyinen kallis aika ... niin ei tätä budjettia voida pitää suhteellisesti liian suurena, etenkin kun meidän muutamissa kuukau-

sisä mitä epätoivoisimmissa olosuhteissa on maasta loihdittava järjestelty ja edes jossakin suhteessa hyvin varustettu armeija".

Normaaliala tulo- ja menoarviota ei vielä tuolloin voitu olojen epävakaisuuden vuoksi laatia. Hallitus esittikin eduskunnalle 1.7.18, "että Eduskunta valtuuttaisi Hallituksen käyttämään tarpeellisia rahavaroja sellaisia Suomen sotalaitoksen uudistamista tarkoittavia toimenpiteitä varten, joihin on heti ryhdyttävä ja jotka toteutuakseen vaativat pitempää aikaa".

Valiokuntakäsittelyssä sota-asiaain toimituskunnan päällikkö ilmoitti että loppuvuodeksi arvioitiin tarvittavan noin 120 milj. markkaa. Vapaussodan aikaiset sotakustannukset olivat olleet noin 50 miljoonaa kuukaudessa ja lisäksi tuli Saksan aselähetyksistä aiheutunut noin 40 miljoonan markan velka. Normaalioloissa voitiin laskea sotalaitoksen menojen nousevan noin 150 miljoonaan markkaan vuodessa. Sotalaitoksen perustamista helpotti sotasaalis, jonka arvoksi laskettiin useita satoja miljoonia. Eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen 16.7.18.⁸⁸

2.23 KOULUTUS

Sotilaskomitea antoi syksyllä 1917 eversti N Mexmontanin tehtäväksi suunnitella armeija tulevaa vapaustaistelua varten. Hänen laskelmansa mukaan olisi siihen tarvittu 1065 upseeria. Vanhasta sotaväestä ja Saksassa olevasta jääkäripataljoonasta saataisiin 230, viimeainitusta lisäksi 500 "upseerinsijaista" (Offiziersstellvertreter). Vajausta oli siis 335 upseeria. Tähän laskelmaan ei sisältynyt perustettavien suojeluskuntien päällystötarve.

Osaltaan poistamaan puutetta sotilaskomitea pani toimeen 28.12.18-13.1.19 Vimpelin kurssin nimellä tunnetun koulutustilaisuuden, josta valmistui noin 200 reserviupseeria. Opettajina toimivat Saksasta komennetut jääkärit ja johtajana eversti P von Gerich. Ilmeisesti koulutus oli tehokasta, koska kurssilaisista 110 eli noin 53 % toimi Vapaussodan aikana eri asteisissa johtajatehtävissä, 4 johti pataljoonaa, 34 komppaniaa ja 62 joukkuetta.

Vimpelin kurssia, josta Suomen reserviupseerikoulutuksen lasketaan alkavan, seurasi pian Päämajan sotavänrikkikoulu, joka ehti järjestää kaksi kurssia. Ensimmäinen alkoi 20.3.18 ja kesti vajaat 6 viikkoa, toinen 13.5.18 kestäen 7 viikkoa. Nimensä mukaisesti

kurssi toimi Päämajan yhteydessä ja siirtyi sen mukana Seinäjoelta Viihlään, sieltä Mikkeliin ja lopulta Helsinkiin. Kummaltakin kurssilta valmistui toista sataa upseeria. Koulutus tähtäsi varsinaisesti reserviupseerien valmistamiseen, mutta oppilaat ylennettiin aktiiviupseereiksi. Tämä johtui siitä, että Päämaja suunnitelti jo heidän jatkokoulutustaan ja toisaalta ei ero aktiivi- ja reserviupseeriston koulutuksen välillä vielä ollut selkiintynyt.

Pietarsaaren tykistökoulu aloitti toimintansa 5.2.18 eversti V P Nenosen johdossa. Hänen siirryttyään pian tykistön tarkastajaksi, koulua johti ruotsalainen majuri Hamilton. 7.4.-25.5.18 koulu oli Tampereella ja sen jälkeen Lappeenrannassa.

Vöyrissä aloitettiin 26.1.18 aliupseerikoulutus, joka tosin keskeytyi sotatoimien vuoksi pariinkin otteeseen, ensin sodan alkutalutellen vuoksi ja sitten Tampereen operaation takia, johon kurssi osallistui 720 miehen vahvuusena Vöyrin pataljoonana. Varsinaisen kurssin pituus oli 6 viikkoa ja sen suoritti kaikkiaan 1261 miestä. 6.5.-26.6.18 toimeenpantiin Helsingissä toinen kurssi, jonka suoritti noin 450 miestä. Vöyrin koulusta lasketaan aliupseerikoulutuksen Suomessa alkaneen.

Systemaattista aliupseerikoulutusta ei Vöyrin koulua lukuun ottamatta järjestetty, vaan aliupseereiksi ylentäminen tapahtui käytännössä osoitetun taidon ja kunnan perusteella.

Miehistön koulutus oli vielä puutteellisempaa kuin upseerien ja aliupseerien. Ennen sodan syttymistä oli suojeluskunnissa ollut käynnissä jonkinlainen sotilaskoulutus, mutta pätevien kouluttajien puutteessa se jäi vähäiseksi. Myös harjoitusten pitäminen salassa aiheutti vaikeuksia, mutta se oli tarpeen punaisten terrorin välttämiseksi. Kouluttajatilanne parani sitä mukaa kuin jääkäreitä komennettiin Saksasta näihin tehtäviin. Vapausota jouduttiin kuitenkin aloittamaan hyvin heikosti koulutetuin joukoin.

Sodan aikana perustetut krenatööri- eli värvätyt joukot sekä asevelvollisuuslain nojalla palvelukseen kutsutut jääkäripataljoonat saivat yhtenäisemmän, mutta olosuhteiden pakosta hyvin lyhyen koulutuksen, enimmät noin 2 viikkoa kestäneen. Koulutus alkoi sulkeisjärjestyksen harjoittelulla, jotta joukko pystyisi liikkumaan yksikkönä. Miesten oli myös opittava käyttämään aseitaan, pääosa vain kivääriä ja muutamat miehet konekivääriä. Taistelukoulutus sisälsi olennaisimpana ketjuun (avoriviin) menon, syöksymisen ja

rynnäköön. Taistelussa seurattiin johtajan esimerkkiä ja tässä suhteessa olikin jääkäreillä ehdoton auktoriteetti, jopa legendaarinen maine.

Varsinaisia ohjesääntöjä ei ollut, mutta kun jääkärit Saksassa pääasiallisesti saksalaisista ohjesäännöistä kääntämällä toimittivat - jopa itse latoivatkin - 7-osaisen "Suomalaisen sotilaskäsikirjan", he tuskin osasivat aavistaa kuinka arvokkaaksi tämä sarja aikanaan kotimaassa osoittautui. Mainittava on myös syksyllä 1917 ilmestynyt "Voima 1906"-niminen, muutaman jääkärin tekemä kirjanen, jota käytettiin sotilasasioitten alkeiden opettamiseen. Peitenimen käyttö oli tässäkin tarpeen punaisten harhauttamiseksi.

Vapaussodan jälkeen olivat koulutuksenkin ohjat tiukasti saksalaisien käsissä. Niitä piteli käytännössä majuri von Hagen, aluksi Yleisesikunnassa, myöhemmin Armeijan päällikön - Sotaväen päällikön esikunnassa (sivut 32 - 33). Ensimmäinen von der Goltzin koulutusta koordinoiva käsky on päivätty 7.6.18, mutta jo 16.5.18 Itämeren Divisioonaa ilmoitti G.H.L:lle ryhtyneensä toimenpiteisiin tukeakseen Suomen sotalaitoksen koulutusta (mm. jalkaväen taistelukoulun perustaminen Viipuriin tai Haminaan (sivu 21). Kenraali Mannerheimin sanotaan hyväksyneen koulutusjärjestelyt.

Jalkaväen taistelukoulun ensimmäinen kurssi pääsi kuitenkin alkamaan Haminassa vasta 5.7.18 ja se kesti 6 viikkoa. Oppilaina oli 30 upseeria ja 100 aliupseeria, opettajina ainoastaan saksalaisia. Toinen kurssi alkoi 24.8.18 ja kolmas 10.10.18. Neljäskin kurssi ehdittiin aloittaa 26.11.18, mutta Saksan häviö aiheutti, että se määrättiin 5.12.18 lopetettavaksi ja oppilaat lähetettiin takaisin joukko-osastoihinsa.

Koulutuksen tuloksia arvosteli Suomen armeijan päällikkö seuraavasti. "Kolmannen kurssin päätyttyä 21.11.18 on kurssin suorittanut 98 upseeria ja 321 aliupseeria. Koulutus on ollut pääasiallisesti käytännöllistä, komennetut upseerit ja aliupseerit ovat ryhmän, joukkueen ja komppanian johdossa saaneet perinpohjaisen koulutuksen. Samalla ovat he myös koulutetut opettajiksi ja kouluttajiksi joukko-osastoihin".

Haminan kurssit olivat luonteeltaan reserviupseerien täydennyskoulutusta, vaikka osanottajilla saattoi olla aktiiviupseerin arvoakin. Koululla oli sängen vahva saksalainen harjoitusosasto, kaksi jääkärikomppaniaa, konekivääri- ja polkupyöräkomppania sekä yksi

miinanheittäjä- ja yksi tiedonantojoukkue, yhteensä 20 upseeria ja 800 miestä. Oppilaat joutuivatkin varsin usein toimimaan sodanvaihuvuosen yksikön johtajina ja saivat täten hyvää taistelukoulutusta.

Sodan aikana oli tärkeintä upseereiden saaminen päällystön puutetta potevaan armeijaan. Siksi kurssit kestivätkin vain muutamia viikkoja ja tarkoitus olikin kouluttaa joukkueenjohtajia. Toukokuussa 1918 suunniteltiin Päämajassa jo vakinaisluontoisempaakin upseerikoulutusta. Kesäkuussa 1918 piti perustettaman "Sotakoulu", joka kestäisi 9-10 kuukautta ja jonka oppilasmäärä olisi 500-1000. Tarkoituksena oli valmistaa upseereita kaikkiin aselajeihin. Hyvällä syyllä voidaan suunnitelmia pitää ensimmäisenä yrityksenä aktiiviupseeriston kouluttamiseksi. Se ei kuitenkaan toteutunut tässä muodossa, koska kesäkuussa alkoi saksalaiskausi ja heillä oli omat näkökantansa sotalaitoksen järjestelyssä.

Ilmeisestikin yhteys Saksan ja Suomen sotalaitosten välillä tulisi kiinteämmäksi, jos suomalaiset aktiiviupseerit saisivat ainakin osan koulutuksestaan Saksassa. Tätä silmälläpitäen aloitettiin Haminassa 14.9.18 Taistelukoulun yhteydessä saksalaisen mallin mukainen "Fahnenjunker"-kurssi, jonka piti kestää 2-3 kuukautta. Tämän jälkeen upseerikokelaat palvelisivat yhtä kauan Itämeren Divisioonan joukko-osastoissa ja siirtyisivät sitten Saksaan Fahnenjunker-schuleen kahden vuoden ajaksi, jolloin he saisivat täydellisen saksalaisen aktiiviupseerikoulutuksen. Saksan sodanjohto oli jo hyväksynyt suunnitelman, mutta se raukesi saksalaisten poistuessa maasta. Koulutusta jatkettiin suomalaisin voimin aina 14.1.19 asti ja suuri osa oppilaista jatkoi opiskelua tammikuun lopussa perustetussa Kadettikoulussa.

Fahnenjunker-koulutuksen lisäksi järjestettiin vakinaisen väen upseerikoulutusta myös pelkästään kotimaassa. 27.8.18 annettiin käsky Viipurin upseerikokelaskurssin toimeenpanosta. Sijaintipaikan mukaan sitä kutsuttiin myös Markovillan kurssiksi. Tämä oli entinen venäläistytymisseminaari Viipurin ulkopuolella. Koulutus alkoi 6.10.18. Oppilaita oli yhteensä 224, joista 194 oli ottanut osaa Vapaussotaan. Heidät jaettiin A- ja B-kursseihin. Edellinen päättyi 24.1.19 ja sen suoritti hyväksytysti 41 kokelasta, jälkimmäinen 11.4.19 ja hyväksytyjä oli 139. Kurssin aikana esitettiin, että se tulkittaisiin reserviupseerikoulutukseksi, koska varsinainen aktiiviupseerikoulutus annettaisiin juuri toimintansa alkaneessa kadettikoulussa. Asia ratkesi kuitenkin niin, että kokelaat ylennettiin

aktiiviupseereiksi, A-kurssilaiset 16.5.19 ja B-kurssilaiset 31.7.18. Markovillalaiset jäivät vakinaiseen palvelukseen muutamaa poikkeusta lukuunottamatta, mutta näitä ei ylennetty edes reserviupseereiksi.

Aluksi kurssilla oli saksalainen johtaja ja useita opettajia, mutta näiden poistuttua maasta koulutusta jatkettiin suomalaisten jääkäriupseerien voimin, johtajana jääkärikapteeni G Heinrichs.

Tykistökoulu siirtyi Tampereelta Lappeenrantaan 13.5.18, kuten jo mainittiin, mutta varsinainen opetustoiminta alkoi 15.7.18. Hamilton ja muut ruotsalaiset upseerit olivat poistuneet maasta kesäkuun alussa ja koulun johtajaksi tuli saksalainen majuri H Butz. "Suomalaisena esiupeerina" toimi jääkärieverstiluutnantti L Malmberg. Koulu toimi kahdessa osassa: A-kurssi, 134 oppilasta, Lappeenrannassa ja B-kurssi, 30 oppilasta Perkjärvellä. Harjoitusosastoksi siirrettiin Lappeenrantaan kaksi saksalaista patteristoa, yhteensä 1300 miestä ja 1200 hevosta. Kurssit päättyivät 5.10.18 ja silloin valmistui yhteensä 150 tykistöupseeria. 25.10.18 alkoi toinen kurssi, A2, jolle otettiin 48 kotelasta. Kurssi päättyi 21.2.19 ja tällöin valmistui 32 upseeria.

Suomalaisissa esikunnissa palvelevien saksalaisten "ohjaaajien" piti työnsä ohessa myös kouluttaa esikuntien suomalaisia upseereita. Tähtäimessä oli jopa eräänlainen yleisesikuntakoulutus, mikä ilmenee kenraali Wilkmanin armeijakäskystä 9.7.18. "Minä valtuutan saksalaisen Yleisesikunnan päällikön Suomen armeijassa eversti von Redernin johtamaan suomalaisten tulevien yleisesikuntaupseerien opetusta yleisesikuntatyössä". Näille upseereille annettiin kirjallisia harjoitustehtäviä ja he olivat "valvolliset määrä-aikoina jättämään sisälle tehtävänsä. Keskusteluista on minulle päivää ennen tehtävä ilmoitus".

Myös aliupseerien ja miehistön koulutus oli aloitettava tyhjästä. Vapaussotaan osallistuneet miehet pyrittiin kotiuttamaan, mutta palvelukseen jäi 5 ikäluokkaa. Saksalaisten tarkoituksena oli käyttää näistä muodostetut joukot apuna operaatioissa Pietaria ja Itä-Karjalaa vastaan. Sen vuoksi oli heidän intressissään kouluttaa suomalaiset joukot mahdollisimman nopeasti sen verran sotakelpoisiksi, että niitä voitaisiin käyttää ainakin toisarvoisiin tehtäviin. Itämeren Divisioona antoikin hyvin auliisti kouluttajia suomalaisiin joukkoihin, upseereja, aliupseereja ja jopa miehistöäkin. Sotapäiväkirjassa on tämän tästä merkintöjä, kuinka suomalaiset ovat pyy-

täneet kouluttajia ja kuinka saksalaiset ovat järjestäneet erityisiä kursseja jopa hevosten hoitoa myöten. Yleensä oli kompanioissa 2-3 saksalaista aliupseeria ainakin niissä joukoissa, jotka sijait-sivat lähellä saksalaisia varuskuntia.

Kun sotalaitos alkukesästä 1918 asetettiin rauhan kannalle, joukot majoitettiin pääasiallisesti venäläisten jättämiin kasarmeihin. Varsin puutteellisissa oloissa pyrittiin nyt luomaan sotilaallisen rutiinin muodot saksalaisten esikuvien mukaan niin hyvin sisäpal-velun, garnisooni- eli varuskuntapalvelun ja sotilaallisen käyttäy-tymisen kuin kurinkin osalta. Sulkeisjärjestyksen opetukseen kuu-lui myös saksalainen paraatimarssi, joka Suomalaisen sotilaskäsi-kirjan mukaan "edistää miesten kuria sekä lujaa koossapitoa". Tär-keänä pidettiin myös varsinaista marssikoulutusta, joka sisältyi joka viikon ohjelmaan, aluksi lyhyin matkoin ja kevein kantamuksin, mutta taidon kehittyessä yhä vaativammin suorituksin. Palvelusajan lopulla marssittiin 35 km "täyspakkaus" selässä.

Taistelukoulutuksessa oli tärkeintä ketjun muodostaminen ja siinä toimiminen, syöksyt ja ammunta. Hyökkäyksessä olivat joukkueen ryhmät yleensä yhdessä linjassa ja usein kompaniakin, mutta kom-pania saattoi pitää yhden joukkueen suljettuna hieman taempana re-servinä. Tämä pantiin sitten usein rynnäkkövaiheessa samaan lin-jaan muiden joukkueiden kanssa. Hyökkäys pyrittiin jo tuolloin suorittamaan metsässä tai kapeiden aukeiden ylitse. Hyökkäysketju oli yleensä varsin tiivis, normaalisti miehestä mieheen 2 askelta, painopisteessä rynnäkkövaiheessa vielä tiheämpikin, jos reservi-joukkue oli työnnetty etulinjaan joukkueiden sekaan.

Puolustuksessa ketju oli harvempi. Asema sijoitettiin yleensä sel-laisen aukean reunaan, jota voitiin hallita tulella ja kullekin miehelle ja ryhmälle annettiin vastattavaksi oma tulialue. Koneki-väärien merkitystä korostettiin maailmansodan kokemusten mukaises-ti. Puolustuksessa opetettiin myös linnoittamista, erityisesti kaivautumista. Koska joukkojen harjoitusmaastot olivat usein kau-pungeissa tai niiden liepeillä, oli tämä kuitenkin vain harvoin mahdollista. Eihän esimerkiksi Suomen Valkoinen Kaarti voinut kai-vautua Helsingin Kaivopuistossa tai Töölön tullissa.

Kaikille joukoille ja aselajeille kuului peruskoulutuksena tietty määrä jalkaväkikoulutusta, mutta pian muut aselajit siirtyivät omaan erikoiskoulutukseensa. Kaikissa joukoissa oli myös ns. kansa-laisopetusta. Alkeisopetusta annettiin vähiten opillista sivistys-

tä saaneille, jokaisen piti kotiutuessaan osata lukea ja kirjoittaa. Varsinaiseen kansalaisopetukseen kuului isänmaan historiaa, yhteiskuntaoppia sekä siveellisyys- ja raittiusopetusta.

Kaiken koulutuksen ja kasvatuksen päämääränä oli luoda joukkoon luja puolustustahto ja isänmaallinen henki. Suomalainen Sotilaskäsikirja määritteli asian seuraavasti. "Uskollisuuden velvottamana on sotilaan kaikissa tapauksissa sodan ja rauhan aikana ponnistettava kaikki voimansa, vieläpä uhrattava henkensäkin puolustaakseen isänmaata kaikkia sitä uhkaavia vaaroja vastaan".

Koulutusta vaikeutti aineellisten puutteiden lisäksi myös kouluttajavoiman vähäisyys. Suomalainen sotilaskäsikirja oli edelleenkin ainoa ohjesääntö ja siitä otettiinkin kesällä 1918 uusi painos. Vallitsevissa oloissa koulutustaso ei noussut kovin korkeaksi. Kenraali Wilkmanin mielestä ei armeijaa voinut pitää lainkaantaisluokelkelpoisena ja saksalaisten lausuntojen mukaan sen taisteluarvo oli varsin vaatimaton (sivu 40).^{88a}

2.3 SAKSALAISTEN SUUNNITELMAT ITÄ-KARJALAN JA PIETARIN SUHTEEN

Saksan sodanjohdon mielessä oli ollut operointi Suomen itärajan yli jo ennen joukkojen lähettämistä Suomeen.⁸⁹ Sen oli otettava huomioon ententen uhka Muurmännin suunnalta ja myös uusien sotatoimien mahdollisuus itärintamalla Brest-Litovskin rauhasta huolimatta. Tuskin olivat Vapaussodan sotatoimet päättyneet, kun saksalaiset jo ryhtyivät konkreettisiin toimiin itärajan suunnalla. Kesäkuun puolivälissä O.H.L. kiinnitti Itämeren Divisioonan huomiota mahdolliseen valtankeikaukseen Pietarissa ja kysyi divisioonan käsitystä Suomen armeijan käyttökelpoisuudesta, rannikon puolustuksen tilasta sekä hallituksen asenteesta Saksan mahdolliseen etenemiseen Pietariin.⁹⁰ Divisioona vastasi O.H.L.:lle 20.6.18, että jos Saksan olisi pakko edetä Pietariin, Suomi mukautuisi tähän ja tukisi sitä siinä määrin kuin se heikkoine voimineen kykenisi. Lähinnä Suomi käyttäisi tilaisuutta hyväkseen ja etenisi Aunukseen auttamaan sikäläistä kansannousua virallisestikin, kun se tähän saakka oli tehnyt sitä epävirallisesti. Jos tämä operaatio onnistuisi, saisi Saksa tärkeän tukialueen etenemistä varten Muurmännin radan suunnassa pohjoiseen, tämähän olisi Saksalle tärkeintä. Pietariin edettäessä suomalaisista kuriin tottumattomista joukoista ei ilmeisesti olisi paljonkaan apua. Eihän heillä ollut tähän suuntaan kiinnostustakaan, jos tarkoituksena oli-

si pystyttää uudelleen vihattu tsaarinvalta. Joka tapauksessa suomalaisten olisi osallistumisestaan sotatoimiin saatava korvaukseksi Itä-Karjala.⁹¹

Heti Vapaussodan päätyttyä, 16.5.18, annettiin useita käskyjä varustamisesta sotatoimiin itärajan suunnalla. Näistä tärkeimmät olivat seuraavat:⁹²

- saksalaisen joukon lähettäminen Pohjois-Suomeen,
- puolustusaseman tiedustelu Karjalan kannakselle ja
- tiedusteluosaston lähettäminen Kuusamoon selvittämään tukialuetta Itä-Karjalaan suuntautuvaa operaatiota varten. Näitä ensimmäisiä tiedusteluja seurasi kesän mittaan useita muitakin.

23.5.18 annettiin yksityiskohtainen käsky pohjoiseen lähetettävän joukon (Nord-Detachment) perustamisesta ja tehtävästä. Sen kokoonpano tuli olemaan:⁹³

- komentaja eversti von Tschirschky, esikuntanaan 2. Kaartin Ratsuväkiprikaatin Esikunta,
- Jääkäripataljoona 4:stä Esikunta, kaksi jääkärikomppania, yksi konekiväärikomppania ja yksi polkupyöräkomppania,
- 8. Baijerilainen Vuoristotykistöpatteri ja
- joukkue Magirus kuorma-autoja.

Osaston tehtävät määritettiin seuraavasti:

- saksalaisten joukkojen organisaation, varustuksen ja vaatetuksen kokeileminen pohjoisissa olosuhteissa ja
- vierailu Pohjois-Suomen kaupungeissa.

Divisioonan sotapäiväkirjassa on 29.5. merkintä, että Abt. Ia eli operaatiotoimisto sai tehtäväkseen selvittää, mitä välineitä saksalaiset joukot tarvitsevat toimiessaan kaukana pohjoisessa (im hohen Norden) 3 kuukauden ajan.⁹⁴

Osasto kuljetettiin junalla Helsingistä Vaasaan ja sieltä edelleen Guluun. Täältä marssittiin maanteitse Kajaanin kautta Nurmekseen, josta junalla Viipuriin. Matka alkoi 4.6. ja päättyi 28.6.18. Mukana oli täysi sotavarustus ja -aseistus. Saksalaiset otettiin kaikkialla vastaan ystävällisesti ja vieraanvaraisesti. Esimerkiksi Kajaanin kohdalla on Jääkäripataljoona 4:n sotapäiväkirjassa merkintä, että kaupunki tarjosi upseerien kunniaksi lounaan Seminaarilla, miehistölle aterian Kasarmilla. Illalla oli tanssit. Sotapäiväkirjassa on myös merkintä, että jääkäri Witt hukkuu koskeen mentyään luvottomasti soutelemaan.⁹⁵ Kirjoittajan muistitietona lisättäköön, että

eräät kajaanilaiset yrittivät lähteä veneillä apuun, mutta saksalaiset eristivät heti Koivukosken niskan ja kun heistä ei itsestään ollut koskeen menijöiksi, mies hukkuu. Hänet haudattiin sankarihautaan.

Eversti, vapaaherra von Brandensteinille annettiin tiedustelukäsäy 20.5.18.⁹⁶ Sen mukaan hänen oli tiedusteltava Karjalan kannakselle puolustusasemat venäläisten hyökkäystä vastaan. Näiden asemien takana voitaisiin Suomen armeija keskittää ja samalla ne muodostaisivat lähtöasemat ja selkäsuojan (Basis und Rückhalt) offensiiville Pietaria vastaan. Käskyssä painotettiin, että asemien suunnittelussa ja rakentamisessa oli otettava huomioon samalla tavalla sekä offensiiviset että defensiiviset operaatiomahdollisuudet.

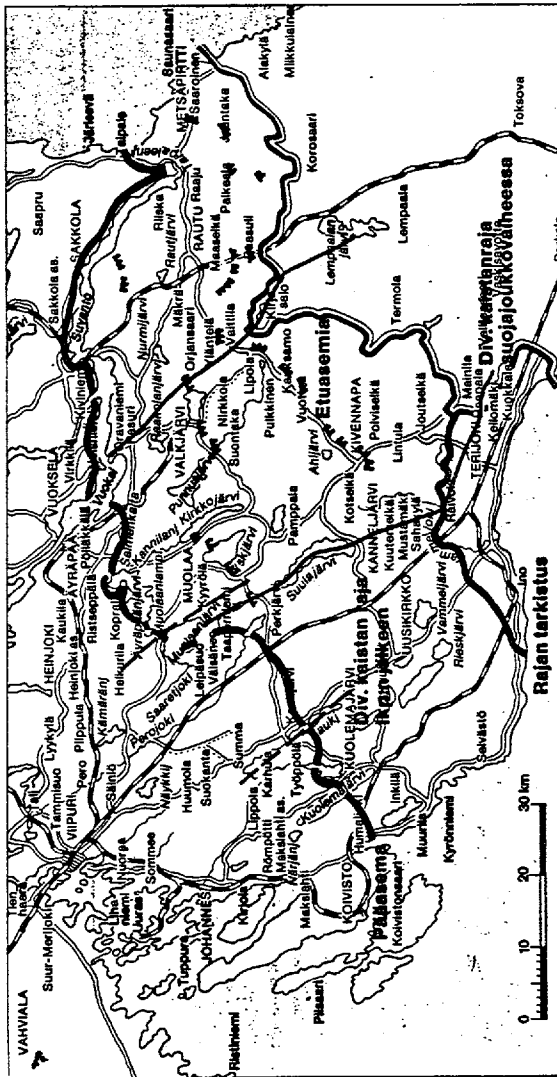
Ensimmäinen puolustusasema määrättiin linjalle Kipinolanjärvi - Kuolemajärvi - Muolaa - Punnusjärvi - Vuoksi - Sakkola - Taipale, toinen linjalle Rokkala - Galitzina (Leipäsuu) - Äyräpäänjärvi - Torhonjärvi - Pyhäjärvi - Sortanlahti. Kolmantena puolustusasemana olisi Viipurin linnoitus. Rajan ja ensimmäisen puolustusaseman välinen maasto oli linnoitettava siten, että se antaisi aikaa aseman miehittämiseen. Oli luotava syvä sulutusvyöhyke ja ensimmäiseen asemaan rajan pinnassa oli rakennettava yhtenäinen este. Kiviniemen kohdalle oli suunniteltava laaja offensiivinen sillanpääasema Vuoksen etelärannalle.

Varsinaisten asemien tiedustelun lisäksi oli selvitettävä sekä puolustusta että hyökkäystä varten tarvittavat rautatiet ja kapearaitaiset radat, tiet, reservien talvimajoitustilat, huoltokuljetusmahdollisuudet sekä viestiyhteydet. Resurssien puutteen vuoksi ei voinut tulla kysymykseen yhtenäisten asemien rakentaminen, vaan oli rajoituttava hyökkäyssuuntien sulkemiseen. Myös talven vaikutus oli otettava huomioon järvien ja jokien kohdalla. Ensimmäiseksi oli tiedusteltava etumaasto ja ensimmäisen puolustusaseman pääpuolustuslinja. Kesäaikaa silmälläpitäen oli järvikapeikot suljettava, talveksi oli suunniteltava rintaman edessä olevien järvien sulkeminen esteillä. Kapeikkojen eteen oli tiedusteltava sillanpääasemat. Kun divisioona olisi hyväksynyt suunnitelmat, piti aloittaa asemien viitoittaminen.

Ensimmäisen puolustusaseman miehitysjoukoksi laskettiin kuusi divisioonaa saksalaisten määrävahvuuksien mukaan.

Brandensteinin käskettiin lopuksi ottaa yhteyttä suomalaiseen everstiluutnantti Rappeen, joka oli jo aloittanut valmistelevan tiedustelun. Asiakirjoista ei ilmene, että näillä olisi ollut mitään yhteyttä.

Toukokuun 31. päivänä annettiin Brandensteinille täydentävä käsky,

Eversti von Brandensteinin suunnitelma

jossa määrättiin teiden liikennekelpoisuuden tiedustelusta. Hänen piti samalla kerätä tilastollisia tietoja, joilla saattaisi olla merkitystä saksalaisten operaatiolle Pietariin ja juuri tätä silmällä pitäen oli tiet tiedusteltava.

v. Brandensteinin oli lisäksi pidettävä yhteyttä kapteeniluutnantti, kreivi Plateniin, jolle oli annettu tehtäväksi Laatokan puolustuksen suunnittelu.

Brandenstein sai sotapäiväkirjan mukaan työnsä valmiiksi 16.7. ja sen tulokset luovutettiin eversti von Redernille. Sota-arkistossa niistä on säilynyt vain osa.⁹⁷ Asiakirjoista ilmenee mm, että Brandenstein tiedusteli vain yhden aseman, joka sijaitsee suurin piirtein käsketyin ensimmäisen puolustusaseman paikalla (kuva). Keskiosalla se kuitenkin on vedetty Äyräpäänjärven linjalle, kun se käskyn mukaan piti sijoittaa Punnusjärven tasalle. Tämä vaihtoehtohan oli pohdinnan alaisena koko sotaa edeltävän ajan. Miehitys on laskettu vain kolmelle divisioonalle. Lähteistä ei ilmene syytä tähän, mutta on otettava huomioon, ettei suomalaisia joukkoja tuolloin ollut kuutta divisioonaa, kuten käsky olisi edellyttänyt (vrt. s: 43).

Kapteeni Falkenhorstille annettiin tiedustelukäsky 17.5.18.⁹⁸ Salaa-missyistä tiedusteluosasto sai nimen "Maantieteellinen tutkimusosasto" (geografische Expeditionsstaffel Falkenhorst). Itärajan ylittäminen kiellettiin. Tiedustelun oli selvitettävä alueen Kuusamo - Tuutijärvi soveltuvuus tukialueeksi sotatoimille Muurmännin rataa vastaan. Eri-tyisen tärkeä oli Kantalahden suunta. Kohtalon oikusta samainen Fal-kenhorst joutui Jatkosodan alussa johtamaan ~~jatkamaan~~ tällaisia ope-raatioita! Tehtävään kuului tiestön sekä majoitus- ja huoltomahdolli-suuksien selvittäminen eri vuodenaikoina, erityisesti vesiteiden käyt-tö. Operaatioon suunnitellun joukon vahvuudeksi määritettiin kolme pa-taljoonaa (näistä kaksi suomalaista), kaksi konekivääriosastoa ja vuo-ristotykistöosasto. Erityiskysymyksinä oli selvitettävä

- miltä rautatieasemalta (Nurmes, Kajaani, Oulu, Kuivaniemi) joukko oli edullisinta lähettää Kuusamoon,
- joukon organisaatio, vaatetus, varustus, ajoneuvot, hevoset, porot,
- sotilaallinen ja taloudellinen tilanne Muurmännin radalla, mielialat Itä-Karjalassa ja Pohjois-Suomessa;
- ovatko sotatoimet Suomen Lapista Kantalahden pohjoispuolelle mahdol-liset,
- vihollisen mahdollisuudet Kuolan - Kieretin (Vienenmeren rannalla) alueelta sotatoimiin Suomen Lappia vastaan, erityisesti Kuusamon -

Tuutijärven suuntaan. Tiedustelumatka oli aloitettava heti 1.6.18 jälkeen.

Asiakirjoista ei ilmene, suoritettiinke tehtävä, sillä minkäänlaista tiedusteluilmoitusta ei arkistossa ole eikä sotapäiväkirjassa ole mainintoja matkasta, kun sensijaan kaikki muut tiedustelut on kirjattu. Lisäksi on 8.6.18 merkintä, että kapteeni Falkenhorst ryhtyi yleisesikuntaupseerin toimeen Itämeren Divisioonan esikunnassa tuona päivänä. Suoritettiinpa tiedustelu tai ei, käsky joka tapauksessa antaa kuvan saksalaisten kiinnostuksesta ja myös käsityksistä toiminnan edellytyksistä.

Edellä mainittuja toimenpiteitä seurasi pian jatkuvana sarjana tiedusteluja ja varautumistehtäviä. 30.5.18 annettiin kapteeniluutnantti, kreivi Platenille käsky⁹⁹ Laatokan ja sen rannikoitten tiedustelusta. "Aktiivisen ja passiivisen meripuolustuksen" lisäksi hänen oli selvitettävä mm tiestön käyttökelpoisuus, Käkisalmen ja Sortavalan sopivuus 2 - 3 divisioonan huollon tukialueeksi, rajan ja Sortavalan välisen maaston luonne, erityisesti Uuksunjoen, Tulomajoen ja Jänisjoen soveltuvuus puolustukselle sekä kenttäradan rakentamismahdollisuus maantien varteen linjoilla Sortavala - Salmi ja Värtsilä - Suojärvi, viimeainittu ei ainakaan defensiiviin viittaava toimenpide. Platenin tiedusteluilmoitus ei ole säilynyt ainakaan Sota-Arkistossa, mutta sotapäiväkirjassa on 23.7.18 merkintä, että eversti von Rederniltä on saapunut Laatokan puolustuksen päällikön selostus. Missä määrin Platenin tiedustelu on vaikuttanut suomalaisiin johtajiin, joiden suunnitelmien mukaan Laatokan puolustus järjestettiin, ei ole selvitettävissä.¹⁰⁰

Seuraavana päivänä annettiin käsky Pietarin suuntaan ja Itä-Karjalaan kohdistuvasta tiedustelusta.¹⁰¹ Karjalan kannaksella oli jatkuvasti selvitettävä suomalaisten ja venäläisten joukkojen vahvuudet ja sijointus, Pietarin, Kronstadtin ja Suomen rajaseudun linnoittaminen, tieverkosto sekä Pietariin johtavien rautateiden tila, liikkuva kalusto mukaanluettuna. Itä-Karjalan tiedustelun kohteina olivat Muurmannin radan kunto, venäläisten ja ententen joukkojen vahvuudet ja sijoitus, väestön mieliala, tieverkosto Suomen rajan ja Muurmannin radan välillä; erityisen tärkeitä olivat tiet Salmi - Lotinapelto ja Suojärvi - Petroskoi.

Kesäkuun alkupuoliskolla Osasto Wulfert tiedusteli tien Rovaniemi - Kemijärvi - Alakurtti ja 15.6.18 sai 95. Reservijalkaväkikiprikaati tehtäväkseen tutustua rajaseutuun tien Rautu - Valkjärvi - Kivennapa -

Terijoki pohjoispuolelta sekä Sortavalan, Jänisjoen, Uuksunjoen ja Tulemajoen seuduilla. Prikaatin piti myös laatia selvitys kaukotiedustelun antamista vihollistiedoista Pietarin suunnalta ja Anuksen Karjalasta.¹⁰² Muutamia päiviä myöhemmin se sai tehtäväkseen tiedustella Suomenlahden rannikon linnoitukset ja maaston Viipurin - Pietarin rautatien sekä Viipurin - Uudenkirkon- Terijoen - Rajajoen ja Viipurin - Kyyrölän - Kivennavan - Valkeasaaren maanteiden suunnissa.

20.6.18 annettiin kapteeni Henkellin tehtäväksi tiedustella rautatien tai kapearaiteisen kenttäradan rakentamismahdollisuudet Rovaniemeltä Kuolajärvelle (Sallaan). Samalla piti selvittää rautatien Tornio - Rovaniemi mahdollisuudet sotilaskuljetuksiin sekä samoin maantien Rovaniemi - Kuolajärvi.¹⁰³

Edellä jo mainittiin (s.26), että saksalaiset pitivät kesäkuun lopulla - heinäkuun alussa englantilaisten toimintaa Jäämeren rannikolla niin uhkaavana, että se aiheutti vastatoimia. Erään tiedon mukaan englantilaisten etujoukot olivat jo lähestymässä Salmijärveä, noin 60 kilometriä Petsamosta etelään ja oletettiin heidän jatkavan Rovaniemen suuntaan. Divisioona esittikin, että olisi suotavaa lähettää sotalaivaston osia näyttäytymään Perämerellä. Jos divisioonan olisi ryhdyttävä sotatoimiin pohjoisessa, laivaston pitäisi suojata huoltokuljetukset meritse Oulusta Kemiin.¹⁰⁴

Omassa puolestaan Itämeren Divisioona ryhtyi seuraaviin toimenpiteisiin:

- 2.7.18 annettiin ratsumestari Keudellille käsky tiedustelusta Pohjois-Suomessa. Tiensuunta Rovaniemi - Sodankylä - Ivalo oli tutkittava silmällä pitäen, että tänne lähetettäisiin saksalainen 2500 - 3000 miestä ja 300 - 1000 hevosta ajoneuvoineen käsittävä osasto. Salaamisyyistä tiedusteluosasto naamioitiin "metsästyskomennuskunnaksi". Siihen liitettiin myös edellä mainittu tiedusteluosasto Henkel, jonka oli tutkittava rautatienrakennusmahdollisuudet Ivaloon samalla tavalla kuin itäiseen suuntaan. Laajan ja yksityiskohtaisen käskyn mukaan tiedusteluosaston oli selvitettävä alueen tiestön lisäksi mm vesistöjen käyttö Petsamon suuntaan, alueen huoltomahdollisuudet kaivojen ja leivinuunien tarkkuudella sekä porojen, rekien ja ajajien saanti. Osaston asiantuntemuksen lisäämiseksi siihen komennettiin kaksi suomalaista insinööriä.¹⁰⁵

- Rovaniemelle lähetettiin rautateitse Osasto Lassen: Polkupyöräkomppania 11, Vuoristokonekivääriosasto 229 ja joukkue Pioneeripataljoona 2:n 3.Komppaniasta. Osaston johtajaksi määrättiin pp-komppanian pääl-

likkö, reservin luutnantti Lassen. Tehtävänä oli selvittää vihollistiedot sekä Petsamon että Kantalahden suunnilta. Lisäksi oli lähetettävä joukkueen vahvuisia polkupyöräpartioita viikoittain harjoitus- ja tiedustelumarsseille Kemijärvelle ja Sodankylään. Näillä matkoilla oli selvitettävä tiestön ja siltojen laatu ja kunto sekä yleensä polkupyöräjoukkojen soveltuvuus maastoon ja olosuhteisiin. Kuvaavaa saksalaisten puutteellisille tiedoille, että oli otettava selvää, puhuttiinko alueella suomea vai ruotsia ja oliko sieltä saatavissa paikallisia tulkkeja. Pioneerijoukkueen piti rakentaa Rovaniemen rautatieasemalle 150 metriä pitkä purkauslaituri.¹⁰⁶

Kreivi v.d. Goltz tutustui myös henkilökohtaisesti Pohjois-Suomeen tiedustelumatkalla 6.-11.7.18, jolloin hän kävi Rovaniemellä, Kuolajärvellä, Torniossa, Kemissä ja Oulussa sekä tapasi alueella olevat saksalaiset tiedusteluosastot. Yhteydenotoista suomalaisiin sotilastai siviiliviranomaisiin sotapäiväkirja ei tiedä mitään. - Jo aikaisemmin, 8. - 12.6.18 v.d. Goltz oli tehnyt vastaavanlaisen tiedustelu- ja tutustumismatkan Kannaksen suuntaan. Sotapäiväkirja mainitsee käyntipaikkoina Terijoen, jossa hän tapasi eversti v. Brandensteinin, sekä Raudun ja Sortavalan.

23.7.18 käskettiin kaksi tiedustelua. Luutnantti von Ahlfen sai tehtäväkseen tietiedustelun Laatokan Karjalassa ja kapteeni Henkel rautatietiedustelun. Ahlfenin oli selvitettävä tiestö Koirinoja - Uomaa - Käsnäselkä - valtakunnanraja ja edelleen aina Petroskoihin saakka, kuitenkin ylittämättä rajaa. Tehtävään sisältyi satamaolosuhteiden selvittäminen Koirinojalla, joten tarkoitus oli kuljettaa joukot vesitse Laatokan yli. Kysymykseen tulevan joukon vahvuutta ei mainita, mutta kylläkin sen tehtävä, eteneminen Itä-Karjalaan. Erityistä varovaisuutta painotettiin, koska englantilaisia upseereita oli nähty jo Tulomajärvellä saakka, siis lähellä Suomen rajaa. Ahlfenin oli myös selvitettävä, kuinka pitkälle etelään englantilaiset joukot olivat edenneet. Tämäkin tiedusteluosasto naamioitiin "metsästyskomennuskunnaksi."¹⁰⁷

Kapteeni Henkelin oli tutkittava rautatien rakentamismahdollisuus Sortavalan - Värtsilän rataosalta Muurmännin radalle. Nyt oli siis kysymyksessä eteläinen suunta, Henkelhän oli tiedustellut alkukesästä pohjoisen liityntäradan mahdollisuuksia (sivu 62).¹⁰⁸ Asiaan palattiin vielä syyskuun lopulla. O.H.L:n poliittinen osasto esitti 21.9.18, että rata rakennettaisiin pohjoisemmaksi, lähtemään Nurmeksesta tai Kajaanista, jolloin se voitaisiin liittää Muurmännin rataan

Vienan Kemin seuduilla. Asiaa perusteltiin mm taloudellisilla näkökohdilla. Von Redern kuitenkin torjui jyrkästi esityksen.¹⁰⁹ Hänen mielestään oli Itä-Karjalan operaatiota ajatellen vain eteläinen suunta mahdollinen. Kun kaiken lisäksi rautatien rakentaminen oli saatu alkuun painostamalla voimakkaasti suomalaisia viranomaisia, antaisi saksalaisista hyvin huonon kuvan, jos he nyt muuttaisivat kantaansa. Tilanteen mukaan saattaisi myöhemmin tulla kysymykseen yhteysrata Vienan Kemiin, lähtien Lieksasta ja edeten Repolan - Rukajärven kautta. v.d. Goltz yhtyi v. Redernin kantaan.¹¹⁰ - Matkaselän - Suojärven rautatien rakentaminen oli esillä senaatissa jo 10.8.18 ja rakentamismääräys annettiin 2.9.18.¹¹¹ - v. Redern ilmoitti kuitenkin 19.11.18 sotilasasiain toimituskunnalle, ettei tämän rautatien rakentaminen muuttuneen tilanteen johdosta ollut enää niin kiireellinen kuin aikaisemmin. Sentähden hän esitti "tähän asti vaaditun kiiruhtamisen peruuttamista talveksi säästäväisyyden vuoksi, koska työn edistyminen talvella ei missään suhteessa vastanne siihen tarvittavia kuluja".¹¹²

On syytä todeta tässä yhteydessä, että Mannerheim oli 22.4.18 antanut etappipäällikön tehtäväksi selvittää itärajan liikenneyhteyksiä ja tämän perusteella pyytänyt toukokuun lopulla senaattia ryhtymään toimenpiteisiin niiden kohentamiseksi (sivut 16 - 17). Asiakirjoista ei ilmene, että saksalaiset olisivat käyttäneet hyväkseen suomalaisten tiedustelun tuloksia.

Samalla käskyllä, jolla kapteeni Henkelille annettiin tehtäväksi tutkia rautatien rakentamista Laatokan Karjalassa, hänet määrättiin selvittämään myös Rajajoella ja Raasulissa suoritettut rautatien hävitykset sekä niiden korjaamiseen vaadittavat toimenpiteet. Erikseen oli ilmoitettava, mitkä työt voitiin tehdä heti, vihollisen huomaamatta ja mitkä oli jätettävä etenemisen alkaessa tehtäviksi.

Itämeren Divisioonaa teki 11.7.18 O.H.L.:lle esityksen etenemisestä Muurmannin radalle englantilaisia vastaan, mutta jo seuraavana päivänä se sai O.H.L.:n 10.7.18 päivätyyn sähkeeseen, jonka mukaan Suomen oli toimittava yksinään englantilaisia vastaan. Vain siinä tapauksessa, että tshekit pääsisivät murtautumaan pohjoiseen ja yhtymään englantilaisiin, saattaisi saksalaisten olla pakko puuttua tapahtumiin. 24.7.18 O.H.L. sähköitti, että tällöinkään saksalaiset eivät saisi sekaantua asiaan.¹¹³

Sotapäiväkirjassa on 25.7.18 merkintä, että O.H.L.:n sähkeeseen mukaan saksalaisten on järjestettävä Suomen puolustus yhteistoiminnassa suomalaisten kanssa, mutta päämääränä on kuitenkin oleva Itä-Karjalan

vapauttaminen englantilaisista. Kesän kääntyessä loppuaan kohti tulevat yhä paremmin näkyviin saksalaisten aikomukset offensiiviseen toimintaan toisaalta ententea, toisaalta bolshevikkejä vastaan. Offensiivinen ajattelu ilmenee selvemmin Itämeren Divisioonassa kuin O.H.L.:ssa. Kun von der Goltz 20.6.18 kirjoittaa, että saksalaisten ehkä on pakko ryhtyä sotatoimiin Itä-Karjalassa, hän jo 17.7.18 esittää, että englantilaisten tavattoman laajat joukkojen keskitykset vaativat saksalaisia toimimaan mahdollisimman nopeasti. Muurmannin radalle olisi edettävä heti, jos mielitään ehtiä Petroskoihin ennen englantilaisia.¹¹⁴

von der Goltz polemisoi O.H.L.:n 10.7.18 antamaa ohjetta vastaan, jonka mukaan operaatio voisi alkaa syyskuun alussa ja Itä-Karjalaan lähetettäisiin vain suomalaisia joukkoja, joita tosin avustettaisiin sekä asein että rahavaroin. Hänen mielestään esitetty aikamäärä on liian myöhäinen, koska siihen mennessä englantilaiset ovat ehtineet pureutua alueeseen hyvin tiiviisti ja toisaalta Suomen armeija ei kykene suuriin operaatioihin. Kun Itämeren Divisioonakaan ei tällä hetkellä pysty lähettämään rajan taakse kuin viisi pataljoonaa ja kuusi patteria, on onnistumisen edellytyksenä nopea ja yllättävä toiminta. Näinollen hän ehdottaa toiminnan aloittamista elokuun alussa.

Viikkoa myöhemmin v.d. Goltz kiinnittää O.H.L.:n huomiota englantilaisten mahdollisuuksiin Itämerellä. Saksalaisten eteneminen Pietariin ja bolshevikkien sen yhteydessä ehkä tapahtuva kukistuminen saattavat luoda englantilaisille tilaisuuden ottaa haltuunsa Kronstadt ja siellä oleva Venäjän Itämeren laivasto, jolloin he voivat saada Suomen vedet ja Itämeren vaikutuspiiriinsä vähintään seuraavaksi vuodeksi. Tämäkin näkökohta puoltaisi nopeata toimintaa.¹¹⁵

4.8.18 älkään rupeaa divisioonaa saamaan käskyjä valmistautumisesta sotatoimiin itärajan taakse. Tuolloin saapuu Ludendorffin sähke, jonka mukaan eteneminen Pietarin suuntaan yhteistoiminnassa Suomenlahden eteläpuolella olevan 8.Armeijan kanssa tulee yhä todennäköisemmäksi. Operaation johto olisi tämän käsissä ja Pietarista toiminta suuntautuisi Muurmannin radan suunnassa pohjoiseen. Suomen armeija osallistuisi sotatoimiin, vapaaehtoisjoukkoja lähetettäisiin Laatokan pohjoispuolitse. Toimenpiteistä ei annettu tietoa suomalaisille.

Aktiivisuuden lisääntymistä osoittaa sekin, että Wilkman 3.8.18 ilmoitti sotilasasiain toimituskunnalle antaneensa käskyn ryhtyä valmistelemaan Vuoristoprikaatiin kuuluvan Kaartin Jääkäripataljoonan

siirtoa Kuusamoon.¹¹⁶ Perusteluna oli rajantakaisten joukkojen lisään tynyt uhka varsinkin Oulangan menetyksen jälkeen. Varsinainen valmistelukäskey on päivätty 6.8.18. Tällöin määrättiin saksalainen yleisesikuntakapteeni Kotze ja suomalainen kapteeni P Zilliacus tiedustelemaan ja valmistelemaan etappia eli huoltolinjaa Oulusta Kuusamoon ja aina Paanajärvelle asti.¹¹⁷

12.8.18 annettiin käsky koko Vuoristoprikaatin siirtämisestä Pohjois-Suomeen. Se oli aiemmin ollut Riihimäellä, Loviisassa ja Lahdessa (sivu 44). Nyt määrättiin esikunta ja yksi pataljoona Vaasaan, yksi pataljoona Rovaniemelle (rauhanaikainen sijoitus Hämeenlinnaan) ja yksi pataljoona Ouluun. Ilmeisesti pidettiin tilannetta pohjoisessa niin uhkaavana, että joukkoja oli sijoitettava myös sinne, tähän astihan ne olivat kaikki olleet etelässä.¹¹⁸

Näihin aikoihin hajoitettiin Rovaniemellä oleva Osasto Lassen ja sen yksiköt palautettiin joukko-osastoihinsa. Ilmeisestikin tämä johtui suomalaisten joukkojen siirtymisestä pohjoiseen.¹¹⁹

O.H.L. antoi 8.8.18 käskyn, että divisioonan oli valmistauduttava mahdollisimman pian etenemään Muurmannin radalle.¹²⁰ Neuvostohallituksen edellytetään hyväksyvän toimenpiteen. Samana päivänä divisioonana ilmoitti 8.Armeijalle olevansa marssivalmiina alueella Kouvola - Viipuri ja lähetti perusteellisen tilanteenarvioinnin (8 konekirjoitusliuskaa).¹²¹ Sama teksti meni myös O.H.L.:lle. Sen ydin on seuraava. Divisioonan alkupää voi saapua rautateitse Pietariin puolessa tunnissa, mutta ennenkuin voidaan lähteä etenemään Muurmannin radan suuntaan on sekä itse kaupunki että Kronstadt saatava lujasti saksalaisten joukkojen käsiin. 8.Armeijan on varmistettava etenevän divisioonan selusta ja oikea sivusta. Suomen itärajalla Laatokasta Jäämerelle ei ole odotettavissa suuria sotatoimia, koska se on tiettömän ja vaikeakulkuisen maaston vuoksi mahdotonta. Näin ollen kyennee Suomen armeija huolehtimaan tämän alueen puolustuksesta, vaikkakaan siitä ei ole vaativiin operatioihin.

Englantilaiset, jotka ovat suuresti vahventaneet joukkojaan, eivät olekaan pyrkineet etenemään Sorokasta Petroskoihin, vaan suoraan itään kohti Arkangelia ja Wologdaa. Ilmeisesti huolto- ja maastovaikeudet ovat olleet syynä pysähtymiseen. Heidän tarkoituksensa lienee nyt edetä Pietariin idän kautta, Wologdasta ja yhdessä vastavallankumouksellisten kanssa kukistaa bolshevikit sekä pystyttää jälleen tsaarinvalta. Tämä antaisi edellytykset uuden itärintaman luomiseen

saksalaisia vastaan. Kun tilanne on kehittynyt tällaiseksi, olisi Itämeren Divisioonan eteneminen Petroskoihin ollutkin isku ilmaan ja vain saattanut sen pitkien ja vaikeitten yhteyksien varaan (vrt. s. 64).

8.Armeija ilmoittaa 13.8. olevansa samaa mieltä Pietarin haltuunotosta ja sanoo laivaston osallistuvan operaatioon. Seuraavana päivänä se tiedottaa, että alkamisesta päättää O.H.L., mutta siihen menee vähintään 10 päivää. 19.8.18 tulee tieto, että operaation toteuttaminen on käynyt epätodennäköiseksi, mutta divisioonan on silti säilytettävä valmiutensa.¹²²

O.H.L. kysyi 2.9.18 divisioonan mielipidettä Neuvostohallituksen vaatimuksesta, että eteneminen pohjoiseen Muurmannin radan suunnassa olisi suoritettava venäläisten ja saksalaisten joukkojen yhteisenä operaationa. Itämeren Divisioona vastasi, että ilmeisesti on kysymyksessä Neuvostohallituksen juoni saksalaisten pitämiseksi loitolla Pietarista, koska se tietää näiden tulemisen merkitsevän heidän valtansa kukistumista. Saksalaisten esittämä tiedustelumatka Muurmannin radan suuntaan tarjosi venäläisille hyvän tekosyyntä kieltää saksalaisten eteneminen. Kun tiedustelu olisi päättynyt syyskuun lopulla, venäläiset keksisivät uusia verukkeita. Koska liikkeelle lähtö vaatii laivaston osalta 10 päivän valmistelun, voitaisiin Pietari miehittää aikaisintaan lokakuun alussa ja aloittaa operaatio Muurmannin radan suunnassa vasta lokakuun puolivälissä, johon mennessä englantilaiset olisivat kyenneet etenemään etelään päin. Ottaen huomioon vuodenajan sekä vaikeutuvat keli- ja ilmasto-olosuhteet, divisioona suosittaa Pietarin pikaista miehittämistä, syyt siihen lienee helppo keksiä.¹²³

O.H.L. tiedotti 8.9.18, että 8.Armeija oli saanut käskyn valmistautua pikaisesti eri käskyllä etenemään Pietariin. Divisioonan taas piti lähettää upseeripartio Pietariin tiedustelemaan etenemistä Muurmannin radan suuntaan. Partio, johtajana rautatiejoukkojen upseeri, lähtikin liikkeelle vielä samana päivänä. Divisioona ilmoitti O.H.L.:lle, että Muurmannin radalle on lähetetty kaksi suomalaista räjäytyspartiota. Molemmat oli määrätty toimimaan Ontajoen pohjoispuolella, koska sen eteläpuolella on punaisia joukkoja.¹²⁴

Odotettavissa olevaa etenemistä varten piti saksalaisiin joukkoihin palauttaa suomalaisissa joukoissa olevia kouluttajia, upseereja, aliupseereja ja miehistöä. Lisäksi piti useita kursseja lakkauttaa tai siirtää muihin paikkoihin. Käsky tästä annettiin 9.9.18.¹²⁵

15.9.18 saapui Berliinistä sähkö, että suunniteltu eteneminen Pietariin ei lähiaikoina tule kysymykseen. Tämän johdosta divisioona antoi

joukoilleen 18.9.18 käskyn varautumistoimenpiteiden lopettamisesta. Käskyä ei kuitenkaan saanut antaa tiedoksi joukoille. Taistelukoulutusta oli jatkettava, sillä suunnitelmasta ei suinkaan ollut luovuttu, vaan se saattoi toteutua talvisotatoimena. 29.9.18 tuli lopullinen käsky varautumisen lopettamisesta, koska eteneminen Pietariin ei ole odotettavissa "nähtävissä olevana aikana". Jo 25.9.18 divisioona oli saanut käskyn luovuttaa suuri osa joukoistaan lähetettäväksi länsirintamalle.¹²⁷

Kun vertaillaan Pietariin etenemisen aikamääriä länsirintaman tapahtumiin, ei ole ihmettelemistä siinä, että operaatio kuivui kokoon. Sodan ratkaisuun johtaneet länsivaltain hyökkäykset alkoivat heinäkuun jälkipuoliskolla. Koko elokuun saksalaiset perääntyivät ja syyslokakuun aikana heidän oli luovuttava Belgiasta. 13.8. sodanjohto esitti rauhanneuvotteluihin ryhtymistä. Saksan vallankumous alkoi 9.11. ja aselepo lopetti sotatoimet 11.11.18.

Itämeren Divisioonan tilanteenarvosteluissa yhtä vähän kuin O.H.Ly:n kanssa tapahtuneessa viestien vaihdossakaan ei näy paljonkaan mainintoja länsirintaman tilanteen vaikutuksesta. Tosin v.d. Goltz mm 5.9. viittaa siihen vastatessaan O.H.Ly:n tiedusteluun Muurmannin radalle etenemisen aikataulusta. Hän toteaa, että vitkastelu täällä voidaan tulkita länsirintaman tapahtumien aiheuttamaksi heikkoudeksi.¹²⁸

Sisäiset levottomuudet Suomessa Itämeren Divisioona sensijaan koko ajan otti mahdollisuutena huomioon ja varautui niihin. 18.6. annettiin käsky toiminnasta Helsingissä puhkeavien levottomuuksien varalta.¹²⁹ Kun loppukesästä todettiin uhkan idästä kasvaneen,¹³⁰ pidettiin sisäisten levottomuuksien syntymistä samanaikaisesti todennäköisenä. Näinollen tehostettiin varotoimia. 1.8.18 panttiin kaksi panssarijunaa liikkekannalle saksalaisten miehittäminä.¹³¹ Seuraavana päivänä annettiin käsky, jonka pääsisältö oli seuraava. Levottomuuksia saattaa ilmetä paitsi Helsingissä myös Viipurissa. Ei tiedetä, missä määrin ne kohdistuvat saksalaisiin joukkoihin ja mikä tulee olemaan suomalaisten joukkojen asenne. Saksalaisten varuskuntien Viipurissa, Lappeenrannassa, Kouvolassa, Haminassa ja Rovaniemellä on varauduttava levottomuuksiin yhteistoiminnassa suomalaisten kanssa. Puhelinyhteyksien katkeamisen varalta on tukeuduttava radioyhteyksiin ja jos yhteyttä Helsinkiin ei saada, se saattaa merkitä sikäläisen radioaseman tulleen tuhotuksi. Tällöin on kenraali Wolffin, 95. Reservijalkaväkiprikaatin komentajan otettava johtoonsa Helsingin ulkopuolella olevat joukot, johdettava ne kaupunkiin ja vapautettava se. Seuraavana päi-

vänä varoitettiin joukkoja eduskunnassa 5.8.18 alkavan hallitusmuotokeskustelun mahdollisesti synnyttämistä levottomuuksista ja määrättiin Helsingin varuskunta hälytystilaan edellisestä yöstä alkaen. Se purettiin vasta 14.8.18.¹³²

Toimenpiteet osoittavat saksalaisten sühtautuneen vakavasti levottomuuksien syntymiseen ja pitäneen mahdollisena niiden aiheuttavan vakavan vaaran heidän toiminnalleen. - Saksalaisten poistuessa maasta vuoden lopulla ja vähentäessä joukkojaan vähitellen, 1.Divisioonan komentaja antoi vastaavasti käskyn valmiudesta levottomuuksien kukistamiseen. Erityisesti Suomen Valkoisen Kaartin, joka oli sijoitettu Helsinkiin, oli varauduttava tehtävään ja sen komentajan oli tarvittaessa otettava kaikki kaupungissa olevat joukot komentoonsa.

2.4 SUOMEN PUOLUSTUSSUUNNITELMAN KEHITYMINEN

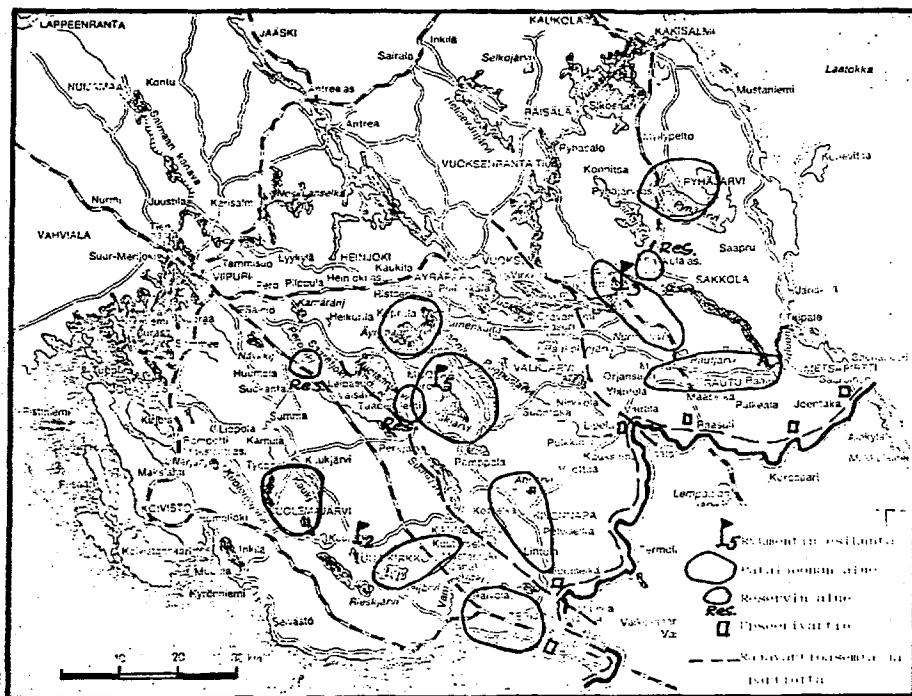
Koko Suomessa olonsa ajan saksalaiset varautuivat offensiiviin sekä Pietarin että Itä-Karjalan suuntaan. Siitähän todistaa tehokas tiedustelutoiminta ja olivathan joukot jo lähtövalmiudessa syyskuun alkupuolella (sivu 68). Vastaavanlaisia toimenpiteitä ei sensijaan ole havaittavissa Suomen sotavoimien taholla, vaikkakin saksalaiset suunnittelivat myös suomalaisten osallistuvan heidän sota-toimiinsa. Käskyt liikekannallepanon valmisteluista ja niiden tarkistamisesta olivat varmasti tarpeen puhtaasti defensiivisistäkin syistä. Pyrkimys puolustuksen jatkuvaan lujittamiseen on selvästi nähtävissä. Aika-ajoin tulleet tiedot rajantakaisen uhkan voimistumisesta ja vihollisen hyökkäysaikeista näyttävät antaneen aiheita puolustusponnistelujen tehostamiseen. Asiakirjoista ei ilmene, että ainakaan suomalaisissa joukoissa olisi edes tiedetty saksalaisten hyökkäysvalmisteluista.

Vapaussodan päättyessä jäi Itäarmeijalle Karjalan kannaksen puolustus. Itärajasta vastasi eversti Sihvo aina Nurmeksen tasalle saakka ja siitä edelleen pohjoiseen rajavartiostot (sivu 17). Kun armeija järjestettiin uudelleen kesäkuun alussa, sai 2.Divisioonaa vastatakseen Kannaksen puolustuksesta ja 3.Divisioonaa Laatokan Karjalasta. 1.Divisioonaa oli Etelä-Suomessa ja sen tehtäväksi tuli vain "Helsingin ja Suomenlinnan ja Santahaminan saarien vartiointi". Kaikki kolme divisioonaa määrättiin perustettaviksi rauhan

ajan vahvuuksien mukaan. Lisäksi perustettiin Vuoristoprikaati alunperin sotavahvuiseksi (sivut 43 seur).

2.41 KAAKKOISRAJAN PUOLUSTUS

Suurin uhka kohdistui Karjalan kannakseen, joten sen puolustusjärjestelyt olivat vahvimmat. 2.Divisioonaa vastasi rintamasta Koivistolta itärajalalle ja Laatokan rannikostakin Käkisalmeen saakka. 16.8.18 divisioonan vasen raja siirrettiin Viipurinlahden länsirannalle, Ristiniemeen.¹³³ Sen kaikki kolme rykmenttiä olivat edessä, oikealta lukien 2.Jääkärirykmentti, 5.Jääkärirykmentti ja 3.Jääkärirykmentti. Välirajat olivat Haapala Terijoen pohjoispuolella ja Saijanjoki Lipolassa. Divisioonan käsky, jossa rykmenttien vastuualueet määritetään, on päivätty 22.6.18. Divisioonan tehtäväksi sanotaan rajan varmistaminen. Rykmenttien on rannikon ja rajan lisäksi erityisesti varmistettava alueensa läpi tulevat tiet ja rautatiet.¹³⁴ Ilmeisesti tämä on ensimmäinen yhteiskäsky, joka kirjaa vallinneen olotilan. Varsinaisten sotatoimien päättymisestä kulunut aika on varmaankin mennyt

hyvin tarkkaan järjestelytehtävissä, kun joukkoja on lakkautettu, miehiä kotiutettu ja uusia tullut palvelukseen. Kuitenkin juuri jääkärirykmentit olivat parhaiten rauhan kannalle saatettavissa, nehan olivat saaneet miehistönsä asevelvollisuuslain nojalla.

19.7.18 päivätyssä ehdotuksessa divisioonan käskyksi joukkojen uudestijärjestelystä on rykmenteille jo määrätty välirajat syvemmälle kuin vain rajan pinnassa: Kämäränjärvi - Muolaanjärvi - Suulajärvi - Haapala ja Oravankytö - Kuninkaanristi - Valkjärvi - Lipola. Kaksi vasenta rykmenttiä oli myös vaihtanut paikkaa. Kunkin rykmentin kolme pataljoonaa suunniteltiin porrastaa kolmeen linjaan, ensimmäinen lähellä rajaa, kolmas suurin piirtein von Brandensteinin tiedustelemalla linjalla, paitsi itäisellä Kannaksella, jossa se oli Pyhäjärven tasalla. Tosin tätä linjaa ei käskyssä mitenkään määritelty, olihan von Brandenstein vasta edellisenä päivänä saanut työnsä valmiiksi ja luovuttanut sen Itämeren Divisioonan esikuntaan (sivu 60). Tieto ei siis ollut vielä voinut tulla 2.Divisioonaan, - Toinen linja sijaitsi ensimmäisen ja kolmannen puolivälissä.¹³⁵

Käskyluonnoksessa annettiin ohjeita viivytystaistelun suorittamisesta. Kaikkien teiden suunnissa piti olla vartiopaikat, jotka pääteiden suunnissa olivat upseerien johtamia. Välimaasto oli varmistettava partioimalla. Pienten vihollisosastojen eteneminen oli pysäytettävä paikallisin voimin, tarvittaessa oli tähän käytettävä vartiopaikkojen takamaastossa olevia komppanioita. Vahvojen vihollisosastojen hyökätessä ei ollut jätävä puolustustaisteluun, vaan oli vetäydyttävä taaksepäin tukikohdasta toiseen. Tämä sai tapahtua vain rykmentin komentajan luvalla ja siihen oli saatava puhelimitse divisioonan komentajan suostumus.

Joukkojen oli tutustuttava tarkoin sekä puolustusasemiin että maastoon yleensäkin ja harjoiteltava asemien miehittämistä. Tiet niihin oli viitoitettava. Voimakkaan vihollishyökkäyksen sattuessa oli 3.linjan pataljoonat koottava divisioonan käyttöön Kämärän - Leipäsuon, Oinalan ja Haitermaan maastoihin.

Pataljoonia oli vaihdettava muutaman viikon välein linjasta toiseen. Vaihdon suorittamisesta oli tarkat ohjeet, mm vanha komentaja oli vastuussa rintamasta ja johti molempia joukkoja, kunnes uusi komentaja ilmoitti ottavansa vastuun.

Säilyneistä asiapapereista päätellen tämä on ensimmäinen varsinainen puolustus suunnitelma tai pikemminkin suojajoukkojen toimintasuunni-

telma. Sitä ei kuitenkaan vallitsevissa oloissa pystytty ottamaan käytäntöön. 2.Divisioona ilmoitti nimittäin Yleisesikunnalle 27.7.18, että sen rykmenttien pataljoonat olivat kaikki rajan läheisyydessä. "Niin kutsuttu Tiefengliederung (syvyysryhmitys), joka oli aiottu muodostaa" ei käynyt päinsä, koska alkavan koulutuksen yhtenäinen valvominen vaikeutuisi.¹³⁶

Rajan varmistaminen ei ilmeisestikään ollut 2.Divisioonan toimenpitein tyydyttävällä kannalla, koska v. Redern huomautti siitä 1.7.18 mainiten saksalaisten yhteysupseerien ilmoittaneen sekä punakaartilaisien että salakuljettajien kulkevan esteettömästi rajan yli.¹³⁷ Kesti kuitenkin syksyyn saakka, ennenkuin rajalle saatiin varsinaisia rajavartioujoukkoja. 2.Divisioona sai 19.9.18 käskyn perustaa Terijoen Rajavartiopataljoona, johon kuuluisi esikunta ja 6 komppaniaa. Henkilökunta tuli lakkautettavista vankien vartiopataljoonista. Rajan vartiointin pataljoona aloitti 18.10.18.¹³⁸ Toiminta alkoi vaikeasti. 2.Divisioona ilmoitti 4.11.18, että pataljoonalla oli rajalla Suomen lahdesta Suur-Kallelovaan saakka, noin parinkymmenen kilometrin kais-talla, kolme komppaniaa. 397 miestä vuosiluokasta 1893 oli kieltäyty-nyt palveluksesta, koska lehtitietojen mukaan heidät olisi pitänyt kotiuttaa.

Loppuosan rajasta Laatokkaan asti oli miehittänyt kaksi pataljoonaa Savon Jääkärirykmentistä No 3.¹³⁹

Luvattoman rajaliikenteen valvonnan vaikeutta kuvaa osaltaan ylipääl-likön 3.10.18 antama käsky. Poikkeuksellisen vilkkaan liikenteen takia käskettiin 2.Divisioonan toistaiseksi ja vain tilapäisesti tehostaa rajan valvontaa sen varmistamisen kustannuksella. Vartiohenkilökunta oli levitettävä niin, ettei mikään kohta rajasta jäisi valvomatta ei-kä siis rajaa voitaisi ylittää huomaamatta. Terijoen rajakomendanttille oli tähän tarkoitukseen annettava komppania. Rajan varmistusta voi-tiin jossain määrin vähentää sillä perusteella, että tuoreimmat tie-dot kertoivat rajan takana vähennetyn joukkoja.¹⁴⁰

Kannaksen erikoisten olosuhteiden vuoksi erotettiin 29.10.18 annetul-la asetuksella rajan pinnassa "erityinen raja-alue eli Suomen ja Venä-jän rajamaa", johon kuuluivat Raudun, Metsäpirtin, Kivennavan, Teri-joen, Uudenkirkon, Kuolemajärven, Koiviston ja Muolaan pitäjät.¹⁴¹ Tämä alue ei enää ollut siviilihallinnon johdossa, vaan siitä vastasi Yleisesikunnan Osasto III:n määräämä komendantti, jonka alaisina oli-vat rajavartio- ja poliisiviranomaiset sekä alueen suojeluskunnat.

Vasta 10.8.18 päivätyssä käskyssä tuli von Brandensteinin tiedustelema linja varsinaiseksi puolustusasemaksi. 2.Divisioonan tehtäväksi määrättiin "varmistaa raja Suomenlahden ja Laatokan välillä ja estää vihollisen eteneminen tiedustellulle puolustuslinjalle Muurila - Muolaanjärvi - Vuoksi - Suvanto - Taipale". Divisioonan oli tultava toimeen omin joukoin ja sen käskettiin tehdä esityksensä puolustuksen järjestelystä. Raja-aseman yhtä vähän kuin pääpuolustusasemankaan linnoittaminen ei voisi tulla kysymykseen henkilöstö- ja materiaaliresurssien puutteen vuoksi. Liikenneyhteydet ja kapeikat oli kuitenkin pyrittävä linnoittamaan rintaman suunnassa kapealta alueelta, mutta sensijaan syvälti. Tulevaisuudessa pyrittäisiin saamaan pääaseman eteen täydellinen estevyöhyke.¹⁴²

2.Divisioona esitti suunnitelmansa 24.8.18. Puolustusaseman miehittämiseen oli käytettävissä 8 pataljoonaa, yhdeksäs oli määrätty vaihtamaan Käkisalmissa oleva 3.Divisioonan pataljoona.¹⁴³ Puolustuksen painopiste oli Muurilan ja Vuoksen välillä, koska tänne johtivat lyhimmät tie- ja rautatieyhteydet Pietarista. Tätä kautta vihollinen pyrki päämääräänsä, Viipurin valtaamiseen.

Suunnitelman liitteenä ollut kartta ei ole säilynyt. Siihen olivat rykmenttien välirajat piirretyt. Kaikesta päättäen ne olivat samat kuin kuvassa s. 70.Oikealla oleva rykmentti, nyt Karjalan Kaartin Rykmentiksi muutettu 2.Jääkärirykmentti, joutuu asettamaan kaikki kolme pataljoonaansa rinnakkain. Kummastakin reunimmaisesta pataljoonasta otetaan yksi komppania reserviksi.

Keskimmäisestä rykmentistä (5.Jääkärirykmentti) on etulinjassa kaksi pataljoonaa, kolmas on reservinä Kämäränjärven eteläpäässä. Vasemmalla olevan 3.Jääkärirykmentin kaista on maastollisesti vahvin, mutta sen leveyden vuoksi rykmentistä liikenee reserviksi vain vähäisiä voimia.

Millään kaistalla ei tule kysymykseen yhtenäinen linja, vain tukikohtien miehittäminen on mahdollista. Ottaen huomioon aseman laajat mittasuhteet ja vähäisen miesvahvuuden, olisi suotavaa saada lisää raskaita konekiväärejä. Tarve olisi 250, kun niitä nyt on vain 90. Divisioona esittää perustettavaksi jo rauhan aikana erityisiä linnoituskonekivääriyksiköitä. Kummallakin sivustalla voidaan tykistö-tukea saada rannikkotykistöltä, oikealla Härkälän ja Tuppuran patte-reilta ja vasemmalla Laatokalle tulevilta, toistaiseksihan niitä ei siellä vielä ollut. Laatokan puolustus oli divisioonan mielestä

vielä epävarma, joten vahvojen vihollisvoimien maihinnousu saattaisi aiheuttaa sen, että olisi harkittava vasemman siiven vetämistä järvilinjalle Kiimajärvi - Räisälä - Kaukola tai Räisälä - Inkilä. - Kenttätykistön vähimmäistarpeeksi pääaseman puolustuksessa laskettiin 10 patteria ja raskaita kenttähaupitseja 3 patteria. Ottaen huomioon maaston metsäisyyden, mikä suuresti vaikeutti tykistön käyttöä, arvioitiin perustettavan miinanheitinkomppanian olevan eduksi tykistötulen täydentäjänä.

Pääaseman linnoittamista ei vielä voida ajatella. Sensijaan suunnitellaan yhtenäisen esteen rakentamiseksi tarvittavan piikkilangan varastoimista aseman läheisyyteen. Laskien aseman pituudeksi 130 km olisi piikkilangan tarve 1340 km ja sileän rautalangan 6840 km.

Rajan ja pääaseman välillä käytävästä viivytystaistelusta esitetään seuraavaa. Dikealla kaistalla jätetään viivytykseen ("jälkijoukoksiksi") kustakin pataljoonasta komppania, keskimmaisella pataljoonasta ja vasemmalla kummastakin pataljoonasta komppania. Viivytyksjoukkole annetaan käyttöön joitakin konekiväärejä. Kukin rykmentti asettaa viivytystä johtamaan pataljoonankomentajan. Eri kaistoilla tapahtuvan viivytyksen yhtenäinen johtaminen on mahdollista vain, jos divisioona saa käyttöönsä auton. Viivytyksjoukkojen sisäiset ja kaistojen väliset yhteydet hoidetaan polkupyörälähetein, divisioonan ratsuväestä ei tähän vielä ole.

Viivytyksjoukkojen tehtävänä on, vetäytyen tukikohdasta toiseen, pakottaa vihollinen levittäytymään hyökkäykseen jokaisessa puolustukseen soveltuvassa maastonkohdassa. Täten jää rykmenteille aikaa asettua pitävään ja sitkeään puolustukseen pääasemassa. Ensimmäisen päivän aikana tapahtuisi vetäytyminen Länsikannaksella linjalle Vitikkala - Uusikirkko - Muolaa ja Itäkannaksella pääasemaan eli Vuokselle. Toisena päivänä saavutettaisiin kaikkialla pääasema.

Viivytyksjoukkojen tukikohdat on tiedusteltu ja rykmentit rupeavat linnoittamaan niitä koulutustyönään. Valitettavasti ei ole säilynyt suunnitelmassa mainittu kartta, johon tukikohdat on merkitty. Divisioona halusi tietää miten on meneteltävä, kun maastolle aiheutuu vahinkoa linnoitustöistä.

Divisioonan tehtävä Kannaksen puolustamisessa ja erityisesti viivytystaistelussa on erittäin vaikea, kun otetaan huomioon suuret etäisyydet suhteessa vähäisiin voimiin. Tehtävä edellyttäisi hyvin koulutettuja joukkoja ja johtajia, jollaisia ei vielä pitkään aikaan ole käytettävissä. Joukot ovat saaneet tarkat ohjeet rykmen-

tin ja pataljoonan käskyjen laatimisesta. Myös on käsketty maaston tiedustelu erityisesti viivytystaistelun menestyksellistä suorittamista silmälläpitäen. - Divisioonaa uskoo näin pystyvänsä olosuhteisiin katsoen varsin tehokkaaseen puolustukseen Karjalan kannaksella. Sekä Yleisesikunnassa että joukoissa pidettiin pääaseman ja myös viivytysasemien linnoittamista välttämättömänä, joskin resursseja todettiin olevan kovin vähän. Yleisesikunnan päällikkö ryhtyi kuitenkin toimiin luodakseen edellytyksiä linnoittamiselle. Hän pyysi 31.8.18 sotaministeriä "pikaisesti vaikuttamaan siihen, että senaatti suostuisi linnoittamisen suorittamiseen ja puiden kaatamiseen itäisellä raja-alueella". Lisäksi hän halusi, että läänien maaherroille annettaisiin ohje majoituksen järjestämisestä työtä suorittaville joukoille ja työosastoille.¹⁴⁴

Saadakseen työt käyntiin myös pääasemassa von Redern pyysi Itämeren Divisioonaa komentamaan pioneerikomantajansa johtamaan työtä. Kapteeni Spohr laatikin työsuunnitelman, jonka mukaan työn johtoon tulisi saksalaista pioneerihenkilökuntaa, mutta työvoimana käytettäisiin 500 suomalaista vankia. Yleisesikunta teki useita esityksiä vankien saamiseksi ja näiden huollon järjestämiseksi, mutta vankityövoiman käyttö osoittautui pian epätarkoituksenmukaiseksi ja siitä luovuttiin. Syynä oli ennenkaikkea aliravitsemuksesta johtuva huono työteho.¹⁴⁵

von Redern teki useita esityksiä Sota-asiaain toimituskunnalle, jotta linnoittamisen aiheuttamat vahingot saataisiin korvatuiksi ja täten mahdollistettaisiin töiden suorittaminen. Hän kirjoitti esimerkiksi 21.10., että hänen monet esityksensä ovat jääneet joko vastaamatta tai ratkaisematta. Vihdoin senaatti päätti 29.10.18, nojautuen vuoden 1772 hallitusmuodon 45 §:ään, suostua esitykseen ja niinpä von Redern saattoikin 5.11.18 antaa 2. Divisioonalle ohjeet linnoitustöiden aloittamisesta.¹⁴⁶ Tulokset jäivät kuitenkin vähäisiksi, ne rajoituivat vain esteiden ja "konekivääritukipaikkojen" rakentamiseen maanteiden ja rautateiden läheisyyteen.¹⁴⁷

Marraskuun puolivälin seuduilla näytti vihollisen uhka suuresti kasvaneen (vrt. sivut 24-25) ja 11.11.18 annettiinkin useita käskyjä vihollisen hyökkäyksen varalta. Sen todettiin vahventaneen joukkojaan Kannaksella viime päivinä. Vaikkakaan toimenpiteen tarkoitusta ei voida varmasti päätellä, ei ole mahdotonta, etteikö hyökkäystä suunniteltaisi ja tähän liittyisi punaisten aiheuttamia sisäisiä levottomuuksia. Myös hyökkäys Laatokan pohjoispuolella saattaisi sa-

manaikaisesti tulla kysymykseen. Joukkojen oli varauduttava tällaiseen mahdollisuuteen.

Kuopion Jalkaväkirykmentti 4 Haminassa ja III/KTR 1 Tuusulassa oli pantava lähtövalmiiksi ja niille oli tilattava junakuljetukset. Saksalaiset panssarijunat olivat lähtövalmiina Viipurissa ja 2.DE oikeutettiin tarvittaessa tilaamaan ne käyttöönsä. Vihollisen hyökätessä oli rautatie rikottava rajan lähellä, parhaiten hävittämällä Rajajoen silta.

Samana päivänä julkaistussa toisessa käskyssä määrättiin rajalla olevat divisioonat varautumaan tehostettuun valmiuteen mahdollisen hyökkäyksen varalta. Tieto tästä annettaisiin salasanalla "Patria" "mahdollisuuden mukaan jo ennen liikekannallepanon alkua". Ellei käsky ehtisi ajoissa, olisi "toimenpiteet pantava täytäntöön liikekannallepanon voimaan astuessa".

2.Divisioonan tehtävä määrättiin seuraavasti:

a) Vihollisen voimien eteenmarssia on mahdollisimman kauan ehkästävää, hävittämällä siltoja ja taiderakennuksia.

b) Rajavartioujoukkojen on ylivoimaisia vihollisen joukkoja alueittain väistytävä tiedustelluille asemille Humaljoki - Muolaanjärvi - Vuoksi - Suvanto. Tähän asemaan ja sen taakse kootaan sillä välin Suomen armeijan päävoimat. Takaisin vetäydyttyessä on otettava huomioon, että 2.Divisioona tulee koottavaksi asema-alueelle Muolaanjärven lounaispuolelle. Kannas Muolaanjärven itäpuolella on 2.Divisioonan väistyvän rajavartioston pidettävä kunnes 1.Divisioonan joukot tulevat tilalle.

c) Suojeltava Laatokan rantaa rajavartioston vasemmalla sivustalla Käkisalmeen (poisluettuna) saakka. Ajasta, milloin 1.Divisioona ottaa tämän vartioimisen haltuunsa, annetaan käsky.

d) Raja-asemien edessä olevien alueiden tyhjentäminen on valmistettava. Asukkaat, hevoset ja karja ovat tuotavat takaisin. On tarpeellista johtaa yksityisillä teillä peräytyviä pakolaiskolonneja sekä varattava heille muonitusta ja majoitusta ..." 148

Saamansa käskyn perusteella 2.Divisioona suunnitteli joukon toimenpiteitä ja pyysi 13.11.18 niille Yleisesikunnan päällikön hyväksymistä. Rajalla olevat asemat miehittäisiin. Kartta, johon ne olivat merkityt, ei ole kuitenkaan säilynyt. Kaksi komppaniaa Savon Jääkärirykmentti Nr. 3:sta lähetettäisiin Yläjärvelle (parikymmentä kilometriä Taipaleesta pohjoiseen) Laatokan rannikon suojaksi. Komppaniat asettaisivat rannikolle tähytysasemia. Taipaleen lossille

ja Kiviniemen sillalle pantaisiin vartiostot. Tukikohtien linnoittamista tehostettaisiin. Rajalla oleville silloille lähetettäisiin hävityspartiot ja muiden hävityskohteiden valmiutta kohotettaisiin. Väestön evakuoointia valmisteltaisiin varaamalla komennuskuntia sen johdattamiseen pois alueelta. Terijoelle ja Rautuun tuotaisiin panssarijunat.¹⁴⁹

Edellä mainittu ylipäällikön käsky on ensimmäinen, jossa Karjalan kannakselle suunnataan enemmän voimia kuin siellä olleet 2.Divisioonan joukot. Samana päivänä, 11.11.18, annettiin vielä kolmaskin. Sen pääsisältö on seuraava. Venäjän hyökätessä Karjalan kannakselle on suunniteltu siirtää armeijan päävoimat Viipurin etupuolelle. Vihollisen hyökkäys otetaan vastaan tiedustellussa asemassa Humaljoki - Kuolemajärvi - Talpola (Kaukjärven luona) - Muolaanjärvi - Äyräpäänjärvi - Vuoksi - Suvanto - Taipale. Aseman linnoittaminen on aloitettu.

Asema miehitetään seuraavasti:

- a.) Saksalaisia joukkoja oikealla, vasen raja Porlampi - Hatjalahti - Halilanjärvi - Halolanjärvi, (kaikki mukaanluettuina).
- b.) 2.Divisioonana edellämainitusta vasemmasta rajasta alkaen, vasempana rajana Kämäränjärvi - Muolaanjärvi, (molemmat poisluettuina) - Suulajärvi (mukaanluettuna). Reservit tien Säiniö - Talpola varrella.
- c.) 1.Divisioonana Muolaanjärvestä Laatokkaan, päävoimat oikealla siivellä: 1 jalkaväkirykmentti vahvoin reservin kaistalla Muolaanjärvestä Vuokseen, 1 jalkaväkirykmentti armeijan reservinä Heinjoen seuduilla, 1 jalkaväkirykmentti linjalla Vuoksi - Suvanto - Laatokka.¹⁵⁰

Käskyssä tiedotettiin lisäksi, että 3.Divisioonana vastasi maihinnousun torjunnasta Laatokan länsirannalla ja että Vuoristoprikaati siirrettäisiin armeijan reserviksi Viipuriin.

Saksalaisten siirtyessä loppuvuodesta pois maasta määrättiin 2.Divisioonalle kaista Suomenlahdesta 1.Divisioonan rajaan, Kämäränjärvi - Muolaanjärvi saakka.¹⁵¹

Vielä vähän ennen lähtöään von Redern antoi 2.Divisioonalle ohjeen taistelusta Kannaksella. Vihollinen näyttää vahventaneen joukkojaan Valkeasaareissa ja siirtäneen niitä raja-alueelleen Kuokkalan pohjoispuolelle. On mahdollista, että suunnitellaan rajoitettua hyökkäystä Terijoen valtaamiseksi. Tämä saattaa tapahtua Mainilasta Terijoen aseman suuntaan. Se on parhaiten torjuttavissa hyökkä-

yksellä vihollisen sivustaan Joutselästä käsin. Rannikolle Kuokkalan alueelle ei siis ole pantava lisää joukkoja, koska ne ovat vaarassa joutua saarroksiin.¹⁵²

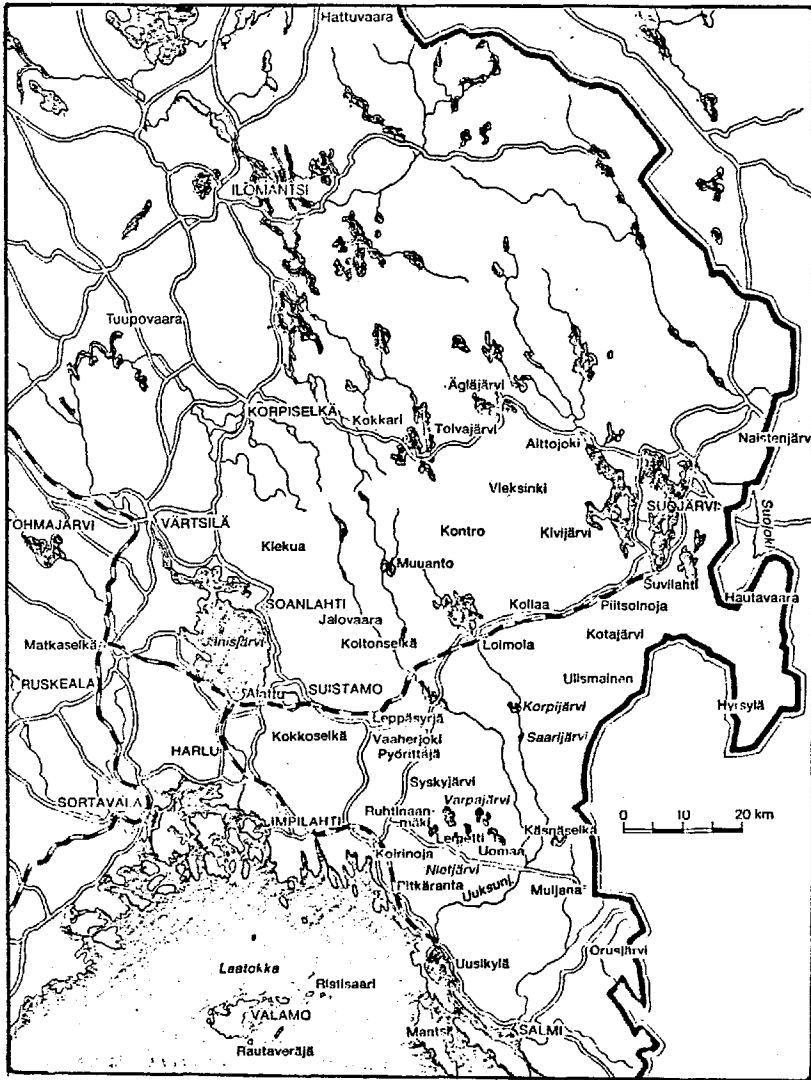
2.42 LAATOKAN KARJALA

Pian Vapaussodan varsinaisten sotatoimien päätyttyä eli 5.5. oli eversti Sihvolle annettu tehtäväksi Laatokan Karjalan puolustuksen järjestäminen ja kuukautta myöhemmin hänen osalleen armeijan uudelleen organisoimisessa tuli 3.Divisioonan muodostaminen (sivut 6, 15 ja 44). "3.Divisioonana toimii Laatokan järven pohjoisrannan rajavartiona ja kaakkoisrajalla entiseen tapaan", sanottiin armeijan käskyssä 8.6.18.¹⁵³ Kaakkoisrajalla tarkoitettiin tässä yhteydessä kylläkin Laatokan Karjalaa. Vaikka rajavartiostot olivat heinä- ja elokuun ajan alistetut sisäasiain toimituskunnalle, 3.Divisioonana oli kaiken aikaa vastuussa alueen puolustuksesta.

Ensimmäinen selvä käsky 3.Divisioonan puolustustehtävästä annettiin 10.8.18; samanaikaisesti sai 2.Divisioonana käskyn Kannaksen puolustuksesta.¹⁵⁴ Pidettiin mahdollisena, että länsiliittoutuneet yrittäisivät edetä Laatokan Karjalaan, koska ne olivat julistaneet linjan Nurmes - Käkisalmi itäpuolella olevat alueet kuuluviksi "Äänisen tasavaltaan". 3.Divisioonan tehtävänä oli rajan varmistaminen Laatokan ja Oulun läänin etelärajan välillä, siis hieman Nurmeksesta pohjoiseen. Vihollisen etenemistä oli sitkeästi vastustettava, jotta mahdollisimman vähäiset alueet joutuisivat sen haltuun.

Divisioonan oli annettava Laatokan Puolustukselle ohjeet rannikon puolustamisesta. Maihinnousun torjunta Laatokan länsirannalle oli hoidettava yhteistoiminnassa 2.Divisioonan kanssa, välirajana Kurkijoki. Puolustukseen käytettävissä olevista joukoista mainittiin, että divisioonana ei voi ainakaan aluksi saada omien rykmenttiensä ja sisäasiain toimituskunnan alaisten rajavartiostojen lisäksi muita joukkoja. Tässä yhteydessä on todettava, että 3.Divisioonana kuului poikkeuksellisesti vain kaksi jalkaväkirykmenttiä. Joukkojen vähyyteen vaikutti myös se, että yksi pataljoona oli Käkisalmen varuskuntana. Se vapautuisi kuitenkin pian, sillä 2.Divisioonan oli käsketty vaihtaa se ensi tilassa.

Kun rajavartiostot 1.9.18 alkaen taas palautettiin puolustuslaitoksen johtoon, alistettiin Sortavalan Ryhmä suoraan 3.Divisioonalle.¹⁵⁵ Marraskuun alusta divisioonana joutui asettamaan toisen jalkaväkiryk-

Laatokan Karjala

menteistään, JR 6:n, rajan vartiointiin Sortavalan Ryhmän alueelle. Tämä nimittäin vedettiin pois rajalta uudestijärjestelyä varten. Sen tultua suoritetuksi oli rykmentti taas vaihdettava rajavartioujoukkoihin.¹⁵⁶ - JR 6 eli Laatokan Jalkaväkirykmentti oli entinen 3.Karjalan rykmentti (sivu 46).

3.Divisioonalla antoi oman käskynsä vaihdosta 7.11.18. Siinä määrättiin rykmentin pataljoonat etelästä lukien järjestykseen I, II ja III P, välirajoina linjat Jänisjärven pohjoisranta - Suojärven eteläranta ja Koitereen pohjoisranta - Haapajoki - Lampijoki. Divisioonalla käski myös yksityiskohtaisesti pataljoonien sijoituksen:

- I Pataljoona: esikunta Koirinojalla, komppaniat Salmissa, Sääksjärvellä ja Kotajärvellä;
- II Pataljoona: esikunta Korpiselässä, komppaniat Suojärvellä, Kyläjärvellä ja Hattuvaarassa;
- III Pataljoona: esikunta Repolassa, kiväärikomppaniat Omeliassa, Repolassa ja Lentierassa, konekiväärikomppania Lieksassa.¹⁵⁷

Kun marraskuun alussa vihollisen hyökkäys näytti olevan odotettavissa, Yleisesikunnan päällikkö antoi myös 3.Divisioonalle vastavaanlaisia ohjeita kuin 2.D:lle (sivu 76). Divisioonan tehtävät määrättiin seuraavasti.

- Yhdessä Laatokan Puolustuksen kanssa sen oli torjuttava vihollisen maihinnousut rannikolle Kurkijoelta Salmiin saakka. Rautatie- ja lennätinlinjojen Viipuri - Sortavala hävittäminen oli estettävä. Sortavalan itäpuolisen rannikon sanottiin tulevan maihinnousun kohteeksi vain, jos vihollinen aikoo suorittaa joukkojensa huoltoa vesiteitse Laatokkaa pitkin.
- Itärajan suojelemisessa noudatettaisiin 10.8. annettua käskyä.

Myös 3. Divisioonalle annettiin samoihin aikoihin kuin 2.Divisioonalle (sivu 75) käsky varautua sisäisiin levottomuuksiin. Kaikissa varuskunnissa oli toimitettava "valmiusjärjestely", jonka tarkoituksena oli "saattaa joukot majoituspaikoissaan viipymättömään käyttö-kuntoon". Lisäksi oli varuskunnittain laadittava puolustussuunnitelma, tarvittaessa yhdessä saksalaisten joukkojen kanssa.¹⁵⁸

3.Divisioonan virkaatekevänä komentajana toiminut eversti A von Tuntzelman und Adlerflug antoi 14.11.18 oman, vielä pitemmälle menevän käskyn. Rykmenttien komentajille osoitetussa henkilökohtaisessa kirjelmässä hän ensin kuvailee tilannetta. "Hälyyttävät tiedot Venäjän neuvostohallituksen hyökkäyssuunnitelmista Suomeen yhä lisääntyvät. Niin uskomattomalta kun nämä näyttäytyvätkin niin to-

siseikka kumminkin on, että suuria joukkokokoonantumia viimeaikoina on tapahtunut Venäjänpuolisella itärajalalla. Joskin näitten aikeista ei ole varmoja tietoja niin kuitenkin ei hyökkäystä mahdottomana voi pitää". Tunzelman perustelee käsitystään mm bolshevikkien viime aikaisilla menestyksillä. "Suomen sisäinen poliittinen tilanne rappeutuu. Punainen kiihotus maassa laajenee suunnitelmallisuudessaan ja järjestyksessään näyttää vahvistuvan. Armeijassa voittaa se yhä enemmän alaa. Hallituskysymyksestä syntynyt eripuraisuus on sokeudessaan omiaan edistämään salatoimintaa laillista yhteiskuntajärjestelmää vastaan ...". "Näin ollen ... on sangen luultavaa että Armeijamme ennen pitkää tulee asetettavaksi liikekannalle. Isänmaamme ainoa turva on sen armeija ja etusiassa sen upseerit". Kommentaja kehottaa sen vuoksi alaisiaan uhraamaan koko persoonallisuutensa armeijan hyväksi ja toimimaan sen kelpo hengen säilyttämiseksi, sotakelpoisuuden kohottamiseksi ja liikekannallepanon onnistumiseksi. Hän kiinnittää myös huomiota suojeluskuntien suureen merkitykseen ja kehottaa tukemaan niiden järjestelytyötä.¹⁵⁹

Saatuaan Yleisesikunnan 11.11. päivätyn käskyn 3.Divisioonaa antoi 15.11. oman käskynsä.¹⁶⁰ Sen mukaan valmistelut vihollisen hyökkäyksen varalta jaettiin kahteen luokkaan:

- I: toimenpiteet, joihin oli heti ryhdyttävä ja
- II: toimenpiteet, joiden alkamisesta divisioonaa määrää "salasanal-la Patria".

Vihollisen maihinnousun torjumiseksi oli heti ryhdyttävä tiedustelemaan puolustusasemia Käkisalmen tienoilla sekä asetettava vartioiden komppaniain majapaikkojen läheisyyteen yllätysten estämiseksi, järjestettävä ampumatarvikevarastoja pataljoonien esikuntien sijoituspaikoille, valmisteltava teiden ja siltojen hävityksiä ja tehokkaita tie-esteitä. Tiedusteltujen puolustusasemien valmisteluun teiden varsilla oli myös heti ryhdyttävä.

Toisen kiireysasteen toimenpiteitä, joihin siis ryhdyttäisiin vasta divisioonan käskystä ("salasana Patria"), olivat käsky Laatokan Puolustukselle estää niin kauan kuin mahdollista vihollislaivojen tunkeutuminen Suomen rannikolle ja "kenttävarustuksien rakentaminen" Käkisalmen lähistölle. Vihollisen maihinnousuyrityksen tapahtuessa Käkisalmen seudulle tuli sikäläisten joukkojen (rajavartiopataljoona ja III/JR 6) "yhdessä sikäläisen rannikkotyöstön kanssa osoittaa itsepintaista vastusta". Sortavalan Merilentoaseman piti suorittaa tiedustelua ja ilmoittaa tulokset sekä divisioonalle että

rajavartiostolle.

Rautatielinjan Sortavala - Sairala varmistamiseksi oli paikallisten suojeluskuntien asetettava vartioita asemille ja silloille sekä lähettävä "patrulleja rautatielinjalle estämään vihollisen ilkivaltaa (Sabotage)". - "Offensiivipuolustuksesta" divisioonan antaisi tarpeen mukaan erityisiä määräyksiä.

Kun von Redern esitti valtiovallalle vaatimuksia Karjalan kannaksen linnoittamiseksi, hän samalla myös mainitsi itärajan ja erityisesti 3.Divisioonan (sivu 75). Itämeren Divisioonan sotapäiväkirjassa on 15.8.18 merkintä, että 3.Divisioonalle on annettu 1 pioneeriupseeri, 6 aliupseeria ja joitakin pioneereja rajan suojaamisessa tarvittavien tiedustelujen tukemiseen.¹⁶¹

Erikoinen vaihe itärajan puolustuksen järjestelyissä oli Repolan pitäjän ottaminen Suomen valtion suojelukseen. Itä-Karjalan retkikuntien toiminta Vienassa (sivut 12,13 ja 32) nostatti myös Anuksen karjalaiset vastustamaan bolshevikkeja ja pyytämään apua Suomesta. Myös ajatus Suomeen liittymisestä tuli voimakkaasti esille. Repolassa tämä johti määrätietoiseen toimintaan. Kansalaisyhteisöissä 2. ja 3.8.18 tehtiin päätös Suomeen liittymisestä ja 31.8. se vielä vahvistettiin. Suomi ottikin alueen suojelukseensa ja senaattiin perustettiin syyskuun alussa erityinen toimituskunta hoitamaan Itä-Karjalan ja erityisesti Repolan siviilihallintoasioita. Sen päälliköksi tuli senaattori Samuli Sario. Miehityksen suoritti alkusi vapaaehtoisretkikunta vänrikki Walde Sarion johdolla.¹⁶²

Ilmeisesti retkikunnasta ei tiedoitettu 3.Divisioonalle, sillä tämä esitti 6.9.18 Yleisesikunnalle joukon sitä koskevia kysymyksiä. Onko retkikunta virallinen vai kuuluuko se rajavartiostoon? Mikä on sen tarkoitus? Alistetaanko se divisioonalle vai antaako Yleisesikunnan Osasto III (tiedusteluosasto) sille suoraan käskyjä? Lisäksi oli epäselvyyttä retkikunnan huollosta. Sen sanottiin pian joutuvan suuriin vaikeuksiin, koska siltä puuttuu välttämättöminkin varustus.¹⁶³

Pian osoittautui 3.Divisioonan huolestuminen aiheelliseksi. Osasto III ilmoitti Yleisesikunnan päällikölle 16.9.18 retkikunnan olevan hätää kärsimässä, kun sotaministeriö oli kieltänyt intendenttuuria luovuttamasta sille muonaa ja varusteita. Nopea apu oli tarpeen, jos retkikunta aiotaan pitää toiminnassa. Saako Osasto III antaa sille rahaa? (Vieressä merkintä: vain senaatin luvalla) Saako Osasto III vastata 3. Divisioonan edellä mainittuun kirjelmään? (Ei)

Kolme päivää myöhemmin Osasto III ilmoitti, että retkikunnasta oli saapunut kuriiri, joka oli sen päällikön käskystä tuonut viestin, että ellei muonaa saada aivan lähipäivinä, on mahdotonta pitää retkikuntaa koossa.¹⁶⁴

Pian Repolaan kuitenkin lähetettiin vakinaista sotaväkeä. Ylipäällikkö antoi tästä käskyn 23.9.18. "Vihollinen - punaisia roistojoukkoja" oli vallattuaan Uhtuan hyökännyt Vuokkiniemeen 19.9.18. Oli odotettavissa, että se hyökkäisi Repolaankin, kun tämä nyt oli liittynyt Suomeen. "Repolan tulee saada julistautumisensa perusteella sotilaallista avustusta Suomesta, sitä on puolustettava kuin suomalaisesta aluetta". 3.Divisioonan oli nyt heti siirrettävä sinne osia Sortavan Rajavartioryhmästä siinä määrin kuin niiden huolto pystyttiin hoitamaan divisioonan omin voimin. "On valmistauduttava sitä hätätilannetta varten, että Repolan varusväkeä on vahvistettava 3.Divisioonan joukoilla". Tähän tarvittiin kuitenkin Ylipäällikön suostumus. Seuraavana päivänä käskyä täydennettiin. Sarion retkikunta alistettiin 3.Divisioonalle ja määrättiin hajoitettavaksi sitä mukaa kuin divisioonan joukot ottaisivat vastuun rajan vartiointista. Sarion joukon asevelvollisuusiässä olevat miehet oli siirrettävä rajavartiostoon ja muut kotiutettava.¹⁶⁵

3.Divisioona antoi oman käskynsä 25.9.18. Repolaan lähetettiin Sortavalan Rajavartioryhmän III Pataljoona kapteeni Eugen Elfvingrenin johdolla. Väenrikki Sario komennettiin pataljoonaan ja sinne määrättiin palautettaviksi ne 50 asevelvollista, jotka oli komennettu Sarion retkikuntaan. Jääskeläinen mainitsee koko joukon vahvuudeksi vain 48 miestä, mutta 3.Divisioonan käskyn luonnoksen mukaan sen on täytynyt olla suurempi. Luonnos on tosin allekirjoittamaton, mutta se on lähetetty Yleisesikuntaan, joten se on ilmeisesti julkaistu.¹⁶⁶

Kapteeni Elfvingrenin pataljoona jäi edelleen alistetuksi Sortavalan Ryhmälle, mutta divisioona antoi varsin yksityiskohtaiset ohjeet sen käytöstä. Vihollisen hyökätessä oli Repola pidettävä ja sen vuoksi oli pataljoonan pääosa pidettävä koottuna Repolassa. Sinne pääasiallisesti etelästä ja pohjoisesta johtaville teille oli asetettava eteentyönnettyt varmistusosastot. Divisioonasta käsin ei voida antaa yksityiskohtaisia käskyjä, vaan on vartioiden paikat tiedusteltava maastossa. Varmistuksen on oltava summittaisella linjalla Lentiera - Sulojärvi - Lieksa - Torajärvi. Ylivoimaisen vihollisen hyökätessä divisioona lähettää vahvennuksia. Pataljoonalle annetaan 4 konekivääriä, joten sillä tulee olemaan niitä kaikkiaan 6 kpl

Lisäksi se saa ratsumiehiä läheteiksi, 40 hevosajoneuvoa ja viestikalustoa.¹⁶⁷

Yleisesikunnan päällikkö piti 22.11.18 tarpeellisena korostaa, että "senaatti antaa arvoa sille, että Repolaa edelleenkin sotilaallisesti suojataan". Koska se oli selittänyt liittyneensä Suomeen, ei suomalaisten joukkojen oleminen siellä merkinnyt rajan ylittämistä.¹⁶⁸ Mahdollisesti tiedotusta pidettiin tarpeellisena sen vuoksi, että samoihin aikoihin laaditussa Yleisesikunnan tilanteenarviossa todettiin vihollisen taholta hyökkäyksen uhkaa Muujärven, Pieningän ja Lupasalmen suunnilta. Kuitenkin arvioitiin suomalaisten joukkojen olemisen Repolassa ehkä estäneen bolshevikkeja hyökkäämästä.¹⁶⁹

2.43 ITÄRAJAN VARTIOINTI

Rajojen vartiointi oli heti Vapaussodan päätyttyä järjestetty siten, että

- Karjalan kannaksesta vastasi Itäarmeija,
 - Laatokasta Laatokan Puolustus,
 - Laatokan Karjalasta ja itärajasta Nurmeksen - Repolan tasalle asti eversti Sihvo, käytettävissään 1. ja 2. Karjalan Rykmentti sekä rajaseudun suojeluskunnat,
 - Sihvon vastuualueen pohjoisrajasta Kajaanin ja Oulun kihlakuntien rajalle saakka Kajaanin suojeluskuntapiirin päällikkö käytettävissään asepalvelukseen kutsuttua miehistöä ja 4 konekivääriä,
 - Kajaanin ja Oulun kihlakuntien rajasta Lapin ja Kemn kihlakuntien rajalle kapteeni Wallenius, käytettävissään sekä asevelvollista että värvättyä miehistöä noin 1000-1200 miestä ja 18 konekivääriä ja
 - Kemn ja Lapin kihlakuntien rajasta Norjan rajaan sekä Norjan ja Ruotsin vastaisesta rajasta Pohjolan suojeluskuntapiirin päällikkö käytettävissään asevelvollista miehistöä ja 6 konekivääriä.¹⁷⁰
- Itäraja Norjan rajaan asti siirrettiin Walleniuksen johtoon Yleisesikunnan käskyllä 28.6.18.¹⁷¹

Itärajan vartiointi alistettiin heinäkuun alussa Yleisesikunnan pyynnöstä sisäasiain toimituskunnan johtoon. Perusteluna oli YE:n käytettävissä olevien rahavarojen niukkuus.¹⁷²

Pian sotilasjohto kuitenkin huomasi tehneensä virheen ja pyysi johtosuhteiden korjaamista. Ylipäällikkö, kenraalimajuri Wilkman kirjoitti sota-asiain toimituskunnalle 26.7.18 seuraavasti: "Rajan suojaamisen yhtenäisen järjestelyn tulee tapahtua Ylipäälystön ohjeitten mukaisesti ja on Ylipäälystön siitä täydellisesti vastuunalainen. Yli-

päällistöllä täytyy sen vuoksi olla tilaisuus antaa välttämättömiä sotilaaillisia määräyksiä myös rajavartiostolle, joka nykyään on siiviliiviranomaisten määräysvallan alainen". Paras ratkaisu olisi saattaa rajavartiostot suoraan ylipäällikön alaisiksi, mutta jos tämä ei kävisi päinsä, olisi ne kuitenkin velvoitettava noudattamaan "Ylipäällistön niille antamia sotilaaillisia määräyksiä".¹⁷³

Wilkman palasi asiaan 3.8.18 ja pyysi nyt rajavartiostojen täydellistä alistamista, koska "Ylipäällisyys ei muuten voi ottaa täydellisesti vastatakseen rajan suojaamisesta, varsinkaan kun järjestelyn alaisena olevaa armeijaa ei lähiaikoina voi pitää lähimainkaan taistelukelpoisena". Perusteluna hän esitti, että Kuusamon ja Kuolajärven rajavartiot olivat joutuneet itärajan takaa tulleiden venäläisistä ja suomalaisista punaisista muodostettujen joukkojen kanssa kahakointiin ja kärsineet tappioitakin. Rajavartiostojen vahventamiseksi hän oli jo antanut käskyn ryhtyä valmistelemaan Vuoristoprikaatiin kuuluvan Kaartin Jääkäripataljoonan siirtämistä Kuusamoon (sivut 65-66)¹⁷⁴

Rajavartioujoukot alistettiin Ylipäällikölle 1.9.18 alkaen. Armeijan käskyllä № 48/22.8.18 ne järjestettiin kahdeksi ryhmäksi:

- Sortavalan Ryhmä, esikunta Sortavalassa, käsitti kolme pataljoonaa ja vastasi rajasta Laatokasta Kuopion ja Oulun läänien rajalle. Ryhmä oli alistettu 3.Divisioonalle.
- Lapin Ryhmä, esikunta Rovaniemellä, käsitti neljä pataljoonaa ja vastasi rajasta Oulun läänin etelärajalta Norjan rajaan saakka. Se oli suoraan Yleisesikunnan alainen.¹⁷⁵ Kussakin pataljoonassa oli neljä komppaniaa.

Käskyssä määrätään Sortavalan Ryhmän osalta vain esikunnan sijoitus olihan se 3.Divisioonan alainen ja pataljoonat tulivat sen johtoon sijoituspaikoillaan (sivu 78). Lapin Ryhmän ohjeet sen sijaan olivat hyvin yksityiskohtaiset.

Sen pataljoonat sijoitettiin seuraavasti:

- I Pataljoona, joka oli perustettava uutena, sai vastuualueekseen rajan Oulun läänin etelärajalta Vuonniseen, joka sijaitsee Itä-Karjalassa Uhtuan tasalla,
- II Pataljoonan alue ulottui Vuonnisesta Tuntsalle, Sallan tasalle
- III Pataljoonan Tuntsalta Korvatunturiin ja
- IV Pataljoonan Korvatunturista Norjan rajalle.

II Pataljoonan esikunta määrättiin Kuusamoon ja III Pataljoonan

Kuolajärvelle, nykyiseen Sallaan. I ja IV Pataljoonan esikuntien paikoista oli Lapin Ryhmän tehtävä esitys.

Koska ryhmän vastuualueeseen kuului koko Pohjois-Suomi, huomautettiin, että Norjan ja Ruotsin vastaisille rajoille ei sijoiteta rajavartiopataljoonia.

Käskyn liite 3, "Suuntaviivoja rajan vartiointin toimeenpanemiseksi Lapin Ryhmän alueella",¹⁷⁶ on yhtä paljon koulutusohje kuin käsky. Tämä koulutuksellinen piirre on yleensäkin nähtävissä von Redernin käskyissä ja ohjeissa. Esimerkkinä esitettäköön hänen kirjjeensä kapteeni Walleniukselle 13.8.18.¹⁷⁷ "Tähänastiset tiedonannot Yleisesikuntaan eivät riitä missään tapauksessa. Käskyn mukaisesti päivittäin lähetettävät sähkösanomailmoitukset sisältävät useimmiten tapahtumia ilman päivämäärää ... täydennykseksi tulee antaa kirjallinen selvitys, jonka tulee sisältää tarkempia kuvauksia taistelutoiminnasta ... Näihin ilmoituksiin tulee liittää tiedustelujen tulokset ja ylijouksijoilta tai muulla tavalla saadut tiedot ... Vastassa oleva vihollinen ei ole luvultaan niin vahva ettei aktiivisempi puolustus olisi mahdollinen. Vastapainoksi tähänastisille etuvartiotaisteluille on koottava omia voimia vahvemmiksi partioiksi tai osastoiksi, jotka vangitsevat ja hävittävät vihollisen partiot ja rosvo-osastot. Odotan että tästä lähin toimitaan näiden ohjeiden mukaan. Skitsi omasta asemasta on heti lähetettävä".

Liitteen varsin pieneen jakeluun sisältyi Lapin Ryhmän lisäksi myös 3. Divisioona, joten ilmeinen tarkoitus oli, että sen mukaan toimittaisiin myös Sortavalan Ryhmän alueella.

Laaja liite (5 sivua) sisältää sekä yleisiä että pataljoonakohtaisia ohjeita. Ottaen huomioon alueitten laajuuden ei voida järjestää rajan sulkemista siten, että eri osastot pystyisivät tukemaan toisiaan. Siksi onkin idästä tulevat tiet varmistettava riittävän vahvasti ja syvyyteen porrastaen. Periaatteena on päävoimien pitäminen koossa teiden suunnissa eteen työnnettyin varmistusosastoin. Nämä on tehtävä niin vahvoiksi, että ne voivat tukea edessä olevia vartiota ja myös kykenevät puolustautumaan heikohkoja hyökkäyksiä vastaan, kunnes päävoimat ehtivät niiden avuksi. Rajanylityspaikkoihin on rakennettava puolustusasemia tukikohtineen ja esteineen. Tukikohtien on nojattava soihin, järviin ja tiheisiin metsiin. Tulella hallittavia teiden hävityksiä on valmisteltava. Puolustusasemat on sijoitettava edulliseen maastoon, nojaten jokiin, suokapeikkoihin

jne. Piikkilangan puutteen vuoksi on esteinä käytettävä murreksia. Rajan yli lähetettyjen vartioiden ei pidä vetäytyä pois vihollisen lähestyessä, koska se vähentää itäkarjalaisten arvostusta Suomea kohtaan. Puolustuksen on oltava mahdollisimman aktiivista. Vihollisen partiot on yllätettävä ja sissiosastot houkuteltava väijytyksiin. Vain näin menetellen saadaan vihollinen kunnioittamaan rajojemme vartiointia.

I Pataljoonan kaista määrättiin jaettavaksi kahteen alakaistaan: Kuhmoniemi ja Suomussalmi, joista jälkimmäinen oli tärkein. Täältä nimittäin voitiin varmistus työntää pitkälle rajan yli. Uhtualla oleva Kuisman retkikunta (sivut 13, 29 ja 32) liitettäisiin rajavartiostojen järjestelyssä I Pataljoonaan ja Suomussalmen osaston olisi miehittettävä Uhtua ja Vuokkiniemi, Jyskyjärven suuntaa olisi valvottava partioin. Kiinnostusta Itä-Karjalaan olisi osoitettava Suomeen liittymistä kannattavalle väestölle runsaalla partiotoiminnalla. Joukkojen moitteettomalla käyttäytymisellä väestöä kohtaan tulisi olemaan tässä suhteessa hyvin tärkeä merkitys.

Mahdollinen toiminta Repolan suuntaan oli suunniteltava yhteistoiminnassa 3. Divisioonan kanssa.

II Pataljoonan kaistalla ei Kuusamoja uhannut vaara etelästä ja kaakosta niin kauan kuin Uhtua oli miehitettyä. Myöskään Kiestingin - Kananaisen suuntaa ei pidetty vaarallisena, koska sieltä tuleva tie voitiin varmistaa partioimalla Oulangasta käsin. Vaarallisin uhka Kuusamoon kohdistui Oulangan ja Ruvan suunnista, joten Oulangan pitäminen oli tärkeätä, sehän varmisti myös Uhtualla olevien joukkojen sivustan. Tässä mielessä oli harkittava Kananaisen miehittämistä.

III Pataljoonan kaistalla oli painopiste Kanasesta Tolvantojärven kautta ja Kantalahdesta tulevien teiden suunnissa, jotka yhtyivät Alakurtissa. Tämä oli siis miehittettävä vahvasti ja täältä käsin oli partioitava rajantakaista Itä-Karjalaa. Sivusuuntana oli varmistettava vesireitti Nuorttijoelta Savukoskelle.

Lapin Ryhmän painopiste oli II ja III Pataljoonan kaistoilla, koska täältä oli lyhin matka Muurmannin radalle, alueella oli runsaimmat tieyhteydet ja vihollinen oli ollut toimeliain. Näin ollen oli täällä osoitettava aktiivisuutta. Tehokas partio- ja vastasissitoiminta oli parasta puolustusta.

IV Pataljoonan kaistalla olivat vihollisen parhaat lähestymissuun-

nat Paatsjoki ja sitä seuraileva tie sekä Ristikentästä, Tulomajoen varrelta tuleva talvitie. Puolet pataljoonasta riittäisi näitten suuntien varmistamiseen ja tästäkin olisi pääosa pidettävä Kyrön (Ivalon) - Laanilan seuduilla. Toinen puoli pataljoonasta oli ajateltu sijoitettavaksi reserviksi Rovaniemelle, joten se olisi tarvittaessa käytettävissä myös Ruotsin rajan suuntaan.

Lopuksi huomautettiin, että ohjeet olivat tarkoitettut periaatteelliseksi, joten vähäiset muutokset jäivät Lapin Ryhmän komentajan harkintaan. Olennaiseen poikkeamiseen oli kuitenkin saatava Ylipäällikön suostumus.

Jotta pataljoonat olisi saatu toimintakuntoisiksi ja niihin riittävästi koulutettua miehistöä, Yleisesikunnassa suunniteltiin niille perustettavaksi koulutuskeskukset Kajaaniin, Ouluun, Kemiin ja Rovaniemelle. Näihin oli tarkoitus koota täydennysmiehet koulutettaviksi ennen pataljooniin lähettämistä. Yleisesikunnan piti komentaa koulutuskeskuksiin upseerit, aliupseerit otettaisiin 1. ja 2.Divisioonasta etupäässä vapaaehtoisista.¹⁷⁸

Eversti Tuntzelman sähköitti tarkastusmatkaltaan Sodankylästä 4.9.18, että Kuusamossa ja Kuolajärvellä olevat joukot tarvitsevat niin pian kuin mahdollista talvivarusteet. Ne olisi heti vaihdettava ja siirrettävä Ouluun täydennettäväksi ja koulutettaviksi. Samaa mieltä olivat myös paikalliset johtajat.¹⁷⁹

Pian osoittautui, että resurssit eivät riittäneet niin laajasuuntaiseen järjestelyyn kuin Yleisesikunta oli suunnitellut. Asiaan palataan myöhemmin.

Jo edellä selostetun käskyn antamisen aikoihin oli tilanne Itä-Karjalassa kehittynyt Suomelle epäsuotuisasti. Kun saksalaisten pelättyä etenemistä Itä-Karjalaan ei alkanut kuulua, ja kenraali Maynard oli saanut muodostetuksi tarkoitukseen sopivat joukot, hän ryhtyi offensiiviin karkottaakseen suomalaiset pois. Tähän tehtävään pantiin Muurmannin ja Karjalan legioonat (sivu 25). Näistä joukoista tosin vain osa oli taistelukelpoista väkeä, mutta ne olivat suomalaisiin voimiin nähden kuitenkin ylivoimaiset.

Legioonalaisjoukot aloittivat etenemisensä elokuun kolmannella viikolla ja valtasivat Uhtuan 11.9.18. Kuisman retkikunta perääntyi Vuokkiniemeen, joutui saarroksiin, mutta murtautui läpi ja palasi Suomeen 2.10.18.¹⁸⁰

Eversti von Redernin nimikirjaimin varustetussa muistiossa 20.9.18

sanotaan mm: "Vastustan epävirallisia sotilaallisia toimintoja". Kuisman retkikunnan surullinen kohtalo osoittaa, mihin sellaiset yritykset johtavat. Retkikunnan luhistuminen pannaan sotilasjohdon syyksi, vaikka sillä ei olekaan osuutta asiaan. Se vähentää myös Suomen arvontoa Itä-Karjalassa. Jos hallitus pitää sotilaallista toimintaa siellä tarpeellisena, on se toteutettava hallituksen omin joukoin tai sitten on rajoituttava pelkkään propagandaan. Mihinkään seikkailuihin ei ole antauduttava. Jos sotilaalliseen toimintaan ryhdytään, sen on oltava Yleisesikunnan johdossa.¹⁸¹

Muistion pohjalta laadittiin kirjelmä, jonka von Redern lähetti sotaministerille 23.9.18. Muutamaa päivää myöhemmin hän vielä kiirehti ratkaisua asian tärkeyden takia.¹⁸² Viitattuaan Itä-Karjalan retkikunnan toiminnan epäonnistumiseen - sitähan Uhtuan menettäminen merkitsi - hän selitti syyksi ensinnäkin kouluttamattoman joukon "häviävän vähäisen" taisteluarvon, mikä taas johtui puutteellisen huollon vaikutuksesta joukon mielialaan; eihän se voinut uskoa ylimmällä johdolla olleen lainkaan kiinnostusta koko yritykseen. Toisena syynä oli johdon epäpätevyys. Retkikunnan tukemiseen ei ollut mahdollisuuksia, koska "etappia" eli huoltoyhteyksiä ei pystytty luomaan lyhyessä ajassa. Paras apu retkikunnalle olisi alistaa se Lapin ryhmän I Pataljoonalle, jonka perustamista Yleisesikunta kiirehtii. Komentajankin von Redern oli valinnut: jääkäriratsumestari S Weckström.¹⁸³

Jos kapteeni Kuisma onnistuisikin nyt pitämään Vuokkiniemen, ei ollut takeita siitä, kuinka kauan. Jos senaatti haluaa, että sitä puolustetaan tai että Uhtua vallataan takaisin, voi se tapahtua vain vakinaisin joukoin. Ellei senaatti suostu tähän, on paras vetää retkikunta rajan tälle puolelle ja hajoittaa se. Sen miehistö voidaan liittää rajavartiojoukkoihin.

Suomen toiminta Itä-Karjalassa tulisi tämän jälkeen rajoittumaan propagandaan ja väestön tukemiseen asein ja ampumatarvikkein.

Englantilaisten toiminta Itä-Karjalassa on hyvin aggressiivista. He johtavat siellä toimivia suomalaisia ja karjalaisia joukkoja. Nämä esiintyvät englantilaisissa sotilaspuvuissa ja saavat palkkansa englantilaisilta. Vaikkakaan v. Redern ei odottanut nyt suoranaisia rajanloukkauksia, hän totesi englantilaisten tukeman punaisen kiihokuksen viime aikoina lisääntyneen varsinkin Kajaanin suunnalla. Hallituksen olisi kiinnitettävä asiaan huomiota ja myönnettävä ra-

javartiointiin riittävät varat, jotta joukot näkisivät heistä pidettävän huolta, olihan palvelus rajoilla raskasta.

Lopuksi v. Redern huomauttaa, että toimintaa Itä-Karjalassa ei ole riittävästi koordinoitu. Siellä puuhaavat senaattori Sario ja hänen toimituskuntansa, Itä-Karjalan komitea ja Yleisesikunnan Osasto III. Hän ehdottaakin, että nämä kolme olisi pantava toimimaan yhdessä Sarion johdolla (sivu 65). Kirjelmän liitteenä oli Yleisesikunnan muistio työnjaon järjestelystä. Itä-Karjalan komitea oli alistettava Sarion toimituskunnalle, jonka tulisi johtaa siviilihallintoa kaikkine haaroineen, propagandaa alueen Suomeen liittämiseksi kuin myös taloudellista toimintaa. Yleisesikunta puolestaan huolehtisi tiedustelusta ja epävirallisesta sotilaallisesta toiminnasta.

von Redern oli jo edellä mainitussa kirjelmässään viitannut siihen, että senaatti ei ollut hyväksynyt hänen organisaatiosuunnitelmaansa elokuun 22. päivältä. Niinpä Ylipäällikön olikin annettava uudet käskyt, No 57/16.9.18 ja 72/26.9.18, jotka perustuivat supistettuihin resursseihin.¹⁸⁴ Tehtäviä oli rajoitettava. Rajan itäpuolella olevat vartiostot oli poistettava. Suunnitellun varmistamisen sijasta oli tyydyttävä rajan valvontaan ylityskohtissa. Partiointi rajan taakse oli entistä tärkeämpää. Sen tehtävänä oli tiedustelu, vartiostojen yllättämisen estäminen ja yhteyksien pitäminen Suomelle uskollisiin karjalaisiin. - Puolustusasemien rakentamista annettujen ohjeiden mukaan oli pyrittävä jatkamaan siinä laajuudessa kuin voimat sallivat.

I Pataljoonan osalta todetaan tilanteen olennaisesti muuttuneen. Uhtua oli menetetty ja hyökkäykset Vuokkiniemeen oli torjuttu. Hallitukselta oli pyydetty ratkaisua, oliko Uhtua vallattava takaisin. Tästä riippui Itä-Karjalan retkikunnan kohtalo. I Pataljoonan perustamista kiirehditään ja tehtävänä tulee olemaan punaisten vilkkaan rajanylitystoiminnan ehkäiseminen Kuhmossa ja Suomussalmella sekä partiointi rajan yli edellä esitettyjen periaatteiden mukaisesti.

II Pataljoonan alueella Kuusamossa oli Oulangasta ja Ruvasta johtavien teiden lisäksi myös Pistojoen vesireitti tullut entistä tärkeämmäksi. Kuolajärven suunnalla näyttivät Kantalahti ja Knääsä vihollisen tukikohdilta. Viimemainitusta on vihollinen perustanut eteen-työnnetyn tukikohdan Kanaseen, josta käsin toiminta on kesäiseenkin aikaan mahdollista Oulangan ja Tolvantojärven suuntiin. Kantalahdesta Kurttiin johtava vihollisen huoltolinja on talvisaikaan entistä merkittävämpi. Näitten suuntien valvonta partioinnilla on siis tär-

keätä. - Hieman myöhemmin, 3.11.18, von Redern kiinnitti huomiota vihollisen parakkeihin, joita oli rakennettu etappilinjan varrelle. Pataljoonan oli varauduttava tuhoamaan ne, koska täten voitaisiin vaikeuttaa vihollisen toimintaa Kurtin suuntaan. Lapin Ryhmän piti ilmoittaa valmisteluistaan 1.12.18 mennessä.¹⁸⁵

Paatsjoen suuntaan (III Pataljoonan 9. Komppania) on kiinnitettävä huomiota, joskaan täällä tuskin on odotettavissa voimakasta vihollistoimintaa vaikeitten huoltoyhteyksien vuoksi, semminkin kun täällä ei ole viholliselle tärkeitä kohteita.¹⁸⁶

Pohjois-Suomen vaaranalaisen tilanteen vuoksi oli jo elokuun alkupuolella annettu käskyt Vuoristoprikaatin siirtämisestä pohjoiseen ja yksi sen pataljoonista oli sijoitettava Kuusamoon (sivu 66). Uhtuan menettämisen jälkeen tuli koillisen rajaseudun puolustuksen vahventaminen hyvinkin ajankohdantaiseksi. Lapin Ryhmän I Pataljoonan perustamista kiirehdyttiin (sivu 89). Konkreettisiin toimiin ryhdyttiin kuitenkin vasta lokakuun puolella. Oulussa olevasta Kajaanin Sissipataljoonasta lähetettiin 4.10. puoli komppaniaa Kajaaniin, josta se 15.10. jatkoi marssia Suomussalmelle, tehtävänä rajanvartiointin järjestely. 16.10. lähti Oulusta vielä kaksi komppaniaa ja kaksi konekiväärijoukkuetta Kajaaniin, josta toinen komppanioista vahvennettuna konekiväärijoukkueella jatkoi matkaa Kuhmoon. 5.10. lähti Oulusta Kuusamoon määrätyn puolikomppanian ensimmäinen osa ja seuraavina päivinä loput. Tämä joukko vaihtoi Kuusamossa olevat Lapin Ryhmän rajavartiot ja asetti omat vartiot linjalle Tuutijärvi - Sovajärvi ja Paanajärvi - Muojärvi - Kurvinen. Ouluun jäi pataljoonasta vielä kaksi komppaniaa ja konekiväärijoukkue. Rajalle lähetetyt komppanijat alistettiin aluksi Lapin Ryhmälle taktillisesti, mutta 20.11. ne siirrettiin siihen kokonaan.¹⁸⁷

Myös siviiliviranomaiset olivat huolissaan rajaseudun turvallisuudesta. Oulun läänin maaherra kirjoitti 2.10.18 senaatille, että "sotavaen pikainen avuksisaanti on välttämätöntä. Saan sentähden nöyryimmästi esittää, että Suomussalmelle lähetettäisiin 200 miestä 2 à 4 kuularuiskun kanssa".¹⁸⁸ Ehkäpä tämä osaltaan aiheutti Yleisesikunnan päällikön kirjelmän I Pataljoonalle 5.10.18. Se sisältää mm seuraavaa. Saapuneet tiedot osoittavat Itä-Karjalan tapahtumien aiheuttaneen rajaseudun väestössä suurta huolestumista. Sentähden on Kajaanin Sissipataljoonan puolikomppania heti Kajaaniin saavuttuaan lähetettävä rajalle, ehkäpä puolet Kuhmoon ja puolet Suomussalmelle. Näiden osastojen ensisijainen tehtävä on osoittaa väestöl-

le, että rajantakaisiin tapahtumiin von kiinnitetty huomiota. Sen on myös saatava tietoonsa, että Kajaaniin on koottu sotaväkeä. Lapin Ryhmälle taktillisesti alistetun Kuisman retkikunnan on varmistettava raja siihen saakka kunnes ryhmä voi ottaa siitä vastuun. Lopuksi von Redern kiinnittää huomiota mitä ankarimmin kurin tarpeellisuuteen sekä pataljoonassa että Kuisman retkikunnassa.¹⁸⁹

Lapin Ryhmän I Pataljoonan komentajaksi määrätty majuri Weckström ilmoitti Yleisesikunnan päällikölle 6.10.18 ottaneensa pataljoonan johtoonsa. Kajaanin Sissipataljoonasta lähetetyt joukot olivat vielä marssilla, mutta hänen käsityksensä mukaan ne eivät riittäisi rajan varmistamiseen, joten hän pyysi käyttöönsä eskadroonaa Karjalan Ratsujääkärirykmentistä, entisestä joukko-osastostaan. Perusteluna hän esitti, että punaisten liikehtimistä rajan yli edestakaisin ei pystytty jalkaväkipartioin estämään, koska etäisyydet olivat kovin pitkät. Kuhmossa oli nähty 2 englantilaista upseeria ja 10 miestä. - Polkupyöräpartiot eivät tulleet kysymykseen teiden huonon kunnan takia.¹⁹⁰

Tuon aikaisia huolto- ja yhteysvaikeuksia tuskin liioiteltiin, mikä ilmenee etappipäällikön, everstiluutnantti Aminoffin muutamista kirjelmistä. 28.9.18 hän ilmoitti YE:n Sotatoimien osaston päällikölle, että 1.10.18 alkaen pantaisiin toimintaan etappilinjat Oulu-Kuusamo, Rovaniemi - Kuolajärvi (Salla) ja Rovaniemi - Kyrö (Ivalo). Tätä varten oli Ouluun perustettu Pohjois-Suomen Etappikomendantin virasto ja Rovaniemelle tämän alaosasto. 6.11. hän ilmoitti, että Lapin Ryhmää varten oli Kuusamoon koottu 3 kuukauden ja Suomussalmelle sekä Kuhmoon 2 kuukauden varastot. "Kuolajärveä ja Kyröä varten ei ole voitu saada varikosta niin paljon muonaa, että olisi voitu täydellisesti muodostaa kahden kuukauden varastoa näille seuduille. Kun joukot siellä nykyään ovat tulleet pienennetyiksi, niin on tällainen varastojen muodostaminen niilläkin seuduin mahdollinen. Suomussalmelle ja Kuhmoisiin on kuljetus tapahtunut vesitse, muihin paikkoihin maanteitse. Kylmän tullessa maantiet paranevat, niin että voidaan kuljettaa suurempia kuormia kuin tähän asti. Vesitse kuletettavat kuormat tullaan silloin kuljettamaan maanteitse. Lumen tultua muutetaan kärryt reiksi, joka on jo tapahtunut Pudasjärven ja Kuusamon välillä, missä on jo hyvä rekikeli. Lauttapaikoissa pidetään uomaa auki siksi kunnes kestävä tie jäälle lauttapaikan viereen on muodostunut ..."

Etappilinjojen järjestelystä antaa kuvan Aminoffin muistio (15 si-

vua) 16.10.18. "Tavaran kuljetus Kajaanista Kuhmoniemielle tapahtuu kesäaikana vesiteitse laivalla Kajaanista Ontojoelle 80 km ja sieltä tervaveneillä ylös Kuhmoniemielle 45 km ... Tervaveneet, jotka ovat 14 metriä pitkät, kantavat 2000 kg kuormia. Tavallisesti käytetään 1000 kg veneessä. Näitä veneitä löytyy näillä vesistöillä 100 kpl, joita voi aina saada tavaran kuljetusta varten. Joka veneessä on 3 niin kutsuttua "saattajaa", jotka sauvoilla työntävät veneet eteenpäin. Koskissa veneet vedetään. Suurimman kuljetuksen aikana on edullista 30 km pitkällä Ontojärvellä vetää tervaveneet laivalla ... Näin ollen tapahtuisi tervaveneitten kuljetus sauvoamalla ainoastaan 15 kilometrin matkalla". Kajaanista Kuhmoon matka kesti 3 päivää, takaisin myötävirtaan 2 päivää.

Suomussalmen etapilla tavarat kuljetettiin ensin laivalla Kajaanista Kiehimään (nykyisin Paltamo), josta edelleen tervaveneillä 105 km Suomussalmelle. Täältä voitiin vielä päästä laivalla Kiantajärveä pitkin 60 km. Matka Kajaanista Suomussalmelle kesti 4-5 päivää ja takaisin 3 päivää. Rahti tällä välillä oli 90 penniä kilolta, nykyrahassa (1982) noin 2 mk.¹⁹¹

Vuoristoprikaati oli perustamisestaan saakka (sivu 44) ollut sotavahvuinen. Vaikkakin sitä pidettiin Pohjois-Suomessa ylijohdon reservinä, se katsottiin voitavan asettaa rauhan kannalle 1.11.18 alkaen. Käsky siitä annettiin 18.10.18. Koska pataljoonien vahvuudet nyt pienenevät, määrävahvuuden yli jäävä henkilökunta jaettiin rajavartioujoukkoihin.¹⁹²

Lapin rajavartiosto järjestettiin uudelleen Ylipäällikön käskyllä 22.11.18. Neljän pataljoonan sijasta siihen jäi vain kaksi:

- Lapin I Pataljoona, esikunta Kajaanissa, 1., 2. ja 3. Komppania sekä
- Lapin II Pataljoona, esikunta Rovaniemellä, 4., 5., 6. ja 7. Komppania.

Lapin Ryhmän esikunta lakkautettiin. I Pataljoonan vastuualueeksi tuli Kuusamo - Suomussalmi ja II Pataljoonalle tästä pohjoiseen olivat pitäjät Norjan rajalle asti.¹⁹³

Thesleffin - von Redernin muistiossa¹⁹⁴ 19.11.18 selostetaan itä-
rajan vartiointia seuraavasti:

- Laatokan ja Repolan välisellä rajalla, 350 km, on 9 komppaniaa, noin 750 kivääriä, 9 konekivääriä;
- Repolan pohjoispuolella Inariin asti, yli 800 km, 9 komppaniaa,

noin 750 kivääriä, 15 konekivääriä.

"Nämä numerot ilmaisevat kenelle tahansa, että tässä on voimia vain aivan huutavimpaan tarpeeseen, jotka - pää-marrsiteille koottuina - punajoukkioita vastaan kohdistuvien tehtäviensä ohella kykenevät korkeintaan vartioimaan, vaan ei tosiasiallisesti suojaamaan, rajaa". Rajavartioston heikkouden syyksi todettiin armeijan pieni kokonaisvahvuus (sivu 38).

2.44 RUOTSIN JA NORJAN RAJAN VARTIOINTI

Jo Vapaussodan aikana oli maan pohjois- ja luoteisrajojen vartiointi järjestetty sotilaallisesti, aluksi Perä-Pohjolan suojeluskuntapiirin voimin, pian kuitenkin "Tornion Rajavartiopataljoonan" toimesta. Pataljoona siirrettiin sisäasiain toimituskunnan alaiseksi samanaikaisesti kuin muutkin rajavartiostot (sivu 84). Kun nämä syyskuun alusta siirrettiin takaisin Ylipäällikön alaisiksi, Tornion Rajavartiopataljoona jäi edelleen sisäasiain toimituskunnan johtoon.

Joskin myös tällä rajalla tapahtui salakuljetusta ja Ruotsiin paenneet suomalaiset punaiset olivat järjestäneet etappiteitään rajan yli, Yleisesikunta ei pitänyt hyökkäystä Ruotsin tai Norjan taholta todennäköisenä. Tämä ilmenee esimerkiksi edellä mainitusta Thesleffin - von Redernin muistiosta.¹⁹⁵

Vuoristoprikaatin siirtäminen pohjoiseen näyttää herättäneen levottomuutta Ruotsissa. Itämeren Divisioonan sotapäiväkirjassa on 27.8.18 merkintä, että O.H.L:ltä oli kysytty, oliko perää huhuissa joiden mukaan Ruotsi valmistelisi sotilaallista toimintaa Pohjois-Ruotsissa.¹⁹⁶ O.H.L. vastasi 9.9. Tukholman lähettilään ilmoittaneen, että korkea-arvoinen saksalais-suomalainen upseeri oli kertonut Suomen siirtäneen yhden vuoristoprikaatin Ruotsin rajalle. Tämän vuoksi Ruotsi oli ryhtynyt varotoimiin. Itämeren Divisioona ilmoitti 28.8.18, ettei Vuoristoprikaati ole Ruotsin rajalla, vaan rauhan aikaisissa varuskunnissaan Vaasassa ja Oulussa sekä yksi pataljoona tilapäisesti Rovaniemellä, mutta siirretään Hämeenlinnaan, kunhan rajojen vartiointi on saatu organisoiduksi. Mitään vihamielisiä aikeita Ruotsiin tai Norjaan nähden siirrot eivät merkitse, vaan johtuvat ententen uhkasta Petsamon ja Kantalahden suunnilta. Kun suomalainen jääkäripataljoona sijoitettiin Rovaniemelle, poistettiin sieltä saksalainen joukko (Osasto Lassen, sivu 51). Joukko-

jen keskittäminen Pohjois-Ruotsiin Suomen varalta tulkitaan täällä tekosyyksi.¹⁹⁷

2.45 RANNIKON PUOLUSTUS

Vapaussodan aikana ei valkoisella armeijalla ollut huolta merirajoista, mutta jo ennen sodan päättymistä, huhtikuussa tuli Laatokan puolustus ajankohtaiseksi. Tarjosihan se viholliselle mahdollisuuden päästä Itäarmeijan sivustaan ja selkään. Huhtikuussa 1918 laativat meriväen luutnantit F J Salven ja A Sourander suunnitelman Laatokan rannikolle ja saariin rakennettavista pattereista ja Päämaja hyväksyi sen. Tämän mukaisesti ryhdyttiinkin keräämään tykkejä ja rakentamaan kenttälinoitettuja patteriasemia (sivu 18).¹⁹⁸

Venäläisten ennen 1. maailmansotaa ja sen aikana rakentama rannikkolinnakkeitten ketju joutui suomalaisten haltuun vain vähän vaurioituneena, mutta ei vielä valmiiksi rakennettuna. Tämä n.s. "Pietari Suuren linnoitusjärjestelmä" oli suunniteltu ensisijaisesti Saksan, mutta myös Ruotsin hyökkäyksen torjuntaan. Uusi omistaja taas koki uhkan tulevan idästä käsin. Näin ollen oli suoritettava "rintaman kääntäminen", mikä merkitsi Karjalan kannaksen ja Laatokan rannikkoitten tulleen meririntaman tärkeimmiksi osiksi.¹⁹⁹

Itämeren Divisioona antoi 30.5.18 kapteeniluutnantti, kreivi Platenin tehtäväksi Laatokan puolustuksen suunnittelun (sivu 61).

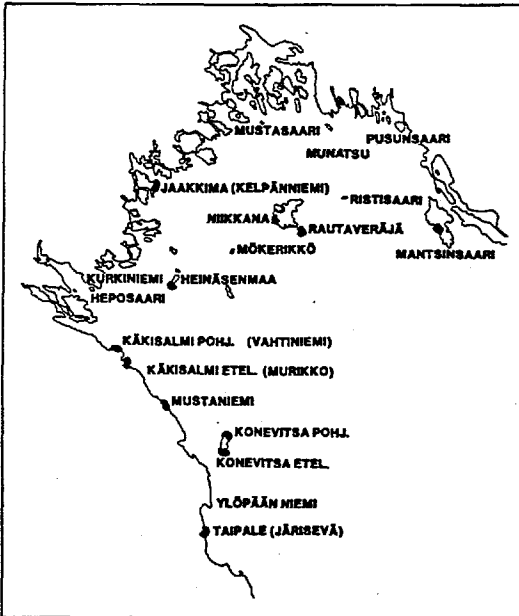
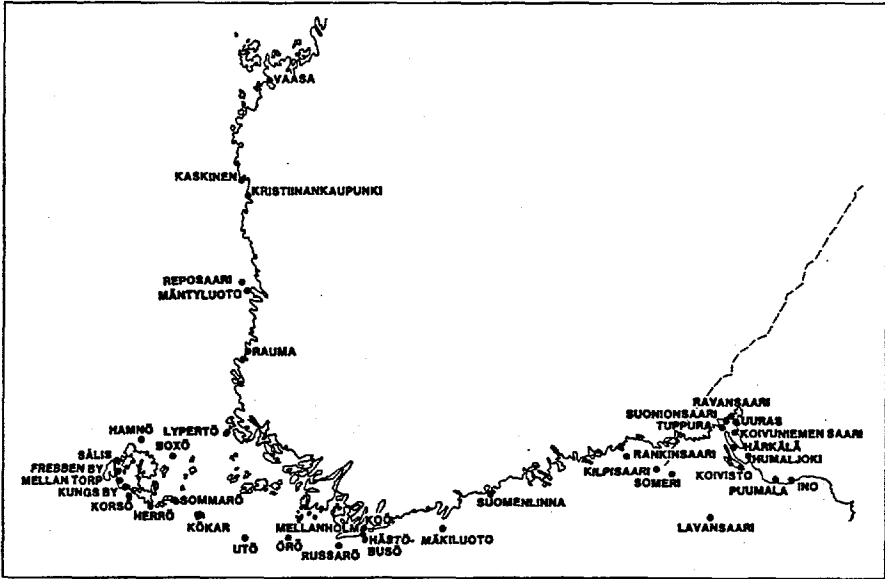
95. Reservijalkaväkirykmentti taas sai selvitetäväkseen Viipurin seudun rannikkolinnoitukset.²⁰⁰ Kumpaistakaan tiedusteluilmoitusta ei ole löytynyt arkistoista.

Kapteeniluutnantti Roos, joka tuli luutnantti Salvénin seuraajaksi, laati 2.11.18 ehdotuksen Laatokan Puolustuksen järjestelyksi. Hänen mukaansa tämän tehtävänä on 3.Divisioonan oikean sivustan suojaaminen ja hyökkäykseen 3.Divisioonaa vastaan liittyvän maihinnousun torjuminen. Merkille pantavaa on, ettei Roos sisällytä tehtäväänsä Karjalan kannaksen vasemman sivustan suojaamista.

Roosin mukaan puolustuksessa tulee kysymykseen kolme vaihtoehtoista tilannetta:

- Venäjä on puolueeton,
- se on vihollisemme tai
- liittolaisemme.

Ensimmäisen ja kolmannen vaihtoehtojen mukaan olisi vihollisena länsiliittolaisten joukkoja, joita tuohon aikaan oli jo lähes Petroskoin

Rannikon linnoitukset
kevällä 1918

Laatokan patterit
1918 - 1920

tasalle saakka. Syksyllä 1918 saksalaiset pitivät mahdollisena suunnitelmaa hyökkäyksestä ententen joukkoja vastaan joko yhdessä neuvostoliittolaisten kanssa tai näiden ainakin pysyessä puolueettomina (sivut 66 seur).

Ensimmäisen vaihtoehdon mukaan piti Laatokan Puolustuksen toimia jatkona 3.Divisioonan puolustusasemalle ja puolustus oli ulotettava saariliinjalle Mantsista länteen. Tänne oli sijoitettu yhteensä 19 tykkiä. Lisäksi oli kaksi tykkivenettä eli 75 mm:n tykeillä varustettua ottoalusta, joita voitiin käyttää saariston etupuolella vartiolaivoina sekä yksi miinalaiva ja 200 miinaa väylien sulkemiseen. Tiedusteluun oli käytettävissä lentokone (vesitaso) ja kaksi 47 mm:n tykillä varustettua nopeata moottorivenettä.

Esitetyt toimenpiteet auttavat myös länsirannikon mairinnousujen torjuntaa aina Käkisalmen tasalle asti, koska saariketju suojaa mairinnousukelpoisia satamia. Täältä etelään olevia satamia suojaavat rannikolle ja Konevitsan saarelle sijoitetut patterit sekä väylien miinoittaminen.

Jos vihollinen on Venäjä, tulevat kysymykseen samat puolustustoimenpiteet kuin edellä, mutta lisäksi on kiinnitettävä enemmän huomiota rannikon miinoittamiseen Sortanlahdesta etelään aina rajalle saakka. Jos taas olemme liittossa Venäjän kanssa, on Laatokan puolustaminen varsin helppoa eikä englantilaisten pitäminen sen ulkopuolella tuota vaikeuksia.²⁰¹

Laivaston komentaja lähetti 19.11.18 sotaministeriölle ja Yleisesikunnan päällikölle ehdotuksensa rannikkotykistön organisaatioksi. Siihen kuului kaikki se tykistökalusto, joka pystyi ampumaan kiinteistä asemista merelle sekä ne miinoitukset, joita voitiin hoitaa pattereilta käsin (täyhysmiinoitukset) ja joita ne kykenivät suojaamaan tulellaan. Merivartiointi sensijaan ei kuulunut rannikkotykistölle.

Rannikkotykistön komentaja ja hänen esikuntansa olivat Helsingissä, samoin I Rannikkotykistöpataljoona, II oli Viipurissa ja III Sortavalassa. I Pataljoonan vastuualue ulottui Ahvenanmaalta Loviisan itäpuolelle Vahterpään - Ruotsinpyhtään tasalle, II Pataljoonan tästä itärajalle asti, ja III Pataljoona vastasi Laatokan rannikosta.

I Pataljoona miehitti rauhan aikana taistelunvalmiina vain Rysäkarin ja Harmajan sekä kaksi Isonsaaren patteria, muut Helsingin edustan

patterit piti saada taisteluvalmiuteen 24 tunnin kuluessa. Russarön ja Ürön pattereilla pidettiin vartiokomennuskuntia, koska ne eivät vielä kuuluneet puolustussuunnitelmaan, mutta tärkeytensä vuoksi tultaisiin siihen myöhemmin liittämään.

II ja III Pataljoona miehittivät alueillaan olevat patterit niiden merkitystä vastaavalla tavalla, mutta täyteen taisteluvalmiuteen ne saatettaisiin vasta sodanuhkan aikana.²⁰²

Yleisesikunnan 24.11.18 päivätyssä tilanteenarviossa todetaan tietojen Venäjän laivastosta olevan hyvin ristiriitaisia, mutta ilmeisesti jokin osa laivastoa on toimintakunnossa. Tiedot suunnitellusta toiminnasta marraskuun lopulla Tallinnaa, Helsingiä ja Libauta vastaan 6 linjalaiivan, 3 torpedoveneen ja 6 sukellusveneen voimin eivät vaikuta täysin uskottavilta. Rannikopuolustuksen miinoituksineen arvioitiin riittävän toimintaa vastaan.²⁰³

Eduskunnalle 19.11.18 jätetyssä suunnitelmassa puolustuksen järjestyksi todetaan, että pitkä rannikko ja naapurimaitten verrattain vahvat laivastot edellyttäisivät Suomellekin vahvan vakinaisen laivaston. Sellaisen luominen vaatisi kuitenkin pitkän ajan ja niin suuren rahamäärän, ettei maa siihen pysty. Näin ollen tulee rannikon puolustaminen perustumaan sotasaalisaluksiin - mm kymmenkunta torpedovenettä - joista muodostetaan pieni laivasto sekä venäläisten jätelmiin rannikopattereihin.²⁰⁴

Maihinnousujen torjuntaan oli tarkoitus käyttää tarvittaessa myös ylijohdon reserviä. Yleisesikunnassa 22.7.18 laaditussa suunnitelmassa on 1.Divisioonalle annettu "puolustusalueeksi" "rannikon vartiointi ja Ahvenanmaa".²⁰⁵ Aikaisemmin oli divisioonan tehtävä määriteltä paljon ylimalkaisemmin: "saa toimekseen Helsingin ja Suomenlinnan ja Santahaminan vartiointi".²⁰⁶ Eduskunnan sotilasasiain valiokunnalle jätetyssä Thesleffin - von Redernin mietinnössä 19.11.18 asia sanotaan seuraavasti: "1.Divisioonana on ajottu ylijohdajan käytettäväksi pääreservinä ... Vihollisen maihinnousua ei siis voi pitää mahdottomana. Täytyy siis olla voimia käytettävissä, jotka voivat karkoittaa vihollisen, olkoon se sitten noussut maihin Suomen rannikoille ... "²⁰⁷ Muistiossa "Suomen Puolustus", joka laadittiin samoihin aikoihin, suunnitellaan 1.Divisioonana sijoitettavaksi Karjalann kannaksen puolustusasemaan ja "rannikkoseutujen suojeluskunnista"²⁰⁸ muodostetaan rannikkovartiopataljoonia maihinnousujen estämiseksi".

Rannikon puolustuksen yhteydessä on syytä käsitellä erikseen Ahvenanmaan kysymystä, Suomenlahden ulkosaaria ja Inon patteria. Vapa-

ussodan aikana saksalaiset miehittivät Ahvenanmaan (5.3.18) ja palauttivat täten Suomen suvereniteetin saariin. Ruotsihan oli aikaisemmin miehittänyt saaret ja petollisin keinoin saanut Suomen hallituksen joukon, Uudenkaupungin suojeluskunnan, poistumaan saareilta.²⁰⁹ Suomen valtiovaltaa saarella edusti nyt vain maaherra.

O.H.L. kysyi 2.6.18 Itämeren Divisioonalta, pidettiinkö täällä pienen miehitysjoukon jättämistä Ahvenanmaalle "poliittisesti toivottavana" ja voitaisiinko toimenpidettä perustella sillä, että joukko toimisi suomalaisten joukkojen kouluttajana.²¹⁰

Yleisesikunta pyysi 9.6.18 Itämeren Divisioonaa jättämään Ahvenanmaalle siellä olevan jääkärikomppanian, koska siellä ei ollut suomalaisia joukkoja. Divisioona olisi kuitenkin halunnut komppaniansa pois, mutta Yleisesikunta uusi pyyntönsä kirjallisesti 17.6.18 ja ilmoitti, ettei saarille nyt sijoiteta sotaväkeä, mutta aiotaan perustaa suojeluskunta vartioimaan sotilaallisia laitteita. Tämän kouluttamiseen toivottiin voitavan käyttää saksalaista jääkärikomppaniaa. Itämeren Divisioona sähköitti pyynnön O.H.L.:lle. Komppania jäi saarille, kun pyyntöön tuli myöntävä vastaus 12.6.18. Se palautettiin pataljoonaansa (Jäg.-Batl.14) vasta 8.9.18. Ahvenanmaan miehitysjoukoksi oli elokuun lopulla lähetetty pataljoona Turkuun siirretystä Helsingin Jalkaväkirykmentti 1:stä. Se sijoitettiin Maarianhaminaan, Granbodaan sen eteläpuolella sekä Eckeröhön Ahvenanmaan länsirannalla.²¹¹

Venäjä oli maailmansodan aikana linnoittanut Ahvenanmaata ja tämän tunti Ruotsi uhkaavan turvallisuuttaan. Se esitti Saksalle linnoitusten hävittämistä ja Brest-Litovskin rauhansopimukseen tulikin siitä maininta. Saksan, Ruotsin ja Suomen neuvottelujen tuloksena syntyi 30.12.18 siitä sopimus. Suomi ei noissa oloissa pystynyt pitämään puoliaan, linnoitukset tuhottiin. - Saksalainen jääkärikomppania sai 23.6.18 tehtäväkseen inventoida saarilla olevat linnoituslaitteet.²¹²

Suomenlahden eteläpuolella toimiva 8.Armeija oli miehittänyt Suursaaren ja Lavansaaren. 5.6.18 O.H.L. ilmoitti, että armeija haluaisi saada pois joukkonsa, koska se tarvitsi niitä muualla. O.H.L. ei vastusta toimenpidettä, mikäli Suomi miehittää saaret. Saksalaiset jo kiirehtivätkin asiaa, mutta 17.6.18 Yleisesikunta ilmoitti, että se voi tapahtua vasta 2-3 kuukauden kuluttua. Tällöin Itämeren Divisioona tuli apuun ja miehitti saaret 1.7.18. Suomalaiset vaihtoivat

saksalaiset 26.9.18.²¹³

Venäläisten laivojen liikehdintä Suomenlahdella aiheutti sen, että Yleisesikunta 16.8.18 pyysi Itämeren Divisioonaa sijoittamaan tykistöä Inon linnoitukseen, jonka venäläiset olivat poistuessaan räjäyttäneet. Kun oli otettava huomioon Brest-Litovskin rauhan määräykset, asiaa kysyttiin O.H.L. :ltä, joka 19.8.18 tiedotti, että toimenpiteelle ei ole estettä. Divisioonaa antoi 16.8.18 käskyn siirtää Inoon laivatykkipatterin ja vuoritykkipatterin. Tulen avaukseen tuli kuitenkin saada lupa divisioonasta, poikkeuksena vain tulituen antaminen saksalaisille laivoille, jos ne sitä pyytävät. Myös Inon venäläisiä tykkeitä ryhdyttiin kunnostamaan ja vuoden loppuun mennessä saatiinkin yksi 12" tykki mpumakuntoon ja se suoritettiin ammuntojakin eversti V Nenosen johdolla. Myös lähellä oleva Puumalan 6" patteri osallistui sotatoimiin.²¹⁴

2.46 YLIJOHDON RESERVIT

Varsinaisia ylijohdon reservejä olivat 1.Divisioonaa ja Vuoristoprikaati. Myös suojeluskuntia voidaan pitää eräänlaisena reservinä.

Jo perustamisvaiheessa 1.Divisioonalla oli reservin luonne. Se sijoitettiin Helsingin alueelle vartiotehtäviin, kun toiset divisioonat asetettiin rajalle. Aikaa myöten divisioonan luonne ylijohdon reservinä selveni. 22.7.18 päivätyssä suunnitelmassa sen "puolustusalueeksi" mainitaan rannikon vartioiminen ja Ahvenanmaa. 11.11.18 annetussa käskyssä²¹⁵ divisioonalle määrätään kaista pääasemassa Karjalan kannaksella, mutta 19.11. päivätyssä Thesleffin - von Redernin muistiossa²¹⁶ se on "ylijohtajan pääreservi", jota voitaisiin käyttää vihollisen karkottamiseen, "olkoon se sitten noussut maihin Suomen rannikolla, tunkeutunut Karjalan kannaksen asemien lävitse taikka hyökännyt Kauko-Karjalaan. Olisi suuri sotilaallinen virhe ja sattuman varaan heittäytymistä jos luovuttaisiin jättämästä varalle reserviä ja sijoitettaisiin se jo alusta alkaen raja-asemiin".

Yleisesikunnan 22.7.18 laatimassa suunnitelmassa armeijan rauhan-aikaiseksi sijoitukseksi²¹⁷ on Vuoristoprikaati ajateltu Pohjois-Suomeen, "jossa sen varustus vastaa pintasuhteita Muurmanin vastaisella rajalla ja pohjoisessa Itä-Karjalassa, sekä osaksi käyttää reservinä mahdollisen siirron tapahtuessa itäiselle tai eteläiselle rajalle". Pian tämän jälkeen ryhdyttiinkin prikaatia siirtämään

pohjoiseen (sivu 66):

Muistiossa "Suomen Puolustus"²¹⁸ todetaan, että poliittisesti turvallisen tilanteen vuoksi ei ole tehty yksityiskohtaisia valmisteluja sodan varalta Ruotsin tai Norjan kanssa, mutta Vuoristoprikaati on saatavissa rajalle lyhyessä ajassa. Suunnilleen samanaikaisessa Ingelbergin muistiossa tosin todetaan, että "meillä on nyt kaksi rintamaa, läntinen Ruotsia vastaan ja itäinen sekä eteläinen Venäjää vastaan".²¹⁸

Kannaksen puolustusta koskevassa käskyssä 11.11.18 Vuoristoprikaati on sijoitettu reserviksi Viipuriin siinä tapauksessa, että Venäjän hyökkäys kohdistuu Kannakselle. Muita reservejä olisivat tällöin yksi rykmentti 1.Divisioonasta Heinjoella sekä 3.Divisioona Hiitolan - Sortavalan alueella. Jos hyökkäys tulisi itärajalta, olisi Vuoristoprikaati reservinä tätä suuntaa varten.

Suomen puolustusvoimien reservinä olivat myös koko maassa olonsa ajan saksalaiset. Itämeren Divisioonalle oli suunniteltu oma kaista pääasemassa (sivu 83) ja se oli myös varautunut mahdollisiin sisäisiin levottomuuksiin. Sotapäiväkirjassa on runsaasti merkintöjä varautumiskäskyistä ja varuskuntien puolustussuunnitelmien laatimisesta.

3. MANNERHEIMIN VALTIONHOITAJAKAUSI

3.1 POLIITTINEN TILANNE

Saksan luhistuminen vuoden 1918 lopulla muutti täydellisesti Suomen poliittisen aseman. Saksan tukeutumisen sijasta oli nyt suuntauduttava läntisiin voittajavaltioihin. J K Paasikiven monarkistinen ja saksalaismielinen hallitus teki tilaa professori L Ingmanin johtamalle hallitukselle, jonka oli aloitettava uusi, ententeystävällinen politiikka. Sotaministeriksi tuli eversti R Walden. Svinhufvud jätti paikkansa "korkeimman vallan haltijana" ja eduskunta valitsi 12.12.18 valtionhoitajaksi kenraali Mannerheimin. Viimeiset saksalaiset poistuivat maasta 16.12.18 ja Mannerheim palasi kotiin 23.12.18.

Valtionhoitajan ja uuden hallituksen oli heti ryhdyttävä vakaannuttamaan maan asemaa. Itsenäisyys oli saatava tunnustetuksi ja suhteet länsivaltoihin normalisoitava. Tynkäeduskunta hajoitettiin ja vaalit määrättiin suoritettaviksi 1.3.21. Uuteen eduskuntaan tuli 80 vasemmiston edustajaa, kun heitä tynkäeduskunnassa oli ollut vain kaksi. Vaaleista oli seurauksena myös hallituksen vaihtuminen, uusi pääministeri oli entinen senaattori Kaarlo Castren. Walden pysyi edelleen sotaministerinä. Hallitus antoi eduskunnalle esityksen tasavaltaisesta hallitusmuodosta ja kiivaan keskustelun jälkeen se hyväksyttiin 21.6.19. Valtionhoitaja vahvisti lain 17.7.19. Hallitusmuodon mukaan oli eduskunnan valittava ensimmäinen presidentti ja vaali tapahtui 25.7.19. K J Ståhlberg sai 143 ääntä ja Mannerheim 50. Vaalin seurauksena vaihtui myös hallitus. 15.8.19 alkaen oli pääministerinä professori J H Vennola ja sotaministerinä kenraalimajuri K E Berg. - Mannerheim matkusti ulkomaille 17.9.19.

Mannerheim oli jo ennen tuloaan valtionhoitajaksi tehnyt länsivaltojen pääkaupungeissa pohjustavaa työtä maan itsenäisyyden tunnustamiseksi, loppuajoina jopa valtion päämiehen arvovallalla. Ranskan oli jo tunnustanutkin sen 4.1.18, mutta saksalaiskauden ajan olivat tietenkin diplomaattiset suhteet olleet katkenneina. Englanti oli asettanut vaatimukseksi tunnustuksen antamiselle, että suuntautuminen Saksaan lopetetaan ja että maassa suoritetaan eduskuntavaalit. Kun nämä ehdot oli täytetty, länsivallat tunnustivat Suomen itsenäisyyden, Englanti 6.5.19, Yhdysvallat seuraavana päivänä, Italia 23.6.18. Erityisen merkittävää oli, ettei tunnustusta jätet-

ty riippumaan Pariisin rauhankonferenssin mahdollisista päätöksistä, kuten venäläiset emigrantit ja eräät länsimaiset poliitikotkin olisivat halunneet.

Emigranttivenäläisten johtajat esittivät 15.5.19 Pariisissa rauhankonferenssille vastalauseensa sille, että länsivallat olivat tunnustaneet Suomen itsenäisyyden, vaikka maan heidän käsityksensä mukaan piti kuulua Venäjän alueeseen. Irtaantumisesta voisi päättää vain sisällissotien päätyttyä kokoontuva perustuslakia säätävä kansalliskokous. Heidän asenteensa ymmärtämiseksi on todettava, että tuohon aikaan valkoisten venäläisten mahdollisuudet bolshevikkien kukistamiseksi näyttivät varsin suurilta. Amiraali Koltshakilla oli melkoinen armeija Siperiassa, kenraali Denikinillä vastaavasti Etelä-Venäjällä, kenraali Judenitsh kokosi joukkoja Viroon ja Pohjois-Venäjällä oli kenraali Millerin johdossa valkoisia venäläisiä joukkoja, jotka olivat yhteistoiminnassa ententen joukkojen kanssa.

Pariisissa olevat emigranttivenäläiset ja erityisesti kenraali Judenitsh suunnittelivat hyökkäystä Pietariin ja tähän operaatioon haluttiin suomalaisten osallistuvan omalta suunnaltaan, olisipa sen johtokin uskottu Mannerheimille. Tämä tunsikin kiinnostusta asiaan, olisihan sotatoimi merkinnyt bolshevikkien vallan kukistumista ja sen aikaisten arvioiden mukaan sillä olisi ollut hyvin suuret onnistumisen edellytykset.

Judenitsh pyrki jo alkuvuodesta neuvottelemaan Mannerheimin kanssa suunnitelmistaan. Toukokuussa interventio näytti tulevan ajankoh- taiseksi ja tällöin Mannerheim, neuvoteltuaan asiasta hallituksen kanssa, päättikin keskustella Judenitshin kanssa. Kesäkuun puoliväliin mennessä saatiin aikaan sopimusluonnos, jonka mukaan valkoiset venäläiset tunnustivat Suomen itsenäisyyden ja antoivat Itä-Karjalalle oikeuden kansanäänestyksellä päättää mahdollisesta liittymisestä Suomeen. Varsinaiset sotatoimet Pietaria vastaan suunniteltiin siten, että suomalaiset eivät marssisi sisään itse kaupunkiin, vaan sinne menisivät Judenitshin joukot hänen johdollaan. Suomalaisiin joukkoihin sijoitettaisiin venäläiset yhteysupseerit. Järjestyksen ylläpitämiseksi Pietarissa Mannerheim asettaisi Judenitshin käytettäväksi "valiokaadereita" noin 5000 miestä. Luonnoksen mukaan operaation ylin johto olisi uskottu Mannerheimille. Sopimuksen lopullinen hyväksyminen jäisi tietenkin toisaalta Suomen hallituksen ja eduskunnan sekä toisaalta valkoisten venäläisten

ylimmän johdon eli amiraali Koltshakin ja hänen hallituksensa hyväksyttäväksi.¹

Suomen hallituksen myötämielistä suhtautumista valkoisten venäläisten hankkeisiin osoittaa sekin, että se 31.10.19 "näki hyväksi suostua" siihen, että he saisivat sanomalehti-ilmoituksin ryhtyä kokoamaan asevelvollisuusikäisiä venäläisiä Perkjärvelle, josta heidät siirrettäisiin Viroon liitettäväksi Judenitshin armeijaan. Asiasta annettiin käskyt sotalaitokselle ja maaherroille, viimemainittujen piti antaa venäläisille tarvittavat matkustusluvut rajaseudulle.²

Tinkimätön perusedellytys Suomen osallistumiselle sotatoimiin Pietaria vastaan oli, että Suomen itsenäisyys oli tunnustettava. Koltshakia lukuunottamatta muut venäläiset johtajat olisivatkin tähän suostuneet. Judenitshin kanta ilmeni jo sopimusluonnoksesta, Pohjois-Venäjän väliaikaisen hallituksen suhtautuminen selviää sen päämiehen, kenraali Millerin sähköestä: "... se on Venäjän kansalliselle hallitukselle tehnyt esityksen välttämättömyydestä ... hyväksyä mainitut ehdot".³

Koltshak ei kuitenkaan halunnut antaa suostumusta, joka sitoisi tulevan perustuslakia säätävän kansalliskokouksen käsiä ja saman kannan omaksui myös emigranttien Pariisissa oleva johtokin. Ilmeisesti valkoisten venäläisten kantaan vaikutti se, että sotaonni näytti suosivan heidän yrityksiään kukistaa bolshevikit. Heiltä puuttui kuitenkin yhtenäinen johto, joka olisi koordinoinut sotatoimet ja niinpä bolshevikit löivät heidän interventioarmeijansa yhden toisensa perään.

Koltshakin hyökkäys keväällä 1919 johti hänen armeijansa aina Vjatkan - Samaran (nyk. Kirovin - Kuibyshevän) tasalle ja uhkasi saada yhteyden Arkangelin seuduilla oleviin Pohjois-Venäjän valkoisiin joukkoihin. Kesällä hänen oli kuitenkin peräännyttävä ja syksyllä hänen joukkonsa olivat työnnetty kauas Siperiaan. Koltshak itse luovutettiin bolshevikeille, jotka teloittivat hänet. Kenraali Denikin aloitti toukokuussa hyökkäyksen etelästä kohti Moskovaa ja valloitti jo Kiovan, mutta syksyllä bolshevikit työnsivät hänen joukkonsa takaisin Etelä-Venäjälle.

Samaan aikaan kuin Koltshakin ja Denikin armeijat yrittivät kukistaa bolshevikit, nämä joutuivat taistelemaan itsenäisyyttä tavoittelevia reunavaltioita Ukrainaa, Puolaa, Liettuaa, Latviaa ja

Viroa vastaan. Viron taisteluihin liittyi kenraali Judenitshin yritys hyökätä Pietariin. Lokakuussa 1919 hänen joukkonsa olivat jo Pietarin lähistöllä, mutta boshevikit onnistuivat työntämään ne takaisin Viron rajan taakse ja ne hajosivat. Suomen hallituksen edustaja Tallinnassa ilmoitti Ulkoministeriölle 9.12.19 huhusta, jonka mukaan "Suomen yleisesikunnan päällikkö olisi vielä äskettäin ollut jonkunmoisisissa neuvotteluissa Judenitshin kanssa". Kenraali Enckell kuitenkin kiisti jyrkästi tällaiset tiedot.⁴

Jo pelkästään se, etteivät valkoiset venäläiset varauksetta suostuneet tunnustamaan Suomen itsenäisyyttä, riitti estämään suomalaisten osallistumisen Pietarin operaatioon. Todettakoon myös, että hallituksen kanta oli pitkään epärodivä, päätöstä ei tehty puoleen tai toiseen, mutta ilman selvää itsenäisyyden tunnustamista siitä ei voinut olla puhuttakaan.^{4a}

Stählbergin kanta interventioon oli täysin kielteinen, joten hänen tultuaan presidentiksi oli tuskin luultavaa, että Suomi osallistuisi siihen.⁵

Sotaonnen kääntyminen suotuisaksi bolshevikeille aiheutti Yleisesikunnan mielestä vakavan uhan Suomelle. Yleisesikunnan päällikkö kirjoitti 15.7.19 sotaministerille asiasta seuraavasti. "Amiraali Koltshak perääntyy hillittömästi ... Denikinin offensiivi on melkein pysähtynyt ... Inkerinmaalla toimiva venäläinen armeijakunta vetäytyy takaisin Viron rajaa kohti ... Näiden bolshevikkijoukkojen saavuttamien menestysten johdosta voidaan, tuntien bolshevikkien ennenkuulumattoman ylimielisyyden ja julkeuden, varmuudella olettaa, että bolshevikit lähiaikoina alottavat voimakkaan hyökkäyksen Suomea vastaan". Toimi liittyisi maailmanvallankumouksen aikaansaamiseen, jota varten "menestyksellinen agitatsiooni ... on käynnissä".

Yleisesikunta esittikin nyt, että "viipymättä on ryhdyttävä sellaisiin toimenpiteisiin, jotta ainakin vakinainen armeija varustetaan kaikella mikä nopeata liikekannallepanoa varten on tarpeellista". Sotalaitos olikin tuolloin hyvin puutteellisesti varustettu, kuten jällempänä esitetään (sivu 153).⁸

Viikkoa myöhemmin sotaministeri sai muistion, jonka olivat allekirjoittaneet Ylipäällikön sijainen, kenraalimajuri Kivekäs, Yleisesikunnan päällikkö, kenraalimajuri Ignatius, päämajoitustestari, eversti Procope ja Yleisesikunnan päällikön apulainen, eversti Tunzelmann. Nämä olivat pitäneet 23.7.19 neuvottelun ja "olivat kaikki yksimielisiä siitä, että uhkaavan vaaran torjumiseksi on välttämätöntä viipymättä asettaa armeija liikekannalle ja ainoa

tapa rajan varmistamiseksi olisi Karjalan kannaksen miehittäminen Nevaan saakka".

Esitystä perustellaan sillä, että valkoisten venäläisten vastoinkäymiset ovat jatkuneet, bolshevikit ovat vallanneet takaisin suurimman osan Aunusta, Viron lienee pakko pian tehdä rauha, Pietarin alueelle kootaan joukkoja ja "koko Karjalan kannas ja Pietari on suomalaisten punaisten vaikutuksen alaisina, jotka pitävät siellä valtaa". Maan sisäinen tila on vaikea, punaisilla on "hallussaan joku määrä kiväärejä ja ammuksia". Näyttää siltä, että pian voivat bolshevikit keskittää kaikki voimansa Suomea vastaan. Meillä ei ole nykyisen tilanteen vallitessa mahdollisuuksia tällaisen massahyökkäyksen torjumiseen, vaan joudumme perääntymään kunnes liikekannalpano on suoritettu. Kannas joutuu "punaisten hirmuvallalle alttiiksi". Tämän estämiseksi olisi armeija mobilisoitava ja keskitettävä Kannakselle.

Tuoreitten tietojen mukaan olisi venäläisten hyökkäys näinä päivinä odotettavissa ja pääisku tulisi Laatokan puolelta Hiitolan - Raasulin rataa vastaan. "Ainoa mahdollisuus torjua bolschevikivaaraa ja taata maalle rauha on luonnollisen rajan hankkiminen, jolloin käy mahdolliseksi puolustautua suhteellisen pienillä joukoilla. Tämän rajan muodostaa Syväri ja Neva".

Muistioon on sotaministeri Walden tehnyt seuraavat merkinnät. "29/VII Valtioneuvosto päättänyt toistaiseksi olla ryhtymättä liikkeellepanoon tai harjoituksiin kutsumiseen". "Esittänyt Valtioneuvoston päätöksen Presidentille, joka yhtyi siihen. 29/VII Walden". Presidentti Ståhlberg oli ryhtynyt hoitamaan virkaansa muutamia päiviä aikaisemmin.

Mannerheimin viimeinen yritys saada Suomi mukaan interventioon oli hänen Pariisista lähettämänsä avoin kirje tasavallan presidentille 28.10.19. Hän oli lähtenyt maasta pian presidentinvaalin jälkeen. Länsivaltojen pääkaupungeissa ja niiden poliittisissa piireissä hän oli tutustunut tilanteeseen sekä liittoutuneiden suhtautumiseen Venäjän kysymykseen. Hän vaati nyt presidenttiä ottamaan myönteisen kannan interventioon. Mannerheimin käsityksen mukaan bolshevikkien kukistuminen oli vain ajan kysymys. "Jos Pietari valloitetaan ilman meidän apuamme, tulee maamme seisomaan arvaamattomien vaikeuksien edessä maamme suhdetta sen itäiseen naapuriin järjestettäessä", hän kirjoittaa ja jatkaa, että jos valkoiset venäläiset nyt lyödään

Pietarin edessä, tulee koko läntinen maailma asettamaan Suomen siitä vastuunalaiseksi. Mannerheimin vetoamus tuskin vaikutti Suomen kansaan hänen toivomallaan tavalla. Heinrichsin mukaan "kansalaisten suuri enemmistö oli sitä mieltä, että siinä puolustettiin toimenpidettä, joka suotuisimmassa tapauksessa pystyttäisi uudelleen vallan, jota se vihasi yhtä paljon kuin bolshevismia". Ilmeisesti tilanne oli neuvostohallituksen kannalta kriittinen Judenitshin joukkojen kolku- tellessa Pietarin portteja ja on tietenkin mahdollista, että Suomen osuus olisi tuolloin voinut olla ratkaiseva.⁸

Suomessa ilmeni myös sellaista mielialaa, että Suomen olisi osallistuttava hyökkäykseen Pietaria vastaan ja kun siitä ei näyttänyt tulevan mitään, puuhattiin vapaaehtoisjoukkojen lähettämistä Judenitshin avuksi. 7.12.19 lähetystö (mm. majuri von Hertzen) ehdotti Mannerheimille, että tämä ottaisi komentoonsa Pohjois-Venäjän valkoiset joukot sekä Suomesta koottavat vapaaehtoiset ja hyökkäisi luoteesta käsin Pietariin. Mannerheim torjui ehdotuksen jyrkästi. Myös suunnitelma vapaaehtoisten lähettämiseksi Judenitshin avuksi jäi suppeaan piiriin.⁹

Samoihin aikoihin Mannerheimin kirjeen kanssa eversti Aarne Sihvo teki sotaministerille esityksen Rajajoen - Pietarin rautatien miehittämisestä. Hän perusteli asiaa seuraavasti. Suomen omistusoikeus rataan turvattava samoinkuin suomalaisten pääsy kotimaahan ja rautatien kautta voidaan Pietarin nälkää näkeväälle väestölle toimittaa elintarpeita. Sihvo toteaa, että Pietarin valloitus on vain hetken kysymys - olivathan Judenitshin joukot jo aivan kaupungin tuntumassa. Hän sanoo puhuneensa asiasta suullisesti jo ennenkin ja myös aikaisemmille hallituksille ja sotaministereille, mutta nyt asialla on kiire. Kirjelmään on sotaministeri Berg merkinnyt, että pääministeri on esittänyt asian ulkoasiain valiokunnalle. Esitys ei johtanut toimenpiteisiin.^{9a}

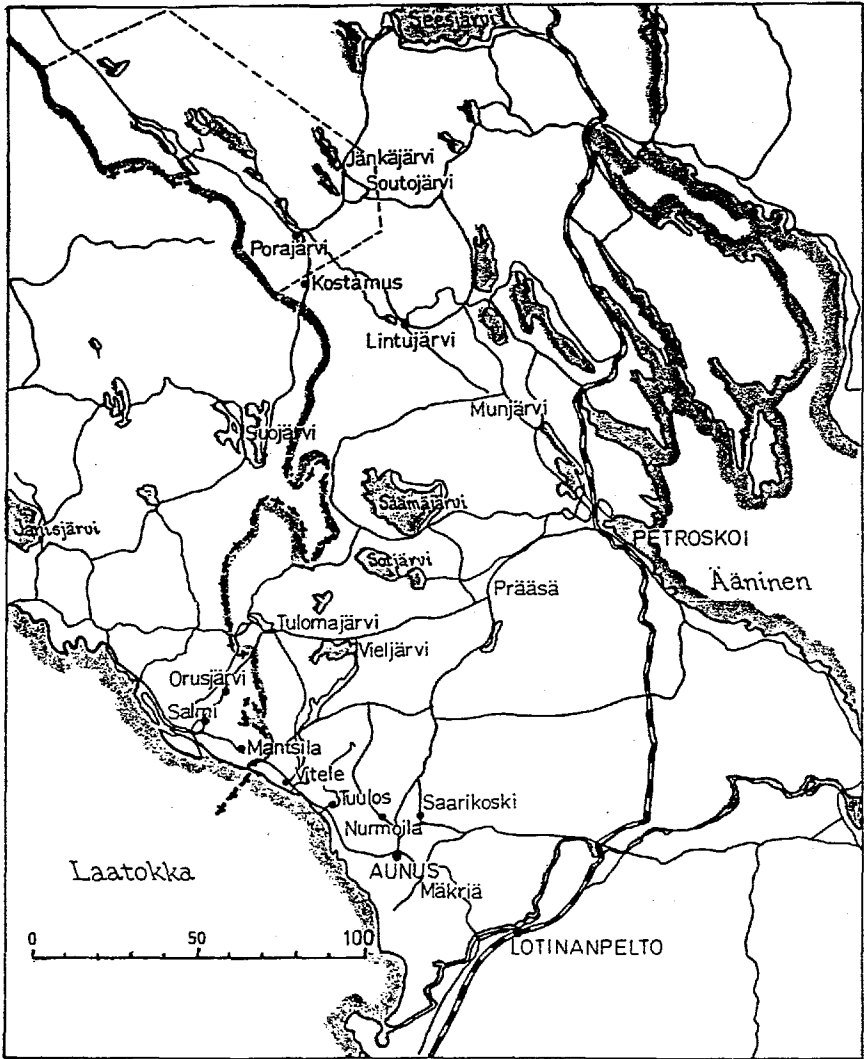
Suomen suhtautumiseen interventioon vaikutti myös länsivaltojen asenne. Mannerheim luonnehtii sitä sattuvasti sekä lyhytnäköiseksi että epäyhtenäiseksi, joten bolshevisminvastainen toiminta jäi voimattomaksi ja hajanaiseksi. Valkoisten venäläisten tukeminen ei tapahtunut yhtenäisen johdon alaisena. Koltshakin takana oli vain Ranska; Englanti ja Yhdysvallat pitivät häntä taantumuksellisena. Nämä kaikki tukivat Denikiniä, mutta eivät enää hänen seuraajaansa.¹⁰ Länsivaltojen johtavista valtiomiehistä toiset kehottivat, toiset varoittivat Suomea sekaantumasta Venäjän asioihin. - Lontoossa 12.-13.12.19 pidetyssä pääministerien kokouksessa länsivallat päättivät lopettaa interventio politiikkansa. Venäjän naapurimaissakaan sitä ei tuettaisi.¹¹

Neuvostohallitus tarjosi 11.9.19 Suomelle rauhaa. Hallitus suhtautui asiaan vakavasti ja lähetti jopa pari ministeriä neuvottelemaan asiasta. Kun saatiin tietää länsivaltojen tässä vaiheessa suhtautuvan rauhaan kielteisesti, eduskunta totesi 16.10.19 hallituksen tiedonannon perusteella, ettei ollut aiheellista ottaa huomioon neuvostohallituksen esitystä. - Tämä oli tarjonnut rauhaa samaan aikaan myös Itämerenmaille, jotka ryhtyivätkin neuvotteluihin.¹²

Judenitshin menestykset Pietarin suunnalla aiheuttivat Suomessa kansityksen bolshevikkien pikaisesta kukistumisesta. Tällöin saattaisi heidän joukkojaan pyrkiä pakenemaan Suomen puolelle. 2.Divisioona kirjoitti asiasta 20.-22.10.19 sekä Sotaväen päällikölle että Yleisesikunnan päällikölle ja ilmoitti riisuvansa tällaiset joukot aseista, mutta tarvitsevana apua niiden internoimiseen ja kuljetuksiin. - Aikomuksena oli perustaa 8 suojeluskuntapataljoonaa varmistamaan linja Lipola - Kivennapa - Raivola. "Tarkoituksena on ottaa kiinni kaikki edessäolevan sotilasvartiovyöhykkeen läpi päässeet yksityiset tahit pienemmissä joukoissa liikkuvat rajan yli tulleet sekä kuljettamaan ne tarkan vartiointin alaisina n.s. venäläisen komissionin tutkittaviksi (komissionin paikaksi tulee todennäköisesti Ollila), jonka komissionin hallitus asettaa ja hyväksyy". Suojeluskuntien Yliesikunta antoi jo 17.10.19 käskyn kahdeksalle suojeluskuntapiirille laatia suunnitelmat pataljoonan perustamisesta niin, että se olisi 24 tunnin kuluessa toimeenpanokäskyn saapumisesta lähtövalmiina rautatieasemalla. Suunnitelmaa ei kuitenkaan tarvinnut panna toimeen, kun tilanne Pietarin suunnalla ratkesikin bolshevikkien eduksi. Valtioneuvosto tekikin 10.11.19 "yksityisessä neuvottelussa" päätöksen, että pataljoonia ei lähetetä rajalle.¹³

3.11 AUNUKSEN RETKI

Kun liittoutuneiden joukkojen alaisina toimivat itäkarjalaiset ja suomalaiset punaiset olivat vuoden 1918 lopulla ottaneet vallan Itä-Karjalassa, pakeni melkoinen joukko Suomeen liittymistä kannattavia ja bolshevikkejä vastustavia itäkarjalaisia maasta. Syynä olivat myös terroriteot ja elintarvikkeiden takavarikoinnit. Suomen puolella itäkarjalaiset yrittivät saada hallitusta puuttumaan Itä-Karjalan kysymykseen ja lähettämään joukkoja vapauttamaan maan. Suomen hallitus pitikin ohjelmassaan Itä-Karjalan liittämistä Suo-

Aunus

meen samoilla perusteilla kuin ennenkin. Länsiliittoutuneet, ensi sijassa Englanti, tosin epäilivät Suomen vaikuttimia ja käsittivät Suomen vain ajavan Saksan etuja. Englanti ei hyväksynyt Repolan miehitystä eikä karjalaisten itsenäisyyspyrkimyksiä ja varoitti Suomea sotilaallisista toimista. Suomen hallitus ilmoittikin Englannin hallitukselle tammikuussa 1919, että sen joukot olivat menneet Repolaan vain suojatakseen väestöä bolshevikkejä vastaan.¹⁴

Samaten kuin Vienaan puuhattiin vapaussodan aikana vapaaehtoisretkikuntaa myös Aunuksen avuksi. Siitä ei kuitenkaan tullut mitään vuoden 1918 aikana.¹⁵ Seuraavan vuoden alkupuolella kuitenkin voimistui maassa propaganda retken puolesta. Sitä teki erityisesti Karjalan Kansalaisliiton Itä-Karjalan komitea, jonka päämääränä oli alueen liittäminen Suomeen. Tällöin ei lainkaan otettu huomioon sitä, että Vienen Kemissä oli helmikuussa pidetty kokous, jossa päätettiin Itä-Karjalan itsenäisyydestä - kaikki karjalaiset eivät suinkaan olleet valmiit liittymään Suomeen. Ainakin osaksi oli syynä pelko alueen luonnonvarojen käytöstä siten, että ne eivät hyödyttäisi alueen omaa väestöä.¹⁶

Tammikuussa 1919 tehtiin ensimmäinen yritys lähettää retkikunta Aunukseseen. Kun bolshevikit vuoden 1918 lopulla valtasivat Porajärven ja sen naapuripitäjät, pakeni sieltä väestöä Suomen puolelle. Näitä sekä suomalaisia vapaaehtoisia kerääntyi Suojärvelle ja 6.1.19 lähti pieni retkikunta rajan yli. Tarkoituksena oli vallata Porajärvi yllättäen, perustaa sinne suojeluskunta ja siten pitää yllä järjestystä sekä estää bolshevikkien terrori. Porajärvi vallattiin taistelutta, pidettiin kansankokous ja päätettiin liittyä Suomeen sekä pyydettiin avuksi sotaväkeä. Koska juuri näihin aikoihin Englannin hallitus oli varoittanut Suomea ryhtymästä sotatoimiin rajan takana, hallitus ei reagoinut pyyntöön. Tammikuun puolivälissä bolshevikit karkottivat retkikunnan takaisin Suomen puolelle.¹⁷

Helmikuun alussa muodostettiin toimikunta järjestämään suurisuuntaisempaa retkikuntaa Aunuksen vapauttamiseksi. Haluttiin antaa ulospäin sellainen kuva, että kysymyksessä oli aunukselaisten oma aloite. Tarkoitus oli julistaa Aunus itsenäiseksi, muodostaa sille hallitus ja sitten yhdessä Suomen hallituksen kanssa neuvotella liittoutuneiden kanssa Itä-Karjalan kysymyksestä.¹⁸

Yleisesikunta laati 17.3.19 päivätyn muistion, jossa se asettui vas-

tustamaan Aunuksen valtausta, vaikka totesikin, että se olisi "sekä moraalinen että aineellinen voitto ja muodostaisi käsissämme painavan pantin vastaisille rauhanneuvotteluille". Valtaus kuitenkin kiinnittäisi neuvostohallituksen huomion Suomesta uhkaavaan vaaraan, mistä olisi seurauksena, että se ryhtyisi tehostamaan Pietarin puolustusta. Tämä taas vaikeuttaisi sen valtaamista, mitä pidettiin tärkeämpänä, koska sen "kautta lankeaisi Aunus sitävastoin taisteluita Suomelle".

Yleisesikunta vastusti vapaaehtoisia retkikuntia, koska niistä oli hyvin huonoja kokemuksia, viimeksi Uhtuan retkikunnasta, joka oli "täydellisesti epäonnistunut". Yleisesikunnalla oli "vakavat epäilyksensä suunnitelman tarkoituksenmukaisuudesta ja sen sotilaallisesta hyödystä". Toisaalta arveltiin, että se kuitenkin tulee toteutettavaksi ja esitettiin oma näkemys siitä, miten sen pitäisi tapahtua.

"Operatsioonien päämääränä" olisi Petroskoin ja Lodelnoje Poljen (Lotinanpellon) valtaus sekä Muurmännin radan katkaiseminen, jolloin sitä ei voitaisi käyttää joukkojen siirtoihin. Molempien valtauksien on tapahduttava yllättävästi ja ellei se "ensi hyökkäyksellä onnistu, on suunnitelman katsottava menettäneen suurimmat onnistumismahdollisuutensa".

Joukot keskitetään Sortavalaan, josta "ylösmarssi" rajalle, Mantsilaan, Orasjärvelle (Orusjärvelle) ja Suojärvelle enintään 10 päivässä siten, että perillä ollaan samaan aikaan. Toiminnan salaamiseksi on raja suljettava kaikelta liikenteeltä. "Ensimmäisenä eteenmarssipäivänä seisoo Mantsilassa 1000 miestä, Orasjärvellä 500 miestä, Suojärvellä 500 miestä, täydellisesti varustettuna". Kokonaisvahvuudeksi laskettiin siis 2000 miestä.

Varsinainen operaatio suunniteltiin seuraavasti. Mantsilan ryhmän piti edetä Aunuksen - yhden komppanian kiertäessä Laatokan kautta - ja vallata kaupunki viimeistään toisena "eteenmarssipäivänä". Lotinanpelto otettaisiin neljäntenä päivänä. Orasjärven ryhmän piti edetä Tuloma- ja Videljärvien kautta Prjaschaan (Prääsään) yhtyen siellä Säämäjärven kautta hiihtävään Suojärven ryhmään. Yhdessä ryhmät valtaavat Petroskoin. Vallattujen alueiden väestöstä muodostetaan suojeluskuntia suojaamaan hyökkäysjoukkojen "etappilintoja". Hyökkäysjoukkoja varten oli varattava muonaa Salmiin 6000 miehelle

10 päiväksi ja Suojärvelle 1000 miehelle 5 päiväksi. Sortavalaan perustettaisiin elintarvikevarikko, jossa aina pidettäisiin muonaa 6000 miehelle 10 päiväksi. Varustusta, aseistusta ja ampuatarvikkeita piti koota Salmiin 4000 miehelle ja Suojärvelle 1000 miehelle. Sortavalaan varattaisiin perustettavia suojeluskuntia varten aseistus ja varustus 4000 miehelle.

Lopuksi todetaan, että jos retkikunta varustetaan tarpeellisella määrällä raskaita ja keveitä konekivääreitä, niitä ei enää riitä liikekannallepanossa perustettaville B-divisioonille. Muistio päättyy sanoihin: "Ottaen huomioon kaikki nämä vaikeudet ei Yleisesikunta voi puoltaa ehdotusta Aunuksen valtauksesi".¹⁹

Yleisesikunnassa laadittiin 26.3.19 kirjelmäluonnoksia, joissa mainitaan, että "sisäpoliittisista syistä nähtävästi tullaan lähettämään vapaaehtoinen retkikunta Aunuksen". Tämän vuoksi oli vakinaisten joukkojen suljettava raja Laatokasta Suojärvelle. "Bolsheviikkien yhä uudistuvat hyökkäykset rajan yli Salmin ja Suojärven pitäjiin antavat riittävän tekosyn rajavartioston asettamiseen jokaiseen rajakylään. Raja on suljettava kaikelta liikenteeltä". Toisessa luonnoksessa pyydettiin samalla perusteella sotaministeriötä varaamaan a- ja e-tarvikkeita sekä aseita ja varusteita tiettyihin paikkoihin. Näitä kirjelmiä ei ilmeisesti lähetetty, mutta 29.3.19 Yleisesikunta pyysi Ylipäällikön esikuntapäällikön toimenpidettä "sotaministeriöltä saatujen ohjeiden mukaisesti" Pohjois-Savon Rykmentin I Pataljoonan siirtämiseksi Mikkelistä Salmiin "itärajalla seisovien joukkojen tueksi". Samana päivänä lähetettiin sotaministeriön eri osastoille kirjelmät, joissa pyydettiin "sotaministeriön antamien ohjeitten mukaan" kiireellisesti siirtämään rajalle aiemmin mainitussa muistiossa olevat määrät muonaa, rehua, lääkintämateriaalia, aseita ja a-tarvikkeita sekä viestivälineitä.²⁰

Mannerheim oli Aunuksen retkeen nähden samalla kannalla kuin Yleisesikunta: Pietarin valloittaminen ratkaisisi Itä-Karjalan kohtalon. Hän vaati, että retkelle olisi saatava Englannin lupa ja hän ratkaisisi, milloin se voitaisiin aloittaa.²¹ Hallitus pohti asiaa useissa istunnoissa maalishuhtikuussa ja useitten vastakkaisten kannanottojen jälkeen päättyi 3.4.19 antamaan luvan Aunuksen vapauttamiseen vapaaehtoisjoukoin, jotta väestö voisi "käyttää hyväkseen itsemääräämisoikeutta".²²

Aunuksen valtaus alkoi yöllä 20./21.4.19, jolloin joukot ylittivät

valtakunnan rajan. Retkikunnan vahvuus oli aluksi 1000 miestä, kun YE:n suunnitelma olisi edellyttänyt kaksinkertaista määrää. Hallitus oli aluksi antanut luvan 1000 miehen pestaamiseen, mutta touko-kuussa sallittiin hankkia lisää vielä 2000 miestä, joten vahvuus suurimmillaan oli noin 3000 miestä.²³

Retkikunnan johdossa tapahtui useita henkilövaihdoksia. Aluksi piti majuri G. von Hertzenin olla sen johtajana, mutta Yleisesikunta määräsikin tehtävään eversti Tuntzelmanin. Hän ei ollut tehtävässä kauan, uudeksi johtajaksi tuli everstiluutnantti G. Gadolin. Touko-kuun alussa johto siirtyi eversti A. Sihvolle. Hänanoi eroa 20.8.19 ja hänen seuraajakseen Tasavallan presidentti nimitti majuri P. Talvelan.²⁴

Yleisesikunta piti retken ylimmän johdon tiukasti käsissään, mikä ilmenee esimerkiksi "virkaohjeesta everstiluutnantti Gadolin'ille" 17.4.19. "Everstiluutnantti Gadolin määrätään johtamaan Aunuksen retkikunnan sotatoimia retkikunnan ylimpänä sotilaallisena päällikkönä ... Kaikissa retkikuntaa koskevista kysymyksistä on (hän) välittömästi ja ainoastaan Yleisesikunnan Päällikön alainen". Hänen oli valvottava ja ohjattava kaikkia sotatoimia ja pidettävä huolta siitä, että eri ryhmien komentajat tarkoin noudattavat ylijohdon kaikkia käskyjä ja "tarpeen vaatiessa ryhdyttävä mitä ankarimpiin toimenpiteisiin kurin höltyamisen estämiseksi". Retkikunnan etappipäällikkö ei ollut Gadolinin alainen, mutta "velvollinen neuvottelemaan hänen kanssaan tärkeistä toimenpiteistä ja antamaan hänelle kaikki tarpeelliset tiedot etappilaitoksesta". Erimielisyydet heidän välillään ratkaisisi Yleisesikunnan päällikkö. Retkikunnan varsin erikoista asemaa kuvaa, että sen "virallisena toimeenpanijana on Aunuksen komitea", jonka nimissä kaikki käskyt ja kirjelmät allekirjoittaa joku komitean jäsen. Gadolin oli kuitenkin vastuussa siitä, että "hänen laatimaansa sanamuotoa kaikissa kirjelmissä noudatetaan ja ettei mitään käskyjä hänen tietämättään ja hyväksymättään anneta".²⁵

Operaatiota lähdettiin toteuttamaan Yleisesikunnan muistiossa 17.3.19 esitetyn suunnitelman mukaisesti. Retkikunta jaettiin neljään pataljoonaan, yksi kuhunkin operaatiosuuntaan ja yksi reserviksi. I Pataljoona eli eteläinen ryhmä, komentajana kapteeni U. Sihvonen, suunnattiin rantatietä Aunukseseen, III Pataljoona, keskimäinen ryhmä, komentajana majuri P. Talvela, eteni suuntaan Tulemajärvi -

Vieljärvi - Prääsä. IV Pataljoona eli pohjoinen ryhmä, komentajana kapteeni L. Maskula, eteni Suojärveltä Veskelyksen - Säämäjärven kautta Prääsäan. II Pataljoona jäi aluksi rajalle reserviksi.²⁶

I Pataljoona saavutti Aunuksen 23.4.19. Suunnitelman mukaisesti oli pienehkö osasto edennyt Laatokan kautta ja yritti lännestä käsin hyökätä kaupunkiin ennen pääjoukon saapumista, mutta lyötiin takaisin. Hyökkäystä jatkettiin etelään ja 26.4.19 vallattiin Syvärin luostari ja pian oltiin jo viiden kilometrin päässä Lotinanpellostä. Tähän hyökkäys kulminoitui voimien ehtyessä ja pataljoona joutui perääntymään. 1.5.19 alkoi taistelu Mäkriästä. 5.5.19 pataljoonan oli pakko aloittaa perääntyminen. 12.5. oli luovuttava Aunuksen kaupungista ja vetäydyttävä Tuulosjoelle. Kesäkuun alussa oltiin puolustuksessa linjalla Tuulos - Säntämä - Nurmoila - Saarikoski. Eteläiseen ryhmään liitettiin nyt myös II Pataljoona (komentaja kapteeni Hyppölä) ja siitä tehtiin retkikunnan 1.Rykmentti, jonka komentajaksi tuli majuri von Hertzen. Nyt seurasi kiivas taistelujen kausi. Rykmentti ei tyytynyt pelkästään passiiviseen puolustukseen, vaan uusi hyökkäyksensä etelään ja pääsikin Alavoisten kautta aina Pisiin ja Aunuksen kaupunkiin asti, mutta voimakas vihollinen pakotti suomalaiset vetäytymään takaisin Tuulosjoelle. 26.6.19 vihollinen suoritti laivaston tukeman maihinnousun Vitelen rannikolle ja kun sitä ei pystytty torjumaan ja kun samaan aikaan vihollinen hyökkäsi myös Tuulosjoella, oli suomalaisten peräydyttävä, osittain Suomeen, osittain pohjoiseen. Tilanne näytti Suomesta katsoen jo niin pahalta, että Ylipäällikkö antoi 27.6.19 käskyn, jonka mukaan Pohjois-Savon Rykmentin II Pataljoonan oli seuraavana aamuna marssittava Salmista Mantsilaan suojaamaan rajaa mahdollisia hyökkäyksiä vastaan. Pataljoonan oli otettava yhteys majuri von Hertzeniin, mutta rajaa ei saanut muuten ylittää. III Pataljoona eli keskimäinen ryhmä eteni Orusjärveltä Vieljärven suuntaan, miehitti sen useitten taistelujen jälkeen ja jatkoi Prääsää kohti, jonka se valtasi sitkeästi puolustautuvalta viholliselta 30.4.19. Tänne saapui myös pohjoisesta IV Pataljoona. Molemmat pataljoonat yhdistettiin nyt ja joukko sai pian 2.Rykmentin nimen. Komentajaksi tuli majuri Talvela. Rykmentti sai kesäkuun alku-
puo-

lella Sihvolta käskyn vallata Petroskoi. Hyökkäys päätettiin aloittaa 13.6.19. III Pataljoonan piti hyökätä tien suunnassa ja I sekä II Pataljoonan, joka nyt oli saatu mukaan, piti koukata metsien kautta. Näin saatiin vallatuksi Polovinan kylä Petroskoin länsipuolella. Hyökkäys kaupunkiin aloitettiin 20.6.19, tarkoituksena vallata se molemminpuolisella saarroituksella ja eräs osasto pääsikin aivan kaupungin tuntumaan, Suollusmäelle, josta tavoite jo näkyi. Tähän hyökkäys kuitenkin pysähtyi. Tarkoitus oli lähipäivinä yrittää uudelleen, mutta kun tähän aikaan taistelut Aunuksen kaupungista päättyivät tappioon, rykmentti perääntyi heinäkuun alussa linjalle Sotjärvi - Säämäjärvi. Vihollinen jatkoi hyökkäilyään suomalaisten asemia vastaan, mutta torjuttiin. Heinä-elokuun vaihteessa rykmentti vetäytyi Suomen puolelle. Säämäjärven seutu jäi nyt joksikin aikaa täydennyspataljoonan puolustettavaksi, mutta pian sekin vetäytyi rajan taakse. Tarkoitus oli ollut säilyttää Säämäjärven alue lähtöasemaksi uutta hyökkäystä varten, mutta verkien lisävoimien puuttuessa tästä ei tullut mitään.

Retkikunnan ylimmästä johdosta ilmeni erimielisyyksiä. Vaikkakin Yleisesikunta oli vastustanut koko retkeä, se kuitenkin piti hallussaan johdon siitäkkin huolimatta, että sitä havitteli myös aikaisemmin mainittu Karjalan komitea. Yleisesikunta antoi Sihvolle toukokuussa käskyn keskittää voimansa Petroskoin valtaamiseen. Tärkeänä pidettiin, että suomalaiset ehtisivät sinne ennen englantilaisia. Sihvon oli määrä pyrkiä yhteistoimintaan englantilaisten kanssa ja jonkinlainen yhteys saatiinkin heihin Munjärven suunnalla Talvelan vasemmalla siivellä. Englantilaisten komentaja, kenraali Maynard ilmoitti saaneensa käskyn toimia yhdessä suomalaisten kanssa, mutta hänen ehtonsa yhteistoiminnalle oli, että suomalaisten oli jätettävä kaikki valloittamansa alueet Pohjois-Venäjän väliaikaisen hallituksen huostaan. Sihvo puolestaan vaati, että venäläisten oli poistuttava niiltä alueilta, joissa he joutuivat tekemisiin suomalaisten kanssa. Näin lukkiutunein asentein ei yhteisiä operaatioita voinut syntyä. Yhteyden pitämistä varten Suomi kuitenkin lähetti yhteysupseerinsa Maynardin esikuntaan, kuten myöhemmin esitetään.²⁷ Venäläiset puolestaan olisivat vaatineet jopa suomalaisten alistamista heidän johtoonsa.

Aunuksen retken ainoa näkyvä tulos oli Porajärven liittyminen Suomeen. 6.6.19 teki kansalaiskokous siitä päätöksen ja pian sinne tuli Repolasta suojeluskuntaosasto. Syyskuussa Porajärven puolus-

tus uskottiin Savon Jääkärirykmentille, joka vastasi myös Repolasta. Myös Lintujärvi Porajärven naapuristossa päätti liittyä Suomeen, mutta sinne sotaministeri ei halunnut lähettää joukkoja, joten se jäi bolshevikkeille.²⁸

Yleisesikunta säilytti kriittisen asenteensa Aunuksen retkeen. Kirjelmässään sotaministerille 6.5.19 se toteaa epäilyksensä oikeiksi. Retki olisi pitänyt tehdä talvella ja riittävän suurin voimin, jolloin sillä olisi ollut onnistumisen mahdollisuudet. Lisäksi huomautetaan, että kuten aikaisemmin jo esitettiin, Itä-Karjalan kysymys - jopa Suomenkin kohtalo - ratkaistaan Pietarissa, "sillä ainoa keino bolsheviikkien kukistamiseksi ja rauhan saamiseksi on Pietarin valtaus ja Kronstadt'issa olevan laivaston hävitys".²⁹

Yleisesikunta lähetti 9.7.19 sotaministerille laajan muistion, jossa analysoitiin Aunuksen retken silloista tilannetta, siihen johtanutta kehitystä ja tulevaisuuden mahdollisuuksia. Aluksi todetaan, että eteläinen ryhmä, jota komensi majuri von Hertzen, oli "kykenevän johdon puutteessa ja katastroofimaisen peräytymisen demoraliseeramana" pakotettu peräytymään Suomen puolelle, "joukot hajaannuksissa eivät enää ole johtajansa käsissä". Pohjoinen ryhmä on taitavan komentajansa majuri Talvelan johtamana suorittanut peräytymisen täysin taistelukuntoisena ja jättämättä aseita vihollisen saaliiksi. Se pystyisi puolustamaan asemiaan, ellei eteläisen ryhmän hajaannus ja perääntyminen olisi paljastanut sen oikeata sivustaa ja etappitietä. Tämän vuoksi sen on ennen pitkää peräydyttävä Suomen rajalle.

Operaation epäonnistumisen syitä eritellään seuraavasti. Edettyään huhtikuussa Lotinanpellon ja Petroskoin edustalle retkikunta oli vallannut suurimman osan Aunusta ja Petroskoin läänin eteläosan. "Nämä sotilaalliset menestykset olivat kuitenkin ostetut jättämällä huomioonottamatta kaiken varovaisuuden ja tulevaisuuden turvaamisen". Eteläisen ryhmän komentaja oli toiminut täysin vastuuttomasti välittämättä Yleisesikunnan antamista ohjeista ja retkikunnan Ylijohdosta. Seurauksena olikin "verinen tappio ja joukkojen täydellinen saarto Aunuksen kaupungissa". Suurin tappioiden ja materiaalisin menetykset v. Hertzenin onnistui murtautua saarroksista. Ryhmän sotilaallisen maineen pelastamiseksi tappio pantiin Yleisesikunnan ja retkikunnan ylijohdon syyksi. v. Hertzenin yritykset Aunuksen takaisin valtaamiseksi olivat myös täysin vastuuttomia ja johtivat suuriin tappioihin sekä joukon kurin höltymiseen ja hajaantumiseen.

Syy oli kyvyttömän johdon. Vihollisen mähinnousun onnistuminen Vitelessä johtui siitä, ettei ollut lainkaan varauduttu sen torjumiseen.

Pohjoisen ryhmän toiminta oli moitteetonta ja se oli kesäkuun lopulla alkanut hyökkäyksen Petroskoita vastaan, jonka valtauksen jälkeen oli tarkoitus edetä etelään kohti Aunuksen kaupunkia, jolloin Tuuloksen rintamalla olevalta viholliselta olisi katkaistu paluutie. Eteläisen ryhmän katastrofin vuoksi sen oli kuitenkin keskeytettävä hyökkäyksensä ja lähdeettävä perääntymään välttääkseen saarroituksen.

Seurauksena Aunuksen retken epäonnistumisesta oli ensinnäkin Aunuksen kansan joutuminen bolshevikkien julman koston uhriksi. Tämä "bulee herättämään sekavia tunteita myöskin Vienan-Karjalan asukkaissa, joten kenties ainiaaksi olemme menettäneet ne psykologiset edellytykset, joiden nojalla saatoimme uskoa Venäjän-Karjalan liittyvän Suomeen". Operaatiossa oli menetetty suuri määrä vapaaehtoisia ja myös "mitä kallisarvoisimpia sotatarpeita, jotka sodan äkkiä puhjetessa tulevat puuttumaan kenttäarmeijaltamme".

"Suomalaisten vapaajoukkojen sotainen maine, joka Virossa oli levinnyt laajalle herättäen pelkoa bolsheviikeissa, on Aunuksessa kärsinyt auttamattoman vararikon". Tämä nostattaa heidän hyökkäyshaluaan ja lisää sodan uhkaa kaakkoisrajalla.

Yleisesikunta oli jo 17.3.19 (sivu 111) esittänyt, että sotatoimet Aunuksessa aiheuttaisivat vastatoimia Kannaksella ja tämä oli nyt kirjaimellisesti käynyt toteen. Muurmannin suunnalla olevat liittolaisjoukot ovat saaneet huonon kuvan sotakuntoisuudestamme, mikä alentaa arvoamme suurvaltojen silmissä. Muistiossa selostetaan Yleisesikunnan kirjelmässä esitettyä epäluuloa vapaaehtoisjoukkoihin nähden ja esitetään lopuksi millä ehdoilla toimintaa Aunuksessa voitaisiin jatkaa.

Retkikunta olisi muodostettava kokonaan uudestaan. Värväys olisi pantava toimeen suuressa mitassa ja ulotettava yli koko maan. Alakäisiä ei saisi ottaa mukaan. Vaatetus ja varustus olisi saatava ensiluokkaiseksi kustannuksia säästämättä. Vapaaehtoisia johtamaan olisi saatava armeijasta riittävä määrä kykeneviä upseereita ja aliupseereita, "katsomatta armeijassa siitä syntyviin vaikeuksiin". Johto olisi kokonaan "pysytettävä Armeijan Ylijohdon käsissä". "Siviilihenkilöitten ja -komiteain määräs- ja vaikutusvalta sotilaallisiin toimiin on kokonaan ehkäistävä". Muistion ovat allekirjoit-

taneet Yleisesikunnan päällikkö, kenraali Ignatius, päämajoitustamets-tari, eversti Procopé sekä Osasto I:n päällikkö, majuri Somersalo.

Sotaministeri, kenraali Walden, on laatinut muistiolle vastineen, jossa hän aluksi toteaa sen syntyneen Yleisesikunnan vapauttamiseksi kaikesta vastuusta, vaikka sitä ei ole mistään syytettykään. Hänen mielestään perussyy epäonnistumiseen on siinä, ettei Yleisesikunta suunnitelmia laatiessaan lainkaan ottanut huomioon Laatokalta uhkaavaa vaaraa, mikä juuri aiheutti epäonnistumisen. Olisi ollut parempi noudattaa ns. pienempää ohjelmaa eikä Yleisesikunnan kannattamaa suurempaa. Venäläisten joukkojen keskittäminen Karjalan kannakselle ei kuitenkaan ole johtunut Aunuksen operaatiosta, kuten Yleisesikunta väittää, vaan valkoisten venäläisten pohjoisrintaman aiheuttamasta uhkasta.^{29a}

12.8.19 Yleisesikunta "pyydettyinä lausuntona" esitti kantansa Itä-Karjalan kysymykseen. Aunuksen retkikunta on nyt, kuten aikaisemmat Uhtuan ja Lapin retkikunnat, osoittanut vapaaehtoiset sopimattomiksi tällaisiin yrityksiin. Harjaantumattomissa, lyhyen sitoumuksen tehneissä joukoissa ei voida ylläpitää tarpeellista kuria. Vain vakinainen sotaväki kykenee tällaisiin tehtäviin.

"Kysymyksen sisäpoliittinen puoli vaatii Suomen Hallituksen ratkaisemaan kantansa asiassa. Sen on tehtävä selvä ohjelma koko Itä-Karjalan kysymyksessä ja saatava sille eduskunnan enemmistön hyväksyminen". Hallitus on ulkopoliittisesti vastuussa retkestä ainakin moraalisesti, vaikkakaan ei juriidisesti. Boshevikit tietävät sen avustavan retkikuntia. Vastaavaa hyötyä avusta ei kuitenkaan ole ollut, kun "jo vapautetut alueet ovat uudelleen joutuneet (bolshevikien) koston ja hirmuvallan alle".

Yleisesikunta ehdottaakin nyt, että hallitus neuvottelemalla ympärysvaltojen kanssa aikaansaisi yhteisen ohjelman kysymyksen ratkaisemiseksi. Tällöin olisi asetettava seuraavat ehdot:

- a) Ympärysvallat luovuttavat riittävän määrän sotilastarpeita päämäärän saavuttamiseksi.
- b) Ympärysvallat takaavat Suomelle alueellisia etuja ja painostavat Venäjän hallitusta, siten että tämä myönnytys saavutetaan.
- c) Ympärysvallat suostuvat takaamaan avunantonsa tämän ohjelman suorittamisesta mahdollisesti johtuvien seurauksien varalta".

Yleisesikunnan mielestä valtioneuvoston päätös Porajärven ja Lintujärven liittämisestä Repolaan velvoittaa myös niiden suojelemiseen, joten sinne olisi kiireellisesti lähetettävä komppania sotaväkeä.

Kuntien valkoisille asukkaille oli myös annettava materiaalista sotilasapua.³⁰

Hallituksessa oli Aunuksen kysymyksen suhteen ristivetoa. Kuten jo mainittiin (sivu 112), hallitus antoi 3.4.19 luvan retkikunnan lähtemiseen. Lähtöpäivänä 21.4. eduskunnassa esitettiin jo asiasta sosialidemokraattien välikysymys. Pääministeri Castrén vastasi siihen 29.4., että olisi luonnotonta ja osoittaisi sivistyksen puutetta, ellei Suomi auttaisi Aunuksen kansaa pelastumaan sorrosta nyt kun se oli noussut sitä vastaan. Kysymys oli myös Suomen omasta turvallisuudesta, valloituspyyheet eivät tulleet kysymyksenkään.³¹

Liittoutuneiden ulkoministerien kokous 3.5.19, jossa päätettiin tunnustaa Suomen itsenäisyys, halusi takeita siitä, ettei Aunuksen valtausta pidettäisi tapahtuneena tosiasiana, vaan ainoastaan taisteluna bolshevismia vastaan. Tällainen vakuutus annettiinkin. Kuitenkin sekä erityisessä ministerivaliokunnassa että valtioneuvoston istunnossa 30.6.19 hyväksyttiin periaatteessa Aunuksen väliaikaisen hoitokunnan laatima ohjelma, joka mm. käsitti Aunuksen ja koko Itä-Karjalan liittämisen Suomeen.³² Tämän mukaisesti esitti Suomen valtuuskunta Pariisin rauhankonferenssissa 15.7.19, että Itä-Karjalan kansa oli jo ilmaissut halunsa liittyä Suomeen, joten nyt pyydettiin lupaa tämän toivomuksen toteuttamiseen. Vetoamus ei kuitenkaan johtanut tulokseen.³³

Hallitus käsitteli 14.8.19 edellä mainittua Yleisesikunnan lausuntoa ja päätti turvata Repolan, Lintujärven ja Porajärven kunnat bolshevikkien hyökkäyksiltä. Nykyinen rintamalinja Aunuksessa oli pidettävä vapaaehtoisten joukkojen avulla. Näiden komentajaksi sotaministeri pyysi YE:n päällikköä "kutsumaan Jääkärimajuri Paavo Talvelan" (sivu 113). Yleisesikuntaa kehoitettiin myös "viipymättä, lähettämään jonkun vanhemman esikuntaupseerin yhdysupseeriksi englantilaisen komentavan kenraalin luokse Muurmannille".³⁴

"Suomalainen yhteysupseeri Muurmannin radalla", kapteeni J W Snellman, sai Yleisesikunnan päällikön ohjeet toimintaansa varten 20.8.19. Aunuksen valtaus vapaaehtoisin voimin on osoittautunut mahdottomaksi. Vihollinen saa ennen pitkää selville, että "Hallitus käytettävissä olevineen apuneuvoinen ei seiso vapaaehtoisen toiminnan takana eikä itse ryhdy toimintaan tämän epäonnistuessa". Tämä antaa "viholliselle, joka puolestaan omistaa kaikki tarpeelliset apujoukot ja varastot, moraalisen ylivoiman". Jos sotilaalli-

sesti ja poliittisesti tyydyttävä sopimus saadaan aikaan, on hallitus - eduskunnan suostumuksen saatuaan - valmis avustamaan Itä-Karjalan ja Aunuksen vapautusta vakinaisilla joukoilla. "Ratkaisu näiden alueiden herruudesta tapahtuu silloin ennen kaikkea Karjalan Kannaksella. Suomalaisten joukkojen eteneminen Pietarin suunnalla tulee pakoittamaan bolshevikit tyhjentämään itärajamme takaiset ... seudut". - Tämähän oli ollut koko ajan sekä Mannerheimin että Yleisesikunnan kanta.

Vihollisuuksien puhkeamista Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä äkkiäkin pidettiin mahdollisena ja silloin olisi Snellmanin pidettävä yhteyttä siten, "että ohjelmanmukainen yhteistoiminta on taattu". Yhteysupseerille annetut "salaiset ohjeet" sisälsivät tavanomaisia tiedustelutehtäviä englantilaisten, valkoisten venäläisten ja bolshevikkien sotavoimien suhteen.³⁵

Yleisesikunnan papereissa on myös päiväämätön ja allekirjoittamaton asiakirja, joka sisältää ohjeita ulkoministeriön virkamiehelle Torsten Fellmanille. "Pyydän Teitä, Herra Tuomari, joutuessanne Kenraali Maynard'in päämajassa selittämään Suomen Hallituksen kaukokarjalaista ohjelmaa, siihen sisältyen myöskin Petsamon luovutusvaatimus, pitämään silmällä seuraavia osittain julkisia, osittain salaisia näkökohtia". Ohjeitten saaja ei ilmeisesti ole kovinkaan paljon ollut selvillä sen aikaisesta politiikasta, koska ohjeet ovat sekä laajat (8 sivua) että yksityiskohtaiset.³⁶

Yleisesikunta pyrki myös suoraan selostamaan näkökantojaan kenraali Maynardille. YE:n päällikön kirjeessä, jonka hän lähetti 10.9.19 Vianan Kemiin palaavan luutnantti de Linge Kilburyn mukana, sanotaan mm., että koska Englanti ja Ranska eivät vielä ole määrittäneet kantaansa Suomen armeijan mahdolliseen etenemiseen Pietariin, eivät Suomen hallitus ja eduskunta ole voineet päättää asiasta. Yleisesikunnan kanta on, että Itä-Karjala on toisarvoinen operaatiosuunta, koska ratkaisu tapahtuu Pietarissa. Kun bolshevikkijoukot näyttävät jatkuvasti vahvistuvan ja kun lännessä vasemmistopuolueet niitä tukevat, olisi YE:n päällikön mielestä mitä pikimmin käytävä yhteiseen taisteluun bolshevismia vastaan.³⁷

Kun liittoutuneet rupesivat vetämään joukkojaan pois Itä-Karjalasta siirtyi kapteeni Snellman ohjeittensa mukaisesti yhteysupseeriksi valkoisten venäläisten esikuntaan Medveschja-Goraan eli Karhumäkeen. Näiden silloinen komentaja, kenraali V Skobeltzyn, kir-

joitti hänen saavuttuaan sinne 19.9.19 Sotaväen päällikölle ilmoittaen pitävänsä suomalaisen yhteysupseerin tuloa erittäin suotavana, olihan molemmilla osapuolilla yhteinen vihollinen, bolshevismi. Kenraali Skobeltzyn kiinnitti sotaministerin huomiota Repolassa ja Porajärvellä oleviin suomalaisiin joukkoihin ja pyysi sotaministeriä lausumaan mielipiteensä asiasta. Hän halusi myös tietää, oliko Suomen ja Venäjän hallitusten välillä käyty neuvotteluja asiasta.

Kirjeeseen vastasi sotaministeri Berg, joka tunsikin Skobeltzynin Venäjän vuosiltaan. Kirjelmän konseptiin on merkitty: "Hyväksytty istunnossa Presidentin luona 10.X.1919 Bg". Aluksi todetaan, että yhteyden pitäminen on molemmille osapuolille eduksi ja siinä mielessä Berg hyväksyy Snellmanin jäämisen Skobeltzynin luo yhteysupseeriksi ja toivoo tämän vastaavasti lähettävän upseerin Suomeen. Varsinaisena asiana kirjelmässä ovat tiedot, joiden mukaan venäläiset aikovat suorittaa asevelvollisuuskutsunnat Repolan, Porajärven ja Lindajärven pitäjissäkin, vaikka nämä ovat Suomen hallituksen suojeluksessa. "En voi salata, että jos Teidän Hallituksenne ryhtyy vastoin ... väestön tahtoa pakkokutsuntaan, tulee se epäilemättä johtamaan vakaviin selkkauksiin näissä pitäjissä ..." Toimenpide tulisi vaikeuttamaan Suomessa olevien venäläisten asemaa - diplomaattisesti lausuttu uhkaus. Lisäksi huomautetaan, että suomalainen sotaväki mainituissa pitäjissä samalla suojaa Skobeltzynin oikeata sivustaa. Vedoten kansojen itsemääräämisoikeuteen ei pidetä suotavana sitäkään, että venäläiset panisivat toimeen kutsuntoja muissakaan suomensukuisten karjalaisten asuttamissa pitäjissä, nämä kun eivät kernaasti palvele venäläisissä joukko-osastoissa.³⁸

Syksyllä 1919 liittoutuneet luopuivat aikeistaan vaikuttaa Venäjän tilanteeseen Pohjois-Venäjän kautta ja rupesivat vetämään joukkojaan pois Muurmannelta; viimeiset laivattiin 12.10.19. Kun samoihin aikoihin bolshevikkien oli keskitettävä joukkojaan torjumaan Judenitshin hyökkäystä Pietariin, arvioivat Aunuksen valtaamista ajaneet piirit tilanteen otolliseksi uudelle yritykselle. Hallitukselle esitettiin, että se olisi nyt toteutettavissa 5000 miehellä. Valtioneuvoston istunnossa 17.11.19 ehdotus otettiin vastaan suopeasti ja päätettiin ottaa budjettiin 60 miljoonan markan määräraha Itä-Karjalaa varten, mutta sotatoimet lykättäisiin myöhemmäksi. Ehkä tähän vaikutti Yleisesikunnan kanta, senhän tiedettiin vastustavan tällaista operaatiota.³⁹

"Sanomalehtitietojen ja Hallituksen jäsenten lausuntojen mukaan

suunnittelee Hallitus uutta retkikuntaa Aunukseseen, Yleisesikunnan velvollisuus on uudestaan huomauttaa niistä vahingoista, jotka tällainen retkikunta ehdottomasti tulisi tuottamaan maallemme". Näin alkaa Yleisesikunnan 6.9.19 päivätty kirjelmä sotaministerille. Viitaten aikaisempiin lausuntoihinsa ja myös samoihin aikoihin taapahtuneisiin valkoisten venäläisten kärsimiin tappioihin Yleisesikunta pyytää ministeriä esittämään sen näkökannat valtioneuvostolle. Bolsheveikeilla on nyt mahdollisuudet irroittaa niin suuret voimat, että he pystyvät murskaamaan kaikki vapaaehtoisjoukot Itä-Karjalassa. "Ainoa mahti Pohjois-Euroopassa, jota bolshevikit tällä hetkellä pelkäävät ja joka olisi omiaan uhkaamaan heidän valta-asemaansa on Suomen vakinainen armeija". Agenttiansa kautta ja muutenkin bolshevikit tietävät, ettei hallitus tule käyttämään tätä voimaa Aunuksessa ja niin ollen heidän voittonsa vapaaehtoisista on vain yksinkertainen matemaattinen laskutoimitus. Yhä uudelleen muistutetaan, että "Itä-Karjalan kysymys ratkaistaan Pietarissa ja että kansallamme ei ole varaa uhrata asekelpoista nuorisooan epävarmoinhin kokeisiin toisarvoisilla rintamilla".⁴⁰

Myös retkikunnan viimeinen komentaja, majuri Talvela, laati 4.9.19 muistion "Karjalan Retkikunnan uudestaan muodostamisessa huomioon otettavia seikkoja". Ulkopoliittisesti olisi saatava aikaan täydellinen yhteisymmärrys Muurmännillä olevien liittoutuneiden joukkojen kanssa: välirajat selvitettävä, samoin yhteistoimintatavat. Sisäpoliittisesti koko valkoinen Suomi olisi saatava ottamaan asia omakseen. Erityisesti olisi suojeluskunnat saatava mukaan, niiden olisi jopa sitouduttava lähettämään määräprosentti vapaaehtoisia, jotka koottaisiin koulutusleireihin 3-4 viikon ajaksi. Joukoille annettaisiin pätevä päällystö ja alipäällystö sekä kunnollinen varustus. Johto olisi uusittava kokonaan, samoin Aunuksen hallitus, koska entiset eivät enää nauti luottamusta. Uuden retken tulisi olla "Hallituksen ja Yleisesikunnan kontrollin alaisena". Olisi myös saatava "täydellinen varmuus aineellisesta ja rahallisesta kannatuksesta hallituksen puolelta". - Muistioon on kenraali Berg merkinnyt "ad acta 7.IX", retken aika oli tuolloin jo ohi.^{40a}

Kun syksyn mittaan valkoisten venäläisten yritykset bolshevikkien kukistamiseksi toinen toisensa jälkeen raukesivat, hävisivät myös edellytykset uudelle Aunuksen operaatiolle. Hallitus päättikin antaa suunnitelmien raueta ja edellä mainittu määrärahaakin otettiin budjettiin pienennettynä 25 miljoonaa markkaan, joita kuitenkin

voitaisiin käyttää Itä-Karjalaa varten.⁴¹

Yleisesikunta johti suoraan sotatoimia Aunuksessa, mikä saattoi joskus aiheuttaa kitkaakin. Esimerkkinä todettakoon, että se oli antanut eversti Sihvolle luvan käyttää Viipurin Rykmentin Sortavalassa olevia kasarmeja, ohittaen 2.Divisioonan komentajan. Niinpä Ylipäällikön esikuntapäällikkö määräsi 9.7.19 divisioonan toimeenpanemaan asiasta tutkimuksen retkikunnan aiheuttamasta vahingosta ja omavaltaisuudesta. "Syylliset saatettavat lailliseen edesvastuuseen". Sihvo sähkötti nyt 2.Divisioonan komentajalle ja pyysi lupaa kasarmien käyttöön, koska ne "ovat Karjalan retkikunnalle välttämättömät". Tällä perusteella kenraali Theslöf suostuikin esitykseen ehdolla, että ne luovutetaan takaisin heti kun divisioona tarvitsee niitä, sekä "että täydellinen inventeeraus toimitetaan ja että varastot ja pataljoonan omaisuus tulevat asetetuilla vahtimiehillä vartioiduksi". - Suostumuksesta Theslöf ilmoitti Ylipäällikön esikuntapäällikölle 11.7.19.^{41a}

3.12 V I R O

Venäjän vallankumous näytti antavan mahdollisuuden Vironkin itsenäistymiselle, mutta kun bolshevikit 13.11.18 olivat julistaneet Brest-Litovskin rauhansopimuksen mitättömäksi, he jo viikkoa myöhemmin hyökkäsivät Baltiaan ja lakkauttivat vasta perustetut Viron kansalliset laitokset.⁴² Saksalaisten keväthyökkäys karkotti bolshevikit, mutta kun he vuoden lopulla vetäytyivät Baltiasta, alkoivat nämä taas hyökkäyksensä. Vaikka Viro jo 24.2.18 oli julistautunut itsenäiseksi, sillä ei vielä ollut puolustusvoimia lainkaan, olihan se ollut miehitettyä. Nyt saatiin kuitenkin kootuksi vapaaehtoisia joukkoja, osin koulupoikia, jotka pidättelivät vihollista, kunnes jonkinlainen armeija saataisiin muodostetuksi.

Tässä vaiheessa Viro pyysi apua Suomesta ja 25.11.18 hallitus - yleisen mielipiteen voimakkaasti tukemana - päättikin antaa sitä aseitten ja vapaaehtoisten muodossa. Suomessa koottiin kaksi joukkoa, Ekströmin vapaajoukko, jota myös Ekströmin rykmentiksi kutsuttiin sekä Pohjan Poikain Rykmentti. Edellistä komensi ruotsalainen majuri Martin Ekström, jälkimmäistä virolainen eversti Hans Kalm. Molemmat olivat osallistuneet Suomen Vapaussotaan. Viroon lähtevien joukkojen komentajaksi Mannerheim määräsi kenraalimajuri Martin Wetzlerin.

Ekströmin ensimmäiset joukot tulivat Tallinnaan 30.12.18 ja Pohjan Poikain 12.1.19. Virolaiset joukot olivat jatkuvasti perääntyneet aina 3.1.19 saakka ja saapuneet jo 30 kilometrin päähän Tallinnasta. Ensimmäiset suomalaiset joutuivat taisteluun 8.1.18. Nyt alkoi eteneminen ja maaliskuun loppuun mennessä oli maa vapautettu. Pääosa suomalaisista palasi kotimaahan. Ekströmin rykmentti otti osaa taisteluihin itärintamalla ja Pohjan Pojat Etelä-Virossa. Kenraali Wetzer, jonka piti olla kaikkien suomalaisten joukkojen komentaja, joutuikin johtamaan koko etelärintamaa.⁴³

Heinrichs kirjoittaa, että "mitkään romanttiset rotuhaaveet eivät säädelleet Mannerheimin menettelyä, kun hän päätti tukea virolaisten vapaustaistelua. Hän tunsu suurta myötätuntoa kaikkia yhteiskuntaluokkia ja kansoja kohtaan ... jos niitä vastaan hyökkäsi valta, jota hän on sanonut kaikista despotioista julmimmaksi ... Edelleen hän luultavasti näki Viron alueessa merkityksellisen tukialueen, jota kenties piankin tarvittaisiin bolshevikkeja vastaan suunnatun ristiretken lähtökohtana ... Vapaa ja valkoinen Viro lisäsi huomattavasti Suomen turvallisuutta, kun sen sijaan bolshevikkien hallitsema Viro merkitsi piilevää uhkaa". Puolustusministeri Walden taas selosti hallitukselle Viron rintaman kestämisen tärkeyttä. "Jos virolaiset tekevät aselevon, se on meille yhtä turmiollista kuin jos bolshevikit valloittaisivat Viron - äärimmäisen suuri vaara Helsingille ja koko Suomelle". Hallitus oli samaa mieltä.⁴⁴

Mannerheim korosti Wetzterille, ettei suomalaisia joukkoja saanut käyttää Viron rajojen ulkopuolella eikä sellaisiin operaatioihin, jotka palvelevat venäläisten tarkoituksia. "Tietenkään ei saa ryhtyä mihinkään syvemmälle ulottuvaan toimenpiteeseen Viron itärajan yli. Aloitteen täytyy tässä asiassa kuulua meille, emmekä me lyö laimin oikeata aikaa kunhan ensin on luotu välttämättömät edellytykset". Tässä toisaalta on kyse siitä, ettei Suomen miehiä saanut uhrata operaatioihin, joista ei ollut Suomelle hyötyä, toisaalta siitä, että Pietarin operaatioihin osallistuminen oli odotettavissa, mutta ei suinkaan vielä selvä asia. Mannerheim halusi säilyttää itsellään ratkaisun eikä joutua vedetyksi mukaan toisten toimesta.⁴⁵

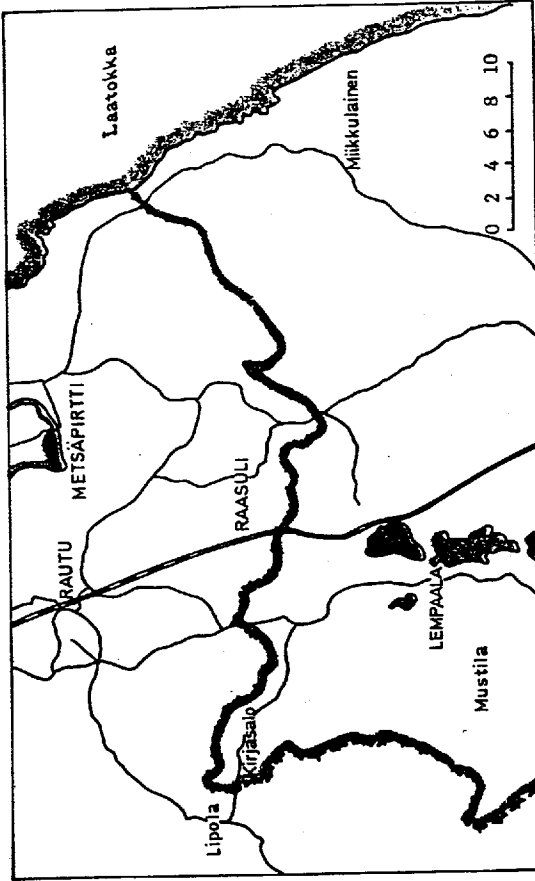
Esimerkkinä siitä, että periaatetta myös käytännössä noudatettiin, kerrottakoon seuraava tapaus. Koivistolla olevan lento-osaston päällikkö, luutnantti A. Pajunen, ilmoitti Ilmajoukkojen komentajalle

29.1.19, että virolaiset ja eversti Ekström olivat pyytäneet lentäjiä pommittamaan Jamburgin (nyk. Kingisepp, Narvasta 25 km itään) lähellä olevaa rautatiesiltaa, jotta venäläisten panssarijunan hyökkäilyt kävisivät mahdottomiksi. Koska lentäjiä oli kielletty hyökkäämästä "bolshevikkien kimppuun ilman että he ovat rajojensa ulkopuolella", Pajunen nyt anoi lupaa "saada lähettää lentokoneen pariksi päiväksi avustamaan Viron armeijaa". Asia meni virkateitse sotaministerin ratkaistavaksi. 17.2.19 tiedotettiin, ettei tämä "voi hyväksyä, että armeijan harvoja lentokoneita ilman pakottavaa syytä asetetaan vaaralle alttiiksi". Samaa mieltä oli ollut Ilmailuvoimien komentajakin.⁴⁶

Vapaaehtoisten lisäksi Suomi antoi Virolle myös aseapua. Sotaministeriö piti kuitenkin tiukasti kiinni siitä, ettei tällöin saanut heikentää omaa puolustusvalmiutta. Viroon luovutettiin vain vähäisiä määriä ja vain sellaista materiaalia, joka ei kuulunut omiin varauksiin. Myös Englanti auttoi Viroa. Se lähetti laivasto-osaston Tallinnaan 12.12.18 ja tämä luovutti virolaisille aseita - vieläpä kaksi valtaamaansa venäläistä sotalaivaa. Alkukesästä Viro pyysi uudestaan apua, nyt sitä uhkasivat etelästä käsin saksalaiset ja balttilaiset joukot. 7.6.19 hallitus torjui - Mannerheimin kannan mukaisesti - avunpyynnön. Samana päivänä Yleisesikunnan päällikkö kirjoitti Viron avustuskomitealle mm. seuraavaa. "On suoranaista historiallinen häpeä, että samaa vihollista vastaan taistelevat tähänastiset liittolaiset kääntävät aseensa toisiaan vastaan kiihtyen verisiin taisteluihin. Yleisesikunta pyytää Viron komitean huomauttamaan asianomaisille että se ymmärtämys ja asianharrastus, jota Suomi Viron vapautustistelun alusta alkaen on veljeskansalle osoittanut on nyt vaarassa kuolla, elleivät sotatoimet Balttilaisten ja Virolaisten välillä lakkaa".⁴⁷ - Viro onnistui torjumaan hyökkäyksen ilman suomalaisten apua.

3.13 I N K E R I

Inkerissä oli suomalainen kansallistunne herännyt jo viime vuosisadan puolivälissä ja niinpä sielläkin otettiin vastaan Venäjän vallankumous toivorikkain mielin. Kansalliskokouksessa 23.4.18 suunniteltiin jo kulttuuriautonomian perustamista. Vallankumouksellisten mielivalta ja varsinkin bolshevikkien päästyä valtaan alkanut sekasorto ja terrori aiheuttivat kansannousun Länsi-Inkerissä. Bolshevikit ku-

Inkeri

kistivat sen verisesti, mistä johtuen inkeriläisiä pakeni joukoin Vieroon ja Suomeen. Inkeriläisten kokous Viipurissa 24.11.18 esitti Suomen hallitukselle toivomuksen Inkerin liittämistä Suomeen. Aloitteeseen suhtauduttiin myönteisesti ja 31.1.19 perustettiin Helsingissä Inkerin väliaikainen hoitokunta, mutta konkreettisiin toimiin ei ryhdytty.

Virossa inkeriläisten vetoamukset johtivat välittömästi toimintaan ja maaliskuussa 1919 ryhdyttiin perustamaan inkeriläistä vapaajoukkoa, Inkerin rykmenttiä. Tämä osallistui toukokuun puolivälissä alkaneeseen virolaisten hyökkäykseen itärajan yli. Se eteni aluksi hyvin ja inkeriläiset olivat jo Yhinmäen tasalla, mutta kun bolshevikit saivat lisävoimia, heidät pakotettiin perääntymään. Vaihtelevalla menestyksellä käytyjen taisteluitten jälkeen rintama vakiintui Narvajoelle.

Pohjois-Inkerissä ryhdyttiin keväällä 1919 kokoamaan vapaajoukkoa, joka olisi valmiina siltä varalta, että Suomi osallistuisi hyökkäykseen Pietaria vastaan. Suomessa osoitettiin inkeriläisille varsin voimakasta myötätuntoa, mutta hallituksen asenne oli ristiriitainen - ei haluttu antaa bolshevikille aiheutta syyttää Suomea hyökkäyksestä. Kirjasalon alueelle, vastapäätä ns. Lipolan mutkaa, oli kerääntynyt pakolaisia, jotka olivat valmiit torjumaan väenottoja puna-armeijaa. 1.3.19 valtioneuvosto päätti päästää täältä 1000 Suomeen pyrkivää inkeriläistä rajan yli, mutta asekuntoiset miehet, Inkerin vapaajoukko, jäi Kirjasaloon.⁴⁸

Bolshevikit hyökkäsivät 16.6.19 kotiseutuaan puolustavien inkeriläisten kimppuun ja pakottivat heidät perääntymään lähelle Suomen rajaa. Inkeriläiset pyysivät 6.7.19 2.Divisioonan komentajalta lainaksi 50 kivääriä ja 2000 patruunaa, jotka palautettaisiin heti kun he olisivat saaneet valtioneuvoston myöntämät ampumatarpeet. Divisioonana ei kuitenkaan suostunut pyyntöön. Inkerin avustuskomitea antoi 18.7.19 sotaministerille aseitten saamiseksi sitoumuksen, että inkeriläiset joukot tulevat "täydellisesti alistumaan Suomen sotilas johtoon". Komitea ei myöskään "tule pyytämään näiden joukkojen tarpeisiin muonaa, hevosia, rehuja eikä varoja upseerien ja ali-päällystön palkkoihin".⁴⁹

Inkeriläiset ryhtyivät kuitenkin hyökkäykseen 28.7.19 ja valtasivat rajan eteläpuolelta aluetta linjalle Mustila - Miikkulainen saakka, noin 10 - 15 km rajalta. Vapaajoukon päällikkö, everstiluutnantti Y Elfvengren lähetti Yleisesikunnan päälliköille puhelinsanoman ilmoittaen valtauksesta ja pyysi apua. Hän kertoi väestön suurella ilolla tervehtineen valkoisia, mutta ei pienellä joukollaan pystyisi "niin suuren alueen puolustamiseen ja järjestämiseen. Jos ei tule apua Suomesta vapaaehtoisia, tai vakinaisia joukkoja, niin tulen pakotetuksi pienentämään aluetta. Lähettäkää mitä pikimmin elintarpeita joukoille ja väestölle ... Joukot kärsivät täydellistä nälkää. Olisi välttämätöntä saada tänne mitä pikimmin johtajia. Lähettäkää heti kenttäkeittiöitä ja muuta, etupäässä pyydän patruunoita". - Lähettäessään sanoman Ylipäällikön esikuntaan, 2.Divisioonan komentaja liitti siihen lausuntonsa, jonka mukaan hän oli "ankarasti kieltänyt lähettämästä yhtäkään sotilasta eli mitään sotatarpeita rajan yli". Kenraali Kivekäs liitti sanomaan oman lausuntonsa: "Ilman presidentin ja hallituksen lupaa emme tietysti voi Inkeriläisiä auttaa. 2.div.komentaja on toiminut oikein - Esitän asian presidentille".^{49a}

Elfvengren ei saanut pyytämäänsä apua ja niinpä hän joutuikin 3.8.19 ilmoittamaan "olleen pakoitettu bolshevikien ylivoiman ja ampumatarpeiden puutteen takia peräytymään entisiin aseisiin Kirjasalossa, puolustaakseen jääneillä patruuneilla pakolaisia, jotka suurissa määrissä, omaisuus mukanaan, ovat sijoittuneet Kirjasalon kylään, ja estääkseen heidän rajan yli tulonsa. Tappiot ovat olleet 4 miestä lievästi haavoittunut ja yksi kuollut suomalaisen rajavartiosotilaan kuulusta rajan sulkemisen johdosta".^{49b}

Presidentti ja valtioneuvosto päättivät 29.7.19, että inkeriläisten hyökkäyksen johdosta oli suoritettava tarkka tutkimus ja jos he olivat syyllistyneet sitoumuksensa vastaiseen toimintaan, oli "riisuttava aseet jokaiselta Inkeristä Suomen puolelle tulevalta mieheltä". Näin sitten rajalla tehtiinkin. - Tutkimusta suorittamaan määrättiin everstiluutnantti K Mandelin ja maaherra A Hakzell.^{49c}

Käsketty tutkimus valmistui 3.8.19 ja siinä selostettiin aluksi hyökkäyksen taustaa. Kun bolshevikkihallitus oli toukokuun lopulla antanut käskyn pakko-otosta puna-armeijaan ja uhannut poisjäävien omaisia vangitsemisella ja omaisuuden riistolla, oli noin 2000 henkeä lähtenyt pakosalle. Suurin osa oli tullut Suomen puolelle, mutta osa oli jäänyt rajan pinnassa oleviin kyliin, mm. Kirjasaloon.

Näitten kylien eteläpuolelle pakolaiset olivat järjestäneet vartioketjun, johon miehet vaihdettiin pääasiassa Suomen puolelta. Rajan ylittäminen tapahtui aina ilman aseita ja Rajamaan komendantin antamin lupatodistuksin. Pakolaisia oli myös jyrkästi kielletty avaamasta tulta Suomen puolelta.

Suomeen tulleet noin 500 miestä olivat heti "ryhtyneet harjoittelemaan sotatempuja" joukossa olevien aliupseerien johdolla. Kun everstiluutnantti Elfvengren oli saapunut Rautuun 23.7.19, olivat inkeriläiset pyytäneet häntä johtajakseen, mihin hän olikin suostunut. Suomen hallitukselta he olivat saaneet 430 kivääriä ja muutamia konekivääreitä.

Kesän aikana bolshevikit olivat suorittaneet myös karjan pakko-ottoja ja heinäkuun lopulla oli saatu tieto koko Lempaalan pitäjän karjanviemisestä. Kun tiedettiin alueella olevan varsin vähän bolshevikkeja, kokoontui inkeriläisiä noin 500 miestä yrittääkseen estää omaisuutensa ryöstämisen. He piirittivät yllättäen kokouspaikan, missä bolshevikit olivat päättämässä karjan otosta. Osan näistä, mm. viisi komisaaria, he ottivat vangeiksi, osa pääsi pakoan. Vapautettuun alueen Mustilan - Miikkulaisen tasalle asti he keräsivät karjansa ja muutakin omaisuuttaan ja vähitellen vetäytyivät entisiin asemiinsa Kirjasalon kohdalle.

Toimintaa oli johtanut Elfvengren, mutta hän ei ollut inkeriläisiä siihen kehottanut, vaan aloite oli heidän itsensä. He eivät mielestään olleet tehneet "sotaretkeä", vaan ainoastaan yrittäneet pelastaa omaisuuttaan. Tutkijattotesivat myöskin, että retkeä ei ollut aloitettu Suomen puolelta, vaan inkeriläisten hallussa olevalta alueelta, josta sitä myös oli johdettu.^{49d}

Tämän selvityksen saatuaan sotaministeri peruutti 9.8.19 käskynsä riisua inkeriläiset aseista. Hän tiedotti samalla sotilasjohdolle ministeriön luovuttaneen inkeriläisille 550 kivääriä ja 8 konekivääriä sekä "rajoitetun määrän ampumatarpeita". Hän toisti myös, että inkeriläiset ovat sitoutuneet alistumaan suomalaiseseen sotilasjohtoon, "lähinnä siis 2 Div. komentajan käskynalaisuuteen".^{49e}

Inkeriläisten asema ja johtosuhteet pysyivät kuitenkin edelleen ongelmallisina. Sotaministeriö vastasi 2.Divisioonan 2.9.19 esittämään kysymykseen 13.9.19, että "vapaaajoukot toistaiseksi kurinpitosuhteessa ovat pidettävät samassa asemassa kuin suomalaiset sotilaat, jota paitsi Divisioonaa on oikeutettu asettamaan sota-oikeuksia sanotuissa

joukoissa. Myöskin voidaan mainittuja vapaajoukkoja, mikäli ne osot-tautuvat luotettaviksi, käyttää Divisioonan harkinnan mukaan vartio-palvelukseen".^{49f}

Suora kirjeenvaihto ministeriön ja divisioonan kesken jatkui. Viime-mainittu esitti 25.9.19, että joskin inkeriläiset ovat saaneet aseita, ei ole myönnetty varoja "sotajoukkojen muodostamista varten inkeriläisten keskuudessa". Ei voida palkata upseereita ja aliupseereita näitä johtamaan, joten divisioona ei voi "vastata järjestyksestä harjoittamattomassa, kurittomassa, mutta asetetussa joukossa". Niinpä esitettiin kaksi vaihtoehtoa, joko inkeriläiset riisuttaisiin aseista ja lähetettäisiin "ympäri Suomea etsimään siviilityötä" tai myönnettäisiin varoja 1500 miehen vahvuisen joukko-osaston muodostamiseen. Joukon nykyinen varustus oli "erittäin puutteellinen, osa miehistä avojaloin tai on heillä kenkiä ilman pohjia". Divisioona kannatti jälkimmäistä vaihtoehtoa, koska joukon hajoittaminen olisi inkeriläisille niin "kova isku, että heidän luottamuksensa Suomeen laimentuisi" ja he lisäisivät ennestäänkin runsasta työttömyyttä.⁵⁰

2.Divisioona ilmoitti 20.10.19 Yleisesikunnan päällikölle saaneensa tietää kenraali Gulevitschin aikovan sijoittaa venäläisiä upseereita inkeriläiseen vapaajoukkoon ja mahdollisesti käyttää sitä hyökkäykseen Pietaria vastaan. Koska se oli ainakin nimellisesti divisioonan alainen ja "asetettu Suomen hallituksen antamalla kivääreillä", ha-luttiin tietää hallituksen kanta asiaan ja saada ohjeita tapauksen varalta. - Pelko jäi aiheettomaksi.^{50a}

Everstiluutnantti Elfvengren ryhtyi uudestaan hyökkäykseen 22.10.19 2.Divisioonan nimenomaisesta kiellosta huolimatta, mutta yritys ei johtanut tuloksiin.^{50b}

Sotaväen päällikkö puuttui johtosuhteisiin kysymällä sotaministeriltä 27.10.19, olivatko inkeriläiset "suorastaan Sotaministeriön vai Valtioneuvoston alaisia". - Tämän jälkeen näyttää virkatietä noudatetun. Kysymys lienee ollutkin lähinnä retorinen, mitä osoittaa sekin, että 2.Divisioonan komentaja antoi 4.11.19 vapaajoukon komentajalle luvan "tehdä hyökkäyksen saadaksemme aikaan paremman majoituksen inkeriläisille. Tätä hyökkäystä ei kumminkaan saa jatkaa pitemmälle kuin Lempaalaan asti. Tämän sotatoimen lähtökohtana on käytettävä Kirjasaloa".^{50c}

Pari päivää myöhemmin divisioonan komentaja - ilmeisestikin perustellakseen toimenpidettään - kirjoitti Sotaväen päällikölle, että

punaiset ryöstelivät ja polttelivat inkeriläiskyliä, mm. Raasulin ja Miikkulaisen kylät oli jo tuhottu. Tämä tietenkin herätti inkeriläisissä vapaaehtoisissa pahaa verta ja he halusivat hyökätä pelastamaan ja turvaamaan omaisuuttaan. Koska pakolaiskysymys jo nyt tuotti vaikeuksia ja lisää väkeä tuli jatkuvasti, olisi edullista antaa Elfven-grenille lupa hyökätä. "Alueen jonka hän saisi miehittää pitäisi olla niin suuri, että hän voisi majoittaa pakolaiset sinne ja kumminkin olisi helppo puolustaa. Tämä on mahdollinen niin kauvan kuin bolschevikit vielä ovat suhteellisen heikot meidän rajalla". Tunzelmanin mielestä inkeriläisten kysymys olisi "nyt ratkaistava, joko siten, että heille ... myönnettäisiin mahdollisuus järjestää toimeentulonsa Venäjän puolella rajaa tai niin että heidät rajaseuduilta siirrettäisiin eri paikoille Suomea hakemaan toimeentulonsa". Wilkama puolestaan esitti, että "inkeriläiset mahdollisimman pian siirrettäisiin rajalta kauemmas sisämaahan, jossa heille joko hankitaan työtä tai muodostettaisiin erikoiseksi Suomen sotalakien alaiseksi joukko-osastoksi".^{50d}

Vaikkakaan inkeriläiset eivät onnistuneet saamaan haltuunsa suunniteltua aluetta, he kuitenkin pystyivät pitämään hallussaan Kirjasalon aina Tarton rauhaan asti, jolloin heidän oli lopetettava taistelutoimintansa. Osa inkeriläisistä vetäytyi Suomen puolelle, osa palasi entisille kotiseuduilleen.

2.Divisioona esitti Sotaväen päällikölle 19.11.19, että "rajalohko Lipolasta (mukaanlaskettuna) Laatokkaan luovutettaisiin inkeriläisille vapaajoukoille, joita täydellisesti asetettaisiin Divisionan käytettäväksi". Olisi kohtuullista, että inkeriläiset suorittaisivat "tämän vartiopalveluksen, joka heille ei suinkaan tulisi rasittavaksi, koska heitä on ainakin 1000 miestä" - saavathan he "Suomen valtiolta koko ylöspitonsa". Wilkama lähetti ehdotuksen sotaministerille esittäen omana kantanaan, että inkeriläisten käyttöä rajoittaa upseerien puute ja heidän huono varustuksensa. "Jos inkeriläisille tästä huolimatta uskottaisiin osa rajan puolustusta olisi heille hankittava asianmukainen varustus ja vaatetus, johon sotalaitoksen muutenkin vaikeat rahasiat tuskin riittävät". Inkeriläisten olisi myös "ehdottomasti vannottava uskollisuudenvaala Suomen hallitukselle, alistuttava kaikissa suhteissa suomalaisen sotilasjohdon alaiseksi sekä kaikessa noudatettava Suomen sota- ja siviililakia".^{50e} - Wilkama oli jo aikaisemmin esittänyt, ettei Suomen armeijasta liikenisi inkeriläisjoukkoon upseereita eikä aliupseereita, olihan sillä itselläänkin näistä puutetta.

Vapaaajoukosta muodostettiinkin kolmipataljoonainen rykmentti, joka esiintyy nimillä "Pohjois-Inkerin vapaaajoukkojen I Rykmentti" ja "Poh-

jois-Inkerin Rykmentti". Pohjois-Inkerin Rintaman Ylipäällikön esikunta oli Raasulissa ja joukot olivat Suomen puolella lukuunottamatta II Pataljoonaa, joka oli Kirjasalossa (kuvas. 126). 3.12.19 päivätyn ilmoituksen mukaan joukkojen kirjoissa oli yhteensä 1674 miestä, taisteluvahvuus oli 821. - 2.Divisioonalla oli yhteysupseeri Ylipäällikön esikunnassa.^{50f}

Valtioneuvosto päätti 12.2.20 myöntää "Inkeriläisten rykmentin avustamiseen" helmikuulle 500,000 markkaa seuraavin ehdoin. Rykmentti avustaa suomalaisia sotilasviranomaisia rajan vartioinnissa ja sulkeamisessa "idästäpäin uhkaavan ruttovaaran takia". Tähän aikaan oli Venäjällä todettu ruttoa ja Kannaksen raja oli määrätty täydellisesti suljettavaksi ja väestö evakuoitavaksi puolen kilometrin levyiseltä vyöhykkeeltä rajan pinnasta lukien. Rykmentin oli alistuttava "suomalaisten sotilasviranomaisten käsky- ja kurinpitovallan sekä suomalaisen sotilaslainsäädännön alaiseksi" ja se tuli Suomen ja Venäjän rajamaan komendantin alaiseksi. Tämän oli myös kuukausittain tilattava Sotaministeriöstä rykmentille tulevat määrärahat. - Alistuksesta unohdettiin ilmeisestikin ilmoittaa 2.Divisioonalle, koska tämä 23.3.20 peräsi asiaa sotaministeriltä ja anoi samalla kuuliuisimmin, että tällaista "menettelytapaa vastaisuudessa vältettäisiin".^{50g}

Rykmentti liitettiin myöhemmin mukaan varsinaisena joukko-osastona Kannaksen suojajoukkosuunitelmiin. 2.Divisioona ilmoitti 9.3.20 Yleisesikunnan päällikölle, että Pohjois-Inkerin Rykmentti yhdessä Käkisalmen Läänin Rykmentin III Pataljoonan kanssa "suojelee peräytyessään maantiet" Lipolan ja Laatokan välillä. Toimintaa johtaa mainitun pataljoonan komentaja.^{50h}

25.5.20 päivätyssä käskyssä on Pohjois-Inkerin Rykmentille määrätty itsenäinen "perääntymisalue" tien Lipola - Salmenkaita suunnassa. 9.7.20 päivätyssä käskyssä on tämä tehtävä määrätty rykmentin pääosalle, mutta I Pataljoona, "joka sijaitsee Maaselässä", on alistettu Käkisalmen Läänin Rykmentin III Pataljoonalle Raudun - Kiviniemen suunnassa.

Helmikuussa 1920 rykmentin vahvuus oli vielä 24 upseeria, 237 aliupseeria ja 1406 miestä. Heinäkuussa se supistettiin "Pohjois-Inkerin Erikoispataljoonaksi", joissa oli kolme kiväärikomppaniaa, konekiväärikomppania ja patteri, ja jonka vahvuus oli 77 aliupseeria ja 513 miestä. Rajamaan komendantin, everstiluutnantti E Heinrichsin mielestä "miehistönsä puolesta nuorentunut joukko tekee sangen toisenlaisen

vaikutuksen kuin aikaisempi tuhatlukuinen, palvelukseen kyllästyneistä perheellisistä miehistä kokoonpantu rykmentti. Ymmärtääkseni on tällä pataljoonalla vähintään samat edellytykset kuin entisellä rykmentillä Kirjasalon vartioidmiseksi, mutta on toiselta puolen myös mainittava, että nyt anotun avustuksen hylkäämisen seurauksena epäilemättä tulee olemaan Pohjois-Inkerissä miehitettyjen alueiden menettäminen".

Vielä 14.8.20 päivytyssä Karjalan Kannaksen Rajamaan komendanttilaitoksen käskyssä todetaan Pohjois-Inkerin Erikoispataljoonalla olevan tietty tehtävä rajan puolustuksessa. Nykyisistä asemistaan se saa vetäytyä vain "korkeimman sotilasjohdon" annettua käskyn yleisestä perääntymisestä. "Jos inkeriläiset taistelun kestäessä ovat pakoitetut vetäytymään Suomen rajan yli, alistetaan heidät silloin taktillisesti K.1.R:n III patalj. alle ja on heitä tällöin käytettävä ainoastaan reservinä. Jos bolshevikit jatkavat takaa-ajoa Suomen alueelle, on suomalaisella sotilasjohdolla oikeus rajan turvaamiseksi käyttää inkeriläisiä myös etulinjalla".⁵⁰ⁱ

Tarton rauhan seurauksena laskettiin Inkerin lippu 6.12.20 Pohjois-Inkerin rykmentin vartiopaikalta ja rykmentti vetäytyi Suomen puolelle, missä se hajaantui. Rauhansopimuksen mukaan saivat Pietarin kuvernementin suomalaiseseen väestöön kuuluvat henkilöt täydellisen valtiollisen amnestian ja oikeuden palata kotipaikoilleen. Osa väestöstä käyttikin sitä hyväkseen. Suomalaiselle väestölle luvattiin myös sivistyksellinen autonomia.

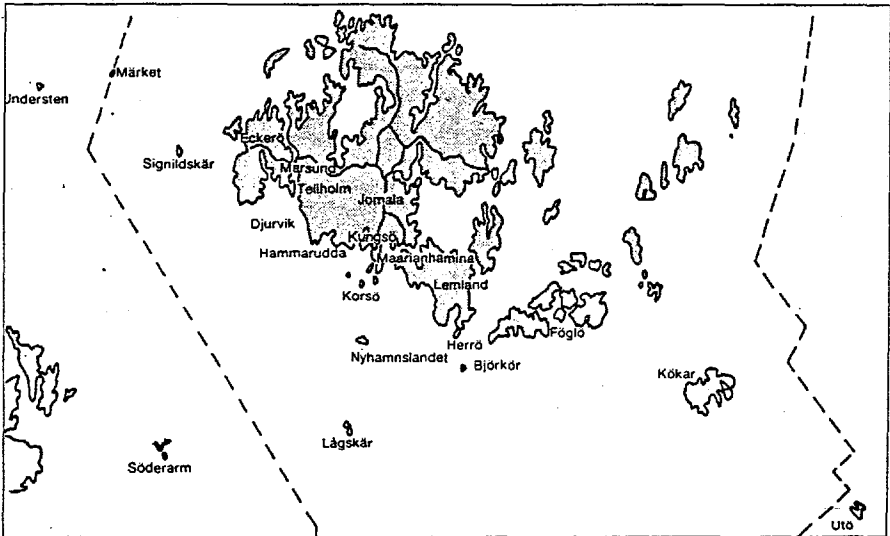
Inkeriläisten toiminnalla oli Kuussaaren mukaan ilmeisestikin merkitystä Suomelle siinä mielessä, että bolshevikkien piti Suomeen suuntautuvia toimia suunnitellessaan ottaa huomioon kansannousujen aiheuttama kuohunta.

3.14 AHVENANMAAN KYSYMYKSEN KEHITYS

Ruotsi oli vapaussodan aikana yrittänyt anastaa Ahvenanmaan ja myöhemmin saanut aikaan siellä olleitten linnoitusten hävittämisen (sivut 98-99). Samaa politiikkaa jatkaen se 11.12.18 jättämässään nootissa ehdotti, että Ahvenanmaalla toimeenpantaisiin kansanäänestys siitä, kumpaan valtakuntaan saarten asukkaat haluaisivat kuulua. Vastapalvelukseksi Ruotsi lupaisi diplomaattisesti tukea Suomen vaatimuksia Itä-Karjalan suhteen.

Mannerheim teki valtiovierailun Ruotsiin helmikuun puolivälissä 1919. Ruotsalaiset ottivat esille Ahvenanmaan kysymyksen - "heti kun Mannerheim oli ehtinyt niellä viimeisen ruokapalan kuninkaan tervetuliaislounaalla", kuten mukana ollut Enckell muistelmissaan kirjoittaa.⁵¹ Mannerheim esitti omana ja eduskunnan kántana, ettei Suomi koskaan tule hyväksymään Ahvenanmaasta luopumista. Hänen mielestään linnoittamattomana saaristo oli yhtä vaarallinen molemmille valtioille, joiden tulisi yhdessä vastata niiden puolustuksesta. Jotta Ruotsi voisi seurata alueen puolustusjärjestelyjä, saattaisi tulla kysymykseen, että se saisi linnoittaa yhden tai kaksi saarta. Ruotsin kuninkaan mielestä tämä merkitsisi sotilasliittoa eikä voinut tulla kysymykseen. Mannerheim korosti jo tässä vaiheessa haluavansa Suomen tulevan mukaan pohjoismaiden yhteistyöhön. - Enckell korostaa, että Suomen "yleinen mielipide kannatti yksimielisesti puolustautumista sitä vastaan, joka väkivalloin tai ilman sitä tahtoisi ottaa haltuunsa Ahvenanmaan saariryhmän".⁵² Myöskään kaikki ruotsalaiset eivät hyväksyneet hallituksensa toimia eivätkä saarelaisten separatistisia hankkeita. Suomi vastasi Ruotsin joulukuiseen noottiin kielteisesti 2.6.19.⁵³

Maaliskuun puolivälissä ministeri R. Erich kirjoitti valtioneuvostolle esityksen Ahvenanmaan kysymyksen ratkaisuksi ja antoi sen tiedoksi myös Ruotsin lähettiläälle. Jägerskiöldin mukaan idea oli

Ahvenanmaan saaristo

lähtöisin Mannerheimilta. Linnoituksia ei hävitettäisi, vaikka vuoden lopulla oli niin päätetty. Ruotsi ja Suomi vastaisivat yhteisesti saarten puolustuksesta. Ahvenanmaalle sijoitettaisiin sekä ruotsalaisia että suomalaisia joukkoja suojaamaan saarten puolueettomuutta. Maakunnalle annettaisiin jonkinlainen itsehallinto. Ehdotusta ei hyväksynyt kummankaan maan hallitus.⁵⁴

Suomen hyvin yksimielisen yleisen mielipiteen vastustuksesta huolimatta hallituksen oli ollut suostuttava Ahvenanmaan linnoitusten hävittämiseen, mihin myös ruotsalaisten ja saksalaisten piti osallistua. Senaatissa oli kiistelty siitä, voitiinko ruotsalaisia päästää saarille tähän työhön, koska "Ruotsin sivu- tai päätarkoituksena oli hankkia itselleen mahdollisimman edullinen asema Ahvenanmaan kysymyksen lopullista ratkaisua varten: siksi se vaati omien joukkojensa osallistumista linnoitusten hävittämiseen", kuten senaattori O Talas muistiossaan esitti. Epäilyt osoittautuivatkin aiheellisiksi, kuten ilmenee kenraalimajuri O T Schaumanin Maarianhaminassa 5.4.19 päivätyistä kirjelmistä. Hävitystyöhön tulevien ruotsalaisten pääjoukko oli saapunut edellisenä päivänä Maarianhaminaan ja aloittanut matkansa Hammarlandiin, heille määrätylle työalueelle. Joukon johtaja, everstiluutnantti Wikner, oli varsin suorasukaisesti ilmoittanut maaherralle aikovansa asettua esikuntineen ja "etappeineen" Maarianhaminaan. Kun maaherra totesi, että tämä ei ollut Suomen hallituksen suunnitelmien mukaista ja että alueensa ulkopuolella liikkuvilta ruotsalaisilta vaaditaan passi, oli Wikner tyylysti ilmoittanut, ettei ruotsalainen upseeri suostuisi Suomen viranomaisten vaatimaan passipakkoon. Ruotsalaiset haluavat osoittaa olevansa herroja Ahvenanmaalla - tarkoitusta ei tarvitse epäillä. Tämän vuoksi Suomen hallituksen olisi "päättäväisesti osoitettava heille heidän oikea paikkansa". Jos tässä ei onnistuta, hallituksen arvovalta laskee asukkaitten silmissä. On myös epäiltävissä, että ruotsalaiset tuovat alueelleen enemmän sotaväkeä kuin sopimuksen edellyttämät 150 miestä, minkä vuoksi saarelle olisi järjestettävä salainen valvonta. Maaherran avuksi olisi myös lähetettävä kokenut ja arvovaltainen upseeri, vanhempi kuin siellä olevan Porin Rykmentin II Pataljoonan nuori komentaja.⁵⁵

Kun Ruotsi ei neuvotteluissa Suomen kanssa päässyt haluamaansa tulokseen Ahvenanmaan omistuksesta, se yritti viedä kysymyksen Pariisiin rauhankonferenssiin sen puheenjohtajalle 22.4.19 jätetyllä veetoimuksella. Suomi torjui sen todeten, ettei konferenssi voinut

käsitellä kahden suvereenin ja puolueettoman maan välistä erimielisyyttä - olihan Ruotsikin tunnustanut Suomen itsenäisyyden. Ulkoministeri Enckellille ilmoitettiin 13.12.19 Pariisissa, ettei konferenssi puutu kysymykseen; se olikin siirretty Kansainliiton asiaksi jo 4.7.19.⁵⁶

3.15 ENGLANNIN SOTATOIMET

SUOMENLAHDELLA
Heti aselevon tultua voimaan länsirintamalla Englanti lähetti Itämerelle laivasto-osaston toisaalta näyttääkseen merimahtiaan ja toisaalta tukeakseen Baltian maiden itsenäisyystaisteluita. Joulukuun puolivälissä 1918 se saapui Tallinnaan, kuten jo mainittiin (sivu 125). Täältä käsin se suoritti sotatoimia itäisellä Suomenlahdella ja esti venäläisen laivaston tulemisen länteen. Meren jäätyessä englantilaiset vetäytyivät pois Itämereltä vuoden 1919 alussa, mutta palasivat takaisin jo huhtikuussa jatkamaan entistä tehtävänsä. Kun Tallinna osoittautui vähemmän sopivaksi tukikohdaksi, Englanti pyysi Suomen hallitukselta saada käyttöä Koivistoa, mihin suostuttiinkin. 5.6.19 englantilaiset saapuivat Koiviston salmeen. Laivasto-osastoa vahvennettiin kesän mittaan, niin että siihen kuului mm. lentokonetukialus, useita risteilijöitä, hävittäjiä, sukellusveneitä ja miinanraivaajia. Kesän mittaan käydyissä taisteluissa sekä englantilaiset että venäläiset kärsivät vähäisiä tappioita. Tuloksekkain sotatoimi oli englantilaisten moottoritorpedoveneiden hyökkäys Kronstadtin satamaan 17.8.19, jolloin torpedoitiin sukellusveneiden emälaiva ja kaksi taistelulaivaa. Venäläisiä aluksia tuhoutui englantilaisten miinoitteisiinkin. Englantilaiset tukivat laivastonsa tykistöllä myös Judenitshin hyökkäystä Pietariin. Inon patterit puolestaan olivat saaneet käskyn tukea englantilaisia näiden sitä pyytessä.⁵⁷

Vuoden lopulla englantilaiset vetäytyivät pois Suomenlahdella. Suomen laivaston historia toteaa, että "laivasto-osaston oleskelulla ... oli turvaava ja rauhoittava vaikutus. Suomen rannikkoja uhkaava vaara väheni ja reunavaltioitten itsenäisyys toteutettiin". Ilmeisesti sekä Laivaston päällikkö että Sotaväen päällikkö olivat tuolloin samaa mieltä, koska hyökkäykseen osallistuneille englantilaisille ehdotettiin palkintoa tai kunniamerkkejä "Suomen rannikon hyvästä puolustuksesta".^{57a}

Myös Suomen laivasto osallistui vähäiseltä osaltaan sotatoimiin tukien englantilaisia, menettipä se vuoden lopulla kolme torpedovenettäkin jäiden puristuksessa.

3.16 SISÄINEN TILANNE

Vastakohtaisuudet punaisten ja valkoisten välillä olivat kapinan ja veljessodan jälkeen niin syvät, etteivät ne vähään aikaan ta-
soittuneet. Mannerheim oli jo vuonna 1918 "turhaan vastustanut
niitä laajasuuntaisia oikeustoimenpiteitä, joiden kohteeksi vangit-
tut kapinalliset olivat joutuneet, ja niin ikään jyrkästi paheksu-
nut vankileirejä", kirjoittaa Jägeskiöld. Aiemmin on jo mainittu
vankileirien tyhjentyisestä vuoden 1918 loppupuolella (sivu 45).
2.4.19 annettiin laki valtiorikosoikeuksien lopettamisesta ja
19.6.19 valtionhoitajan antamalla armahduksella "vapautettiin
kaikki muut kapinaan osallistuneet paitsi murhaan, tuhopolttoon
tai muihin niihin verrattaviin törkeihin rikoksiin syyllistyneet",
kirjoittaa puolestaan Mannerheim muistelmissaan. Eduskunta hyväk-
syi 17.12.19 lain laajennetusta armahduksesta.⁵⁸

Jo tynkäeduskunta hyväksyi kansalaisvapauksien laajentamista kos-
kevia lakeja, kuten painovapaus- ja yhdistyslait. Hallituksen toi-
menpitein pääsivät työväenyhdistykset jatkamaan toimintaansa ja
monet lehdet alkoivat jälleen ilmestyä. Uusi eduskunta, jossa va-
semmistokin oli edustettuna, aloitti toimintansa 4.4.19. Toisaalta
annettiin myös poliittista toimintaa rajoittavia määräyksiä, mm.
sakkorangaistus hallitusta, eduskuntaa ja viranomaisia halventa-
vien perättömien tietojen levittämisestä ja yleisen järjestyksen
vaarantamisesta.⁶⁰

Muurmannin legioonan kohtalo tuli ajankohtaiseksi alkuvuodesta
1919, kun englantilaiset halusivat hajoittaa sen ja lähettää mie-
histön kotimaahansa. He esittivät Suomen hallitukselle pyynnön,
että legioonalaiset armahdettaisiin. Hallitus ei kuitenkaan katso-
nut jo turvallisuussyistä voivansa tähän suostua, vaan ehdotti
heidän sijoittamistaan Englantiin, mitä taas tämä ei voinut hyväk-
syä. 30.5.19 hallitus valtuutti edustajansa neuvottelemaan asiasta
siltä pohjalta, että legioonalaisia kohdeltaisiin samoin kuin mui-
takin kapinallisia. Ulkoministeri allekirjoitti 19.7.19 sopimuksen
- Mannerheimin sivuuttaen. Se ei kuitenkaan koskenut niitä, joita
voitiin pitää kapinan alkuunpanijoina tai joilla oli siinä erityi-
sen huomattava osuus. Legioonalaiset tuotiin Suomeen 26.9.19 ja
armahdusten turvin suurin osa pääsi vapaaksi saaden vain ehdolli-
sen tuomion. Ainoastaan 36 legioonalaista sai ehdottoman vankeus-
rangaistuksen ja sopimuksen perusteella englantilaiset toimittivat

heidät Kanadaan maaliskuun lopussa 1920.⁶¹

Kansan jakautuminen punaisiin ja valkoisiin ilmeni monin tavoin. Mannerheim kirjoittaa muistelmissaan siitä mm. seuraavasti. "Yhtenä nöyryyttävänä seurauksena siitä, että kommunistit saivat vapaasti harjoittaa kiihotustoimintaansa, oli se terrori, joka heidän tahtoltaan tehtaissa ja muissa työpaikoissa kohdistettiin isänmaallismielisiin, vapaussotaan osallistuneisiin ja suojeluskuntaan kuuluviin työläisiin ... Samanaikaisesti jatkui punainen kiihoitus puolustusvoimien keskuudessa". Venäjälle paenneet kapinan johtajat perustivat siellä Suomen kommunistisen puolueen, joka ryhtyi valmistelemaan uutta kapinaa Suomessa. Tänne lähetettiin salateitse organisaattoreita, tulipa D V Kuusinenkin tätä varten kotimaahan maaliskuussa 1919. Yleisesikunnan muistiossa 10.5.19 selostetaan kommunistien ohjeita vallankumouksellista toimintaa varten. Niiden mukaan heidän oli mm. pyrittävä saamaan aikaan kansainvälisiä selkkauksia, järjestettävä murhayrityksiä, lakkoja, tuhoлаistointia jne. Erityisesti sotaväessä oli harjoitettava tarmokasta kiihotusta, "aikaansaattava yhteentörmäyksiä upseerien ja sotilaiden välillä, järjestettävä murhayrityksiä korkeinta päällystöä vastaan, räjäytettävä asevarastoja, siltoja, ratoja, räjähdysainearastoja ... Urkintaa harjoitettava strategisissa ja armeijaa koskevissa kysymyksissä, linnoitusten ja teknillisten laitosten suhteen, hankittava tarkkoja tietoja asestetuista voimista ja niiden mielialasta ..."⁶²

Yleisesikunnan päällikkö lähetti 14.5.19 mainitun muistion sotaministerille ja pyysi valtioneuvoston toimia kommunistisen kiihotuksen torjumiseksi. Perusteluna hän vetosi äskettäisiin tapahtumiin, jotka tulkittiin kommunistien aiheuttamiksi. Näitä olivat Vasikkasaaressa sattunut räjähdysainearaston räjähdys, "murhat Viipurin tienoilla, rautatieräjäyttämisyritys Helsingin lähellä j.n.e., puhumattakaan niistä kapinahankepaljastuksista, jotka äskettäin ovat tulleet ilmi, ja johon syyllisinä vangitsemisia tapahtuu yhä vielä". Torjuntakeinoina Yleisesikunta esitti, että sanomalehtiä kielletäisiin julkaisemasta luokkavihaa synnyttäviä ja kapinaan kiihottavia kirjoituksia, että terroristien rikosten sattuessa paikkakunnalla olevat, ehdolliseen vapauteen päästetyt kapinalliset vangittaisiin, että työväentalot suljettaisiin, jos niissä tapahtuisi kommunistista kiihotusta, tällaiseen syyllistyneet, ehdollaiseen vapauteen päästetyt vangittaisiin ja että maan turval-

lisuutta vastaan tehdyt rikokset käsiteltäisiin sotaoikeuksissa. Vetoamus ei johtanut valtioneuvoston taholta mihinkään toimenpiteisiin.⁶³

Kumouksellinen mieliala ilmeni sotaväessä myös laajalle levinneenä karkuruutena. Esimerkiksi 2.Divisioonan ilmoituksesta 15.8.19 ilmenee, että sen alaisista joukoista oli karannut 689 miestä, yksistään Karjalan Kaartin Rykmentistä 311. Viranomaisien toimesta oli palautettu 295, itse palannut 79 ja vielä karkumatkalla 315 miestä. Ei ole näin ollen ihmeteltävä, että miehistön luotettavuutta tarkkailtiin. Se jaettiin tämän mukaan kolmeen luokkaan: I, täysin luotettavat, II, epävarmat ja III, epäluotettavat. Esimerkiksi 3.Divisioonan ilmoituksesta 17.7.19 selviää, että Pohjois-Savon Rykmentin alokkaat jakautuivat seuraavasti: I luokkaan 292, II luokkaan 214 ja III luokkaan 130 miestä; lähes puolet saapumiserästä oli vielä selvittämättä.⁶⁴

Sotaväessä pyrittiin myös aktiivisesti vastustamaan vallankumouksellista kiihotusta. Kenraali Wilkama kirjoitti sotaministerille 9.10.19 asiasta kirjelmän, joka ilmeisesti on kapteeni (myöhemmin eversti) Heikki Nurmion laatima. Aluksi todetaan kiihotuksen laatu ja laajuus. Vaikkakin "punaisten itselleen asettama tehtävä on heille ylivoimainen", - siitä on takeena valkoisen Suomen taisteluissa koeteltu henki, on kiihotusta vastustettava, koska se saattaa vaikuttaa "lamauttavasti sotajoukon henkeen". Tässä mielessä ehdotetaan, että "soveliaan tiedemiehen ja yhteiskuntapoliitikon" tehtäväksi annettaisiin laatia kansantajuisia esitelmiä, joita voitaisiin pitää oppitunteina joukko-osastoissa ja jakaa lentolehtisinä. Väheksymättä mitenkään sotilaspappien arvokasta työtä, ei tämänlaatuista tehtävää kuitenkaan voida antaa heille.

Esitelmissä olisi selvitettävä mm. Suomen hallitusmuodon kansanvaltaisuus, yhteiskuntarakenteen kehittyminen, sotalaitoksen tehtävä ja välttämättömyys, kommunististen kumousyritysten epäonnistuminen historiassa ja syyt siihen, Suomen itsenäisyyssaatteen kehitys, heimokansat ja erityisesti Itä-Karjalan kysymys jne. Myös olisi kiinnitettävä huomiota miehistön viihtyvyyteen hankkimalla urheiluvälineitä, varaamalla lukusaleja ja järjestämällä illanviettoja. "Vähitellen olisi kasarmirakennukset sisustettavat siistiin kuntoon". Liitteenä oli "eräs tyypillinen punainen lentokirjanen". Lieneekö johtunut rahan puutteesta, mutta kirjelmään on

sotaministeri Berg kirjoittanut kehotuksen tulla omillaan toimeen: "joka garnisoonipaikalla luentoja ja keskusteluja sotilaitten kanssa bolshevismioppien vastustamiseen, isänmaallisen hengen ja velvollisuudentunteen kehittämiseen jne".⁶⁵

3.17 V I H O L L I S T I L A N N E

Vaikkakaan sotatilaa ei koskaan julistettu Suomen ja Venäjän välille, se kuitenkin tosiasiallisesti vallitsi Vapaussodan aikana, tapahtuipa vähäisiä sotatoimiakin. Vapaussodan päätyttyä jäi sotatila voimaan ja senaatti vahvisti asian päätöksellään 26.7.18. Näin ollen ei sotaväkeäkään asetettu rauhan kannalle. Vaikka sotatilaa ei ollutkaan valtakunnassa lakkautettu, pidettiin kuitenkin tarpeellisena erikseen julistaa sotatilaan Karjalan kannaksella lähinnä rajaa olevat pitäjät ("rajamaa"). Virallisesti voidaan katsoa sotatilan päättyneen Tarton rauhaan vuonna 1920.⁶⁶

Vaikka varsinaista sotaa Venäjän kanssa ei käytykään, oli tilanne epämääräinen. Toisaalta odotettiin bolshevikkien hyökkäävän rajan yli, toisaalta suunniteltiin osallistumista Pietarin sotaretkeen ja tapahtuihän tähän aikaan Anuksen retki, tosin vapaaehtoisin voimin. Rajalla oli rauhatonta, välikohtauksia ja rajan ylityksiä tapahtui tiheään. Esimerkiksi 17.5.19 alkoi Karjalan kannaksella useita päiviä kestänyt kahakka, johon osallistuivat Inon ja Puumalan patterit ja toiselta puolen Krasnaja Gorka sekä Venäjän laivasto. Tapauksesta aiheutui kiivas noottien vaihto ja syytely. Yleisesikunnan päällikkö esitti ulkoministeriölle, että Neuvostotasavaltaa olisi vaadittava lopettamaan kiihotustyönsä Suomessa ja "joko luovutettava Suomen Hallitukselle ne rikolliset suomalaiset kapinalliset, jotka nyt Karjalan Kannaksella ja Itä-Karjalassa viettävät petomaista elämää tahi, jos Neuvostotasavalta tahtoo suosia suomalaisia rikollisia on ne siirrettävä niin syvälle Venäjällä, etteivät he ärsyttäisi Suomen kansalaisia sotaan Neuvostotasavaltaa vastaan".⁶⁷

Enckellin mukaan "Suomen hallitus tiesi, että Venäjän taholta oli pelättävissä hyökkäys, johon lukuisat puna-armeijaan liittyneet suomalaiset punapakolaiset osallistuisivat" ja "yleisesikunta esitti monia huolestuttavia tietoja bolshevikkien ja suomalaisten punaisten valmistautumisesta Suomen-vastaiseen kostosotaan".⁶⁸

Päättäjien käytettävissä oli noihin aikoihin tilanteenarviointien

perustaksi seuraavanlaisia tietoja.

1. Jägerskiöldin mukaan Mannerheim sai syksyllä 1919 Lontoossa tietoja Venäjän rintamien voimasuhteista:⁶⁹

Maaliskuu 1919	Syyskuu 1919
valkoisia sotilaita 350000	valkoisia sotilaita 630000
punaisia -"- 430000	punaisia -"- 460000
3 valkoista 4 punaista kohden	3 valkoista 2 punaista kohden

2. Yleisesikunta keräsi ja analysoi jatkuvasti vihollistietoja sekä laati niistä ajoittain yhteenvetoja. Esimerkkinä esitetään muistio 13.3.19 (yhteensä 13 sivua, 36 kohtaa).⁷⁰ Sen mukaan olivat bolshevikkien voimat heidän omien laskelmiensa mukaan 1,5 miljoonaa miestä, joista 200000 apujoukkoja. Kaikilla joukoilla ei ole aseita ja tämä estää armeijan suurentamisen. "Kaukaasian rintamalla vallitsee järjestyksen asemesta sekasorto". Astrakanin rintamalla on kaksi armeijaa, joiden kesken ei ole mitään yhteyttä. Itäisellä ja eteläisellä rintamalla on viisi armeijaa, yhteensä 72000 miestä, 1334 konekivääriä, 247 tykkiä ja mm. 7 "aeroplanaania".

Suomalaisten "sotaliikkeen" odotetaan alkavan maaliskuun ensi puoliskolla, joka tapauksessa ennen kelirikkoa. Pietarin suunnalla ja myös Karjalan rintamalla "vahvistetaan kiireellisesti varustuksia". Trotski on vaatinut Karjalan kannaksen joukkojen miesluvun nostamista 30000 mieheen. Aunuksessa tiedetään olevan 3901 "pistintä", 47 konekivääriä ja 19 tykkiä. Joukkojen sijoitus oli tarkkaan tiedossa. 7. Armeijan alaisina on Pietarin puolustusryhmä ja Viron Armeija. Edelliseen kuuluu Karjalan osasto, Kronstadt ja "pieni kaistale Suomenlahden etelärannikko Pietarista länteen". Karjalan osastossa on 5 rykmenttiä, yhteensä 7506 pistintä, 153 konekivääriä ja 18 tykkiä. Sillä on "luonnolliset puolustuslinjat", kaikkiaan kolme, jotka tunnetaan tarkasti samoin kuin komentajan, 19. Divisioonan päällikön puolustussuunnitelma. "Minä olen sitä mieltä, että Terijoen - Valkeasaaren - Pietarin alue on tärkein ja luultavimmin, se kun johtaa vihollisen lyhintä tietä Pietariin. Raudun - Metsäpirtin alueelta on mielenosoituksellinen apusotaliike mahdollinen, mutta talviajan vuoksi myös itsenäinen sotaliike". "Sapööristöitä" tehdään tarmokkaasti kaikissa puolustusasemissa, myös "selkääsemissä", myös "vastustussolmuja" rakennetaan. Etulinjan tais-

teluiden tarkoituksena on pakottaa vihollinen levittäytymään, "ottaa selvää sen voimista ja määrätä iskun suunta". Pääpuolustuslinjalla on taisteltava sitkeästi, mutta varaudutaan jälkijoukko-taisteluun, "jotta joukko-osastoille olisi mahdollista päästä eroon vihollisesta ja siirtyä Nevan oikealle rannalle". Suunnitelman laatineesta divisioonan komentajasta tiedetään vain nimi. Ilmeisesti hänkin on upseeri, kuten Pietarin puolustuksen päällikkö, kenraali. Vihollisen taistelumoraalista kertovat tiedot joukko-siirtymisistä valkoisten puolelle ja eräskin rykmentti oli hajaantunut, kun sen piti lähteä rintamalle.

3. Yleisesikunta sai vihollistietoja myös länsiliittoutuneilta, esimerkkinä englantilaisen sotilaskomission kirjelmä 17.7.19. Sen mukaan oli Pietarin seuduilla edellisenä päivänä 100000 miestä keskitettynä pian alkavaa hyökkäystä varten Suomeen. Eteläinen ryhmä hyökkää Karjalan kannaksen kautta Viipuriin, missä 7000 punaista on valmiina kapinaan. Pohjoinen ryhmä hyökkää Laatokan pohjoispuolelta lounaaseen katkaistakseen Viipurin - Kouvolan radan. Operaatio suuntautuu Riihimäen kautta Helsinkiin, missä 15000 punaista nousee kapinaan. Bolshevikit perustavat menestyksensä siihen, että Suomen armeijasta 40 % on "passiivisia punaisia", jotka sopivaan aikaan aiheuttavat pakokauhun. 400 suomalaista on äskettäin päässyt punaupseerikoulusta ja he tulevat organisoimaan punaisia joukkoja hyökkäysarmeijan selustassa. Suomen talonpojat eivät vastusta hyökkäystä, heidän käsityksensä Venäjällä vallan otaneesta proletariaatista on muuttunut. Trotski pitää suotavana odottaa elonkorjuu-aikaan, koska silloin on mahdotonta saada mobilisoiduksi talonpoikia.⁷¹

Edellä olevasta tiedusteluilmoituksesta kävi ilmi, että jotkut joukot saattoivat olla epäluotettavia. Vastaava esimerkki löytyy laivastosta. Yleisesikunnan Osasto III ilmoitti Yleisesikunnan päällikölle 27.1.19, että venäläiseltä taholta on tehty tarjous tuoda Suomen puolelle yksi tai useampia Novik-hävittäjiä. Hinta olisi 3 miljoonaa markkaa kappaleelta ja ehtona, että miehistöstä ne, jotka haluavat, saavat jäädä Suomeen ja muut palautetaan Venäjälle. Laivat saavat osallistua taisteluun bolshevikkeja vastaan, mutta palautetaan näiden kukistumisen jälkeen sellaiselle hallitukselle, jonka Suomi tunnustaa. Osasto III kysyy, onko aiheellista jatkaa neuvotteluja. Amiraali Indrenius kannatti yritystä, koska hinta oli halpa ja laivat kelvollisia. Takaisin luovuttamiseen

ei pitäisi sitoutua. Ilmeisesti neuvottelut sujuivat suotuisasti, koska Yleisesikunnan päällikkö antoi 6.6.19 rannikkopuolustuksen päällikölle käskyn varautua laivojen vastaanottoon. Jotakin lienee kuitenkin mennyt vikaan, koska laivoja ei kuitenkaan tullut.⁷²

3.2 SOTALAITOKSEN KEHITYS

3.21 LAINSÄÄDÄNTÖ

Kuten jo esitettiin, eduskunta hyväksyi maalle tasavaltaisen hallitusmuodon 21.6.19 ja valtionhoitaja vahvisti sen 17.7.19. Kuitenkin jo Mannerheimin valtionhoitajakauden alusta sitä tavallaan noudatettiin, olihan kuninkaaksi valittu prinssi Friedrich Karl kieltäytynyt.

Hallitusmuoto määrittää maan puolustamisen suuret puitteet. Sen 75 §:ssä sanotaan, että "jokainen Suomen kansalainen on velvollinen olemaan osallisena isänmaan puolustuksessa tai sitä avustamaan". Tämä määräys velvoittaa siis kaikkia ikään ja sukupuoleen katsomatta. Erikoislaeilla määrätään tarkemmin, miten tämä tapahtuu käytännössä. Väliaikaisessa asevelvollisuuslaissa, joka on suurin piirtein saman ikäinen kuin hallitusmuoto, on aseellisen maanpuolustuksen perustus sanottu tänäkin päivänä voimassa olevin sanoin: "isänmaan ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseksi on jokainen Suomen mies asevelvollinen". Jo Mannerheimin valtionhoitajakautena säädettiin useita erikoislakeja ja annettiin asetuksia täydentämään näitä perusmääräyksiä.

Hallitusmuodon 30 §:n mukaan presidentti on valtakunnan sotavoiman ylin päällikkö, mutta hän voi sodan aikana luovuttaa päällikkyyden toiselle henkilölle. Ylipäällikkyyteen kuuluu olennaisesti upseerien nimittäminen virkoihin ja ylentäminen eri upseeriarvoihin. Vaikkakaan hallitusmuoto ei selvästi määrittele näiden toimenpiteiden eroa, oli se jo alun alkaen selvästi olemassa, joskin vasta Mannerheimin jälkeen ensimmäisen kerran pyrittiin tekemään ero sotilaskäskyasiain ja hallinnollisten asiain välille. 8.9.19 annetussa asetuksessa "ylimpäin sotilasaallisten komento- ja hallintoviranomaisten toimivallasta" sanotaan, että sotavoimien ylin päällikkyyks eli sotilaskäskyvalta kuuluu presidentille. Hallinnollisissa asioissa taas presidentti tekee päätöksensä valtioneuvostossa ministerin esittelystä, kuten muillakin hallinnon aloilla.⁷³

Kuten jo on mainittu, antoi Paasikiven hallitus 2.11.18 eduskunnalle esityksen asevelvollisuuslaiksi. Se noudatteli pääasiallisesti vuoden 1878 lain periaatteita, kuitenkin uusiin oloihin sovellettuina. Sotalaitosjärjestelmän perustana olisi yleinen asevelvollisuus ja palvelusaika vakinaisessa väessä 2 vuotta. Sotaväen rauhan aikainen vahvuus olisi vähintään 20000 miestä ja enintään 1 % väestöstä. Sotavoimien ylin päällikkyyks olisi kuninkaalla, olihan maassa tuolloin monarkistinen hallitusmuoto ja kuningas siten luonnostaan sotavoiman ylin johtaja.

Suoritettuaan palveluksensa vakinaisessa väessä mies siirtyisi reserviin 5 vuodeksi, upseeri pitemmäksikin ajaksi, "jos haluaa", kuten soveltamisasetuksessa sanotaan. Reservissä olon jälkeen asevelvollisuus jatkui nostoväen I luokassa 45 ikävuoteen saakka, upseereilla 60-vuotiaaksi asti. Nostoväen II luokkaan kuuluivat kutsunnan alaisina olleet, jotka eivät vielä olleet astuneet vakinaiseen palvelukseen. III luokkaan kuuluivat ne, jotka nuoruuden tähden eivät vielä olleet kutsunnan alaisia. Lain mukaan saatettiin mies kutsua reserviharjoituksiin yhteensä 63 päivän ajaksi.

Vakinaiseen väkeen piti miehen astua, kun hän kutsuntavuonna täyttäisi 20 vuotta. Sodan ajan sotavoima muodostuisi vakinaisesta väestä sekä liikekannallepanossa palvelukseen kutsutuista reserviläisistä ja nostoväen miehistä eli "nostokkaista".

Kun lakiesitys tuli eduskuntaan, oli perustettava uusi sotilasasiain valiokunta sitä käsittelemään, eihän siihen saakka sellaista ollut tarvittu. Palvelusajan pituudesta nousi kiista. Suuri osa valiokuntaa olisi halunnut lyhentää sen 1 1/2 vuoteen. Asiasta pyydettiin senaatin sota-asiain toimituskunnan lausuntoa ja tämä ilmoitti voitavansa suostua lyhentämiseen sekä teki hallituksen esitykseen tarvittavat muutokset 26.11.18. Eduskunta hyväksyi 21.1.19 lain siinä muodossa, että palvelusajaksi tuli 1 1/2 vuotta. Samalla eduskunta esitti, että hallitus niin pian kuin olosuhteet suinkin sallivat, tekisi esityksen pysyväksi laiksi, jossa "sotilastaakka rajoitetaan mahdollisimman pieneksi ja, jos yleinen asevelvollisuus pysytetään, palvelusaika vakinaisessa väessä säädetään mahdollisimman lyhyeksi eikä vuotta pitemmäksi". Valtionhoitaja vahvisti lain 8.2.19. Asetus lain soveltamisesta annettiin 25.2.19. Kevään kuluessa säädettiin lisäksi mm. lait sotilasmajoituksesta ja sotilaskyydityksestä sekä sotaväen rikoslaki. Valtioneuvosto asetti 4.2.19 myös komitean

valmistelemaan ehdotusta pysyväksi sotalaitosta koskevaksi laiksi.⁷⁴ Kotimaahan palattuaan Mannerheim vastasi 23.12.18 pääministeri Ingmanin tervetuliaispuheeseen mm., että "idästä uhkaava vaara oli torjuttava lyhytaikaisella asevelvollisuudella, laajalla suojeluskuntalaitoksella ja mahdollisimman vähän rasittavalla sotilasmenosäänöllä". Lausuman on arveltu merkitsevän sitä, että Mannerheim tahoi luoda mahdollisimman vahvan suojeluskuntalaitoksen. Tämä ilmeeneekin 14.2.19 vahvistetusta asetuksesta suojeluskuntalaitoksesta - lakia ei vielä tässä vaiheessa pidetty tarpeellisena.⁷⁵

Mannerheim halusi turvata suojeluskuntajärjestölle "sisäisen itsehallinnon, joka suojaisi sitä liian pitkälle meneviltä byrokraattisilta asioihin puuttumisilta, samalla kun se sidottaisiin valtiotaltaan ja kiinteään yhteistyöhön ylimpien sotilaallisten elimien kanssa".⁷⁶ Tähän saakka oli suojeluskuntien ylipäällikkyyks on ollut välittömästi sotaministerillä ja piirien päällikkyyks kutsuntapiirien päälliköillä, sotakomissaareilla (sivu 49). Nyt suojeluskunnat saivat ehdottaa itse itselleen ylipäällikköä, joka oli sotaministerin alainen, mutta jonka valtion päämies nimitti. Ensimmäiseksi ylipäälliköksi määrättiin everstiluutnantti, myöhemmin eversti G D von Essen. Suojeluskuntapiirin päällikön virka erotettiin kutsuntapiirin päällikön virasta. Piirien lukumääräksi tuli 16.

Asetuksen mukaan suojeluskuntajärjestön tuli hallituksen ohjeiden mukaan edistää kansan puolustuskuntoisuutta ja turvata laillista yhteiskuntajärjestystä. Suojeluskunnat toimivat tarvittaessa sotaväen tukena ja avustivat pyydetessä järjestysviranomaisia. - Saattoi kuitenkin sattua, että suojeluskunnat tai yksityiset suojeluskuntalaisetkin olivat puuttuneet järjestyksenpitoon, vaikka sellaiseen toimeen piti ryhtyä vain järjestysviranomaisen nimenomaisesti pyynnöstä. Sotaministeri oli tätä erityisesti painottanut. Jägerskiöld kertoo, että siitä huolimatta "syntyi sellaisiakin tilanteita, joissa arvostelukyvottomät suojeluskuntalaiset aiheuttivat Mannerheimille vakavia vaikeuksia, etenkin harkitsemattomilla lausunnoillaan".⁷⁷

3.22 Y L I N J O H T O

Vapaussodan poikkeuksellisissa oloissa Mannerheim käytti kaikkea sodan johtajan eli ylipäällikön valtaa. Hän johti sotatoimia, ylenesi ja nimitti tehtäviinsä upseereita, vieläpä johti hallintoakin,

jonka normaalioloissa katsotaan kuuluvan ministerin ja ministeriön toimialaan. Kun hän erosi ylipäällikön paikalta, jakautuivat tehtävät siten, että ylin valta, jota symboloi mm. upseerien ylentämisoikeus (vrt. YP:n päiväkäskyt vv 1918-1919), jäi valtakunnan päämiehelle eli valtionhoitajalle ja "ylipäälliköksi" määrättiin ammattisotilas käyttämään rauhan aikana jokapäiväistä johtajanvaltaa. Hallinnolliset asiat tulivat nyt vastaperustetulle ministeriölle. Sotaministeri oli samalla suojelus kuntien ylipäällikkö, joten maan asevoimien johto keskittyi vasta valtakunnan päämieheen. Kun vielä Yleisesikunnan päällikkö oli rinnastettu ylipäällikköön eli käytännössä rauhanaikaiseen vakinaisen väen päällikköön, valtionhoitajan käsissä oli itse asiassa kolme johtolinjaa. Elokuun alussa 1918 tapahtui selkiintymistä sikäli, että sotaministeri Thesleffin käsiin tuli hallinnon lisäksi asevoimien johto. Kun von Redern oli alusta pitäen toiminut sekä ministerin että ylipäällikön "neuvonantajana", oli johto nyt varsin keskitetty (sivu 37).

Mannerheim oli sekä valtionhoitaja että sotilas, joten ylipäällikkyyks keskittyi häneen luontevasti. Hän julkaisi sotaministeriön käskylehdessä seuraavan tekstin: "Sotajoukkojen ylipäällikkyyks. Korkeimman vallan haltijana ryhdyn itse hoitamaan sotajoukkojen ylipäällikkyyttä. Helsingissä, 30 päivänä joulukuuta 1918. Mannerheim Valtionhoitaja".⁷⁸

2.3.19 selvennettiin ylimmän johdon keskinäisiä suhteita siten, että Suomen Armeijan Päällikön esikunta nimitettiin Ylipäällikön Esikunnaksi ja kenraalimajuri Wilkman, jonka esikunnasta oli kysymys, samalla ylipäällikön esikuntapäälliköksi. Kenraalimajuri Berg määrättiin esikuntapäällikön apulaiseksi. Samassa käskyssä säädetään myös, että "Yleisesikunnan päällikkö ja laivaston päällikkö sekä armeijaan perustettavien erinäisten tarkastajain toimien hoitajat esittävät asiansa joko ylipäällikön esikuntapäällikölle tai hänen läsnäollessaan suoraanaisesti ylipäällikölle". Hieman monimutkaisen virkatien ei siis tarvinnut merkitä Yleisesikunnan päällikön "suoranaista" alistamista ylipäällikön esikuntapäällikölle. - Ilmailuvoimat ja tiedonantoyoukot alistettiin "suoraanaisesti" ylipäällikön esikuntapäällikölle.⁷⁹

Kauan ei Wilkman kuitenkaan saanut virkaansa hoitaa, sillä 17.6.19 hänet määrättiin tarkastavaksi kenraaliksi - jalkaväen koulutuksen tarkastajaksi. Samalla käskyllä määrättiin kenraalimajuri K E Kivessä Ylipäällikön virkaatekeväksi esikuntapäälliköksi.⁸⁰

Kun valtionhoitajakausi loppui Ståhlbergin tullessa presidentiksi, purkautui edellä selostettu järjestelmä. Sotavoimien ylin päällikkyyks jäi tasavallan presidentille, mutta hän olisi voinut luovuttaa sen toiselle sodan syttyessä. Rauhan aikaisen sotavoiman päällikkyyttä Ståhlberg tarjosi heti valituksi tultuaan Mannerheimille, mutta tämä asetti sellaisia ehtoja maan puolustuskuntoisuuden kehittämiseksi, että hallitus ja presidentti eivät katsoneet voivansa antaa Mannerheimin vaatimia takeita. Jägerskiöld kirjoittaa, että "monella taholla pelättiin - tai toivottiin - että Mannerheim suojeleuskuntien ja korkeimman upseeriston avulla viime hetkessä tekisi tyhjäksi puoluepoliittiset suunnitelmat panemalla toimeen vallankaappauksen". Sellaiseen hänellä ei kuitenkaan ollut vähintäkään halua, mikä ilmenee myös hänen vastauksestaan joulukuun alussa, kun aktivistit taas yrittivät saada häntä kiinnostumaan asiasta. "Mutta minä tiedän. Sellaista en tee koskaan." ⁸¹ - Mannerheimin kieltäytyttyä nimitettiin Sotaväen päälliköksi 12.9.19 kenraali Wilkman, nyt jo Wilkama. ⁸²

Eversti von Redernin palattua Saksaan tuli Yleisesikunnan vt. päälliköksi eversti Tunzelman 19.12.18 ja 5.3.19 alkaen Mannerheimin vanha luottamusmies, kenraali Ignatius. Hän oli taas palannut palvelukseen ja 23.1.19 alkaen toiminut sotakoulujen tarkastajana. Säilyttäen tämän tehtävän hänestä tuli 5.3.19 myös Yleisesikunnan päällikkö ja Tunzelmanista Yleisesikunnan päällikön apulainen. ⁸³

Samanaikaisesti kuin Wilkamasta tuli Sotaväen päällikkö 12.9.19, vapautettiin Ignatius Yleisesikunnan päällikön tehtävästä, jääden kuitenkin edelleen sotakoulujen tarkastajaksi. Hänen tilalleen tuli kenraalimajuri O P Enckell. ⁸⁴

Tärkeä muutos Yleisesikunnan organisaatiossa oli päämajoitustestarin viran palauttaminen. Vapaussodan Päämajassa sitä oli hoitanut kenraali Ignatius ja kun hän kesäkuussa erosi, tehtävään ei määrätty ketään. Virkanimike oli epäonnistunut käännös germaanisista kielistä (esimerkiksi saksan General-Quartiermeister ja ruotsin generalquarttermestare). ⁸⁵ Tehtävään oli perinteisesti kuulunut päämajassa tapahtuva sotatoimien suunnittelu, millä ei tietenkään ollut mitään tekemistä majoittamisen kanssa. Eri esikunnissa saattoi olla erikseen majoitustestareita hoitamassa majoitusta. Käännösvirhe korjattiin vasta sotien jälkeen, jolloin virkanimikkeeksi tuli päämajamestari. - Päämajoitustestariksi nimitettiin 5.1.19 alkaen eversti N Procopé, joka oli eronnut edellisestä syksynä ja

tuli nyt takaisin palvelukseen.⁸⁶

Divisioonien komentajina toimivat kenraalit von Gerich, Theslöf, Tuzelman von Adlerflug, Wetzer ja Åkerman, kaikki Haminan kadetteja, mutta luoneet uransa Venäjän palveluksessa. "Oli selvää, että Mannerheim valitsi kernaasti kotimaiset avustajansa niistä, joiden kanssa oli työskennellyt vapaussodan aikana ja jotka silloin olivat saavuttaneet hänen luottamuksensa", kirjoittaa Jägerskiöld ja jatkaa, että "kuten vapaussodan aikana, nousi nytkin moni ääni vastustamaan - varsinkin jääkäriä parista - entisten "ryssiä" pääsyä tärkeään asemaan. Ja ruotsinkieliset puolestaan saivat suomenmieliset ärtymään".⁸⁷

Olenneimmat muutokset sotaministeriön kokoonpanossa olivat suojeluskuntatoimiston, täydennystoimiston, insinööri-osaston ja siihen kuuluvan linnoitustoimiston perustaminen. Suojeluskuntatoimisto tuli hoitamaan suojeluskuntien asioita uuden organisaation myötä (sivu 145).. Täydennystoimisto hoiti järjestely- ja liikekannallepanotoimistojen kanssa kenttäarmeijan täydennyskysymykset.

Sota-asiaain toimituskuntaa perustettaessa siihen tuli kuulumaan insinööri-toimisto taisteluvälineosaston osana, tehtävänä mm. linnoittamisen suunnittelu ja johtaminen. Kun toimiston työala laajeni entisestään, siitä tehtiin insinööri-osasto ja sen toimialaksi tuli linnoittamisen lisäksi kasarmien hoito ja rakentaminen sekä majoitusasiat. Osaston ensimmäiseksi päälliköksi tuli insinööri, kapteeni A Lönnroth (myöhemmin Tie- ja vesirakennushallituksen pääjohtaja). Linnoitustoimiston päälliköksi tuli insinööri-toimiston entinen päällikkö, majuri, myöhemmin everstiluutnantti J Chr Fabritius, jolla tuli olemaan hyvin tärkeä osa pian alkavassa voimakkaassa linnoittamisessa.⁸⁸

Mannerheim kertoo muistelmissaan, että jo joulukuussa 1918 hänen neuvotellessaan Lontoossa johtavien valtiomiesten ja sotilaitten kanssa, Englannin hallitus asetti Suomen itsenäisyyden tunnustamisen ehdoksi mm., että "... kaikki saksalaiset sotilasohjaajat lähetetään pois; että Ranskan sallitaan lähettää Helsinkiin sotilaskunta tutkimaan Suomen sotilaallisia tarpeita, erikoisesti kysymystä avoimiksi jääneiden ohjaajan toimien täyttämisestä jonkin muun maan upseereilla".⁸⁹ Ilmeisestikin pidettiin selviönä, ettei Suomen puolustusta kyettäisi rakentamaan pelkästään maan omien upseerien johdolla, mutta takana saattoi olla myös ajatus saada maa-

han jonkinlainen "valvontakomissio" pitämään huolta saksalaissuuntauksen kitkemisestä pois.

27.3.19 saapuivat Suomeen ranskalaisen sotilaskomission (Mission militaire française de Finlande) neljä ensimmäistä upseeria eversti Gendren johdolla. Myöhemmin kesällä heitä saapui lisää niin, että kaikkiaan heitä ehti käydä täällä parisen kymmentä eri aselajien edustajia. Muutamat viipyivät vain lyhyen ajan, muutamat pitkäänkin. Niinpä eversti Gendre kirjoitti kenraali Enckellille syksyllä 1919, että kesäkuussa oli saapunut kuusi upseeria "Kenraali Mannerheimin ja Ignatius'en pyynnöstä ... tankkiharjoitusten sekä lentäjien ja tykistön yhteyden ohjaajiksi". Nytemmin on "tankkien ohjaaminen toistaiseksi turvattu" ja upseereita sekä aliupseereita on ruvettava palauttamaan Ranskaan kotiutettaviksi, monet kun olivat reserviläisiä ja halusivat sodan päätyttyä palata siviiliin.⁹⁰

Ranskalaisten asema poikkesi aikaisemmin maassa toimineitten saksalaisten asemasta siinä, että he todellakin toimivat vain ohjaajina ja asiantuntijoina ilman epävirallistakaan käskyvaltaa. Esimerkkinä tästä esitettäköön Yleisesikunnan päällikön kirjelmä sotaministerille 9.4.19, jossa mainitaan, että komission "laatimaan ehdotukseen Suomen Ilmailuvoimien varustamisesta ranskalaisilla lentokoneilla yhtyy Yleisesikunta täydellisesti ..."⁹¹

Mannerheim kertoo muistelmissaan, että hän syksyllä 1919 esitti Pariisissa pääministeri Clemenceaulle kiitoksensa "siitä esimerkellisestä tahdikkudesta, jota (komissio) oli tehtävänsä suorittessaan osoittanut".⁹²

Erityisen tärkeäksi tuli ranskalaisten upseerien osuus, kun Karjalan kannasta syksyllä 1919 ruvettiin toden teolla linnoittamaan, kuten myöhemmin esitetään. Yleisesikunta esittikin sotaministerille 27.8.19, että se saisi "ottaa palvelukseen ylemmän ranskalaisen pioniriupseerin kyseessä olevien töiden johtajaksi ... Olisi mitä suurimmasta merkityksestä, että jo tänä syksynä voitaisiin yksityiskohtaisesti suunnitella tarpeelliset työt, jotta jos mahdollista jo tänä vuonna tai viimeistään ensi keväänä voitaisiin aloittaa työt". Tehtävään tuli majuri (myöhemmin everstilutnantti) J J Gros-Coissy, joka saapui Suomeen 27.11.19 ja viipyi täällä aina vuoteen 1924 saakka.⁹³

3.23 VAKINAINEN VÄKI

Valtionhoitajaksi tultuaan ei kenraali Mannerheim ryhtynyt muuttamaan saksalaiskaudella rakennettua kolmen divisioonan järjestelmää, vaan kehitystyötä jatkettiin entiseltä pohjalta. Joukko-osastot oli jo vuoden 1918 loppuun mennessä saatu pääasiallisesti muodostetuiksi, joten muutokset olivat vuonna 1919 varsin vähäiset. Tilanne oli 15.3.19 seuraava (vrt. sivu 46).⁹⁴

Joukon vanha nimi

Joukon uusi nimi

1.Divisioona

Valkoisen Kaartin Rykmentti
Itämeren Jalkaväkirykmentti
n:o 1

Suomen Valkoinen Kaarti
Porin Rykmentti

(Uusi rykmentti)

Keski-Suomen Rykmentti

Uudenmaan rakuunarykmentti

Uudenmaan Rakuunarykmentti

2.Divisioona

Savon Jääkäriykmentti n:o 3
Karjalan Kaartin Rykmentti
Laatokan Jalkaväkirykmentti
n:o 6

Uudenmaan Rykmentti
Karjalan Kaartin Rykmentti
Viipurin Rykmentti

Suomen Rakuunarykmentti n:o 2

Karjalan Ratsujääkäriykmentti

3.Divisioona

Kuopion Jalkaväkirykmentti
n:o 4
Porin Jalkaväkirykmentti n:o 2
Itä-Suomen Jalkaväkirykmentti
n:o 5
Karjalan Ratsujääkäriykmentti
n:o 3

Tampereen Rykmentti
Savon Jääkäriykmentti
Pohjois-Savon Rykmentti

Hämeen Ratsurykmentti

Jääkäriprikaati

Kaartin Jääkäripataljoona
Pohjolan Jääkäripataljoona
Kajaanin Sissipataljoona

Kaartin Jääkäripataljoona
Kajaanin Sissipataljoona
Pohjanmaan Jääkäripataljoona

Joukkojen sijoitukset olivat 15.4.19 seuraavat:

1.Divisioonan Esikunta, Suomen Valkoinen Kaarti

ja Uudenmaan Rakuunarykmentti

Helsinki

Porin Rykmentti: I ja III P

Turku

II Pataljoona

Ahvenanmaa

Keski-Suomen Rykmentti

Hämeenlinna

2.Divisioonan Esikunta, Karjalan Kaartin Rykmentti

ja Karjalan Ratsujääkäriykmentti

Viipuri

Uudenmaan ja Viipurin Rykmentit

Rajalla

3.Divisioonan Esikunta	Mikkeli
Pohjois-Savon Rykmentti: I Pataljoona	Mikkeli
II Pataljoona	Salmi
III Pataljoona	Kuopio
Savon Jääkärirykmentti: I ja III Pataljoona	Kouvola
II Pataljoona	Koria
Tampereen Rykmentti	Hamina
Hämeen Ratsurykmentti	Hämeenlinna
Jääkäriprikaatin Esikunta ja	
Kaartin Jääkäripataljoona	Vaasa
Kajaanin Sissipataljoona	Tampere
Pohjanmaan Jääkäripataljoona	Oulu

Itärajalla olevat joukot olivat samoihin aikoihin sijoitetut seuraavasti:

Uudenmaan Rykmentti: Esikunta	Terijoki
I Pataljoona	Raivola
II Pataljoona	Jalkala
III Pataljoona	Kellomäki
Viipurin Rykmentti: Esikunta	Sortavaala
I Pataljoona	Sortavaala
II Pataljoona	Joensuu
III Pataljoona	Käkisalmi
(yksi komppania)	Repola

Edellinen rykmentti oli alistettu 2.Divisioonalle, jälkimmäinen 3.Divisioonalle. Kannaksella oli myös 2.Divisioonaan kuuluva Terijoen Rajavartiopataljoona, jonka esikunta oli Terijoella ja komppaniat pitkin rajaa Suomenlahden ja Laatokan välillä. Pohjois-Savon Rykmentistä oli II Pataljoona Salmassa, mutta keväällä siirrettiin Aunuksen retken johdosta loputkin rykmentistä rajalle. III Pataljoona sijoitettiin Kitelään, muu rykmentti Salmiin.⁹⁵

Sotalaitoksen miesluku oli kutsuntojen kautta saatu nousemaan määrävahvuiseksi. 1.7.19 laaditun laskelman mukaan oli palveluksessa 842 upseeria, 2144 aliupseeria ja 27745 miestä. Aliupseereja ja miehistöä oli 529 yli määrävahvuuden. Luettelossa ei ole merivoimia eli laivastoa ja rannikkokotykistöä eikä myöskään ylintä johtoa ja huoltomuodostelmia (varikkoja).⁹⁶

Vuonna 1919 saatiin valmiiksi edellisenä vuonna aloitettu erikois-aselajien joukkojen perustaminen. Kuhunkin divisioonaan tuli oma kenttätukirykmenttinsä ja lisäksi ylijohdon alaiseksi raskasty-

kistörykmentti. Jääkäriprikaatiin kuului vain patteristo. Ylijohdon alaiseksi perustettiin Hyökkäysvaunurykmentti, Autokomennuskunta ja Ponttoonikomennuskunta. Pioneeripataljoona jaettiin kahdeksi pataljoonaksi. Divisioonien tiedonanto-osastot laajennettiin komppanioiksi. Ratsuväkirykmentteihin perustettiin yksi eskadroona lisää - ratsuhevosten puutteessa "pyöräilijäeskadroona".⁹⁷

Ilmailujoukkoihin kuului esikunnan lisäksi Ilmailupataljoona (koulutus- ja telakkakomppaniat) sekä Sortavalan, Santahaminan ja Koiviston Ilmailuosastot.⁹⁷

Heinäkuussa 1919 perustettiin Rannikkopuolustuksen Esikunta ja Rannikkotykistön Esikunta hajoitettiin 1.9.19. Uuden esikunnan alaisiksi tulivat Rannikkotykistörykmentit 1 - 3, entiset Rannikkotykistöpataljoonat I - III ja Laivasto: Rannikkolaivue, Miinanetsintälaivue ja Meripataljoona (Laivaston Täydennyspataljoona).⁹⁷

Rajavartiojoukot oli elokuussa 1918 siirretty sotalaitoksen johtoon oltuaan välillä sisäministeriön alaisina. Vuoden alussa Yleisesikunta ja sotaministeriö ryhtyivät taas neuvottelemaan itärajalalla Laatokan ja Norjan rajan välillä olevien joukkojen palauttamisesta siviiliviranomaisille, ilmeisesti syynä oli varojen puute kuten edelliselläkin kerralla. Valtioneuvosto teki asiasta periaatepäätöksen 21.3.19 ja muutamaa päivää myöhemmin molemmat ministeriöt sopivat rajan poliisi- ja tullivartiointista. Sotaministeriö vastaisi edelleenkin "tarpeellisten taktillisten reservijoukkojen asettamisesta". Sopimuksen piti astua voimaan 1.4.19, mutta todellisuudessa "Sisäministeriön rajavartiosto ei (ollut) tilaisuudessa vastaanottamaan rajasuojaa Laatokan pohjoispuolella ennen 24.4.19".⁹⁸ Sopimuksen mukaan itäraja jaettiin neljään rajavartiopiiriin. Viipurin läänin osalle tuli Salmin Rajavartiosto, Kuopion läänin Joensuun Rajavartiosto ja Oulun läänin Kainuun ja Lapin Rajavartiostot. Kunkin vartioston päällikkönä toimi rajakomendantti, joka vuorostaan oli alistettu läänin maaherralle. Sisäministeriöön kuuluvan rajavartiostotarkastajan oli ministeriön "antamien ohjeiden mukaan yksin neuvoin maaherrojen kanssa" toimittava rajavartiostojen kehittämiseksi.

Sotaministeriö asetti rajavartiostojen käytettäväksi kantajoukon, 43 aliupseeria ja 240 miestä sekä lupasi seuraavan kuun alkuun mennessä toimittaa asevelvollisia, niin että vahvuudeksi tulisi yhteensä 1300 miestä. Rajavartiostojen menot 1.4.19 alkaen tuli sisäasiain ministeriön suorittaa. Huomattava on, että Kannaksen rajan vartiointi, joka oli Terijoen Rajavartiopataljoonan huolena, ei sisällynyt sopimukseen.⁹⁹

Joukkojen sijoitukseen vaikuttivat sotilaallisten näkökohtien lisäksi olennaisesti käytettävissä olevat majoitusmahdollisuudet. Venäläisen sotaväen jäljiltä todettiin kesällä 1918 suoritettussa inventoinnissa olevan majoitustilaa lähes 60000 miehelle ja talle- ja hieman yli 7000 hevoselle. Varsin suuri osa majoitustilasta oli kuitenkin vankien käytössä ja kaikki rakennukset hyvin huonossa kunnossa ja hygienialtaan puutteelliset. Suurin osa majoitustilasta oli Etelä-Suomen kaupungeissa tai niiden liepeillä. Karjalan kannaksella ja Laatokan Karjalassa ei ollut kasarmitiloja lainkaan, joten joukot oli majoitettava julkisiin rakennuksiin kuten kouluihin ja taloihin. Sama oli tilanne Pohjois-Suomessa, missä ei kasarmeja ollut lainkaan Oulun pohjoispuolella. Vuonna 1918 käytettiin ensi hädän korjauksiin ja välttämättömimmän kaluston hankintoihin noin 15 miljoonaa markkaa ja vuonna 1919 saman verran (vuoden 1981 rahassa yhteensä lähes 60 miljoonaa).

Sotaväen vaatetus oli vapaussodan jäljiltä hyvin kirjavaa, suurelta osin siviilipukimiakin. Sotasaaliina saatiin venäläisiä ja ostamalla saksalaisia varusesineitä. 3.7.18 vahvistettiin sotaväelle yhte-näiset ohjeet virkapuvusta ja tämän jälkeen ryhdyttiin vähitellen panemaan käyntiin kotimaista tuotantoa sotilaspuukujen hankkimiseksi.¹⁰⁰

Suocranaista nälänhätää ei sotaväessä vuonna 1919 enää kärsitty, mikä johtui osaltaan maan ravitsemustilanteen yleisestä parantumisesta ja toisaalta joukkojen ruoanpidon tason nousemisesta koulutuksen, järjestelyn ja keittiöiden kunnostamisen kautta.¹⁰¹

Mannerheimilla oli Vapaussodan alussa käytettävissään 1500 kivääriä (sivu 7). 1.1.19 ilmoitettiin niitä olevan 216000 kpl. Konekiväärejä oli 1250, miinanheittämiä 24 ja kenttätykkejä 278. Suurin osa oli sotasaalista, mutta osa oli ostettu Saksasta, Puolasta, Viros-ta ja Itämeren Divisioonaltakin. Sotasaaliin kokonaisarvo oli melkoinen, nykyrahassa (1981) noin 600 miljoonaa markkaa, mutta sen kunto enimmäkseen varsin heikko. Yllämainittuun summaan sisältyi aseiden lisäksi kaikki kalusto ja varustus, jopa rannikkolinnak-keetkin. Kivääreistä oli suuri osa lähes käyttökelvottomia. Melkoi-nen osa aseistuksesta oli sellaisessa kunnossa, että sen korjaami-nen olisi maksanut saman verran kuin uuden aseiden ostaminen. Kuiten-kin sotasaaliin suuri määrä ja sen rahallinen arvo aiheuttivat sen, että välttämättömiinkin perushankintoihin oli erittäin vaikeata

saada varoja. Vuonna 1919 hankittiin kuitenkin mm. 32 kpl 6 tonnin Renault-panssarivaunuja ja 32 lentokonetta.¹⁰²

3.24 L I I K E K A N N A L L E P A N O N V A L M I S T E L U T

Sotaministeriön 15.3.19 määräämä sotalaitoksen uusi jaotus aiheutti aluksi melkoisesti sekaannusta liikeykunnallepanovalmisteluisissa. Yleisesikunta antoi 1.4.19 käskyn vanhan "liikeykunnallepano- ja ylösmarssisuunnitelman" pitämisestä toistaiseksi voimassa sotaministeriön käskystä huolimatta (sivu 150).¹⁰³ Tämä aiheutti tietyt muutokset divisioonien kokoonpanoon. Yleisesikunta määräsi nyt 3.Divisioonaan kuuluvan Porin Jalkaväkirykmentin, josta piti tulla Savon Jääkärirykmentti, kuulumaan toistaiseksi 1.Divisioonaan ja Kannaksen rajalla olevan Laatokan Jalkaväkirykmentin, josta piti tulla Viipurin rykmentti, kuulumaan 3.Divisioonaan. Rajoilla olevien joukkojen piti liikeykunnallepanossa jäädä edelleenkin paikoilleen.

Viikkoa myöhemmin eli 8.4.19 Yleisesikunta antoi täydentävän käskyn.¹⁰⁴ Liikeykunnallepanon tapahtuessa vihollisen hyökkäyksen johdosta joukot oli lähetettävä sotapäätökselle sellaisinaan, "nykyisine vahvuusmäärineen". Täydennys sotavahvuuteen tapahtuisi sotapäätöksellä sitä mukaa kuin täydennyspataljoonat saisivat miehistöä. "Liikeykunnallepanon ja ylösmarssin tapahtuessa suomalaisessa hyökkäys- ja valloitusstarkoituksessa" tulitaisiin käskyt antamaan niin hyvissä ajoin, että "täydennys sotavahvuuteen voi tapahtua majoituspaikoissa". - Todettakoon tässä yhteydessä, että näihin aikoihin Yleisesikunnassa olivat valmistumassa uudet puolustus-suunnitelmat, joissa yhtenä vaihtoehtona oli "hyökkäys Pietaria vastaan" (sivu 182).

Kolme päivää myöhemmin lähti yhtymiin taas uusi käsky, jonka piti selventää asioita. Yleisesikunta tiedotti, että 1.4.19 annettu käsky, jonka mukaan liikeykunnallepano suoritettaisiin entistä joukko-osastojakoa noudattaen, tulitaisiin kumoamaan heti kun "kutsuntamiehistö on saapunut", 1.Divisioonan kolmas rykmentti on saatu muodostetuksi ja joukot saatu lopullisesti sijoitetuiksi rauhan aikaisille paikoilleen. Silloin siis yhtymät tulisivat lähtemään liikeykunnallepanossa uudessa kokoonpanossaan.¹⁰⁵

Koska nyt väliaikaisesti vallitsi tilanne, että divisioonat tulisivat liikeykunnallepanossa saamaan johtonsa rykmentin vieraasta rauhanajan divisioonasta, käskettiin komentajia "lähetettyjen henki-

löiden kautta" tarkastamaan näitä joukkoja, jotka samalla veloitettiin antamaan tiedot suunnitelmistaan myös sodan aikaiselle divisioonan esikunnalleen.

Järjestelmä oli kieltämättä sekava eikä ole ihmettelemistä, että kenraali Wetzer sitä varsin terävästi arvostelikin. "Ainoa oikea menettely nykyisessä sekavassa tilanteessa on, että Divisioonat jatkavat valmistelutöitään entisissä rykmenteissään ... Seikka jolla myös on määrävä merkitys on että Divisioonan komentaja täydellisesti tuntee rykmentin jota hän sodassa tulee johtamaan ... Nykyinen tilanne, vanhentuneella ylösmarssisuunnitelmalla ja monimutkaisilla väliaikaisilla järjestelyillä jotka yksinomaan ovat riippuvaisia jokaisen päällikön älykkäisyydestä ja hyväntahtoisesta yhteistoiminnasta, on niin sotkuista että suurella pelolla täytyy ajatella mahdollista liikekannallepanoa". Lopuksi Uetzer esitti, että divisioonat saisivat jatkaa valmisteluja entisissä joukko-osastoissa ja että Yleisesikunta "kiireellisesti laatisi uuden asianmukaisen ylösmarssisuunnitelman".¹⁰⁶ - Viikkoa myöhemminhän Yleisesikunta saikin valmiiksi uudet suunnitelmat (sivu 167).

Noin kuukautta myöhemmin, 19.5.19, Yleisesikunta vihdoin saattoi tiedottaa, että 1.4. annetut väliaikaisohjeet voitiin peruuttaa, koska rykmentit olivat saaneet täydennyksensä ja alokkaita oli jo koulutettu useita viikkoja. Näin ollen sotaministeriön 1.4.19 määräämä rauhan ajan kokoonpano olisi myös liikekannallepanon perustana.¹⁰⁷

Kun Yleisesikunta ei vielä ollut saanut asiota järjestykseen sotaministeriön 15.3.19 antaman käskyn johdosta, tämä jo 1.4.19 antoi uuden käskyn, joka perusteellisesti muutti koko siihen astisen järjestelmän. "Määräys sodanaikaisista joukko-muodostelmista" merkitsi liikekannallepanossa perustettavan kenttäarmeijan kaksinkertaistamista. Sodan aikainen armeija oli ollut sama kuin rauhan aikainen, joukot vain täydennettynä sodan ajan määrävahvuuksiin. Nyt laskettiin koulutettuja reservejä riittävän jo uusienkin joukkojen perustamiseen.¹⁰⁸

Käskyn pääsisältö oli seuraava.

"1) Liikekannallepanon sattuessa muodostetaan rauhanaikaisten joukkoosastojen lisäksi uusia joukkoosastoja. Näiden sodanaikaisten joukkoosastojen järjestelyssä tullaan pääpiirteissä seuraamaan rauhan aikana seisovan armeijan kokoonpanoa ja jaotusta ja tulee siis kukin uusi joukko-osasto, B-joukko, vastaamaan jotakin vakinaista

joukkoosastoa, A-joukkoa.

2) B-joukkojen muodostamispaikat ovat samat kuin vastaavien A-joukkojen rauhanaikaiset sijoituspaikat.

3) Kukin tällainen B-joukko täydennetään samalta täydennysalueelta kun vastaava A-joukko. B-joukkojen kántahenkilökunnat määrätään jo rauhan aikana vastaavista A-joukoista kuten alempana lähemmin käsitetään". Näistä ohjeista ilmenee, että kysymyksessä oli selvä kaaderiperusteinen liikekannallepano.

Seuraavaan luetteloon on koottu tärkeimmät perustavat ja perustettavat esikunnat ja joukot.

A.

1.Divisioona

Suomen Valkoinen Kaarti
Porin Rykmentti
Keski-Suomen Rykmentti
Uudenmaan Rakuunarykmentti
Kenttätykistörykmentti N:o 1
Tiedonantovälineosasto N:o 1
Miinanheittäjäkomppania N:o 1

2.Divisioona

Karjalan Kaartin Rykmentti
Uudenmaan Rykmentti
Viipurin Rykmentti
Karjalan Ratsujääkärirykmentti
Kenttätykistörykmentti N:o 2
Tiedonantovälineosasto N:o 2
Miinanheittäjäkomppania N:o 2

3.Divisioona

Savon Jääkärirykmentti
Pohjois-Savon Rykmentti
Tampereen Rykmentti
Hämeen Ratsurykmentti
Kenttätykistörykmentti N:o 3
Tiedonantovälineosasto N:o 3
Miinanheittäjäkomppania N:o 3

Jääkäriprikaati

Kaartin Jääkäripataljoona
Pohjanmaan Jääkäripataljoona
Kajaanin Sissipataljoona

B.

4.Divisioona

Vaasan Rykmentti
Turun läänin Rykmentti
Jyväskylän Rykmentti
Ratsueskadroona N:o 1
Kenttätykistöpatteristo N:o 4
Tiedonantovälineosasto N:o 4
Miinanheittäjäkomppania N:o 4

5.Divisioona

Kaakkois-Suomen Rymentti
Etelä-Suomen Rykmentti
Itä-Suomen Rykmentti
Ratsueskadroona N:o 2
Kenttätykistöpatteristo N:o 5
Tiedonantovälineosasto N:o 5
Miinanheittäjäkomppania N:o 5

6.Divisioona

Mikkelin läänin Rykmentti
Kuopion läänin Rykmentti
Hämeen läänin Rykmentti
Ratsueskadroona N:o 3
Kenttätykistöpatteristo N:o 6
Tiedonantovälineosasto N:o 6
Miinanheittäjäkomppania N:o 6

2.Jääkäriprikaati

Kokkolan Jääkäripataljoona
Oulun Jääkäripataljoona
Kainuun Sissipataljoona

Jääkärikykistöpatteristo
J.Pr. Pyöräilijäosasto
J.Pr. Tiedonantovälineosasto
J.Pr. Miinanheittäjäkomppania

Pioniirijoukot A

1.Pioniirikomppania
2.Pioniirikomppania
3.Pioniirikomppania
Jääkäripioniirikomppania

2.Jääkärikykistöpatteristo
2.J.Pr. Pyöräilijäosasto
2.J.Pr. Tiedonantovälineosasto
2.J.Pr. Miinanheittäjäkomppania

Pioniirijoukot B

4.Pioniirikomppania
5.Pioniirikomppania
6.Pioniirikomppania
2.Jääkäripioniirikomppania

Määrättäessä A-joukkojen kantahenkilökuntaa B-joukkoihin oli periaatteena, että sodanaikainen sijoitus oli yhtä arvoastetta ylempi kuin rauhanaikainen. Siten rauhan aikainen pataljoonan komentaja sai sodan aikana rykmentin ja komppanian päällikkö pataljoonan. Käskyssä määrättiin tarkoin, kuinka monta kantahenkilökuntaan kuuluvaa kunkin joukon oli luovutettava perustamalleen uudelle joukolle. Siten esimerkiksi jalkaväkirykmentin oli määrättävä 9 joukkueenjohtajaa B-rykmentin komppanianpäälliköiksi ja 27 korpraalia joukkuealiupseereiksi.

Sotaministeriö antoi 5.5.19 täydentävän käskyn kantahenkilökunnan sijoitusluetteloiden laatimista varten. Kunkin rykmentin ja itsenäisen pataljoonan oli pidettävä "arvoasteluetteloa liikekannallepanoa varten". Erillisten komppaniain osalta luettelot pidettiin divisioonan tai prikaatin esikunnassa. Luettelot tehtiin erikseen A- ja B-joukkoa sekä vastaavaa täydennysjoukkoa varten ja niistä ilmeni kunkin upseerin sekä rauhan että sodan aikainen sijoitus. Määräys oli, että ylempiin virkapaikkoihin määrättiin "kunkin virka-aseman vanhimmat upseerit etulinjassa" eli vanhimmista komppanian päälliköistä otettiin B-joukon pataljoonan komentajat. Saksalaista perua oli luettelossa oleva sarake "patentin päivämäärä", millä tarkoitettiin asianomaisen upseerinvaltakirjan päiväystä.¹⁰⁹

Käytännössä oli edellä selostettujen käskyjen toteuttaminen varsin vaikeata, koska ne oli "laadittu sillä teoreettisella edellytyksellä että A-joukoilla on täydellinen upseerilukumäärä rauhanaikaisen vahvuuden mukaan", kuten 3.Divisioonan kirjelmässä 6.6.19 todetaan. Tällöin voisi jalkaväkirykmentti luovuttaa 54 upseerista 17 B-joukkoihin ja 5 T-pataljoonaan, mutta nykyisen upseerivajauksen vuoksi se on "praktillisista syistä mahdotonta". Tilannetta helpotti josain määrin, että joukoissa palvelevat kadetit ja upseerikokelaat tultaisiin liikekannallepanon sattuessa heti ylentämään upseereik-

si. Kadettikoulu oli aloittanut toimintansa vuoden alussa ja divisioona tulisi saamaan "kesäharjoituksia varten ja mob.tapauksessa" 7 kadettia. Viipurin upseerikokelaskurssin (Markovillan) oppilaat oli komennettu joukkoihin 13.4.19.¹¹⁰

Jotta kaikki upseerit saataisiin luetteloiduiksi ja siten liikekannallepanossa palvelukseen, sotaministeriö julkaisi maan sanomalehdistössä 3.2.19 käskyn, jonka mukaan "kaikkien niiden vakinaisten ja reserviupseerien, jotka eivät ole täyttäneet 60 vuotta ja jotka eivät ole Suomen sotalaitoksen vakinaisessa palveluksessa, ensi tilassa ja viimeistään helmikuun 15 päivään mennessä" oli ilmoitettava kutsuntatoimistossa.¹¹¹

Yleisesikunta oli 11.11.18 antanut käskyn, jonka mukaan sotavoimat "salasanalla Patria" määrättäisiin tehostettuun valmiuteen hyökkäyksen varalta "mahdollisuuden mukaan ja ennen liikekannallepanon alkua" (sivu 76). Sotaministeriö tarkensi kirjelmällään 19.6.19 aikaisempia määräyksiä. "Kun poliittinen tilanne tulee sellaiseksi, että sodan syttyminen näyttää luultavalta, ilmoittaa sotaministeriö tämän joukko-osastoille sanalla Patria sähköteitse salakielellä". Käskyn saatuaan oli joukkojen ryhdyttävä toimiin varmentaa "nopean liikekannalleasettamisen". Liikekannallepanokäskyn julkaisee sotaministeriö ja toimittaa sen kaikille esikunnille, joukoille ja laitoksille sekä myös siviiliviranomaisille, jotka puolestaan antavat tiedon siviiliväestölle.

"Liikekannallepano voi olla joko osittainen tai täydellinen se tahoo sanoa voidaan asettaa sotakannalle joko

- a) ainoastaan osat rauhanaikaisesta (A) armeijasta,
- b) ainoastaan koko rauhanaikainen A-armeija täydennettynä sotavahvuiseksi tai
- c) sekä A-armeija, täydennettynä sotavahvuiseksi, että B-armeija".112

Sotaministeriö julkaisi 19.6.19 myös ohjesääntöluontoisen vihkosen "Virkaohjeita komentovirastoille". Se sisälsi A- ja B-joukkojen luettelon lisäksi ohjeet kenttäarmeijan täydennyksen järjestelystä ja erityisistä "komentovirastoista". Täydennysjoukoista oli annettu 20.11.18 käsky (sivu 47), jonka mukaan kullekin joukolle oli liikekannallepanossa perustettava täydennysosasto. Uudessa ohjeessa määrättiin, että kullekin A- ja B-joukolle tulisi yhteinen täydennysosasto ja sama täydennysalue. Siten esimerkiksi Suomen Valkoiselle Kaartille ja Vaasan Rykmentille tuli perustaa Helsinkiin

Täydennyspataljoona N:o 1 ja se saisi miehistönsä Vaasan läänin I ja II kutsuntapiiristä. Viipurin Rykmentti ja Itä-Suomen Rykmentti saivat puolestaan Täydennyspataljoonan N:o 6 ja Viipurin läänin IV sekä Kuopion läänin III kutsuntapiirin. Saman periaatteen mukaan sai tykistö täydennyspatterinsa rauhanaikaisille sijoituspaikoil-lensa ja sille annettiin tietyt kutsuntapiirit. Ratsuväelle ja eri-koisaselajeille tuli vain perusyksikön suuruinen täydennysjoukko ja täydennysalueeksi periaatteessa koko maa, tosin eräin rajoituk-sin. Täydennysjoukkojen sisäinen kokoonpano noudatteli rauhan aikai-sia määrävahvuuksia. Hevostäydennystä varten tuli divisioonille ja jääkäriprikaateille perustaa yhteensä 4 hevosvarikkoa.

Sotaministeri oli jo 11.11.18 antanut käskyn "sijaiskomentovirasto-
jen" perustamisesta divisioonien ja Vuoristoprikaatin esikuntien "garnisoonipaikkoihin". Näiden virastojen tehtävänä oli täydennys-
joukkojen järjestäminen ja kouluttaminen, täydennyksen lähettämi-nen rintamajoukoille, rauhan ja järjestyksen ylläpitäminen "käsky-
valta-alueillaan" sekä rautateiden teknillisten ja sotilaallisten
laitteiden suojeleminen. Jotta virastot voisivat suoriutua tehtä-vistään, olivat niiden alueella olevat suojeluskunnat alistetut vi-rastoilta. Näiden oli myös asetettava "kaikkiin garnisoonipaikkoi-hin ja erikoisiin liikennekeskuksiin paikalliskomendanttinvirasto".

Uudet ohjeet säilyttivät järjestelmän pääpiirteissään ennallaan, nimi vain lyheni komentovirastoksi. Tehtäviä tarkistettiin siten, että "rauhan ja järjestyksen ylläpito kuuluu voimassa olevien yleis-
ten lakien mukaan siviiliviranomaisille, joille kuitenkin asian-
omaiset sotilasviranomaiset pyynnöstä antavat tarpeellista apua".
Komentoviraston alueella olevaa suojeluskuntalaitosta ei myöskään
enää alistettu viraston päällikölle.

Komentovirastot pysytettiin edelleen suoraan sotaministeriön alai-sina ja tämä määräsi niiden päälliköt sekä "upseeri-virkapaikkojen täyttämisen". Suojeluskuntajärjestö sai tehtäväkseen liikekannalle-
panon yhteydessä ottaa huolehtiakseen mm. tiettyjen tärkeiden koh-
teiden turvallisuudesta (sivu 163), mutta se tapahtui järjestön
oman päällystön johdossa.¹¹³

Ohjevihkosen viimeisenä lukuna on suunnitelma armeijan ensimmäisek-si täydentämiseksi liikekannallepanossa. Periaatteeksi esitettiin, että palvelukseen kutsuttavat asevelvolliset menevät joukkoihin
vastaavien täydennysmuodostelmien kautta. Jotta kuitenkin sekä

A- että B-joukot saataisiin mahdollisimman pian täysilukuisiksi, asevelvolliset tulisivat liikekannallepanon ensimmäisenä päivänä menemään suoraan omaan, sotilaspassissa määrättyyn joukko-osastoon. Ohjeissa määrättiin yksityiskohtaisesti, miten eri vuosiluokat reserviläisistä, "nostokkaista" ja lykkäyksen saaneista kutsuttaisiin palvelukseen ja miten heidät oli sijoitettava koulutustasonsa mukaisesti. Periaatteena oli pidettävä, että A- ja B-joukot oli täydennettävä sotavahvuisiksi mahdollisimman pian ja vasta jäljelle jäävät rekryytit jätettäisiin täydennysjoukkoihin. Määräykset koskivat ns. ensimmäistä täydennystä. Sodan aikaisten tappioiden täydentämiseksi palvelukseen kutsuttavat ikäluokat oli määrä aina ensin koota täydennysjoukkoihin koulutettaviksi, minkä jälkeen voitaisiin lähettää täydennystä rintamajoukoille.¹¹⁴

Ylipäällikön päämajan muodostamisesta annettiin käsky elokuun alussa. Henkilökunta otettaisiin Sotaministeriöstä ja Yleisesikunnasta. Siihen tulisi kuulumaan 6 jaostoa tai toimistoa:

I Ylimajoitusjaosto

II Etappijaosto

III Armeijan tykistöpäällikön toimisto

IV Armeijan insinööripäällikön toimisto

V Armeijan ilmailuvoimienpäällikön toimisto

VI Päämajan komendanttitoimisto

Ylimajoitusjaoston nimessä kummittelee edelleen väärä käänнос, kuten jo päämajoitustestarin virkanimikkeen yhteydessä on todettu (sivu 117). Tämä ilmenee sen kokoonpanosta ja henkilökunnasta:

1. Sotatoimien osasto

2. Yhteysosasto

3. Tiedusteluosasto

4. Tilastollinen osasto

1 ja 2 osasto muodostettaisiin Yleisesikunnan I eli sotatoimien osaston henkilökunnasta, 3 osasto vastaavasta rauhan aikaisesta ja 4 osasto Sotaministeriön Yleisen osaston toimesta. Tämä hoiti rauhan aikana järjestely- ja liikekannallepanoasiat, jotka nyt siirrettäisiin Ylipäällikön alaisiksi.

Etappijaoston kokoonpano oli seuraava:

1. Kenttäintendentuuri

2. Kamreeriosasto

3. Sotilaskuljetusosasto

4. Kenttäpostiosasto

5. Jälkikuljetusosasto
6. Kenttälääkintöosasto
7. Kenttäeläinlääkintöosasto

Osastot 3, 4 ja 5 perustaisi Yleisesikunnan Osasto II, (kuljetus- ja etappitoimistot), muut tulisivat sotaministeriön vastaavista osastoista. Huollon operatiivinen johtaminen aiottiin siis sekä siirtää Päämajan tehtäviin.

Tykistöpäällikön toimisto syntyisi rauhanaikaisen tykistön ylitar- kastajan toimistosta, insinööri-päällikön toimisto sotaministeriön insinööri-osastosta ja ilmailuvoimien päällikön toimisto Ilmailu- voimien komentajan toimistosta. Insinööri-päällikön toimiston perus- taminen merkitsi sitä, että mm. linnoittaminen tulisi siirtymään ministeriöstä Päämajaan.

Yleisesikunnan keskusosastosta muodostettaisiin Päämajan komendant- titoimisto hoitamaan samat tehtävät kuin rauhankin aikana. Lopuksi todetaan, että "Ylipäällikön päämajaa varten ei muodosteta erityis- tä kuormastoa sillä päämajan on aina oltava rautatien varrella". Tarvittaessa voitaisiin käyttää "jotain etappijoukko-osaston hal- lussa olevista autokolonneista".¹¹⁵

Lokakuussa 1918 oli Yleisesikunnan järjestelyosasto, jolle liike- kannallepanoasiat pääosiltaan kuuluivat, siirretty sotaministeri- öön (sivu 40). Sotatoimien osaston liikekannallepanotoimiston oli osallistuttava edellämainitun kanssa suunnittelutehtäviin, koska ne olennaisesti vaikuttivat sotatoimien suunnitteluun. Sotaministe- riö määräsi vuoden 1919 alkupuolella talousasiain esipuseerin, eversti M Spåren "johtamaan ja ohjaamaan niitä liikekannallepanon valmistelutöitä, joita kaikki sotaministeriön eri osastot tekivät". Tällainen koordinaatiotehtävä edellytti myös Yleisesikunnan liike- kannallepanotöiden kytkemistä samaan yhteistoimintaan. Tämä ilmeni hyvin konkreettisesti esimerkiksi Aunuksen retken yhteydessä. Eversti Spåre tiedotti tällöin sopineensa Yleisesikunnan kanssa siitä, että kaikki retkikuntaa koskevat tilaukset oli keskitettävä majuri Somersalolle, joka vasta lähettää ne ministeriöön. "Muuta tietä saapuvia tilauksia ei oteta huomioon".¹¹⁶

Syksyllä 1919, kun sota näytti uhkaavan, arvioitiin kenttäarmeijan perusvarustuksen täydentämisen maksavan 130 miljoonaa markkaa (noin 250 miljoonaa vuoden 1981 markkaa). Yhden kuukauden sotamenoiksi laskettiin 217 miljoonaa (noin 420 milj). Laskelmat perustuivat

siihen, että kenttäarmeijan vahvuus kaikkine aselajeineen ja puolustushaardoineen olisi 110000 miestä ja 31550 hevosta. Spären lokakuussa laatiman luettelon mukaan tuli liikekannallepanossa eri paikkakunnilla majoilevien joukkojen vahvuus olemaan kaikkiaan 3129 upseeria ja virkamiestä sekä 109326 aliupseeria ja miestä.¹¹⁷

B-joukoille perustettiin erityiset liikekannallepanovarastot ja niitä varten perustettiin 22.7.19 "21 varusupseerin ja 4 varusmestarin tointa". Näiden piti liikekannallepanoon asti toimia yhtymien esikuntien majoitusmestarien alaisina ja nämä puolestaan "tässä suhteessa ovat Sotaministeriön käskyvallan alla ja vastaanottavat ohjeet ja määräykset ainoastaan sieltä". Teoria ja käytäntö kulkivat tässäkin hieman eri teitä, sillä esimerkiksi 3.Divisioonaa ilmoitti, etteivät "Intendentuuriosaston varastot riitä peittämään edes A.-joukkojen sodanajan tarvetta puhumattakaan B.-joukkojen. Sitäpaitsi on Int.os. ilmoittanut, ettei toistaiseksi ryhdytä T.-varastojen perustamiseen kumminkaan selittämättä miten T.-joukot (jotka kuitenkin ensimmäisinä päivinä liikekannallepanon jälkeen tulevat muodostettaviksi) ovat varustettavat".¹¹⁸

Sotaministeri antoi Suojeluskuntajärjestön Ylipäällikkönä 8.1.19 suojeluskunnille käskyn liikekannallepanon "valmistustöistä". Suojeluskunta-asetuksen mukaan "toimivat suojeluskunnat tarvittaessa varsinaisen armeijan tukena. Tällaista tukea tarvitsee armeija liikekannallepanon sattuessa. Vakinaisen sotaväen lähtiessä rintamalle tulee suojeluskuntien sen vuoksi ottaa huolehtiakseen maan sisäisen rauhan ja järjestyksen ylläpitämisestä ..." Tällaisia tehtäviä oli rautatien ja muun liikenteen suojeleminen, "valtiolle tärkeiden taidarakennusten sekä varastojen ja varikkojen vartiointi", sotalaitoksen viranomaisten avustaminen muonan, hevosten ja ajoneuvojen hankinnassa, kiihoitustyön vastustaminen ja vakoilun estäminen sekä isänmaallisen hengen eläyttäminen kotiin jäävien keskuudessa, jotta rintamalla taistelevat joukot tietävät, että kansa seisoo lujana niiden takana sekä lopuksi vielä seudun asemasta riippuen mahdollisesti myöskin "raja- ja rannikkosuojelus" sekä välitön maanpuolustus vakituisen sotaväen rinnalla.

Näiden tehtävien suorittamiseksi tarpeellisina valmisteluina luettiin käskyssä luetteloiden laatiminen jäsenistä, "sisäisen yhteyden" hoitaminen, millä tarkoitettiin kokoontumistapojen ja paikkojen määräämistä, hälyttämisen suunnittelua jne. Aluepäälliköiden tuli myös järjestää varma yhteys piiripäällikköönsä, jotta

taattaisiin käskyjen ja ohjeiden perille tuleminen.¹¹⁹

Sotaministeriö pyysi 21.2.19 Yleisesikunnalta "tietoja niistä objekteista, joiden vartioiden suojeluskuntien on otettava haltuunsa varsinaisten joukkojen siirtyessä rintamalle" ... "Koska useita piiripäälliköitä ei voida pitää täysin pätevinä mainitunlaisten ilmoitusten antamiseen", piti nyt Yleisesikunnalta saada "suojeluskuntapiireittäin ryhmitetyt tiedot kaikista niistä objekteista, s.o. rautatiesilloista, asemarakennuksista ... valtiollisten vankien säilytyspaikoista, sotilaallisessa suhteessa tärkeistä paikoista ja väestökeskuksista, joiden suojeleminen vaaran uhatessa on suojeluskuntien velvollisuus ja tärkein tehtävä. Samalla olisi saatava lähempiä tietoja siitä, montako sotilaallisesti kykenevää miestä katsotaan tarvittavan kunkin yllämainittuun ryhmitettyyn kuuluvan paikan vartioiden".¹²⁰

Jotta suojeluskunnat pystyisivät selviytymään edellä esitetystä tehtävistä, niille luovutettiin noin 80000 kivääriä, 134 konekivääriä, 16 japanilaista vuoritykkiä sekä ampumatarvikkeita. Aseet ja a-tarvikkeet olivat tietenkin tarpeen myös koulutusta varten.

Suojeluskunnista suunniteltiin muodostaa myös varsinaisia taistelujoukkoja. Yleisesikunta tiedotti 2.Divisioonalle 23.4.19, että pidettiin välttämättömänä "väliaikaisesti käyttää Suojeluskuntia Karjalan kannaksen puolustukseen". Oli hyvin mahdollista, että venäläiset "vastaukseksi suomalaisten vapaaehtoisten hyökkäykseen Itä-Karjalaan" - Aunuksen retkeen (sivu 108), ryhtyisivät hyökkäämään Kannaksella. Tämän vuoksi 2.Divisioona "ottaa siis väliaikaisesti koko puolustuslinjan puolustuksen huostaansa hyökkäyksen sattuessa sekä täytetään rykmentit suojeluskuntalaisilla teidän laskelmienne mukaan". 5000 miehen täydennyksen arveltiin riittävän. Miehet koottaisiin Viipuriin, mistä divisioona jakaisi ne rykmentilleen. Tarvittaessa oli rykmenttien aseistettava saamansa miehet. Suojeluskuntamiehistö oli mahdollisuuksien mukaan "yhdistettävä erikoisiksi joukko-osastoiksi kokoneiden upseerien johdon alaisina, kuuluen kuitenkin rykmenttien tai vast. pataljoonien alle".¹²¹

3.25 K O U L U T U S

Yleisesikunnassa laadittiin vuoden 1918 viimeisinä päivinä suunnitelma ("Kadettikoulun ohjesäännöt") Kadettikoulun perustamiseksi ak-

tiivi- ja reserviupseerien kouluttamista varten. Koulu olisi kaksiosainen: upseerikurssi, noin 1 1/2 vuotta, kouluttaisi aktiiviupseereita ja reserviupseerikurssi koostuisi eräänlaisista ulko-oppilaisista. Sotaministeriö asetti 2.1.19 kenraalimajuri Igantiuksen johtaman komitean jatkamaan suunnittelua. Se sai työnsä valmiiksi määräaikaan, 10.1.19, mennessä ja valmistelut pantiin viivyttelämättä käyntiin. Koulu aloitti toimintansa 25.1.19. Oppilaiden pääosa oli Fahnenjunkerkurssilta, osa Markovillan kurssilta ja osa tuli joukoista ilman minkäänlaista päällystökoulutusta.

Aktiiviupseereita saatiin vuoden 1919 aikana myös Viipurin upseerikokelaskurssilta (Markovillasta) ja Suomen Tykistöskoulusta (Lappeenrannasta), vaikka nämä kurssit olivatkin alunperin tarkoitettut kouluttamaan reservin upseereita (sivut 51 - 53).

Huhtikuussa 1919 teki 3.Divisioonan komentaja, kenraali Wetzer esityksen, että joukoissa palveleville reserviupseereille annettaisiin sellaista koulutusta, että heidät voitaisiin hyväksyä aktiiviupseereiksi. Tällaista koulutusta ruvettiin antamaan seuraavana vuonna.¹²²

Edellä mainittu suunnitelma edellytti myös järjestelmällisen reserviupseerikoulutuksen aloittamista. Siitä ei vielä kuitenkaan tullut mitään. Ignatiuksen komitea halusi reserviupseerikoulutuksen tapahtuvan erillään aktiiviupseerien koulutuksesta. Vuoden lopulla sai 2.Divisioonan esikunta tehtäväkseen suunnitella reserviupseerikoulutuksen aloittamista. Reserviupseerikoulutusta annettiin kuitenkin vähäisessä määrin joukoissa ja divisioonan esikunnilla oli oikeus hyväksyä reserviupseereiksi tietyn tutkinnon hyväksyttävästi suorittaneita asevelvollisia ylioppilaita. Tutkinnot toimeenpani divisioonan esikunnassa kolmen upseerin muodostama lautakunta. Ohjelmaan kuului mm. kokeet ohjesäännöissä ja kartan lukemisessa, taktillisen tehtävän ratkaiseminen sekä käytännön suorituksena komppanian tai joukkueen "komentaminen". Asiakirjoista ei ilmene, kuinka monta reservin upseeria tätä tietä koulutettiin, mutta määrä lienee ollut vähäinen.¹²³

Merivoimissa koulutettiin reserviupseereita tilapäiskursseilla. Jo kesäkuussa 1918 olivat saksalaiset antaneet päällystökoulutusta 6-8 viikon kursseilla. Käytännön koulutusta oli kesän 1918 aikana miinanraivauksessa. Seuraavana talvena annettiin maissa teoreettista koulutusta ja toukokuussa 1919 kokelaat ylennettiin "kansiuupseereiksi", joka oli erityinen arvoaste upseerien ja aliupseerien välillä. Joulukuussa 1919 heidät lopulta ylennettiin reservialiluutnantteiksi.

Rannikkotykistö pani kesällä 1918 toimeen Kuivasaarella upseerikokelaskurssin.

Aktiiviupseerien jatkokoulutusta ei vielä aloitettu, mutta saksalaiskaudella oli ollut käynnissä von Redernin johtama yleisesikuntaupseerien koulutus (sivu 41). Ilmeisestikin tämän perusteella Yleisesikunnan päällikkö esitti Ylipäällikölle, että majurit Somersalo ja von Kraemer sekä kapteenit Tuompo, Selander, Isaksson ja Johansson nimitettäisiin "vakinaisesti Yleisesikunnan upseereiksi", toivottavasti 16.5.19. Kenraali Wilkama, Ylipäällikön esikuntapäällikkö, vastasi Ignatiukselle 8.5.19, ettei hän "vielä voi ryhtyä pyydettyihin toimenpiteisiin, katsoen siihen, että kysymyksessä olevilta yleisesikuntaupseereilta on mielestäni vaadittava väitöskirja ja on heidän esitettävä teoreettisia tietoja, ennenkuin heidät voidaan nimittää vakinaisiksi Yleisesikuntaupseereiksi, suorittamalla yleisesikuntaups.tutkinto".

Ignatius puolestaan ei jättänyt asiaansa puolitiehen, vaan pyysi, että "asia joka tapauksessa esitetään Ylipäällikölle". Näin tapahtuikin, mutta esityksestä oli jätetty pois kaksi viimeistä nimeä ja siihen lisätty kolme uutta, jääkärimajuri Heinrichs sotaministeriöstä, jääkärimajuri Hanell Ylipäällikön esikunnasta ja jääkärieverstiluutnantti Hägglund, 3.Divisioonan esikuntapäällikkö. Jääkäreitä olivat muut paitsi Somersalo ja v. Kraemer, joista edellinen oli saanut yleisesikuntakoulutuksen Saksassa (sivu 37) ja jälkimmäinen oli Haminan kadetti. - Wilkama ilmeisestikin halusi vähentää toimenpiteen juhlallisuutta sillä, että nimitys tapahtui vasta 21.5.19 ja se julkaistiin vain Yleisesikunnan esikuntakäskyssä eikä Ylipäällikön sotilaskäskyssä.^{123a}

Aliupseerien ja miehistön koulutus tapahtui samojen suuntaviivojen mukaan kuin edellisenäkin vuonna. Vastuu oli kokonaan suomalaisilla saksalaisten poistuttua. Kouluttajavoimakin oli nyt pienentynyt. Toisaalta tuotti helpotusta se, että uuden asevelvollisuuslain myötä olot vakiintuivat ja vuosiluokkiakin oli palveluksessa vain kaksi kerrallaan aikaisemman viiden asemesta. Vähitellen saatiin joukko-osastotkin lopullisille sijoituspaikoilleen, joskin rajoilla jatkuvasti oli pidettävä useita rykmenttejä (sivu 151). Ankara vartiopalvelus ja puutteelliset majoitusolot rasittivat joukkoja ja

haittasivat koulutusta. - Divisioonat järjestivät keskitetysti aliupseerikursseja kaikkia joukko-osastojaan varten.

Koulutusta vaikeutti osaltaan ohjesääntöjen puute ja tämän poistamiseksi asetettiin ohjesääntökomitea, jonka puheenjohtajaksi määrättiin 7.3.19 kenraali von Gerich. Ensimmäisenä ilmestyi Garnisooni-palvelusohjesääntö 1919. Myös erikoisaselajeja varten syntyi ohjesääntöjä, esimerkiksi puhelinpalvelusohjesääntö. Lisäksi julkaistiin kalusto- ja koulutusoppaita. Erityisesti upseerikoulutusta varten ruvettiin julkaisemaan "Upseerin käsikirjastoa", ensimmäisinä ilmestyi Gerichin Taktiikan oppikirja ja Ampumaoppi.¹²⁴

Koulutuksen johto ja tarkastaminen kuuluivat edelleen Sotaväen päällikön esikunnan koulutustoimistolle. Erityisesti aselajien tarkastajat suorittivat tarkastuksia joukko-osastoissa ja antoivat ohjeita. Ylipäällikön esikunta julkaisi 17.4.19 "Ohjeita Alokkaiden kouluutusta varten" sekä 1.8.19 "Ohjeita jalkaväen miehistön koulutusta varten". Edellinen oli tarkoitettu kolmea ensimmäistä kuukautta varten ja jälkimmäinen elo-syyskuun ajaksi. Ohjeissa määritettiin koulutustavoitteet eri aloilta ja annettiin oppituntienkin aiheet. Koulutus säännösteltiin myös ajallisesti. Kouluttajia ohjattiin yksityiskohtaisesti esimerkiksi seuraavasti. "Komppanianpäälliköiden on laadittava yksityiskohtainen ohjelma päivä päivältä ja tunti tunnilta seuraavan viikon palvelusta varten, jonka tarkasta täyttämisestä hän sekä pataljoonan ja rykmentin komentajat ovat edesvastuussa ... Divisioonien täytyy vaadittaessa voida lähettää näitä palvelusohjelmia Ylipäällikön Esikuntaan ennenkuin ne astuvat voimaan".¹²⁵

Suojeluskunnissa oli vapaaehtoinen koulutus käynnissä jatkuvasti ja se kohdistui sekä päällystöön että aliupseeristoon ja miehistöön. Erikoinen ryhmä oli "suojeluskuntaupseerit", joka vastasi lähinnä reservivänrikkiä. - Armeijassa ei kuitenkaan tunnustettu suojeluskunnissa annettuja upseerin tai aliupseerin arvoja, mistä aikanaan aiheutui tiettyä kitkaa.¹²⁶

Uusi asevelvollisuuslaki teki mahdolliseksi reservin kertausharjoitusten järjestämisen 63 päivän ajaksi. Sotaministeriössä oli esillä ajatus tällaisten harjoitusten toimeenpanosta. Kaikille osastoille annettiinkin 24.7.19 tehtäväksi ryhtyä "valmistaviin toimenpiteisiin sekä ennen heinäkuun loppua ilmoittamaan Y:lle (yleiselle osastolle) mitä asiassa on tehty". Tarkoituksena oli aloittaa harjoitus

elokuun alkupuolella. Ilmeisesti todettiin tehtävä ylivoimaiseksi, koska asiakirjoista ei ilmene, että mihinkään toimiin olisi ryhdytty.¹²⁷

3.3 PUOLUSTUSSUUNNITELMAT

Saksalaisten johdolla laaditut suunnitelmat pysyivät aluksi voimassa Mannerheimin valtionhoitajakaudellakin. Puolustus Karjalan kannaksella tukeutui von Brandensteinin suunnittelemaan asemaan järvinlinjalla. Kun reservin karttuessa kenttäarmeija suureni ja kun sotilaspoliittinen tilanne edellytti varautumista myös offensiivisiin vaihtoehtoihin pelkän defensiivin sijasta, Yleisesikunta valmisti kolme erilaista suunnitelmaa:

- puolustus-,
- puolustus-hyökkäys- ja
- hyökkäyssuunnitelmat.

Saksalaiskaudella suomalaisille oli ajateltu varsin defensiiviset tehtävät (sivut 48, 65 ja 66), saksalaiset joukot huolehtisivat offensiiveista. - Valmistuttuaan suunnitelmat esitettiin ylipäällikölle ja lähetettiin yhtymille 23.4.19. Lähteistä ei ilmene, missä määrin Mannerheim oli ollut tekemisissä niiden laatimisen kanssa.

Lähetekirjelmässä suunnitelmia sanotaan vain ehdotuksiksi ja pyydetään divisioonia niiden perusteella tekemään omalta kohdaltaan tarkat suunnitelmat 15.5.19 mennessä. Aikaa ei siis vaativaan työhön annettu paljoa! Yhtymien oli "tuleva sotatoimi-alue samaan päivään saakka tarkoin tiedusteltava ja Yleisesikunnalle ilmoitettava, mitkä alustavat työt rauhan aikana ovat tarpeellisia, katsoen siihen, että ainoastaan sellaiset työt, kuin tienrakennus, ampuma-alan puhdistus j.n.e. joita on mahdotonta nopeasti suorittaa, sattuvassa liikekannallepanossa, nyt tulevat kysymykseen. Erittäinkin ovat tulevat työkistöasemat ja niiden varikot tarkoin määrättävät ja ilmoitettavat, mitkä valmistavat työt rauhan aikana pidetään välttämättömänä".¹²⁸

3.31 KARJALAN KANNAKSEN PUOLUSTUS

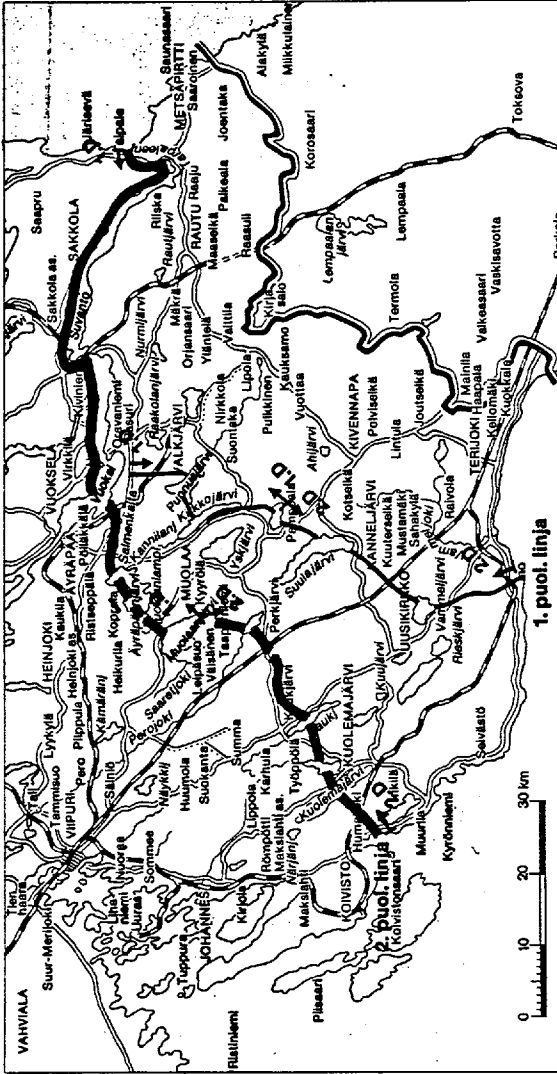
Laajahkossa muistiossa (17 sivua) selostetaan sekä Kannaksen sotilasmaantiedettä että varsinaiseen puolustus suunnitelmaan kuuluvia asioita.

Vihollisen vahvuudeksi mainitaan noin 12800 miestä ja 149 tykkiä. Raja on jaettu "sektoreihin" ja rajavartiojoukkojen vahvuudeksi ilmoitetaan 800 miestä. Päävoimat, 7. Armeija, on sijoitettu siten, että Länsi-Kannaksella, Valkeasaaren seuduilla, on 3700 miestä ja Itä-Kannaksella noin 4000 miestä sekä hieman taempana, Pargalovossa (12 km Pietarista pohjoiseen), noin 4300 miestä.

Puolustusaseman valintaa perustellaan seuraavasti. "Ottaen huomioon ne pienet voimat, jotka on käytettävissä maanpuolustusta varten, täytyy maanmuodostuksen luonnolliset edut käyttää mahdollisimman suuressa määrässä hyödyksi, minkä vuoksi puolustuslinja onkin valittu verrattain pitkän matkan päähän rajalta, nimittäin linja Humaljoen lahti - Kipinolan järvi - Kuolemajärvi - Hatjalahdenjärvi - Kaukjärvi - Muolaanjärvi - Äyräpäänjärvi - Vuoksi - Suvanto". Tämä on tarkalleen sama kuin von Brandensteinin asema (sivu 60).

"Koko seutu on täynnä metsiä, järviä, vesireittejä, joissa osittain suoperäiset rannat, soita ja rämeitä, jotka sulana vuodenaikana vaikeuttavat suurempien joukko-osastojen liikehtimistä. Yllämainitut seikat vaikeuttavat myöskin kenttävarustusten rakentamista. Korkeimpia kukkuloita, mistä olisi hyvä näköala tykistötähystäjälle on aniharvoja sekä vähentävät näköalaa myöskin laajat metsät. Tästä syystä tulee tykistöllä olemaan suhteellisen pieni merkitys, jota vastoin tarpeeksi suuren konekiväärilukumäärän merkitys kasvaa".

Suojajoukkojen toiminnasta todetaan, että ajan voittamiseksi ja jotta "strateginen ylösmarssi puolustusaseman miehittämiseksi kävisi mahdolliseksi, on välttämätöntä, että rajalle eteentyönnetyt ja syvään jaostetut joukot pidättävät vihollista". Näiden joukkojen tulee olla "mahdollisimman liikuntakykyisiä", talvella suksin ja muulloin mikäli mahdollista polkupyörin varustetut. Niillä tulee olla myös tarpeeksi keveitä konekiväärejä. "Eteentyönnettyjen joukkojen tulee jo rauhan aikana olla sijoitetut niille määrätyille paikoille ja tulee niiden huolehtia siitä, että erittäinkin kaikki rajalta johtavat tiet suojataan kenttävarustuksilla".

Kenraali Ignatiuksen suunnitelma

Suojajoukkojen vahvuuden määrääminen jätetään 2.Divisioonan komentajalle, hänhän on vastuussa Kannaksen puolustuksesta. Suosituksen luontoisesti esitetään etumaaston jakamista kolmeen kaistaan: Uusikirkko, Kivennapa ja Rautu. Suojajoukkojen toiminnan sääntely jää 2.Divisioonan komentajalle (vrt. sivut 70 - 71 ja 163).

"Rajapuolustuslinjan" eli pääaseman maastonkuvauksen jälkeen muistiossa seuraa sen jako "5 operatioonialueeseen tai kaistaan (avsnitt):

- I Kuolemajärvi asema. Suomenlahdesta Kaukjärveen (mukaanluettuna).
- II Perkjärvi - asema, Kaukjärveltä (ei mukaanluettuna) - Muolaanjärvelle (mukaanluettuna).
- III Äyräpäänjärvi - asema, Muolaanjärveltä - Vuoksen läntiselle rannalle.
- IV Vuoksi - asema, sen pohjoiseen laskuun asti.
- V Suvanto - asema, itään Laatokalle".

Kukin asema selostetaan sitten yksityiskohtaisesti saman kaavan mukaan: maastonkuvaus, tykistön toimintamahdollisuudet, tiestö ja majoitusmahdollisuudet. Kaksi ensimmäistä kaistaa jaetaan alakais-toihin:

I. Kuolemajärvi - asema (18 km)

- a) Jatkuva metsä-asema Humaljoki-lahdesta Kuolemajärveen (8 km)
- b) Tukikohdat Hatjalahden järven luona
- c) Asema Hatjalahden järven ja Kaukjärven välillä (5 km)

II. Perkjärven asema (19 km)

- a) Kaukjärvi - Perkoisenjärvi (11 km)
- b) Perkoisenjärvi - Muolaanjärvi (ml), (8 km)

Äyräpäänjärven aseman mitaksi ilmoitetaan 26 km, Vuoksen 15 km ja Suvannon 48 km. Kutakin asemaa kuvataan tarkemmin liitekartoissa, joihin on merkitty aseman yksityiskohtainen sijainti, tukikohtia, tykistön tähytyspaikkoja ja tuliasemia, metsän raivauksia ja harvennuksia, teiden rakentamista ja majoituspaikkoja.

Puolustussuunnitelma on laadittu edellyttäen, että käytettävissä ovat vain A-joukot eli rauhanaikaiset 3 divisioonaa ja vuoristoprikaati. Voimassa olevan "ylösmarssisuunnitelman" mukaan tulisi 2.Divisioonaa oikealle ja 1.Divisioonaa vasemmalle, välirajana Muolaanjärven itäranta. 3.Divisioonaa vastaisi rajasta Laatokasta pohjoiseen. Vuoristoprikaati olisi reservinä Viipurissa, "tämä siinä tapauksessa, että on kysymyksessä defensiivinen puolustus".

Puolustusasema suunniteltiin miehittäväksi aluksi 2.Divisioonan voimin. Se ehtisi sinne yhden vuorokauden kuluessa. Oman kaistansa lisäksi sen oli miehittävä Vuolaanjärven - Vuoksen väli yhdellä pataljoonalla, samoin Vuoksen - Suvannon kannakset. Lisäsihän divisioonan oli asetettava suojajoukot. 1.Divisioonan rautatiekuljetusten arvioitiin vievän 2 päivää ja sen oli määrä asettua asemissa 3 vuorokauden kuluessa. Koska hevosten ja ajoneuvojen liikennälle laskettiin vievän 5 - 7 päivää, oli divisioonan lähdettävä liikkeelle ilman varsinaisia kuormastojaan. Asemiinsa saavuttuaan divisioonan piti vapauttaa 2.Divisioonan pataljoonat.

Kannakselle tulevissa kahdessa divisioonassa oli pataljoonia yhteensä 18. Kun kumpikin divisioona ottaisi reservikseen pari, ehkä kolmekin pataljoonaa, jäisi aseman miehitykseen Yleisesikunnan arvion mukaan 13 - 14 pataljoonaa. Kun pataljoonan määrävahvuuteen kuului 6 konekivääriä, tulisi asemaan näin ollen enintään 84. Tämä määrä oli muistion mukaan aivan liian pieni. "Erittäinkin olisi konekivääreiden määrää lisättävä. Jos kukin tukikohta varustetaan 2 konekiväärillä sekä välttämättömimmät paikat yhtenäisellä linjalla varustettaisiin, olisi pienin lukumäärä konekiväreitä 200". Kun tätä määrää ei ollut käytettävissä, oli osa vähemmän tärkeistä tukikohtista jätettävä yhden konekiväärin varaan.

Tykistön tilanne oli seuraavan taulukon mukainen.

	Raskaat haupitsit	Kevyet haupitsit	Kenttätykit
Tarve	20	40	16
Käytettävissä	4	12	24
Erotus	- 16	- 28	+ 8
Miehitetään	18	12	16

"Kenttätykillä" tarkoitetaan ilmeisestikin kevyttä kenttäkanuunaa 76 K/02, jota sotasaaliina oli jäänyt maahan melkoinen määrä, eversti U V Rauanheimon laskelmien mukaan 134 kpl. Kun heti "ylös-marssissa" piti miehittää 18 raskasta haupitsia, oli tarkoitus korvata puuttuvat 14 tykkiä 6" (120 puudan) kanuunoilla, joita oli sotasaaliin joukossa melkoisesti (104 kpl). Suunnitelmassa todetaan lisäksi, että Kuolemajärven asemaa tukee Humaljoella oleva rannikotykistön 16,4 cm patteri. Todellisuudessa siellä oli 6" kanuunoita 8 kpl, joten kysymyksessä lienee vain painovirhe. Suunnitel-

massa todetaan myös, että "miinanheittäjiä voidaan käyttää edullisesti korvaamaan puuttuvaa tykistöä, erittäinkin metsäseuduissa".¹³⁰

Huoltoon uhrataan suunnitelmassa kaikkiaan 13 riviä. "Ne kaksi rautatielinjaa, jotka yhdistävät rintaman Viipuriin, riittävät takaamaan kuljetuksen". Purkausasemina olivat Perkjärvi, myöhemmin Kämärä 2.Divisioonaa varten ja Pyhäjärvi 1.Divisioonaa varten. Asemille oli jo rakennettu purkauslaiturit ja järjestetty varikot. Heinjoella oli varikko Vuoksen luoteispuolelle tulevia 1.Divisioonan osia varten. "Sairashoito tulee järjestää siten, että sairastajia on käytettävissä Kämärällä ja Sakkolassa, jotka ovat taroitusta varten järjestetyt".

Viimeisenä kohtana suunnitelmassa on "joukkojen peräytyminen". "Pakollisessa peräytymistapauksessa, joka tapahtuu ainoastaan Ylipäällikön käskystä, tulee ne joukot, jotka ovat Vuoksen länsipuolella, keskittää Viipurin suuntaan, pidätellen vihollista jälkijoukkotaisteluilla, kunnes heille on osotettu uusi rintamalinja. Niiden joukkojen, jotka puolustavat järvinlinjaa Vuoksesta Laatokkaan, tulee pitää asemansa kunnes toisin määrätään". Tiestö jaettiin siten, että tie Muolaa - Heinjoki tuli vielä 1.Divisioonalle, kaikki tiet sen länsipuolella 2. Divisioonalle.

Yleisesikunnan arkistossa on myös vajaan parin sivun mittainen päiväämätön muistio "Allmänna riktlinjer för Finlands försvar i händelse linjen Vuoksi - Humaljoki blir genombruten". Rintaman murtuminen on mahdollinen lähinnä Vuoksen ja Suomenlahden välillä. Tällöin aukeaa viholliselle tie Viipuriin, jonka puolustaminen on välttämätöntä ja on sitä vahvennettava. Puolustusasema olisi sijoitettava Suomenlahdesta Viipurin eteläpuolitse Saimaan kanavalle ja tätä pitkin Saimaaseen. Tähän asemaan on ohjattava joukot murtuneesta asemasta sekä reservit. Vuoksen ylittäminen on viholliselle vaikeata ja koska jokilinja on varsin uhkaava sivusta-asema, on se koko pituudeltaan pidettävä. Tämä kuuluu ensisijaisesti Vuoksen linjalla olevalle divisioonalle, mutta aseman tärkeyden vuoksi on sitä vahvennettava liikekannallepanossa muodostetuilla uusilla joukoilla. Niin kauan kuin tämä asema pystytään pitämään, on vihollisen eteneminen länteen vaarallista, koska sen yhteydet Pietariin ovat uhatut.

Jos vihollisella on käytettävissään niin suuret voimat, että se samanaikaisesti pystyy torjumaan hyökkäyksen koillisesta ja mur-

tamaan puolustuksen Viipurin - Saimaan välillä, on seuraava puolustukseen sopiva linja Saimaan pohjois- ja länsiranta - Kymijokilaakso. Tämänkin aseman murtuminen pakottaisi vetämään puolustusaseman oikean siiven pohjoiseen, sillä kenttäarmeijan yritys puolustaa Helsinkiä saattaisi helposti johtaa sen tuhoon. Puolustuksen on rakennuttava jälkijoukkotaisteluihin peräännyttäessä pohjoiseen ("arriergardestriider"). Tämä muistio on jäänyt pelkääntään Yleisesikunnan "sisäiseen käyttöön", missään muodossa sitä ei ole käskytetty joukoille.¹³¹

Yleisesikunnan yhtymille antama määräaika niiden omaa osuutta varten Puolustussuunnitelman laatimisessa oli niin lyhyt, että ne eivät kerinneet sitä saada valmiiksi. 2.Divisioonan komentaja kirjoitti 23.5.19 seuraavasti. "Divisioonalle on ollut mahdotonta noudattaa Yleisesikunnan Päällikön termiiniä, syystä että Divisioonaa huolimatta useista tilauksista vasta viime päivinä on saanut sen bentsiinimäärän, jonka Divisioonaa tarvitsi voidakseen tehdä määrättyjä tiedusteluja".¹³²

Kun divisioonan komentaja sitten "Rykmenttien Komentajien ja esikunnan päällikön kanssa" tiedusteli divisioonan osuudelle tulevat "Kuolemajärven ja Perkjärven" asemat, ne todettiin varsin sopimattomiksi. "Niillä on kaikki metsäasemien huonot puolet". Tarvitaan paljon joukkoja ja konekiväärejä, tähyystys ja tulenjohto on vaikeata, vieläpä lentäjienkin avulla. Edes metsän harventaminen ei auttaisi asiaa. Asemien sijainti "keskellä kannasta järvien välillä tekee tukijoukkojen lähettämisen toisesta rintamanosasta toiseen hyvin vaikeaksi ... Ei mikään asema voisi sanoa luonnolliseksi. Ne kulkevat yksinomaan metsän läpi, hyvin harvoissa paikoissa seuraten maaston muotoa".

Perkjärvellä asema on sijoitettu korkealle harjulle. Jos vihollinen pääsee tunkeutumaan sinne, avautuu sille niin hyvät tähyystysmahdollisuudet, että silloin "olisi tämän lohon puolustajien kohtalo melkein ratkaistu". Maasto on kuivaa kangasta, jossa vihollisen sekä jalkaväki että tykistö pääsee vaivattomasti etenemään.

Vastaehdotuksenaan divisioonaa halusi työntää aseman jonkin verran eteenpäin: Muolaanjärven eteläpäähän - jokiuomia seuraten Halilanjärven yli Kuolemajärven eteläpäähän - Kipinolanjärven yli Suomenlahteen. Asema olisi suurimmaksi osaksi hallittavissa konekiväärien sivustatulella, jolloin elävää voimaa säästetään ja sitä voidaan käyttää vastaiskuihin. "Divisioonaa pitää näitä asemia ehdot-

tomasti parempina kuin entiset".

Divisioonan väitteet tuntuvat jossain määrin oudoilta, sillä Yleisesikunnan puolustus suunnitelmassa mainittu asema on sama kuin jo 24.8 ja 11.11.18 käsketty (sivut 73 ja 77). 2.Divisioonaa on käsketty siitä 21.12.18 ja se esiintyy myös 19.4.19 päivätyssä 2.Divisioonan kirjelmässä, jolla tarkistetaan "ylösmarssisuunnitelmaa". Kaksi Uudenmaan Rykmentin pataljoonaa, Terijoen Rajavartiopataljoona ja 2 tykkiä "peräytyvät asemasta asemaan Vammelsuon - Uudenkirkon - Anapolan kautta asemaan Hatjalahdenjärvi (Pitkälä) - Kaukjärvi (Talvola)". - Tiedetäänhän tosin, että divisioonan intressit olivat olleet koko ajan Vammelsuon tasalla, joten on mahdollista, että taempaan eli pääasemaksi määrättyyn ei ollut aikaisemmin tutustuttu.¹³³

Yleisesikunta vastasi 2.Divisioonan muutosesitykseen 5.6.19 myöntäen, että esitetyt näkökohdat metsäaseman suhteen pitävät paikkansa, mutta ei suostunut ehdotettuun muutokseen. Sensijaan annettiin neuvoja, kuinka divisioonan oli ruvettava asemaa kehittämään. Ensin oli valittava "kuularuiskuasemia, joista on hyvä syrjäntulivaikutus ja senjälkeen on nämä yhdistettävä puolustusasemaksi. Koska on tarkoitus rauhan aikana tehdä tarvittavat metsänraivaukset ja valmistavat työt, voivat joukot asettuessaan tälle linjalle hyvin tehdä tarpeelliset vahvistamistyöt". Metsäasemilla on toisaalta se hyvä puoli, ettei "vihollinen täydelleen voi käyttää tykistöään".¹³⁴

Etenkin Perkjärven asemat kehoitettiin rakentamaan "syvyyjärjestelmän mukaan ja niin että asemien selkäpuolelle syntyy labyrinttimainen ampumahautaverkko". Yleisesikunnan käskemä linja tulee valmiiksi rakennettuna olemaan pääpuolustusasema. "Teidän ehdottamallanne puolustuslinjalla on erittäin suuret luonnolliset edut, mutta se ei ole sopu soinnussa naapuriaseman (1.Div.) kanssa ..." Tätä asemaa kehoitettiin käyttämään "jälkijoukkoasemana rajajoukoille ja tulee sitä tietenkin käyttää kunnes ylösmarssi on loppusuoritettu". Nyt käskettiin lähettää suunnitelma pääpuolustuslinjasta, koska se tarvittaisiin esitettäväksi sotaministeriölle. - Kesän mittaan kehoitus uudistettiin useaan otteeseen.¹³⁵

2.Divisioonaa ilmoitti 13.8.19, vastauksena Yleisesikunnan kyselyyn, että sillä on kesäkuun alusta (itse asiassa jo paljon aikaisemminkin ainakin Vammelsuussa ja Raivolassa) ollut tekeillä puolustusasema Vammelsuon - Raivolan - Suulajärven tasalla. Tulevai-

suudessa asemaa jatketaan Suulajärvestä Muolaanjärveen. Tämän aseman taakse pitäisi vielä saada kaksi asemaa. Aivan rajan pintaan, ns. Kuokkalan mutkan tasalle pitäisi rakentaa eteentyönnetty asema. Varsinaiseen pääasemaan viitataan vain mainitsemalla, että tietävästi majuri Fabritius, sotaministeriön insinööriosastosta, parhaillaan suunnittelee sitä.¹³⁶

Yleisesikunta ei kuitenkaan tyytynyt tähän, vaan vaati ehdotusta pääasemasta ennen 30.8.19. Divisioona vastasikin 29.8.19 taas uudella ehdotuksella, joka suuresti muistutti aikaisempaa. Perkjärven linja oli toistamiseen tutkittu ja tämä "osoitti selvästi kaikki ne vaikeudet joita löytyy tällä linjalla, jos sitä tahdotaan tehdä pääpuolustuslinjaksi". Se on ensinnäkin aivan liian pitkä divisioonan voimille, ennen kuin B-joukot ehtivät avuksi. - (Tässä yhteydessä on syytä todeta, että divisioonalle oli jo keväällä luvattu täydennystä suojeluskunnista, jopa 5000 miestä, sivu 163). Koska asema on täysin metsäinen, tarvittaisiin paljon enemmän konekiväärejä kuin divisioonalla on. Näistä syistä on etsitty toista asemaa, jota voitaisiin puolustaa käytettävissä olevin voimin ja joka olisi sopivalla etäisyydellä aikaisemmin esitetystä Vammelsuon - Raivolan asemasta. Nyt esitetään uutta asemaa, jota kutsutaan Uudenkirkon linjaksi. Se sijaitsisi hieman Uudenkirkon itäpuolella, järvilinjalla Suomenlahti - Rieskjärvi - Vammeljärvi - Suulajärvi. Asema rakentuisi kahdesta tai kolmesta linjasta ja niiden edessä olisi vielä etuvartiot. Suomenlahden rannalla aseman etureuna olisi Inon linnoituksen itäpuolella. Tätä asemaa pidettiin paljon parempana kuin Perkjärven linjaa, joten nyt "divisioona pyytää kuuliaisimmin Yleisesikunnan kannatusta näille näkökohdille. Päivastaisessa tapauksessa, jos Yleisesikunta päättää tehdä Perkjärven linjaa, joka ei ole vedetty maaston muodon mukaan pääpuolustuslinjaksi, on tämä täydelleen uudelleen tiedusteltava ja järjestettävä".¹³⁷

Yleisesikunta tiedotti 10.9.19, että se pitää kiinni aikaisemmasta kannastaan, mutta antoi sen verran periksi, että divisioonan ehdottamaa linjaa voidaan "tilapäisesti käyttää ensimmäisenä pääpuolustuslinjana kunnes Perkjärven linja on rakennettu. Jotta kuitenkin asema liittyisi 1.Divisioonan puolustusasemaan, 2.Divisioona sai käskyn kääntää aseman vasen siipi Suulajärvestä Vuotjärveen, joka määrettiin välirajaksi. 1.Divisioonan taas piti jatkaa asemaa linjalla Vuotjärvi - Vuotjoki - Kirkkojärvi - Punnusjoki - Punnus-

järvi - Marjaniemi Vuoksen etelärannalla. Tätä uutta linjaa oli pidettävä ainoastaan "kenttälinjana", joka yhtymien oli rakennettava omilla määrärahoillaan. Yleisesikunnalla ei ollut sitä varten varoja. Lisäksi tiedotettiin, että "Perkjärven linjan tiedustelee yksityiskohtaisesti spesialisti ennenkuin rakennustyöt sillä alkavat". Spezialistin nimeä ei mainita, mahdollisesti tarkoitetaan Fabritiusta.¹³⁸

1.Divisioona, jonka oli asetettava puolustukseen vasemmalle, Muolajärven itärannasta Laatokkaan, ehti suorittaa annetun tiedustelu- ja suunnittelutehtävän ajoissa. 13.5.19 divisioona ilmoitti esikuntapäällikön, majuri E Schaumanin tehneen matkan puolustusasemaan ja tämän tutkimuksen perusteella ehdotettiin eräitä muutoksia Yleisesikunnan linjaan. Olennaisin oli esitys puolustusaseman siirtämisestä Taipaleessa vesistön etupuolelle Umpilammen tasalle Koukunniemen puolustuksen helpottamiseksi. Yleisesikunta kuitenkin hyväksyi linjan vain etuvartioasemaksi, "pääpuolustuslinjan tulee kulkea Suvantojärveltä Laatokkaan pitkin Terenttilä - Taipale linjaa".¹³⁹

Seuraavana päivänä divisioona lähetti "ylösmarssisuunnitelmansa" puolustusta varten. Sen mukaan kaikki kolme rykmenttiä tulivat etulinjaan, divisioonan reserviksi jäi Räisälään, esikunnan sijoituspaikalle, Uudenmaan Rakuunarykmentti. Rykmenttien kaikki kolme pataljoonaa olivat etulinjassa, vain äärimmäisenä vasemmalla olevalla Porin Rykmentillä oli yksi pataljoona "varajoukkona". Pataljoonilla oli yleensä noin komppanian suuruiset reservit.¹⁴⁰

Kun Yleisesikunta syksyllä suostui 2.Divisioonan esitykseen puolustuksen siirtämiseksi eteenpäin, oli samalla annettava 1.Divisioonalle käsky oikean siiven siirtämiseksi vastaavasti Kirkkojärven - Punnusjärven tasalle. Tämä asema käskettiin mitä pikimmin tiedustella ja "tulee tämä linja olemaan edullisena ensimmäisenä linjana ... joten vanha linja pidetään toisena puolustuslinjana".¹⁴¹

Jo von Redern teki Yleisesikunnan päällikkönä parhaansa saadakseen linnoittamistyöt käyntiin Karjalan kannaksen pääasemassa. Vähäisessä määrin niitä tehtiinkin joukkojen voimin syksystä 1918 alkaen.¹⁴² Yleisesikunta jatkoi ponnisteluja samaan suuntaan. Puolustussuunnitelman lähetekirjelmässä 23.4.19 (sivu 167) yhtymiltä vaaditaan varsin perusteelliset selvitykset puolustusasemassa suoritettavista töistä. 1.Divisioona, joka ei esittänyt muutoksia

Yleisesikunnan suunnittelemaan puolustusasemaan, sai valmiiksi ehdotuksen tarvittavista töistä niin että Yleisesikunta saattoi ilmoittaa ne sotaministeriöön 5.8.19.¹⁴³ 2.Divisioona, jonka intressit olivat Vammelsuun tasalla ja joka ei halunnut mukautua Yleisesikunnan suunnitelmaan, ei koko kesänä saanut aikaan esitystä pääaseman linnoittamiseksi (sivu 175). Sotaministeriö ilmoitti Yleisesikunnalle 30.7.19 pyytäneensä etukäteen 4 miljoonaa markkaa Kannaksen linnoittamista varten ja halusi tämän vuoksi "lopullisen ehdotuksen niistä töistä, tai ainakin osasta niitä töitä, jotka ... puolustustarkoitusta varten tulevat suoritettaviksi". 11.8.19 insinööri-osasto ilmoitti, että määräraha oli myönnetty ja pyysi Pioniiripataljoona 1:n komentajaa "ryhtymään toimenpiteisiin töiden välittömästä aloittamisesta hankkimalla miehistöä (sotilaita), tilaamalla rakennustarpeita ja työkaluja y.m.". Kysymykseen tulisi tietöitä, lautan rakentaminen Muolaanlammelle, kenttälinoittamista, ampuma-alan raivaamista, jopa "betongi suojuksien" rakentamista. Ministeriössä on luetteloon merkitty, että työt aloitetaan kiireellisesti. Paljoa ei kuitenkaan saatu aikaan, varsinaisen linnoittamiskausi alkoi vasta seuraavana kesänä.¹⁴⁴

2.Divisioona linnoitti rajalla olevien joukkojensa voimin Vammelsuunjokilinjaa ja vielä Jatkosodan aikana siellä oli jälkiä tuonaikaisista taisteluhaudoista. Alkuvuodesta 1919 valmistui aseman "läpikulkeva este", jota Yleisesikunta halusi vahvistettavan kaksinkertaiseksi. Lisäksi vaadittiin rakennettavaksi "K.K.tukikohтия". Divisioona ei kuitenkaan ollut lainkaan halukas näin suuriin töihin, koska sillä oli puute työvoimasta eikä se nyt odottanut vihollishyökkäystäkään.¹⁴⁵

Vaikkakin Yleisesikunta oli hyväksynyt Vammelsuun linjan vain suojajoukkotaisteluita varten, se kuitenkin piti tärkeänä, että sotaministeriö rakennuttaisi divisioonan esittämät tied. Tämä puolestaan olisi halunnut mukaan myös melkoisen määrän kenttälinoitustöitä, mm. "kaksilinjasysteemin mukaiset juoksuhaudat".¹⁴⁶

Vuoksen linjan puolustuksen tehostamiseksi 2.Divisioona esitti 15.5.19 Yleisesikunnalle, että sille toimitettaisiin 6 kpl 42 linjan (noin 107 mm) tykkeitä sekä 2 kpl "Sturmabwehr"-tykkeitä. Ensinmainitut oli tarkoitettu antaa Pölläkkälän, Pyhäjärven ja Sakolan suojeluskunnille ja viimeksimainitut Metsäpirtin suojeluskunnalle. Yleisesikunnan päällikkö lähetti esityksen edelleen tykistön ylitarkastajalle siinä muodossa, että Antreaan, Kivinie-

meen ja Karisalmeen (Vuoksen tärkeimmille ylityspaikoille) sijoitettaisiin kaksi 6" tykkiä kuhunkin. Sotaministeriön taisteluvälineosasto ilmoitti 7.7.19 toimittaneensa näille suojeluskunnille 6" (120 puudan) tykkejä 2 kpl kullekin sekä lisäksi Metsäpirtin suojeluskunnalle "hyökkäystorjumistykkejä" 76 mm M/10 2 kpl. Divisioonana ei kuitenkaan ollut lainkaan tyytyväinen. Se ei muka ollut pyytänyt lähettämään tykkejä suojeluskunnille ja nyt oli taisteluvälineosaston huolimattomuuden takia jopa jouduttu maksamaan ylimääräisiä vaununvuokria. Tykit oli lähetetty niin puutteellisesti varustettuina, etteivät ne vielääkään olleet ampumakunnossa, vaikka oli kulunut jo 2 kuukautta asian vireille panosta. Taisteluvälineosasto ei muka ollut tiennyt, että tykit piti ottaa käyttöön. "Kaikki muut upseerit tietävät, että rajalla olevat joukot jo kaksi kuukautta ovat olleet kosketuksissa vihollisen kanssa ja että tykkejä käytetään amuntaan. Jos vihollinen tänä päivänä hyökkää, niin hyökkäystorjumistykeillä ei ole panoksia", kirjoitti 2.Divisioonan komentaja 15.7.19.¹⁴⁷

Yleisesikunta esitti kantansa vireillä oleviin sekä uusiinkin, puolustuksen kannalta tärkeisiin rautatiehankkeisiin. 23.3.19 se esitti puoltavansa rautatien rakentamista Porvoosta Korialle, koska se helpottaisi joukkojen keskittämistä Karjalan kannakselle ja vahvistaisi myös Kymijokilinjan puolustusta. Tätä ratahanketta vastaa nykyään ns. Heli-radan suunnitelma, jonka toteutumisesta ei ole vielääkään tietoa. Sensijaan Yleisesikunnan Osasto II:n päällikön, majuri C. von Kraemerin 26.8.19 esittämästä neljästä rautatielinjasta kolme toteutui ainakin jossakin määrin. Kysymyksessä olivat seuraavat radat:

1. Viipuri - Koivisto. Tästä oli jo olemassa eduskunnan päätös ja hanke toteutuikin vuonna 1925. Näin syntyi yhteys Terijoen - Koiviston rataan.
2. Viipurista Heinjoen, Pölläkkälän ja Sakkolan kautta Taipaleeseen. Vuonna 1932 valmistui rautatie Valkjärvelle, Taipaleeseen saakka sitä ei rakennettu.
3. Sortavala - Salmi. Jo kesällä 1918 oli aloitettu rautatien rakentaminen Matkaselästä Suojjärvelle (sivu 64). Tämä valmistui Naistenjärvelle asti vuonna 1927 ja haararata Jänisjärveltä Salmin Ala-Uuksuun 1932.
4. Oulu - Kuusamo. Tätä rataa ei Yleisesikunta pitänyt yhtä tärkeänä kuin edellisiä eikä sitä koskaan otettu valtion rautatie-

rakennusohjelmaan.

Rautateiden tarpeellisuutta perusteltiin sillä, että niillä voidaan maan puolustuksen tehokkuutta kohottaa. "Ilman niitä ei suu-rempia joukkosiirtoja voida tarpeellisella joutuisuudella toimit-
taa". Yleisesikunta kiirehti asiaa vielä 15.9.19 huomauttaen, et-
tä rauhanaikaiset laiminlyönnit eivät ole sodan aikana enää kor-
jattavissa ja että "sotilaalliset seuraukset tästä voivat käydä
tuhoisiksi maamme itsenäisyydelle".¹⁴⁸

3.377 Puolustus-hyökkäyssuunnitelma

Tämä suunnitelma perustuu edellä selostettuun puolustussuunnitel-
maan ja tarkoittaa vastahyökkäystä Raudun suunnalta vihollisen
oikeaan sivustaan. Aluksi todetaan, että "puolustuksen vaikutta-
vin, mutta samalla vaikein muoto on voimakas siirtyminen hyökkä-
ykseen". Tämä on suoritettava ajoissa ennenkuin vihollinen ehtii
"asettua aseisiin asemamme eteen". Kuten puolustussuunnitelmassa on
esitetty, vihollisen tavoitteena tulee olemaan Viipuri ja näin
ollen on pidettävä asemat Muolaanjärven - Suomenlahden välillä,
mutta pohjoisesta Vuoksen - Suvannon suunnalta tuleva riittävän
voimakas hyökkäys vihollisen sivustaan voi "ratkaisevasti vaikut-
taa puolustukseen. Tämä hyökkäys on suunnattava vihollisen rin-
taan kohtaan nim. yhteyslinjaan Pietarin kanssa ja voi, katsoen
bolsheviikkijoukkojen moraaliseen kuntoon, johtaa näitten täydelliseen
häviöön, mikä on meidän puolustuksemme lopullinen pää-
määrä".

Valkjärven - Raudun seutu tarjoaa parhaat lähtöasemat hyökkäyk-
selle, koska sieltä johtaa hyviä teitä Kivennavan - Kyyrölän tie-
le, joka on toinen Pietarin - Viipurin välisistä teistä ja koska
tältä alueelta on rautatieyhteys taaksepäin huoltoa varten. Rau-
dun ja Laatokan välillä on vain yksi Venäjältä tuleva tie, joka
rajalla haarautuu Metsäpirttiin ja Rautuun. Nämä tiensuunnat on
varmistettava hyökkäysjoukon sivustan suojaamiseksi.

On todennäköistä, että vihollisen hyökkäys on niin nopea ja voima-
kas, että suojojoukkomme työntetään pääasemaan, Muolaan - Humal-
joen linjalle, ennen kuin ehdimme ryhtyä vastahyökkäykseen, mutta
on kuitenkin pyrittävä keskittämään joukot mahdollisimman nopeas-
ti. Hyökkäys on suunnattava Kivennavan kautta Terijoelle. "Mitä
kauempana vihollisen rintaman takana vastahyökkäys tehdään, sitä
suurempi on sen vaikutus".

Koska hyökkäys on tarkoitus aloittaa mahdollisimman nopeasti, siihen suunnitellaan käytettävän vain A-joukkoja. Näistäkin 2. ja 3.Divisioonana ovat sidotut puolustustehtäviin, joten käytettävissä on osia 1.Divisioonasta ja Jääkäriprikaati. Viimemainittu on suunniteltu ylijohdon reserviksi Viipuriin, mutta tähän irroitettiin yksi rykmentti 3.Divisioonasta, jolloin Jääkäriprikaati saataisiin hyökkäykseen. 1.Divisioonasta sitoutuu yksi rykmentti puolustukseen Muolaanjärven - Vuoksen välille, kunnes sinne saadaan liikekannallepanossa muodostettava B-rykmentti. Joukkoja tarvitaan myös puolustukseen Vuoksen - Suvannon linjalle sekä rajalle Raudun ja Laatokan välille edellä mainittujen teiden sulkemiseen. Liikekannallepanossa joukot lähtevät liikkeelle rauhan ajan vahvuusina, joten niiden täydentämiseen sodan ajan vahvuuksiin tarvitaan yksi rykmentti. Näin laskien hyökkäysjoukon vahvuudeksi saadaan Jääkäriprikaati ja yksi tai kaksi rykmenttiä. 1.Divisioonasta sekä Uudenmaan Rakuunarykmentti. Hyökkäysjoukot kuljetettaisiin rautateitse Rautuun, minkä jälkeen 1.Divisioonan piti heti vaihtaa 2.Divisioonan suojajoukot liitettäväksi omaan divisioonaansa. Rajavartiojoukot alistettaisiin 1.Divisioonalle. "Joukkojen mahdollisen peräytymisen suojelemiseksi on rakennettava sillanpää Kiviniemen luo".

Huolto suunniteltiin tapahtuvaksi rautateitse Rautuun, jonne "on viipymättä järjestettävä pienemmät varastot ja varikot, sitäpaitsi on rakennettava lastauspaikkoja tavarain purkamista varten". Rautuun tulisi sairaalajuna ja Sakkolaan kenttäsairaala.¹⁴⁹

1.Divisioonana esitti suunnitelmansa Yleisesikunnalle 14.5.19.¹⁵⁰ Muolaanjärven - Vuoksen välille eli Äyräpään asemaan tuli Suomen Valkoinen Kaarti ja Vuoksen - Suvannon vesistölinjalle sekä rajalle Keski-Suomen Rykmentti. Hyökkäysjoukoksi tuli Porin Rykmentti, josta yksi pataljoona tien Rautu - Valkjärvi - Kivennapa ja toinen tien Rautu - Lipola - Kivennapa suunnassa. Kolmas pataljoona, joka saapuisi vasta 4:nä liikekannallepanopäivänä, varattiin reserviksi Rautuun. Uudenmaan Rakuunarykmentistä tulisi toinen eskadroona Porin Rykmentille ja loput eli toinen ratsueskadroona ja konekiväärieskadroona jätettiin divisioonan reserviksi Räisälään, jonne myös esikunta suunniteltiin sijoitettavaksi samoin kuin puolustus-suunnitelmassakin.

Jääkäriprikaattia ei mainita lainkaan 1.Divisioonan suunnitelmassa, vaikka Yleisesikunnan mukaan se tulisi kuulumaan hyökkäysjoukkoon.

Tosin ei johtosuhteista ollut Yleisesikunnan kirjelmässä mitään mainittu.

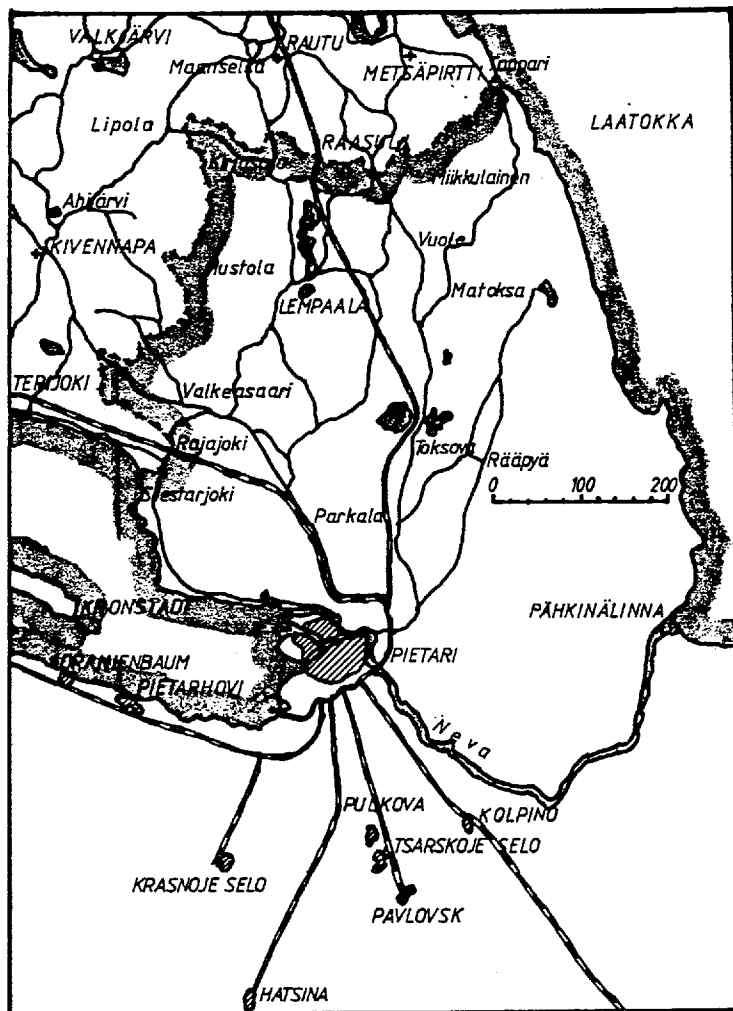
Yleisesikunta muutti suunnitelmaa 19.5.19 siten, että 3.Divisioonaa sai käskyn luovuttaa yksi rykmentti pääaseman puolustukseen Muolaanjärven - Vuoksen välille.¹⁵¹ Vastaavasti annettiin nyt 1.Divisioonalle 26.5.19 uusi käsky, joka olennaisesti muutti sen suunnitelmaa. Divisioonan oli keskitettävä päävoimansa Rautuun, jonne myös esikunta oli sijoitettava. "Linjaa Vuoksi - Laatokka lukuunottamatta Kiviniemen ja Gravanien ylimenopaikkoja ei tarvitse turvata, koska raja sen eteläpuolella jo on miehitetty ja Rautuun keskitetty suuret voimat eteenmarssia varten". Aikaisemmin oli määrätty, että "osa näistä joukoista on jätettävä vartioimaan järviä (Vuoksi - Suvanto) pitkin kulkevaa puolustuslinjaa". - Rajalle Lipolan ja Laatokan välille oli pantava "sen puolustukseen tarpeelliset voimat".¹⁵²

1.Divisioonaa tarkistikin nyt suunnitelmaansa ja sai kummankin edellä mainitun tien suuntaan rykmentin. Keski-Suomen Rykmentistä käytettiin kaksi pataljoonaa rajalle sekä Kiviniemen ja Gravanien varmistamiseen, kolmas pataljoona tuli reserviksi Rautuun, jonne myös esikunta sijoitettiin.¹⁵³

3.312 Hyökkäyssuunnitelma Pietaria vastaan

Hyökkäys Pietariin oli ollut saksalaisten suunnitelmissa koko heidän Suomessa olonsa ajan. Suomen armeijalla oli operaatiossa hyvin toissijainen osa. Saksalaisten poistuttua maasta eli ajatus Pietarin valtaamisesta ja bolshevismin kukistamisesta kuitenkin varsin voimakkaana sekä länsimaiden että Suomenkin poliittisissa piireissä. Oli siis varsin luonnollista, että Yleisesikunta varautui siihen ja laati suunnitelman, joka kuitenkin on hyvin ylimalkainen ja vain operaatioajatuksen sisältävä. Se annettiin yhtymille 23.4.19 samalla kuin puolustus- ja puolustus-hyökkäyssuunnitelmatkin ja pysyi voimassa Mannerheimin koko valtionhoitajakauden ajan, vieläpä pitkälle senkin jälkeen.¹⁵⁴

Aluksi suunnitelmassa todettiin sen hetken vihollistiedot. Pietaria puolustavassa 7.Armeijassa oli kolme divisioonaa, noin 100 tykkiä, panssarijuna ja kaksi ratsurykmenttiä. Valkeasaaren suunnalla oli 4000 miestä, Raasulin radan varrella ja siitä Laatokkaan noin 6000 miestä ja reservinä Pargalovossa noin 5000 miestä, yhteensä siis

Hyökkäys Pietariin

15000. Rajalla oli "pienet etuvartioidet sekä aseistetut talonpojat, jotka eivät kuitenkaan sovi keskenään". Aunuksessa tiedettiin olevan 6000 miestä ja "maaseuduilla ... liikkuvia punaisia osastoja". Lotinanpelttoon oli uusimpien tietojen mukaan tarkoitus sijoittaa suomalaisia rykmenttejä noin 8000 miestä. Luvut poikkeavat hieman Kannaksen puolustus suunnitelman yhteydessä esitettyistä (sivu 168).

Vihollinen oli rakentanut Kannakselle kolme kenttälinnoitettua asemaa. Ensimmäinen oli aivan rajan pinnassa, seuraava Valkeasaa- ren aseman - Toksovan linjalla ja sisimmäinen Pargalovon tasalla. "Jos hyökätään Pietaria vastaan, on tähän käytettävä niin paljon voimia kuin maa suinkin voi asettaa käytettäväksi jotta heti saavutettaisiin tarpeellinen ylivoimaisuus ja moraalinen etevämyys, jonka alusta lähtien voitollinen eteneminen antaa joukoille". Käytettävissä oli kolme divisioonaa ja jääkäriprikaati. Liikekan- nallepanossa voimat kaksinkertaistuisivat.

Lyhin tie olisi Viipurin - Pietarin rautatien suunta, mutta tääl- lä vihollisella oli eniten voimia ja vahvimmat puolustusasemat. Rintaman murtaminen olisi siis vaikeampaa kuin Raasulin radan suunnasta. Läpimurto täällä mahdollistaisi rintaman vyöryttämisen sivustasta käsin. Päävoimat olisi siis suunnattava tätä kautta ja vain pienin joukoin hyökättävä Viipurin radan suunnassa. Laa- tokan pohjoispuolitse "ei voida etenemistä suuremmissa asteissa ; suorittaa" vaikeitten ja pitkien liikennesyhteyksien vuoksi.

Rintama jakaantuisi kahteen toiminta-alueeseen, välirajana Lipo- la. Länneistä käsin hyökkäisi 2.Divisioonaa, pohjoisesta 1.Divisi- oonaa ja Jääkäriprikaati sekä 3.Divisioonan ratsuväkirykmentti. Loput tästä divisioonasta olisi reservinä Viipurin - Käkisalmen välillä, lukuun ottamatta yhtä pataljoonaa Laatokan pohjoispuo- lella. Tällä on vain defensiivinen tehtävä.

Kun B-joukot saadaan valmiiksi, liitetään tarvittaessa yksi divi- sioonaa hyökkäysryhmään, loput jää reserviksi.

Hyökkäys on aloitettava heti keskityksen jälkeen, "jottei vihollisella, jolla on vakoilijoita kaikkialla punaisten keskuudessa, olisi aikaa ryhtyä vastatoimenpiteisiin ...". "etenemisen kuikua ei voida edeltäkäs in määrätä vaan järjestää sen ylipäällikkö ete- neviltä joukoilta saapuvien ilmoitusten perusteella". Painopiste-

suunnalle ei siis ollut tarkoitus panna yhteistä komentajaa. Huolto suunniteltiin molempien rautateiden varaan.

Rautateitse oli tarkoitus suorittaa myös keskityskuljetukset, 1.Divisioonana Rautuun, kuten puolustus-hyökkäyksessäkin ja 2.Divisioonana Terijoelle. Yhtymät eivät näytä tässä vaiheessa vielä ryhtyneen suunnittelemaan omaa osuuttaan operaatiossa. Edellisen kohdallahan keskitysalue olikin sama kuin puolustushyökkäyksessä. 2.Divisioonailmoitti 18.8.19, että sen joukot kuljetetaan ensin Terijoelle, missä ne saavat lähempiä ohjeita".¹⁵⁵

3.Divisioonan kohdalta Yleisesikunnan suunnitelmat muuttuivat useasti. Alun perin piti hyökkäysryhmään ottaa vain divisioonan ratsurykmentti ja pääosat keskittää Viipurin ja Käkisalmen välille. 19.5.19 pataljoonat Salmissa olevaa lukuunottamatta käskettiin keskittämään Viipuriin ja 20.6.19 Kiviniemeen. (sivu 188).¹⁵⁶

Yleisesikunnan papereiden joukossa on vajaan kolmen sivun pituinen muistio, joka antaa kuvan operaation ajatellusta päämäärästä ja sen kulusta. Muistio on allekirjoittamaton ja päiväämätön, mutta siihen tehdystä merkinnästä (25/5) päätäten se ajoittuu toukokuun jälkipuoliskolle. Tekstistä päätellen tämä "allmänna riktlinjer för truppernas frammarsch sedan motståndet på Karelska näset blivit brutet" on samaa käsi-alaa kuin aikaisemmin mainittu muistio puolustuksen järjestelystä pääaseman mahdollisesti murruttua (sivu 172). Sitä ei ole käännetty suomeksi eikä jaettu yhtymille.

Muistiossa oletetaan, että jos bolshevikit joutuvat taistelussa häviölle, he jättävät Pietarin ja vetäytyvät Moskovan suuntaan, mistä apua on odotettavissa. Pakenevaa vihollista on tällöin ajettava takaa Pietarin ulkopuolelta valitulle puolustuslinjalle asti. Tämä on pantava niin kauas, että sen taakse jää riittävän tilava alue niiden venäläisten joukkojen järjestämiseksi, jotka tulevat jatkamaan suomalaisten joukkojen hyökkäystä. Puolustusasemaa kaavaillaan kaarelle, joka alkaa Laatokasta Nevan niskasta, seuraa joen länsirantaa sen eteläiseen mutkaan saakka ja jatkuu sitten saman suuntaisena Pietarin eteläpuolelle noin 50 kilometrin päähän kaupungista. Asema kaartaa sitten pohjoiseen päättyen Suomenlahteen Oranienbaumin ja Yhinmäen eli Krasnaja Gorkan välillä. Venäläisten rakentamia kenttälinnoituksia on pyrittävä käyttämään hyväksi. Vaarallisin on puolustusaseman eteläinen osa. Bolshevikkien itäistä suuntaa uhkaavat Koltshakin ja ententen joukot,

läntistä osaa puolalaiset sekä Judenitsh ja Viron joukot.

Suomalaisten joukkojen hyökkäys Pietariin suunniteltiin seuraavasti:

- 2.Divisioona luoteesta Pietarin länsiosien kautta puolustusaseman länsiosalle,
- 3.Divisioona etenee pohjoisesta keskikaupungin kautta aseman eteläosaan,
- 1.Divisioona koillisesta kaupungin itäosan kautta aseman itäosalle ja
- Jääkäriprikaati reserviksi Zarskojeen, noin 25 km Pietarista etelään. Kaupunkiin on jätettävä yksi pataljoona.

Puolustusaseman ja hyökkäysreittien määrittelystä käy ilmi, että muistion laatija on ollut hyvin selvillä paikoista, varmaankin Pietarissa palvellut suomalainen upseeri.

B-joukkojen on määrä seurata välittömästi perässä. Ne voivat tarvittaessa pysähtyä Pietariin pariksi päiväksi auttamaan venäläistä organisaatiota puhdistamaan kaupungin punaisista sekä ottamaan haltuunsa näiden aseet ja ampumatarvikkeet, minkä jälkeen ne siirretään pois kaupungista. B-divisioonien käyttö suunniteltiin seuraavasti:

- 5.Divisioona jää Viipuriin,
- 4.Divisioona siirretään Pietariin; se miehittää kaupungin Nevan eteläpuolella ja pysyy siellä niin kauan kuin tarvitaan, minkä jälkeen siirretään Kolppanan - Pavlovskin alueelle Pietarista noin 25 km eteläkaakkoon,
- 6.Divisioona miehittää Nevan pohjoispuolella olevan osan kaupunkia ja siirretään sen jälkeen Krasnaja Seloon,
- 2.Jääkäriprikaati miehittää puolustusaseman itäisimmän osan Laatokasta Nevan eteläiseen mutkaan saakka.

Sitä mukaa kuin venäläiset joukot on saatu organisoiduiksi, suomalaiset palaavat kotimaahan ja kotiutetaan. - Vaikka asiaa ei suunnitelmassa nimenomaan käsitellä, edellytetään siinä kiinteätä yhteistoimintaa suomalaisten ja venäläisten joukkojen välillä.

Yleisesikunnan suunnitelma poikkeaa Judenitshin kanssa laaditusta sopimusluonnoksesta (sivu 103). Sen mukaan ei suomalaisten joukkojen pitänyt varsinaisesti miehittää Pietaria; sen tekisivät Judenitshin joukot. Mannerheimin piti vain antaa "valiokaadereita" järjestyksen ylläpitoa varten. Ilmeisestikin Yleisesikunnan suunnitelma on hieman aikaisempi kuin sopimusluonnos.

3.32 ITÄRAJAN PUOLUSTUS

3.Divisioonalle annettiin jo perustettaessa - kesäkuussa 1918 - tehtäväksi itärajan puolustaminen Laatokan pohjoispuolella. Yleisesikunnan 23.4.19 päivätyssä puolustus suunnitelmassa (Karjalan kannaksen puolustus) divisioonan osuus on kuitattu lyhyellä maininnalla: "miehittää rajan Laatokan pohjoispuolella". 3.Divisioonan piti kuitenkin esittää oma osuutensa muiden yhtymien tavoin 15.5.19 mennessä. Määräpäivänä lähetetyssä kirjelmässä divisioona toteaa, että "annettujen ohjeiden sekavuuden sekä Div.Esik:ssa vallitsevan työpaljouden vuoksi ei Div:n suunnitelmaa lyhyessä ajassa ole keritty laatia perusteellisemmin, mutta tullaan, täy¹⁵⁷dentämisen tapahtuttua, tästä aina Yleisesikunnalle ilmoittamaan".

Vaikka divisioonan tehtävä on määritetty kovin ylimalkaisesti, niin "Yleisesik. ylösmarssisuunnitelmasta kumminkin ilmenee, että tällä tarkoitetaan myöskin rannikkoa Suvannosta - Salmiin ..."
Rykmenttiensä käytön divisioona suunnitteli seuraavasti:

- Savon Jääkärirykmentti siirretään Käkisalmeen ja sen tehtäväksi tulee Laatokan rannikon vartiointi ja suojaaminen Laatokan Puolustuksen kanssa lähemmin sovittavalla tavalla,
- Hämeen Ratsurykmentti tulee Sortavalaan, tehtävänään rannikon vartioiminen Impilahdelta itärajalle asti,
- Pohjois-Savon Rykmentti siirretään Värtsilään, tehtävänään "rajan puolustus Laatokan pohjoispuolella",
- Tampereen Rykmentti siirretään divisioonan reserviksi Sortavalaan,
- divisioonan esikunta siirtyy Sortavalaan.

Suunnitelmalle esitettiin myös perustelut. "Saaristopatteriketjun" oletetaan havaitsevan rannikkoa lähestyvät vihollisalukset linjalta Salmi - Valamo - Käkisalmi ja ainakin kykenevän "pidättämään ... läpimurtautumisyrityksiä", ellei ehkä torjumaan niitä. Näin ollen divisioonan tehtäväksi jäisi rannikon vartiointi vain Taipaleen - Käkisalmen välillä. Asia selvinnee neuvotteluissa Laatokan Puolustuksen komentajan kanssa.

Rajavartioston vahventamista Laatokan pohjoispuolella ei pidetä tarpeellisena, koska ensinnäkin sen uudestijärjestely on pian tapahtumassa - rajavartiostot olivat siirtyneet sisäasiain ministeriön alaisiksi 1.4.19 alkaen (sivu 152) ja toiseksi Aunuksen retkikunta piti hallussaan rajantakaisia alueita (sivu 108 seur.) Sen

toiminnasta tulisi saada tarkat tiedot ylijohdon kautta ja liikekannallepanon jälkeen retkikunta olisi alistettava divisioonalle.

Mahdollisimman lähelle itärajaa on sijoitettava taktillinen reservi, koska Aunuksen retkikunnan sotaonni saattaa vaihdella ja vihollinen voi aiheuttaa yllätyksiä. Joukkojen kuljetukset laajalla alueella ovat hitaat ja vaikeat, joten tehtävään sopii parhaiten ratsuväki, jota samalla voidaan käyttää rannikkovartiostona. Suurempana reservinä on Sortavalaan sijoitettu rykmentti. Yhteistointa Laatokan Puolustuksen kanssa edellyttää, että molempien esikunnat ovat sijoitetut samalle paikkakunnalle, Sortavalaan.

Yleisesikunta oli myös vaatinut selvitystä siitä, mitkä alustavat työt ovat tarpeen rauhan aikana. Tällaisina divisioonalla ilmoittaa tietyt tiedustelut, joista osa on jo suoritettu, sekä erinäisiä valmisteluja huoltoa varten.

"Puolustus-hyökkäyksessä" tulee lisätehtäväksi itärajan puolustamisen ohella yhden rykmentin asettaminen puolustukseen Muolaanjärven - Vuoksen välille ja toisen siirtäminen armeijan reserviksi Viipuriin. Rajan puolustukseen jää tällöin vain yksi jalkaväki-rykmentti ja ratsurykmentti. Pohjois-Savon Rykmentti, joka puolustussuunnitelmankin mukaan oli suunniteltu tähän tehtävään, saa sen nytkin, mutta sijoitetaan Värtsilän sijasta Sortavalaan. "Rannikkosuoja" varten rykmentistä liikenee nyt Laatokan länsirannikolle enintään pataljoona, asiasta on neuvoteltava Laatokan Puolustuksen kanssa. Rykmentin on joka tapauksessa varauduttava maa-ajan turvaamisen lisäksi olemaan reservinä maihinnousujen torjumiseksi.

Savon Jääkäri-rykmentti kuljetetaan nyt Käkisalmen sijasta Viipuriin ja sen tehtäväksi annetaan Muolaanjärven - Vuoksen kannaksen puolustus. Tämä edellyttää aseman tiedustelua. Divisioonalla haluaa selvyuden siitä, alistetaanko rykmentti 2. Divisioonalle, asiasta ei Yleisesikunnan suunnitelmassa mainita mitään. Mitä tapahtuu, kun Keski-Suomen Rykmentti asetetaan liikekannalle?

Tampereen Rykmentti, joka oli suunniteltu divisioonan reserviksi, siirretään nyt armeijan reserviksi Viipuriin. Divisioonan omaksi reserviksi tulee Hämeen Ratsurykmentti ja se sijoitetaan Hiitolaan, minne myös divisioonan esikunta asettuu. Paikka on nyt keskeisempi kuin puolustussuunnitelmassa esitetty Sortavala.

Hyökkäyssuunnitelmaan divisioonalla ei ota kantaa, vaan toivoo Yleisesikunnan jo nyt määräävän, minne se haluaa joukot sijoitettavak-

si. Suunnitelmassahan on maininta, että divisioona jaetaan Viipurin ja Käkisalmen välille.

3.Divisioonan kirjelmä 15.5. oli tuskin saapunut Yleisesikuntaan (siihen on saapumispäiväksi merkitty 26.5.), kun tämä jo melkoisesti muutti aikaisempaa suunnitelmaansa 19.5.19 lähetetyllä kirjelmällä. Nyt käskettiin keskittämään

- puolustus suunnitelman mukaan yksi jalkaväkirykmentti ja ratsurykmentti Hiitolaan. Divisioona oli suunnitellut edellisen Värtsilään ja jälkimmäisen Sortavalaan.
- Puolustus-hyökkäyssuunnitelma kelpasi sellaisenaan, paitsi että todettiin Sortavalaan sijoitetusta rykmentistä yhden pataljoonan jo olevan Salmassa.
- Hyökkäyssuunnitelma muuttui niin, että jalkaväkirykmentit määrättiin kaikki Viipuriin. Salmiin piti jättää yksi pataljoona. Rykmenttejä ei siis hajoitettu enää Viipurin ja Käkisalmen välille. Ratsurykmentti määrättiin keskitettäväksi Rautuun, sehän oli suunniteltu liitettäväksi hyökkäysesastoon.¹⁵⁸

3.Divisioonan komentaja, kenraali Wetzer ei ollut tyytyväinen Yleisesikunnan suunnitelmien muutteluun. Hän totesi 26.5.19, että oli tehty olennaisia muutoksia, joiden tarpeellisuutta ei ollut mitenkään perusteltu. "Jättäen kokonaan syrjään kysymyksen, mikä näistä suunnitelmista itseasiassa on katsottava tarkotuksen mukaisimmaksi, katson kuitenkin olevan aihetta esiintuoda, että, kun ohjeet on annettu, tulee puolustus- tai hyökkäyslinjan päällikön omalla vastuullaan käyttää hänen komentoonsa määrättyjä joukko-osastoja. Kun ohjeet ovat annetut, ei asialle liene eduksi puuttuminen joukon päällikön tehtäviin määräämällä, minne hänen käskynsä alaiset joukko-osastot ovat keskitettävät y.m. sellaisia yksityisseikkoja. Niinpä tässäkin tapauksessa, jonka tähden minä minulle annettujen ohjeiden käsittämällä alalla pidätän itselleni täyden toimintavapauden".¹⁵⁹

Yleisesikunnan päällikkö vastasi 2.6.19 samaan sävyyn. "Muutokset olosuhteet vaativat uuden joukko-osastojen jaon, eikä divisioonan päälliköllä ole oikeutta tekemään vastaväitteitä Yleisesikunnan määräyksiin, taikka olemaan niitä täytäntöön panematta, yhtä vähän kuin hänen, hyväksyttäväksi lähettämänsä suunnitelma on katsottava lopulliseksi ennen kuin Yleisesikunta on sen hyväksynyt. Vielä vähemmän kun on kysymys divisioonasta, jota käytetään armeijan reservinä ja sen vuoksi sijoitetaan ylimmän Päälylystön näkökohtien mukaan". - Asiakirjoista ei ilmene, mitkä oli-

vat ne "muuttuneet olosuhteet", joihin vedottiin.¹⁶⁰

Ilmeisesti 3.Divisioona ei nyt pitänyt aiheellisena jatkaa väitte-lyä. Ei näy myöskään mitään reagointia siihen, että Yleisesikunta 20.6.19 antoi divisioonalle käskyn keskittää kaikki joukkonsa Kiviniemeen. Todennäköisesti tällöin ei kuitenkaan tarkoitettu Salmis-¹⁶¹sa olevaa pataljoonaa, vaikka siitä ei erikseen mainittukaan.

3.Divisioonan puolustus suunnitelmassa todettiin, että vihollisen hyökkäys tulee "miltei yksinomaan" kysymykseen Laatokan ja Suo-järven välillä. Yleisesikunta ei lainkaan suunnitelmassaan mainitse divisioonan vastuualueen pohjoisrajaa, joten voitaneen olettaa, että divisioonan vastuualue ei ulottunut Oulun läänin etelärajaa pohjoisemmaksi, mikä oli jo 10.8.18 annetussa käskyssä määrätty (sivu 78). Kun rajavartiostot 1.4.19 alkaen siirtyivät sisämi-nisteriön alaisiksi, mainittiin sopimuksessa, että "tarpeellisten taktillisten reservijoukkojen asettamisesta" vastasi sotaministe-riö. Tässäkään yhteydessä ei asiakirjoista ilmene, että 3.Divisi-oonan vastuualuetta olisi entisestään laajennettu. Nythän sillä oli joukkoja Laatokan Karjalassa, Salmis- ja Repolan ja Pora-järven pitäjissä. Itäraja Laatokan Karjalasta pohjoiseen ilmeises-tikin arvioitiin voitavan jättää vain rajavartiostojen varaan. Sopimuksessa ei ole nimenomaista mainintaa rajavartiostojen alis-tamisesta sodan syttyessä sotalaitokselle, mutta toisaalta edelly-tetään vain "rajan tulli- ja poliisivartioimisen" siirtyvän sisä-ministeriön johtoon. Asia oli ilmeisesti niin itsestään selvä, et-tei sitä tarvinnut sopimuksessa mainita (sivu 152).

3.33 RANNIKOITTEN PUOLUSTUS

3.331 Laatokka

Jo vuonna 1918 oli Laatokan saarille ja rannikolle sijoitettu tykkejä kenttälinnoitettuihin tilapäisasemiin. Loppuvuodesta esi-tettiin eräitä suunnitelmia puolustuksen edelleen kehittämiseksi. Helmikuussa 1919 sotaministeriön linnoitustoimiston päällikkö, majuri Fabritius sai tehtäväkseen linnoittamissuunnitelman ja kus-tannusarvion laatimisen. 3.3.19 Yleisesikunnan päällikkö tiedotti rannikkotyöstön komentajalle, että "saaripatterien varustaminen sekä miinoituksen mahdollisuus tulisi riittää Laatokan pohjois-rannan suojelemiseksi, joten patterien rakentaminen Sortavalan luona, Jaakkimassa y.m. on turhaa". Länsirannan pattereita hän ei

ilmeisestikään pitänyt tarpeettomina, koska kehotti vaihtamaan mm. Käkisalmissa 75 mm:n tykit 6" Canet-tykkeihin.¹⁶²

Heinäkuussa 1919 Rannikopuolustuksen päälliköksi tullut eversti O Enckell arvioi tilannetta seuraavasti. Todennäköisin maihinnousualue on Taipaleen - Käkisalmen välinen rannikon osa, koska vihollinen näin pääsisi kiinni Hiitolan - Pietarin rautatiehen. Pohjoisrannikolle maihinnousu olisi odotettavissa lähinnä vain Itä-Karjalasta tulevan hyökkäyksen yhteydessä. Puolustuksen järjestämiseksi olisivat seuraavat toimenpiteet tarpeen:

- Suojattava rannikko välillä Taipale - Käkisalmi ja linnoitettava saariketju Käkisalmi - Salmi.
- Kiireysjärjestyksessä toisella tilalla on linnoituslinja Käkisalmen - Jaakkiman välille.
- Kolmannella tilalla on linnoituslinja pitkin rannikkoa välille Sortavala - Salmi.

Näiden linnoittamistöiden lisäksi olisi ryhdyttävä hankkimaan Laatokalle torpedolaivuetta, joka käsittäisi sekä moottoritorpedoveneitä että sukellusveneitä. Näille olisi rakennettava tukikohta sopivaan paikkaan rannikolle. Lisäksi olisi hankittava miinoja ja miinanlaskijoita.¹⁶³

Kenraalimajuri Kivekäs, joka tuolloin toimi ylipäällikön sijaisena, yhtyi Enckellin tilanteenarviointiin, mutta sotaministeri Bergin mielestä Laatokan puolustus voitaisiin perustaa "ylen kalliitten patterien sijasta ennemminkin keveisiin moottoritorpedoaluksiin ja miinoituksiin". Yleisesikunta yhtyi suunnitelmaan muuten paitsi linjan Sortavala - Salmi osalta. Pattereiden rakentaminen oli käynnissä koko ajan.¹⁶⁴

3.332 *Merien rannikot*

Vapaussodassa Suomen haltuun joutui sotasaaliina Pietari Suuren merilinnoituksen pohjoisreuna, osittain vielä keskentekeoisena. Sen tarkoituksenmukaisimmasta käytöstä maan puolustukseen ei vuonna 1919 vielä päästy selville. Kysymyksessä oli joka tapauksessa rintaman kääntäminen. Olihan se rakennettu lännestä tulevan vihollisen torjumiseksi ja nyt hyökkäystä odotettiin idästä. Suurpoltiikkakin oli mukana pelissä, Ahvenanmaan linnoitukset oli pakko hävittää, vaikka Mannerheim valtionhoitajana yrittikin saada Ruotsin kiinnostumaan saariston yhteisestä puolustamisesta.

Suomenlahden itäpäässä rakennettiin uuttakin - Seivästön patteri - ja kunnostettiin vanhaa, mm. Inossa saatiin yksi 12" tykki ampuvakuntoon ja se osallistui taisteluunkin venäläistä laivastoa vastaan, ampuipa Kronstadtinkin. Rannikkopatterit eivät olleet Kannaksen puolustuksesta vastaavan 2.Divisioonan käskynalaisia, mutta Rannikkotykistörykmentti 2:n komentaja oli saanut käskyn voimiensa mukaan auttaa divisioonaa tarpeen niin vaatiessa. Inon patterit olivat saaneet käskyn auttaa englantilaista laivasto-osastoa, jos tämä sitä pyytäisi.¹⁶⁵

Yleisesikunnan mielestä olisi monet rannikkopatterit voitu jopa hävittääkin eikä meillä riittäisi voimiakaan kaikkien miehittämiseen. Yleisesikunnan päällikkö antoi 3.3.19 ohjeen siitä, mitkä patterit eivät tulisi kysymykseen rannikon puolustuksessa. Inon ja Puumalan pattereilla ei ollut sen mielestä mitään arvoa, koska ne sijaitsivat puolustusaseman etupuolella. 2.Divisioonan yritystä pääaseman sijoittamiseksi Vammelsuun tasalle ei Yleisesikunta hyväksynyt (sivu 175). Kotkan edustalla voitiin luopua Kilpisaaren ja Pitkäpaaden pattereista. "Örö samoinkuin Utön patteritkin omaavat olemassaolon oikeuden ainoastaan Ahvenanmaan linnoittamisen yhteydessä".¹⁶⁶

Laivasto jatkoi edellisenä kesänä aloitettua miinanraivausta ja meriväylien vartiointia. Se avusti myös Koivistolta käsin toimivaa englantilaista laivasto-osastoa ja huolehti myös osaltaan Kannaksen rannikon vartioinnista (sivut 136-136).¹⁶⁷

L Ä H T E E T

Painetut lähteet

- Arimo, Reino: Suomen linnoittamisen historia 1918 -1944, Keuruu 1981 (lyh. SLH)
- Elfvingren, Eero: Suomen armeijan Yleisesikunnan organisointi vuosina 1918-1919. Yleisen historian pro gradu-tutkimus, Oulun yliopisto 12.9.80. SARk 81.4 (lyh. Elfvingren)
- Enckell, Carl: Poliittiset muistelmani I-II, Porvoo 1956 (lyh. E I ja II)
- von der Goltz, Rüdiger: Toimintani Suomessa ja Baltian maissa, Porvoo 1920 (lyh. Goltz)
- Hannula, J O: Suomen Vapaussodan historia, Porvoo 1933 (lyh. H1a)
-"- Mannerheim, Vapaussodan ylipäällikkö, 2. painos, Helsinki 1937
- Heinrichs, Erik: Mannerheim Suomen kohtaloissa, I ja II, Keuruu 1957-1959 (lyh. H I ja II)
- Holsti, Kalevi J: Suomen ulkopoliittikka suuntaansa etsimässä vuosina 1918-1922. Rudolf Holstin osuus. Helsinki 1963
- Iskanius, Markku: Taloudelliset edellytykset puolustusvoimien materiaaliselle kehittämiselle 1920- ja 1930-luvuilla, Tiede ja ase N:o 40/1982, Joensuu 1982
- Jägerskiöld, Stig: Mannerheim 1918, Helsinki 1967 (lyh. J 18)
-"- Valtionhoitaja Mannerheim, Helsinki 1969 (lyh. J: V M)
-"- Mannerheim rauhan vuosina 1920-1939, Keuruu 1973 (lyh. M r v)
-"- Talvisodan Ylipäällikkö, Keuruu 1976 (lyh. J: T Y)
-"- Suomen marsalkka, Keuruu 1981 (lyh. J: S M)
- Jääskeläinen, Mauno: Itä-Karjalan kysymys, Porvoo 1961 (lyh. Jnen)
- Kuussaari, Eero: Taistelu Petsamosta, Helsinki 1930 (lyh. Ksaari)
-"- Vapaustaistelujen tiellä, Loviisa 1957 (lyh. Ksaari II)
- Käkisalmen läänin rykmentin muistojulkaisu, Helsinki 1921
- Lauerma, Matti: Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27, Porvoo 1966
- Mannerheim, G: Muistelmat I-II, Helsinki 1951-1952 (lyh. M I ja II)
- Nurmio, Yrjö: Suomen itsenäistyminen ja Saksa, Porvoo 1957

- Paasivirta, Juhani: Suomi ja Eurooppa 1914 - 1939, Hämeenlinna 1984 (lyh. P:virta)
- Rajavartiolaitys 1919-1969, toim. U Peltoniemi ym., Mikkeli 1969 (lyh. R hist)
- Rautkallio, Hannu: Kaupantekoa Suomen itsenäisyydellä, Rauma 1977 (lyh. R)
- Sauramo, L.J.: Ahvenanmaan linnoittaminen ja vuoden 1921 sopimus, Helsinki 1938
- Sundqvist, Jarl: Läskikapina, Porvoo 1963
- Suomalainen upseerikoulutus 200 vuotta 1779-1979, toim. Pertti Kilkki, Joensuu 1978 (lyh. UK 200)
- Suomen jääkärien elämäkerrasto, Jääkäriliitto, Vaasa 1975
- Suomen laivasto 1918-1968, julk. Meriupseeriyhdistys, Helsinki 1968 (lyh. SL)
- Suomen puolustusvoimat, toim. Felix Johansson, Porvoo 1930 (lyh. S puol.voimat)
- Suomen tykistökoulu, julk. Suomen tykistökoulun 1918 upseerikokelaskurssin valtuuskunta, Pieksämäki 1957 (lyh. S T)
- Suomen Vapaussota, toim. Kai Donner ym. I ja VIII osa, Jyväskylä 1921-1928 (lyh. VSH I ja VIII)
- Susitaival, Paavo: Aktivistit ei hellitä, Hämeenlinna 1981
- Talvela, Paavo: Muistelmat I - II, Jyväskylä 1976
- Tervasmäki, Vilho: Eduskuntaryhmät ja maanpuolustus valtiopäivillä 1917-1939, Helsinki 1964 (lyh. Tmäki)
- "- Puolustushallinto sodan ja rauhan aikana 1939-1978. Puolustusministeriön historia II (lyh. P1M hist II)
- Terä, Martti V ja Tervasmäki, Vilho: Puolustushallinnon perustamis- ja rakentamisvuodet 1918-1939, Puolustusministeriön historia I (lyh. P1M hist I)
- Turtola, Martti: Tornionjoelta Rajajoelle, Juva ja Porvoo 1984
- Valtioneuvoston historia 1917-1966, osat I-IV, julk. Valtioneuvoston historiatoimikunta, Helsinki 1975-1977 (lyh. VN hist I-IV)
- Ympyröiltä kansalaisvastuuseen. RUK:n 50-vuotisjuhlakirja, julk. Reserviupseerikoulun oppilaskunnan kannatusyhdistys ry., Tapiola 1970 (lyh. RUK 50)

LÄHDEVIITTEET

1. Vapaussota

1. Hla, sivut 244-249
2. Hla, sivut 285-287
3. J 18, sivu 330
4. J 18, sivu 252
5. J 18, sivu 102
6. J 18, sivut 103-104, SVH VIII, liite 5. Mannerheimin mukaan kuului Itäarmeijaan 24000 miestä, M I, sivu 337. Muistio "Yleinen sota-asiaain osasto", SARK T 20254/4
7. Plan för organiserande av ytterligare infanteriregementen samt för indelning av armén i nio divisioner, SARK H 1519 D3/181/24449 ja VSH VIII, sivut 92-109
8. "armén i sin helhet samlad mot öster, e.m. muistion sivu 5
9. PM:n käsky 2077, SARK H 1519 A2/K16
10. PM:n päiväkäsky 4/20.2.18, VSH I, sivut 317-327 ja VSH VIII, sivut 95-96, J 18, sivu 101, H I, sivut 60-61, M II, sivu 32, määrävahvuustaulukot, SARK H 1519 D3/181
11. VSH VIII, sivu 95 ja liite 2
12. PM:n käsky 1850/26.4.18, SARK H 1519 A2/K16
13. PM:n käskyt 2077/4.5.18 ja 2137/7.5.18, SARK H 1519 A2/K16 ja OsIa/YE 1918/K24
14. SARK OsIa/YE 1918/K22
15. VSH VIII, sivu 100
16. PM:n käsky 2213/21.5.18, SARK H 1519 A2/K16
17. SVH VIII, sivu 113
- 17a. Ksaari II, sivut 45 ja 78
18. Jnen, sivu 88, SARK H 1519/12 B
19. VSH VIII, sivu 116, Jnen, sivu 97
20. Jnen, sivu 97, 3.OE:n sähke OsIa N:o 200/13.7.18, SARK 4/220102
21. Sihvon sähke 11.6.18 ja YE:n pääll:n kirjeluonnos 28.6.18, SARK 6 ja 8/2201 02
22. Hla, sivut 311-312
- 22a. VN hist I, sivut 200 ja 274
23. Ksaari, sivut 53-157, VN hist I, sivut 199-200
24. PM:n käsky 2048/5.5.18, SARK H 1519 A2/K16
25. VSH VIII, sivu 157
26. PM:n käsky 1764/22.4.18, SARK H 1519 A2/K16
27. PM:n käsky 2170/12.5.18, SARK H 1519 A2/K16
28. J 18, sivu 299, H I, sivu 237, VN hist I, sivu 229

29. PM:n kirj 2243/noin 27.5.18, SArk H 1519 A2/K16
30. Liite PM:n käskyyn 2239/27.5.18, SArk H 1519 A2/K16
31. PM:n käsky 2240/27.5.18, SArk H 1519 A2/K16
32. PM:n käsky 2242/27.5.18, SArk H 1519 A2/K16
33. PM:n muistio 31.5.18, SArk OsIa/YE 1918/K24
34. Esim. PM:n käskyt 1848/27.4.18, 1888/27.4.18, 1890/27.4.18 ja 2001/3.5.18, SArk H 1519 A2/K16
35. PM:n käskyt 2169 ja 2171/12.5.18, SArk H 1519 A2/K16
36. PM:n muistio 31.5.18, SArk OsIa/YE 1918/K24 ja YE:n kirj OsIe No 12.7.18, SArk 6/2201 D2
37. R, sivut 377-390
38. R, sivu 381
39. M I, sivu 363
40. M I, sivut 297-302
41. H I, sivu 88, J 18, sivut 212-213, M I, sivu 299, Jnen sivu 126, R, sivu 148
42. Goltz, sivut 74-75, Itämeren Divisioonan (lyh. ID) sotapäiväkirja (lyh. spk), SArk H1521 G4/K1/3
43. MI, sivu 298
44. M I, sivu 303
45. M I, sivu 355
46. H I, sivu 240, Mannerheim Svinhufvudille 27.5.18, SArk H 1519 A2 K 16
47. ID:n spk ja sen liitteet, SArk H 1521 G4/1/3 ja G4/3/10
48. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 74/16.5.18, SArk H 1521 G4/3/10
49. ID:n spk:n liitteet, sivut 105-113, SArk H 1521 G4/3/10
50. J 18, sivu 285
51. M I, sivut 354-355

2. Saksalaiskausi

1. Everstiluutnantti Ingelbergin muistio 19.11.18, SArk T 20254/4
2. Muistio "Suomen puolustus", SArk OsIa/YE 1918/K21
3. Thesleff - von Redern: Mietintö Suomen asevoimien tehtävistä maan itärajan puolustuksessa, SArk T 20254/4
4. SArk H 1521 G4/1/3a
5. YE:n kirj OsIa Nr. 1988/24.11.18, SArk T 20253/29, M I, sivu 376, J 18, sivu 352
6. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 193/17.7.18, SArk T 20253/29

7. Jnen, sivut 103-105
8. Jnen, sivu 107
9. Jnen, sivut 129 ja 154
10. YE:n kirj Os Ia No 1707/3.10.18, SArk Os Ia/YE 1918/K21
11. Jnen, sivu 175
12. ID:n spk:n liitteet, sivu 38, SArk H 1521 G4/3/10:3
13. ID:n spk 29.6. ja 3.7.18, SArk H 1521 G4/1/3, Kaiserliche Ministerresidentur, Helsinki, kirj E.154/11.7.18, E.165 ja T 292/15.7.18, SArk Os Ia/YE 1918/K21
14. Muistio "Suomen puolustus", SArk Os Ia/YE 1918/K21 ja Thesleffin - von Redernin mietintö, SArk T 20254/4
15. Ingelbergin muistio 19.11.18, SArk T 20254/4
16. Sota-asiain toimituskunnan kirj No 318/28.6.18, SArk 4/2201 D2
17. Esim. YE:n pääll:n kirj Os Ia No 695/7.11.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
18. Ylipäällikön sähke Os Ia No 504/12 .10.18, SArk Os Ia/YE 1918/
19. YE:n pääll:n kirj Os Ia No 833/27.11.18, SArk Os Ia/YE 1918/^{K29}K29, sota-asiain toimituskunnan kirj No 317/28.6.18, SArk 4/2201 D2, 2.DE:n sähkeet Ia No:t 167/7.7.18 ja 188/8.7.18 sekä ylipäällikön muistio No 942/5.7.18, SArk 8/2201 D2
20. J 18, sivu 360, M I, sivu 368
21. M I, sivu 354, J 18, sivu 316
22. Jnen, sivut 41-66 ja 87, J 18, sivu 132
23. Jnen, sivu 113
24. Jnen, sivut 113-114, YE:n esikuntakäskey N:o 104/22.8.19, SArk
25. Jnen, sivut 131-134, VN hist I, sivu 229
26. VSH VIII, sivut 136 ja 145-147, Jnen, sivut 175-176
27. Jnen, sivut 127, 129, 131, 149, 152, 164-165, 171
28. Jnen, sivut 139-141
29. Jnen, sivu 110
30. Jnen, sivu 141, R, sivu 285
31. Jnen, sivut 146-160
32. Jnen, sivu 145
33. Jnen, sivu 143
34. H I, sivu 259, Jnen, sivut 151-157, 169
35. Jnen, sivu 177, ID:n spk 26.-30.10.18, SArk H 1521 G4/1/3a
36. Jnen, sivu 178
37. Jnen, sivu 178
38. Jnen, sivut 86-179, J 18, sivut 199-200, H I, sivut 222-223

39. Jnen, sivut 299, 329-332
40. J 18, sivut 334 ja 357, H I, sivu 253
41. J 18, sivut 333-336
42. J 18, sivut 339-340
43. H I, sivu 255
44. R, sivut 133-136
45. R, sivu 150
46. R, sivu 227
47. ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3 ja 3a
48. R, sivut 229 ja 281
49. R, sivut 452-455
50. R, sivu 306
51. R, sivu 285
52. J 18, sivut 306-309, M I, sivut 353-354, H I, sivut 243-244
53. VN hist, sivu 214
54. H I, sivu 242
55. VN hist, sivut 214, 219 ja 244, PlM hist, sivu 32
56. Muistio Armee-Einteilung, jossa merkintä "Saksalaisten alkupe-
räinen ehdotus Suomen armeijan järjestelyksi", SArk T 20254/4
57. VN hist, sivu 221
58. J 18, sivu 322, eversti Procopén kirj 2.8.18, Suomen sotaväen
ylipäällikön kirj No 764/2.8.18, 787/4.8.18 ja 804/6.8.18, Svin-
hufvudin kirj Wilkmanille 3.8.18, SArk 3 ja 4/2201 D2
YP:n pvkäsky 88/6.8.18, SArk Tas. Pres. sot.käskyt
59. Ylipäällikön esikunnan kirj No 263/30.6.18, SArk 3/2201 D2
60. PlM hist, sivut 40-43
61. Määräys Suomen korkeimpien komentovirastojen muuttuneesta jär-
jestelystä, elokuulta 1917 ja Sota-asiain toimituskunnan käsky-
lehti No 32/26.11.18, SArk T 20254/4
62. Goltz, sivu 143
63. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 122/12.6.18, ID:n spk 23.6.18, SArk H1521
G4/3 ja 1/3
64. = 56
65. ID:n spk, sivu 26, SArk H 1521 G4/1/3
66. Elfvengren, liitteet XII-XVI, VN hist, sivu 321, PlM hist, si-
vut 42 ja 52
67. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 2228/29.6.18, SArk H 1521 G4/3
68. ID:n spk 4.7.18 ja Chef des Generalstabes des Feldheeres, Anla-
ge zu Nr. 33273 P.I./29.7.18, SArk H 1521 G4/1/3 ja 3/10:4
69. PlM hist, sivu 34

70. Hla: Mannerheim, Vapaussodan ylipäällikkö, sivut 76-78, H I, sivut 230-231, J 18, sivut 306-308
71. PLM hist, sivu 52, Wilkmanin sähkök. No 261 ja 288, SArk 3/2201
72. VSH VIII, liite 2, Armee-Einteilung, SArk T 20254/4 D2
73. PLM hist, sivu 34
74. Kenraalimajuri K E Kivekkään muistiinpanot, sivut 1-3, SArk T 20253/h 2271
75. Suomen armeijan ylijohdon kirj Ia J.No 1/8.6.18, SArk T20254/3
76. Chef des deutschen Generalstabes des finnischen Heeres, kirj Ib Nr. 221/17.7.18, SArk T 20254/4
77. Suomen armeijan yleisesikunta, kirj Ib.J. No 19/17.6.18, SArk T 20254/3
78. Muistio "Yleinen sota-asiainosasto"; von der Goltz totesi vahvuuden 8.8.18 olevan 14000 miestä, kun sen olisi pitänyt olla 30000, ID:n kirj Abt. Ia Nr. 254/8.8.18, SArk T 20254/4
79. Muistio "Yleinen sota-asiainosasto", SArk T 20254/4, PLM hist, sivu 45, Ylipäällikön käskyt N:o 88 ja 89/1918, SArk
80. Sota-asiain toimituskunnan päällikön kirj 8.7.18 eduskunnan la-kivaliokunnalle, Eduskunnan kirjasto
81. Ingelbergin muistio 19.11.18, SArk T 20254/4
82. Tmäki, sivu 114
83. YE:n kirj Ib J.N:o 322/15.7.18, SArk T 20254/3, Gliederung des finnischen Heeres, SArk T 20254/4, Suomen Puolustusvoimat, sivut 45-47, Sijoitusluettelo 30.6.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29, ylipäällikön käsky N:o 78/1918, SArk
84. Muistio "Suomen puolustus", SArk Os Ia/YE 1918/K21, Chef des deutschen Generalstabes des finnischen Heeres, kirj Abt Ib Nr. 221/17.7.18, SArk T 20254/4
85. Sota-asiain toimituskunnan kirj N:o 105/18 Y1/16.11.18, SArk T 19742/1 ja 110/18Y1/21.11.18, ylipäällikön käskyt 12, 15, 36, 85 ja 88/1918, SArk
86. YE:n kirj Os Ia N:o 835/3.8.18, SArk Os Ia/YE 1918/24, Chef des deutschen Generalstabes des finnischen Heeres, kirj Abt. Ia Nr. 221/17.7.18 ja ID:n kirj Abt. Ia Nr. 254/8.8.18, SArk T20254/4
87. YE:n kirj Os Ia N:o 635/22.7.18, muistio "Suomen puolustus", SArk Os Ia/YE 1918/K21, Ingelbergin muistio 19.11.18, SArk T 20254/4
88. Ingelbergin muistio 19.11.18, SArk T 20254/4; Hallituksen esitys N:o 74, vuoden 1917 toiset valtiopäivät; sota-asiain toimituskunnan v.t. päällikön kirj N:o 3173/10.7.18, Eduskunnan kirjasto

- 88a. UK 200, sivut 96-124 ja 182, RUK 50, sivut 9-15 ja 82-88, YE:n kirj OsIa N:o 291/9.7.18, armeijakäskey N:o 17, SArk YP:n käskyt 1918, Itämeren Divisioonon sotapäiväkirja, SArk H 1521 G 4
89. R, sivut 377-390, Jnen, sivut 116-121
90. ID:n spk 15.6.18, SArk H 1521 G4/1/3
91. ID:n kirj Abt. Ia Nr.141/20.6.18, SArk H T 20253/29
92. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 74/16.5.18, SArk H 1521 G4/3/10
93. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 641/23.5.18, SArk H 1521 G4/1/3
94. ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3
95. Jäger-Batallion 4:n spk 18.-19.6.18, SArk H 1521 G4/6/18
96. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 82/20.5.18, SArk H 1521 G4/3/10
97. SArk OsIa/YE 1918/K22, SM:n kirj N:o 823/3.9.19 ja 651/8.9.19, SArk T4331/K26
98. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 76/17.5.18, SArk H 1521 G4/3/10
99. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 92/30.5.18, SArk H 1521/G4/1/3
100. Vrt. SLH, sivut 55-57
101. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 97/31.5.18, SArk H 1521 G4/1/3
102. ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3
103. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 137/20.6.18, SArk H 1521 G4/3
104. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 158/2.7.18, sähke Abt. Ia Nr. 84/1.7.18, SArk H 1521 G4/3/10
105. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 158/2.7.18, SArk H 1521 G4/3/10
106. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 162/3.7.18, SArk H 1521 G4/3/10
107. ID:n spk:n liite 23.7.18, SArk H 1521 G4/3/10
108. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 207/23.7.18, SArk H 1521 G4/3/10
109. von Redernin kirj Abt. Ia Nr. 198/28.9.18, SArk H 1521 G4/3/10
110. von der Goltzin kirj Abt. Ia Nr. 404/30.9.18, SArk H1521 G4/3/10
111. Rautatiehallituksen sotilastoimiston ilmoitus 10
112. YE:n pääll:n kirj Os Ia N:o 2202/19.11.18, SArk Os Ia/YE 1918/ K21
113. ID:n spk 11, 12 ja 25.7.18, SArk H 1521 G4/1/3
114. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 193/17.7.18, SArk T 20253/29
115. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 214/25.7.18, SArk H 1521 G4/3/10
116. YE:n kirj Os Ia N:o 835/3.8.18, SArk Os Ia/YE 1918/K24
117. YE:n pääll:n kirj Os Ia N:o 147/6.8.18, SArk Os Ia/YE 1918/K 29, ID:n spk 6.8.18, SArk H 1521 G4/1/3a ja spk:n liite, sivu 28, SArk H 1521 G4/3/10:3
118. YE:n kirj Os Ia Nr. 169/12.8.18, SArk H 1521 G4/3/10:3
119. ID:n spk 8.8.18, SArk H 1521 G4/1/3a
120. ID:n spk 8.8.18, SArk H 1521 G4/1/3a
121. ID:n spk:n liite 8.8.18, SArk H 1521 G4/3/10

122. ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3a
123. ID:n spk ja sähke Abt. Ia Nr. 97/5.9.18, SArk H 1521 G4/3/10:3
124. ID:n spk ja sähke Abt. Ia Nr. 99/8.9.18, SArk H 1521 G4/1/3a ja 3/10
125. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 2239/9.9.18, SArk H 1521 G4/3/10
126. ID:n spk ja kirj Abt. Ia Nr. 371/18.9.18, SArk H 1521 G4/3/10
127. ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3a
128. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 97/5.9.18, SArk H 1521 G4/3/10
129. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 129/18.6.18, SArk H 1521 G4/3/10:1
130. Esim. ID:n tilanteenarvio 8.8.18, sivu 38, SArk H 1521 G4/3/10:3
131. ID:n käsky 1.8.18, SArk H 1521 G4/3/10:3
132. ID:n käsky 2.8.18, ID:n kirj:n Abt. Ia Nr. 129/18.6.18 täydennys 3.8.18 ja kirjAbt. Ia Nr. 1832/14.8.18, SArk H 152 G4/3/10:3
133. Ylipäällikön kirj Os Ia Nr. 195/16.8.18, SArk T 20254/3
134. 2.DE:n kirj 22.6.18, SArk 2.DE 1918 Os Ia/1,2
135. 2.DE:n kirj 19.7.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
136. 2.DE:n kirj 969 1a/27.7.18, SArk Os Ia/YE 1918/K24
137. Chef des deutschen Generalstabes beim finnischen Heere, Abt. Ia Nr: 70/1.7.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
138. RH, sivu 29
139. 2.D:n ilmoitus 4.11.18 ja muistio "Suomen puolustus", SArk Os Ia/YE 1918/K21
140. Ylipäällikön kirj Abt. Ia Nr. 424/3.10.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
141. RH, sivut 30-31 ja P1M hist, sivu 52
142. Ylipäällikön kirj Os Ia Nr. 165/10.8.18, SArk Os Ia/YE 1918/K22
143. 2.DE:n kirj Os Ia Nr. 123/24.8.18, SArk Os Ia/YE 1918/K21
144. YE:n pääll:n kirj Os Ia Nr. 297/31.8.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
145. ID:n pion.kom:n kirj Nr. 8451/11.9.18, YE:n pääll:n kirj Abt. Ia Nr. 709 ja 2035/6.11.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29, SLH, sivut 16-17, Sota-asiain toimituskunnan intendentiosaston kirj N:o 335/18.11.18, SArk PK 1168/1
146. YE:n pääll:n kirj Os Ia Nr. 1499/16.9.18 ja 698/5.11.18 sekä 585/21.10.18, SArk Os Ia/YE 1918/K21 ja K29
147. SLH, sivu 17, YE:n pääll:n kirj Os Ia Nr. 846/3.12.18 ja Nr. ?/10?.12.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
148. YE:n pääll:n kirj Os Ia Nr. 733 ja 734/11.11.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29

149. 2.DE:n kirj N:o 572/13.11.18, SARk Os Ia/YE 1918/K29
150. YE:n pääll:n kirj Os Ia Nr. 735/11.11.18, SARk Os Ia/YE 1918/K21
151. Muistio "Suomen puolustus" ja YE:n pääll:n kirj Os Ia Nr. 899/10.12.18, SARk Os Ia/YE 1918/K21
152. YE:n pääll:n kirj Os Ia Nr. 913/11.12.18, SARk Os Ia/YE 1918/29
153. Suomen armeijan ylijohdon kirj 1a J. N:o 1/8.6.18, SARk T 20254/3
154. YP:n kirj Os Ia Nr. 166/10.8.18, myös YE:n pääll:n kirj Os Ia Nr. 295/30.8.18, SARk Os Ia/YE 1918/K22 ja K29
155. YP:n kirj Os Ia Nr. 243/22.8.18, SARk Os Ia/YE 1918/K29
156. YP:n kirj I Nr. 2003/1.11.18, SARk Os Ia/YE 1918/K24
157. 3.DE:n kirj Ia N:o 327/7.11.18, SARk Os Ia/YE 1918/K29
158. YE:n pääll:n kirj Os Ia Nr. 695/7.11.18, SARk Os Ia/YE 1918/K29
159. 3.D:n kom:n kirj N:o 6/14.11.18, SARk T 20255/29
160. YE:n pääll:n kirj Os Ia Nr. 734/11.11.18, SARk Os Ia/YE 1918/K22, 3.DE:n kirj Ia Nr. 387/15.11.18, SARk Os Ia/YE 1918/K21
161. ID:n spk, SARk H 1521 G4/1/3a
162. Jnen, sivut 173-174
163. 3.DE:n kirj Os Ia N:o 116/6.9.18, SARk Os Ia/YE 1918/K29
164. YE:n Os III:n kirj N:o B.1457/16.9.18 ja B.1537/19.9.18 SARk Os Ia/YE 1918/K29
165. YP:n kirj Os Ia N:o 396/23.9.18, SARk T 20253/29 ja N:o 1608/24.9.18, SARk Os Ia/YE 1918/K29
166. 3.DE:n kirj Os Ia N:o 186/25.9.18, SARk Os Ia/YE 1918/K29 ja Jnen, sivu 174
167. 3.DE:n kirj Os Ia N:o 186/25.9.18, SARk Os Ia/YE 1918/K29
168. YE:n pääll:n sähkö 22.11.18, SARk Os Ia/YE 1918/K24
169. YE:n kirj Os I Nr. 1988/24.11.18, SARk T 20253/29
170. YE:n pääll:n muistio "P.M. över åtgärder vidtagna till försvar av landgränsen", 31.5.18, SARk Os Ia/YE 1918/K24
171. YE:n kirj Os Ia N:o 112/28.6.18, SARk Os Ia/YE 1918/K24
172. RH, sivu 22
173. YE:n kirj Os Ia N:o 700/26.7.18, SARk Os Ia/YE 1918/K24
174. YE:n kirj Os Ia N:o 835/3.8.18, SARk Os Ia/YE 1918/K24
175. Ylipäällikön käsky N:o 43, Ia/Ib Nr. 243/22.8.18, SARk Os Ia/YE 1918/K29
176. Anlage 3 zu Ia/Ib Nr. 243, SARk Os Ia/YE 1918/K29
177. YE:n pääll:n kirj Os Ia N:o 962/13.8.18, SARk Os Ia/YE 1918/K29

178. YE:n järjestelyosaston kirjelmäluonnos 28.8.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
179. Tunzelmannin sähke 4.9.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
180. Jnen, sivut 175-176, vrt. sivut 21 ja 26
181. von Redernin muistio 20.9.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
182. YE:n pääll:n kirj Os Ia N:o 397/23.9.18 ja 423/2.10.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
183. YE:n pääll:n sähke Os Ia Nr. 393 ja kirj 170/23.9.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
184. Ylipäällikön käsky N:o 57/16.9.18, RH, sivu 26 ja N:o 72, YP:n kirj Abt. Ia/Ib Nr. 401/26.9.18 ja 407/27.9.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
185. YE:n pääll:n kirj Os Ia Nr. 684/3.11.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
186. YP:n käsky N:o 72, Os Ia Nr. 401/26.9.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
187. Pohjanmaan Jääkäripataljoonan historiikki, SArk T 20254/10, YP:n kirj Os Ia N:o 490/10.10.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29 ja T 20254/3
188. Oulun läänin maaherran kirj N:o 4380/2.10.18, SArk Os Ia/YE 1918/K24
189. YE:n pääll:n kirj Os Ia Nr. 456/5.10.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
190. Weckströmin kirj 6.10.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
191. YE:n etappipäällikön kirj E4/104/28.9.18 ja E4/238/1603/6.11.18 sekä muistio 16.10.18, SArk Os Ia/YE 1918/K21
192. YP:n käsky N:o 78, Os Ia N:o 1922/18.10.18, SArk T 20255/1
193. Sota-aslain toimituskunnan kirj Nr. 115/22.11.18, SArk T 19742/1
194. SArk T 20254/4
195. = 194, RH, sivut 7-16, vrt. myös Pohjolan piirin päällikön sähkeet 26.6. ja 1.7.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
196. ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3a
197. ID:n spk:n liitteet, sivu 45, SArk H 1521 G4/3/10:4
198. SLH, sivu 54
199. SLH, sivut 52-55
200. ID:n kirj Abt. Ia Nr. 967/18.6.18, SArk H 1521 G4/3/10:1
201. Laatokan Puolustuksen kirj Nr. 45/2.11.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
202. Oberbefehlshaber der finnischen Marine, kirj Nr. 1054/19.11.18, SArk Os Ia/YE 1918/K29
203. YE:n kirj Os Ia Nr. 1988/24.11.18, SArk T 20253/29

204. Ingelbergin muistio 19.11.18, sivu 7, SArk T 20254/4
205. YE:n kirj Os Ia N:o 635/22.7.18, SArk Os Ia/YE 1918/K21
206. Suomen armeijan ylijohto, kirj Ia.J. N:o 1/8.6.18, SArk T 20254/3
207. SArk T 20254/4
208. SArk Os Ia/YE 1918/K21
209. SLH, sivu 126
210. ID:n spk 2.6.18, SArk H 1521 G4/1/3
211. ID:n spk:t, SArk H 1521 G4/1/3 ja 3a, YE:n kirj Os Ia N:o 16/17.6.18, ID:n kirj Abt. Ia Nr. 1914/19.8.18 ja 2151/4.9.18, SArk H 1521 G4/10:1, 10:3 ja 10:4
212. SLH, sivu 126, ID:n kirj Abt. Ia Nr. 144/23.6.18, SArk H 1521 G4/3/10:1
213. ID:n spk, SArk H 1521 G4/3 ja 3a, YE:n kirj Os Ia N:o 16/17.6.18, I.A. Ludendorff Ia Nr. 8526/5.7.18, ID:n kirj Abt. Ia Nr. 2252/10.9.18, SArk H 1521 G4/3/10:1 ja 10:4
214. SLH, sivu 58, ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3a, ID:n kirj Abt. Ia Nr. 1872/16.8.18, SArk H 1521 G4/3/10:3
215. YE:n pääll:n kirj Os Ia N:o 735/11.11.18, SArk Os Ia/YE 1918/K21
216. SArk T 20254/4
217. YE:n kirj Os Ia N:o 635/22.7.18, SArk Os Ia/YE 1918/K21
218. SArk Os Ia/YE 1918/K21
219. Ingelbergin muistio, SArk T 20254/4

3. Mannerheimin valtionhoitajakausi

1. J: V M, sivut 202-203, H I, sivut 346-348, E II, sivut 150-151, VN I, sivut 284-285
2. UM:n kirj N:o 9396/31.10.19, SArk.OsIa/SE 1918-1919/K43
3. YP:n esik:n kirj OsIa N:o 943/6.8.19, SArk OsIa/YE 1919/K25
4. Suomen hallituksen edustaja Virossa, kirj N:o 149/9.12.19 ja YE:n kirj N:o 2118/18.12.19, SArk OsIa/YE 1919/K25
- 4a. J: V M, sivut 196-197, M I, sivu 353
5. H I, sivu 369
6. YE:n pääll:n kirj OsI Liikek. 785/15.7.19, SArk T 4334/K6
7. Muistio sotaministerille 23.7.19, SArk T 4334/K6
8. H I, sivut 378-379, J: V M, sivut 335-337, M I, sivut 450-452, Jnen, sivut 261-262, VN I, sivut 252-253
9. J: V M, sivut 350-351
- 9a. SM:n kirj N:o 31/18.10.19, SArk K/YE 1919/K 43
10. M I, sivut 453-454
11. E II, sivu 147
12. Jnen, sivu 258, J: V M, sivut 304 ja 316
13. 2.DE:n kirj OsIa N:ot 2781/20.10.19 ja 2795/22.10.19, SArk OsIa /YE 1919/K43 ja OsIa/SE 1918-1919/K43, SkY:n kirj 17.10.19 ja N:o 588/23.10.19, SM:n kirj N:o 1386/10.11.19, SArk SKYIIFba 1
14. Jnen, sivu 203
15. Ksaari II, sivut 58-60
16. Jnen, sivut 206-208
17. Jnen, sivut 195-196, VN hist I, sivu 230
18. Jnen, sivut 209-210, VN hist I, sivut 249-251
19. YE:n pääll:n kirj OsIa N:otta/17.3.19, SArk K/YE 1919/K43
20. YE:n pääll:n kirj OsIa N:ot 322, 323, 324 ja 325/29.3.19, SArk OsIa/YE 1919/K27b, Jnen, sivu 217
21. Jnen, sivut 211-212, E II, sivut 17-18
22. Jnen, sivu 214, VN I, sivut 249-251, E II, sivut 133-145
23. Jnen, sivut 218 ja 231
24. Jnen, sivu 219
25. YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 420/17.4.19, SArk OsIa/2.DE 1919/K8
26. Jnen, sivut 219-233, Ksaari II, sivut 107-124, 3.DE:n kirj N:o 812/27.6.19, SArk OsIa/SE 1920/K50
27. Jnen, sivu 220, H I, sivu 339
28. Jnen, sivu 223

29. YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 564/6.5.19, SArk OsIa/YE 1919/K25
- 29a. YE:n kirj N:o 1267/9.7.19 ja sotamin. Waldenin päiväämätön muistio M.D. N:o 766, SArk T 4524/28
30. YE:n pääll:n kirj N:o 2027/12.8.19, SArk K/YE 1919/K42
31. VN I, sivu 282, Jnen, sivu 218
32. VN I, sivu 282
33. VN I, sivu 284
34. SM:n kirj N:o 907/15.8.19, SArk K/YE 1919/K42, Jnen, sivu 252
35. YE:n kirj OsIa N:o 1641 ja Os Ibc N:o 1642/20.8.19, SArk OsIa /SE 1918-1919/K38
36. SArk K/YE 1919/K43
37. Ignatiuksen kirj Maynardille 10.9.19, SArk K/YE 1919/K43
38. Muurmanissa olevien joukkojen komentajan kirj N:o 0722/23.9.19 ja SM:n vastauksen konsepti 10.10.19, UM:n kirj N:o 8447/9.10.19, Repolan sk:n kirj N:o 85/6.10.19, SArk T 4334/K6, YE:n kirj N:o 3575/25.10.19 ja kenr Skobelzinin sähkö, SArk K/PlM 1918-37 Hd1
39. Jnen, sivut 255 ja 263
40. YE:n kirj OsIa N:o 1789/6.9.19, SArk OsIa/YE 1919/27b
- 40a. Talvelan muistio Spärelle 4.9.19, MD N:o 989/8.9.19, SArk T4331/26
41. Jnen, sivut 263-264
- 41a. SE:n puhsan 783/9.7.19 ja 2.DE:n puhsan 11.7.19, SArk OsIa/SE 1918-19/43
42. Jnen, sivu 186
43. Ksaari II, sivut 206-210
44. H I, sivu 296, J: V M, sivu 177
45. H I, sivut 296-297, J: V M, sivu 177, M I, sivut 400-403
46. Suomen Ilmailuvoimien komentajan kirj N:o 559/31.1.19, YE:n kirj OsIa N:o 219/3.2.19 ja SM:n kirj N:o 171/17.2.19, SArk OsIa/YE 1919/K26
47. J: V M, sivut 177-178, YE:n kirj N:o 1080/7.6.19, SArk K/YE 1919/K43
48. VN I, sivu 250
49. Inkeriläisten pakolaisten avustuskomitean kirj 6.7.19 ja Inkerin avustuskomitean kirj 18.7.19, SArk 2.DE 1919/4/8
- 49a. 2.DE:n kirj N:o 1784/29.7.19, SArk OsIa/SE 1918-19/43
- 49b. 2.DE:n puhsan 3.8.18, SArk OsIa/SE 1918-19/43
- 49c. SM:n kirj N:o 843/30.7.19, SArk 2.DE 1919/4/8
- 49d. 2.DE:n kirj N:o 1885/6.8.19, SArk 2.DE 1919/4/8
- 49e. SM:n kirj N:o 879/9.8.19, SArk 2.DE 1919/4/8 ja 800/9.8.19, SArk OsIa/SE 1918-19/43

- 49f. SM:n kirj N:ot 198/27.8.19 ja 215/13.9.19, SARk OsIa/SE 1918-
50. 2.DE:n kirj N:o 2423/25.9.19, SARk OsIa/SE 1918-19/43 19/43
- 50a. 2.DE:n kirj N:o 2782/20.10.19, SARk 2.DE 1919/4/8
- 50b. 2.DE:n kirj N:ot 2819 ja 2846/23.10.19, SARk 2.DE 1919/4/8
- 50c. SE:n kirj N:o 1315/8.10.19 ja 1409/27.10.19, SARk OsIa/SE 1918-
50d. 2.DE:n kirj N:ot 3115/4.11.19 ja 3185/6.11.19 sekä SE:n 19/34
kirj N:o 1513/10.11.19, SARk OsIa/SE 1918-19/34
- 50e. 2.DE:n kirj N:o 3444/19.11.19 ja SE:n kirj N:o 1426/24.11.19,
SARk OsIa/SE 1918-19/43
- 50f. 2.DE:n yhteysupseerin ilmoitus 3.12.19, SARk 2.DE 1919/4/8
- 50g. 2.DE:n kirj 2819/23.10.19 ja SM:n kirj 843 syksyllä 1919, SARk
2.DE 1919/K8, SE:n kirj 1426/24.11.19, SARk OsIa/SE 1918-1919/
K43, Sisäasiainministeriön kirj N:o 377/5.2.20, SARk OsIa/SE
1920/K50, SM:n kirj N:o 269/12.2.20, SARk OsIa/SE 1920/K51,
2.DE:n kirj N:o 5947/23.3.20, SARk OsIa/SE 1920/K51, Karjalan
Kannaksen rajamaan Komendanttilaitoksen kirj N:o 102/10.7.20,
SARk 2.DE 1919-1921/K6
- 50h. 2.DE:n kirj 5668/9.3.20, SARk T2855/12
- 50i. 2.DE:n kirj N:ot 6997/25.5.20 ja 7445/9.7.20, SARk OsIa/SE
1920/50 sekä Karjalan Kannaksen Rajamaan komendanttilaitoksen
kirj N:o 119/14.8.20, SARk 2.DE 1919-21/6/25, Jnen, sivu 314,
Ksaari II, sivut 214-215
51. E II, sivu 20
52. E II, sivu 12
53. VN I, sivu 285, E II, sivut 7-41, H I, sivut 280-281, M I,
sivut 407-409, J: V M, sivut 91-92
54. J: V M, sivut 107-109
55. VN I, sivut 230-231, Schaumanin kirj 5.4.19, SARk K/YE 1919/
K43, SHL, sivu 126
56. VN I, sivut 253-254 ja 285, M I, sivut 446-448, J: V M, sivut
103-109 ja 311
57. RPP:n kirj N:o 228/15.9.19 ja 730/25.10.19, 2.DE:n kirj N:o
2817/22.10.19 ja 3001/30.10.19, SARk 2.DE 1918/8 sekä Charles
R Replocin kirj 22.10.19, SARk Plmin 1918-37 F12
- 57a. SL I, sivut 100-106, YP:n esik:n kirj OsIIa N:o 513/28.10.19,
SARk K/YE 1919/43, Laivaston yhteysupseerin kirj N:o 1/4.8.19,
SARk OsIa/SE 1918-19/38
58. M I, sivu 417, VN I, sivut 297-298
60. VN I, sivu 255

61. H I, sivut 359-362, J: V M, sivut 300-302, VN I, sivu 286
62. M I, sivu 459, J: V M, sivut 156-157, OsIII/YE:n muistio 10.5.19, SARk K/YE 1919/K42
63. YE:n kirj OsK N:o 803/15.5.19, SARk K/YE 1919/K42
64. 2.DE:n kirj OsIa N:o 1988/15.8.19 ja 3.DE:n kirj OsIa N:o 985/17.7.19, SARk OsIib/SE 1919/k37
65. SP:n esik:n kirj OsIib N:o 1335/1182/9.10.19, SARk T 4383/K1
66. PlM hist I, sivu 31, R hist, sivut 32-33
67. Jnen, sivut 234-235, YE:n pääll:n kirj N:o 862/22.5.19. SARk K/YE 1919/K43
68. E II, sivut 116 ja 134
69. J: V M, sivu 323
70. OsIII/YE:n muistio 13.3.19, SARk T 20253/K29
71. Prikaatikenraali I G Marshin kirj 17.7.19, SARk K/YE 1919/K43
72. OsIII/YE:n kirj 27.1.19 ja YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 897/6.6.19, SARk OsIa/YE 1919/K26
73. PlM hist I, sivut 80-83
74. T, sivut 114-115, VN I, sivu 256, PlM hist I, sivut 68-71, H I, sivut 304-308, YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 2231/26.11.18, SARk OsIa/YE 1918/K21
75. M I, sivu 393
76. M I, sivut 403-404
77. J 18, sivut 60-61, H I, sivut 298-302, VN I, sivu 256, M I, sivut 403-404, PlM hist I, sivu 65
78. SM:n käskylehti 1/4.1.19, SARk
79. Suomen Armeija päällikön päiväkäsky N:o 16/2.3.19, SARk Sotaväen päällikön päiväkäskyt 1919-1920
80. YP:n käsky N:o 26/17.6.19, SARk Tas.Pres. sot.käskyt 1919
81. J: V M, sivut 267 ja 351
82. Tas.Pres. sot.käsky N:o 42/12.9.19, SARk
83. SM:n käskylehti N:o 29/31.1.19, YP:n käsky N:o 10/11.3.19, SARk
84. Tas.Pres. sot.käsky N:o 42/12.9.19, YE:n esik. käsky N:o 109/13.9.19, SARk
85. ID:n spk, sivu 26, SARk H 1521/G4/1/3
86. E I, sivu 139, SM:n käskylehti N:o 3/16.1.19, SARk
87. J: V M, sivut 52-53
88. PlM hist I, sivut 37, 64 ja 89-90

89. M I, sivu 386, J: V M, sivu 52
90. Eversti Gendren päiväamätön kirj, SARk K/YE 1919/K43
91. YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 567/9.4.19, SARk OsIa/YE 1919/K26
92. M I, sivu 446
93. YE:n kirj OsIa N:o 1716/27.8.19 ja SM:n kirj N:o 1725 Ins./12.9.19, SARk OsIa/YE 1919/K26
94. SM:n käskylehti N:o 18/15.3.19, SARk, Puol.voimat, sivut 48-49
95. YE:n kirj OsIa N:o 604/15.3.19, SARk K/YE 1919/K42 ja Yleis-katsaus Laatokan pohjoispuolelle sijoitetuista joukko-osas-toista 26.8.19, SARk OsIa/SE 1918-1919/K38
96. SM:n kirj N:o 590/17.7.19, SARk T 19637/K1
97. Puol.voimat, sivu 49, SM:n kirj N:o 247/24.5.19 ja YE:n kirj OsIa N:o 604/15.4.19, SARk OsIa/YE 1919/K25 ja K/YE 1919/K42
98. 2.DE:n kirj OsIa N:o 833/23.4.19, SARk OsIa/YE 1919/K26
99. R hist, sivut 35-50, SM:n kirj N:o 269/3.3.19, SARk OsIa/SE 1918-1919/K43
100. PIM hist I, sivut 55-57
101. PIM hist I, sivut 59-60
102. PIM hist I, sivut 72-75
103. YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 341/1.4.19, SARk OsIa/YE 1919/K26
104. YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 373/8.4.19, SARk K/YE 1919/K42
105. YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 398/11.4.19, SARk OsIa/YE 1919/K26
106. 3.DE:n kirj OsIa N:o 385/18.4.19, SARk OsIa/YE 1919/K26
107. YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 732/19.5.19, SARk OsIa/YE 1919/K26
108. SM:n kirj N:o 427/1.4.19, SARk T 4371/K4
109. SM:n kirj N:o 175/5.5.19, SARk K/YE 1919/K42
110. 3.DE:n kirj OsIa N:o 582/6.6.19, SARk K/YE 1919/K42
111. Esim. Laatokka N:o 14/6.2.19, Sortavala
112. SM:n kirj N:o 326/6.6.19, SARk T 4371/K4 ja N:o 395/19.6.19, SARk K/YE 1919/K42
113. Sota-asiain toimituskunnan kirj N:o 85/11.11.18, SARk OsIIB /SE 1919/K37
114. SM:n kirj N:o 423/19.6.19, SARk T 4371/4, myös N:o 14.19/17.11.19, SARk OsIa/SE 1918-1919/K44
115. SM:n kirj N:o 327 YI/2.8.19, SARk K/YE 1919/K42 ja PIM hist I, sivut 87-88

116. PLM hist I, sivu 89, SM:n kirj N:o 62/TE/27.6.19 ja N:o 951 Ins.3./28.6.19, SARK T 19637/K1
117. PLM hist I, sivu 89, SM:n kirj N:o 164 TE/14.10.19, SARK T 19637/K1
118. SM:n kirj N:o 612/22.7.19, SARK T 4371/K4 ja 3.DE:n kirj OsIa/IV N:o 2232/23.5.19, SARK OsIa/SE 1918-1919/K44
119. SM:n kirj N:o 3/8.1.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
120. SM:n kirj N:o 83/21.2.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
121. PLM hist I, sivu 74, YE:n kirj OsIa N:o 451/23.4.19, SARK OsIa/2.DE 1919/K10
122. UK 200, sivu 184
123. UK 200, sivut 141 ja 151
- 123a. YE:n kirj N:o 803/6.5.19, YP:n esik:n kirj N:o 2647/8.5.19, SARK K/YE 1919/K66/2202 sekä YE:n esik.käskey N:o 77/21.5.19, SARK
124. UK 200, sivut 137-138
125. YP:n esik:n kiertokirjeiden N:ot 2256/17.4.19 ja 4025/1.8.19 liitteet, SARK OsIa/YE 1919/K25
126. UK 200, sivut 177-178
127. SM:n kirj N:o 635 Y.1./24.7.19, SARK T 4334/K5
128. YE:n pääll:n kirj OsIa N:ot 442, 443, 444 ja 445/23.4.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
129. 2.DE:n kirj OsIa N:ot 835/21.12.18 ja 816/19.4.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
130. ST, sivu 131, SLH, sivu 54
131. SARK OsIa/YE 1919/K25
132. 2.DE:n kirj OsIa N:o 1010/15.5.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
133. YE:n pääll:n kirj OsIa N:ot 734/11.11.18 ja 899/10.12.18, 2.DE:n kirj Ia N:o 123/24.8.18, SARK OsIa/YE 1918/K21, 2.DE:n kirj OsIa N:ot 835/21.12.18 ja 816/19.4.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
134. YE:n kirj OsIa N:o 894/5.6.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
135. YE:n kirj OsIa N:ot 1288/11.7.19, 1499/4.8.19 ja 1650/22.8.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
136. 2.DE:n kirj OsIa N:o 1960/13.8.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
137. 2.DE:n kirj OsIa N:o 2138/29.8.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
138. YE:n pääll:n kirj OsIa N:ot 1811 ja 1812/10.9.19, SARK OsIa/SE 1919-1920/K48
139. 1.DE:n kirj OsIa N:o 671/13.5.19 ja YE:n kirj OsIa N:o 1414/26.7.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
140. 1.DE:n kirj OsIa N:o 669/14.5.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
141. YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 1811/10.9.19, SARK OsIa/YE 1919/K26

142. SLH, sivut 16-17
143. YE:n kirj OsIa N:o 1510/5.8.19, SARK T 19637/K1
144. SM:n kirj N:o 1323 Ins./30.7.19 ja 1495 Ins./20.8.19, SARK OsIa/YE 1919/K26 sekä 697 Ins./11.8.19, SARK OsIa/2.DE 1919/K9
145. SA pääll:n esik:n kirj OsIa N:o 65/22.1.19 ja YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 88/29.1.19, SARK OsIa/YE 1919/K26, sekä 2.DE:n kirj OsIa N:o 167/4.2.19, SARK OsIa/2.DE 1919/K9
146. 2.DE:n kirj OsIa N:o 1645/15.7.19 ja YE:n kirj N:o 1337/19.7.19, SARK OsIa/YE 1919/K26 ja Viipurin Rykmentin kirj N:o 336/14.8.19, SARK OsIa/2.DE 1919/K8
147. 2.DE:n kirj OsIa N:o 100/15.5.19, SARK OsIa/2.DE 1919/K10, YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 692/19.5.19, SARK OsIa/YE 1919/K25, SM:n kirj N:o 447 T.1./7.7.19 ja 2.DE:n kirj OsIa N:o 1654/15.7.19, SARK OsIa/YE 1919/K8
148. YE:n kirj OsIa N:ot 473/22.3.19 ja 807/26.8.19, SARK OsIa/YE 1919/K25 sekä YE:n kirj OsI N:o 1823/15.9.19, SARK T 4334/K5
149. YE:n pääll:n kirj OsIa N:o 444/23.4.19, SARK OsIa/YE 1919/K25
150. 1.DE:n kirj N:o 670/14.5.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
151. YE:n kirj OsIa N:o 713/19.5.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
152. YE:n kirj OsIa N:o 669/26.5.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
153. 1.DE:n kirj OsIa N:o 828/31.5.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
154. YE:n kirj OsIa N:o N:o 445/23.4.19, SARK OsIa/YE 1919/K25
155. 2.DE:n kirj OsIa N:o 2024/18.8.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
156. YE:n kirj OsIa N:o 713/19.5.19. SARK OsIa/YE 1919/K26 ja 1096/20.6.19, SARK OsIa/SE 1919-1920/48
157. 3.DE:n kirj OsIa N:o 461/15.5.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
158. YE:n kirj OsIa N:o 713/19.5.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
159. 3.DE:n kirj OsIa N:o 508/26.5.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
160. YE:n kirj OsIa N:o 859/2.6.19, SARK OsIa/YE 1919/K26
161. YE:n kirj OsIa N:o 1096/20.6.19, SARK OsIa/SE 1919-1920/K48
162. YE:n kirj OsIa N:o 275/3.3.19, SARK OsIa/YE 1919 K26
163. Rannikkopuolustuksen pääll:n kirj N:o 205/2.9.19, SARK T 19637/K1
164. SLH, sivut 55-56
165. Rannikkopuolustuksen pääll:n kirj OsIa N:o 730/25.10.19, SARK OsIa/2.DE 1919/K8

166. YE:n pääll:n kirj Osimer N:o 275/3.3.19, SArk Osia/YE 1919/
K26, SLH, sivut 57-59
167. SL, sivut 92-93

